

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Мирјана В. Ђукић

**СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ
ОКРИВЉЕНОГ КОД КРИВИЧНИХ
ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ
КРИМИНАЛА**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Текст ове докторске дисертације ставља се на увид јавности,
у складу са чланом 30., став 8. Закона о високом образовању
("Сл. гласник РС", бр. 76/2005, 100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008, 44/2010, 93/2012,
89/2013 и 99/2014)

НАПОМЕНА О АУТОРСКИМ ПРАВИМА:

Овај текст сматра се рукописом и само се саопштава јавности (члан 7. Закона о ауторским и
сродним правима, "Сл. гласник РС", бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012).

**Ниједан део ове докторске дисертације не сме се користити ни у какве сврхе,
осим за упознавање са њеним садржајем пре одбране дисертације.**

Ниш, 2019.

UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF LAW

Mirjana V. Đukić

**TESTIMONY PLEA BARGAIN IN
ORGANIZED CRIME CASES**

DOCTORAL DISSERTATION

Niš, 2019.

Подаци о докторској дисертацији

Ментор:	др Саша Кнежевић, редовни професор, Универзитет у Нишу, Правни факултет
Наслов:	Споразум о сведочењу окривљеног код кривичних дела организованог криминала
Резиме:	<p>Предмет истраживања је споразум о сведочењу окривљеног код кривичних дела организованог криминала. Истраживање је обухватило теоријски и нормативни аспект организованог криминала, као и теоријске и нормативне оквире института окривљеног сарадника. Циљ истраживања јесте да се анализом нормативних решења и искустава стечених у пракси, установи колики значај исказ окривљеног сарадника има у откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала, да ли и у коликој мери утиче на смањење обима организоване криминалне активности и да ли доприноси ефикасности кривичног поступка. Приликом истраживања су коришћени историјскоправни, упоредноправни, правно-догматски, социолошки и метод анализе садржаја. Испитивањем су обухваћени сви сегменти споразума, заступљени не само у легислативним оквирима, већ и пракси иностраних земаља. Испитивање на нивоу наше земље, обухвата нормативне оквире, у чијим се границама овај институт за сада задржао. Компарацијом законских решења, притом имајући у виду и досадашња искуства из иностране судске праксе, аутор закључује да је сасвим оправдано окривљеног сарадника наградити само ублажавањем казне. Аутор такође закључује да суспендовање института ублажавања казне код појединих кривичних дела, као некоректно решење нашег законодавца, потенцијалне окривљене сараднике може довести у неједнаку позицију. Имајући у виду да је криминална прошлост нешто што се очекује од лица које је припадало криминалном подземљу, аутор предлаже елиминацију раније осуђиваности окривљеног сарадника, коју наш законодавац предвиђа као један од разлога за стављање ван снаге решења којим је споразум прихваћен. Премда је већински критикован у иностраној и домаћој правној литератури, аутор се приклања аргументима који институт окривљеног сарадника оправдавају, закључујући да је као нека врста „нужног зла“, послужио као ефикасно средство у борби против организованог криминала. Осудом припадника и лидера криминалних организација, захваљујући исказу окривљеног као сведока, у знатној мери је смањен обим делатности криминалних организација. Кривични поступак јесте скраћен у односу на процесуирани лица, захваљујући квалитетном доказу. С обзиром на то да фаза суђења не изостаје, аутор закључује да поступак није ефикасан у односу на окривљеног сарадника.</p>

Научна област:	друштвено-хуманистичке науке, правне науке
Научна дисциплина:	Кривично процесно право
Кључне речи:	споразум о сведочењу окривљеног, окривљени, сведок, организовани криминалитет, ублажавање казне, забрана ублажавања казне, ефикасност кривичног поступка
УДК:	
CERIF класификација:	S149
Тип лиценце Креативне заједнице:	CC BY-NC-ND

Data on Doctoral Dissertation

Doctoral Supervisor:	PhD, Saša Knežević, full professor, University in Niš, Law Faculty
Title:	Testimony plea bargain in organized crime cases
Abstract:	<p>The subject of the research is the agreement on the defendant's testimony in organized criminal offenses. The research has included both theoretical and normative aspect of organized crime, as well as the theoretical and normative frameworks of the institute of the cooperating defendant. The aim of the research is to determine, by analyzing normative solutions and experiences gained in practice, the importance of the defendant's testimony in detecting and proving criminal offenses of organized crime, as well as to answer whether and to what extent it affects the decrease in the volume of organized criminal activity and whether it contributes to the efficiency of criminal proceedings. Historical, comparative, legal-dogmatic, sociological and method of content analysis have been used in the research. It covers all segments of the agreement, present not only in the legislative framework, but also in the legal practice of foreign countries. At the level of our country, the research includes normative frameworks, within whose limits this institute has remained so far. By comparing legal solutions, taking into consideration previous experiences from foreign jurisprudence, the author concludes that it is entirely justified to compensate the cooperating defendant only by mitigating the sentence. The author also concludes that suspending the institution of mitigation of punishment for certain crimes, as an incorrect solution by our legislator, could put potential cooperating defendants into an unequal position. Bearing in mind that the criminal past is something that is expected from a person belonging to a criminal underground, the author suggests the elimination of the former conviction of the cooperating defendant, which our legislator foresees as one of the reasons for putting an end to the decision by which the agreement was accepted. Although the institute of the cooperating defendant has been criticized for the most part in foreign and domestic legal writing, the author adheres to the arguments that justify it, concluding that, as a sort of "necessary evil", it has served as an effective tool in combating organized crime. By convicting members and leaders of criminal organizations thanks to the defendant's testimony, the extent of activity of criminal organizations has been considerably reduced. The criminal procedure is shortened in relation to the prosecuted persons, due to good evidence. Given that the trial phase is not absent, the author concludes that the procedure is not effective in relation to the defendant.</p>

Scientific Field:	Social sciences, Law
Scientific Discipline:	Criminal proceedings
Key Words:	testimony plea bargain, defendant, witness, organized crime, mitigating the sentence, mitigation ban sentence, effectiveness of criminal proceeding
UDC:	
CERIF Classification:	S149
Creative Commons License Type:	CC BY-NC-ND

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
ПРВО ПОГЛАВЉЕ - ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	4
1. ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂИВАЊЕ ПОЈМА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	4
2. ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ДЕФИНИЦИЈЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	7
2.1. Удружење више лица.....	8
2.2. Закон ћутања	9
2.3. Вршење кривичних дела и стицање профита.....	10
2.4. Хијерархијска структура	12
2.5. Примена насиља.....	17
2.6. Корупција.....	17
2.7. Неидеолошки карактер.....	19
2.8. Монопол.....	21
ДРУГО ПОГЛАВЉЕ - КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА	23
1. НОРМАТИВНЕ ДЕФИНИЦИЈЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	23
1.1. Нормативне дефиниције у законодавству САД.....	23
1.2. Нормативне дефиниције у европском законодавству	25
2. САУЧЕСНИШТВО	27
3. КРИВИЧНА ДЕЛА СВОЈСТВЕНА КРИМИНАЛНИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА .	34
3.1. Договор за извршење кривичног дела	34
3.2. Удруживање ради вршења кривичних дела	36

3.3. Поједина кривична дела у такозваном ланцу организоване криминалне делатности	39
3.3.1. Изнуда	39
3.3.2. Отмица.....	41
3.3.3. Недозвољена производња и стављање у промет опојних дрога.....	43
3.3.4. Примање мита.....	47
3.3.5. Давање мита.....	49
3.3.6. Праће новца.....	50

ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ - КРИВИЧНОПРОЦЕСНИ АСПЕКТ СУЗБИЈАЊА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У СРБИЈИ 54

1. ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА НАСТАНАК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У СРБИЈИ 54

2. СУЗБИЈАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА 58

2.1. Почетак борбе против организованог криминалитета	58
2.1.1. Одређивање појма организованог криминалитета у законодавству наше земље	58
2.1.2. Органи надлежни за сузбијање организованог криминалитета	62
2.1.3. Сведок сарадник	71
2.1.3.1. Појам и правна природа института сведока сарадника	72
2.1.3.2. Разлози за законско установљење института сведока сарадника	77
2.1.3.3. Законска регулатива института сведока сарадника од 2002. до 2009. године	78
2.1.3.3.1. Материјални услови за стицање статуса сведока сарадника.....	78
2.1.3.3.2. Остале новине и модификације	84
2.1.3.3.3. Сведоци сарадници у кривичном поступку пред Специјалним судом за организоване криминал.....	88
2.1.3.3.3.1. Процедура добијања статуса сведока сарадника	88
2.1.3.3.3.2. Сведоци сарадници у поступцима за кривична дела организованог криминала у Србији	90

3. РЕФОРМА КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ЗАКОНОДАВСТВА И СПОРАЗУМИ ИЗМЕЂУ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА И ОКРИВЉЕНОГ 97

3.1. Општа разматрања о реформи кривичног процесног законодавства	97
3.2. Опште напомене о институту споразумевања између јавног тужиоца и окривљеног	102

**ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ - СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У
КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ.....104**

**1. ПОЈАМ СПОРАЗУМА О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ (ОКРИВЉЕНОГ
САРАДНИКА) 104**

2. ЗАКЉУЧЕЊЕ СПОРАЗУМА 106

2.1. Основни услови за закључење споразума 106

2.2. Кривична дела поводом којих се може закључити споразум..... 108

2.3. Предлог и преговори за закључење споразума 112

3. ЕЛЕМЕНТИ СПОРАЗУМА.....117

3.1. Обавезни елементи 118

3.1.1. Опис кривичног дела 118

3.1.2. Изјава окривљеног којом потпуно признаје извршење кривичног дела 119

3.1.3. Изјава којом окривљени преузима обавезе у погледу будућег сведочења..... 123

3.1.4. Споразум о врсти и мери, или распону казне или друге кривичне санкције ... 126

3.1.4.1. Одмеравање казне..... 128

3.1.4.2. Сврха кажњавања 129

3.1.4.3. Олакшавајуће околности 131

3.1.4.4. Ублажававање казне 132

3.1.4.5. Нека спорна питања код одмеравања казне 136

3.1.5. Ослобођење од казне..... 139

3.1.6. Споразум о трошковима кривичног поступка, одузимању имовинске користи
стечене кривичним делом и имовинскоправном захтеву..... 143

3.1.6.1. Трошкови кривичног поступка 143

3.1.6.2. Имовинскоправни захтев 145

3.1.7. Жалба против одлуке о споразуму 150

3.1.7.1. Право на жалбу 150

3.1.7.2. Одрицање странака од права на жалбу..... 151

3.1.8. Потпис странака и браниоца 152

3.2. Споразумевање у погледу имовине проистекле из кривичног дела као
факултативни елеменат споразума..... 153

4. ОДЛУЧИВАЊЕ О СПОРАЗУМУ 157

4.1. Одбацивање споразума..... 157

4.2. Прихватање споразума 159

4.3. Одбијање споразума	163
5. ПОЛОЖАЈ ОКРИВЉЕНОГ КАО СВЕДОКА.....	166
5.1. Права окривљеног сарадника као сведока	167
5.2. Дужности окривљеног сарадника као сведока.....	171
6. ИСПИТИВАЊЕ ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА.....	174
7. ОЦЕНА ИСКАЗА ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА	181
8. О ОПСТАНКУ РЕШЕЊА КОЈИМ ЈЕ ПРИХВАЋЕН СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ	184
8.1. Стављање ван снаге решења којим је споразум прихваћен.....	184
8.2. Прихватање решења којим је прихваћен споразум о сведочењу и доношење пресуде	185
ПЕТО ПОГЛАВЉЕ - СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ	188
1. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ САД	188
1.1. Историјски осврт на настанак организованог криминалитета у САД.....	188
1.2. Споразум о сведочењу окривљеног	192
1.2.1. Опште одлике споразума.....	192
1.2.2. Ублажавање казне	195
1.3. Програм заштите окривљеног сарадника	197
2. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ЕНГЛЕСКЕ	201
2.1. Историјски осврт на настанак организованог криминалитета у Енглеској	201
2.2. Опште одлике споразума о сведочењу	203
2.3. Програмска заштита окривљеног сарадника.....	208
3. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ИТАЛИЈЕ	211

3.1. Историјски осврт на настанак организованог криминалитета у Италији	211
3.2. Опште одлике концепта сарадње у борби против организованог криминалитета.	214
3.3. Програм заштите сарадника правде	218
4. ОПРАВДАНОСТ ПРИМЕНЕ ИНСТИТУТА ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА .	220
5. ОДНОС СПОРАЗУМА О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ И ПОЈЕДИНИХ КРИВИЧНО ПРОЦЕСНИХ НАЧЕЛА	226
5.1. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела истине	226
5.2. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела легалитета	228
5.3. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела непосредности	229
5.4. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела контрадикторности.....	230
5.5. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела јавности	231
5.6. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела ефикасности кривичног поступка	231
ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕДЛОЗИ	234
СПИСАК КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ.....	240
УЏБЕНИЦИ И МОНОГРАФИЈЕ	240
ЧЛАНЦИ	244
ЗАКони, КОМЕНТАРИ ЗАКОНА, СТУДИЈЕ И ОСТАЛА РЕЛЕВАНТНА ДОКУМЕНТА.....	254
СУДСКА ПРАКСА	259
ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ.....	260
БИОГРАФИЈА АУТОРА	262

УВОД

Организовани криминал као негативна и сложена друштвена појава, у многим земљама није новијег датума. Неке са са њиме суочавају већ дужи низ година. Први облици организованог криминалног деловања у САД-у, забележени су још у периоду забране ропства. Нешто касније, за време прохибиције у 19. веку, они попримају екстремнија обележја. Италија, земља која представља оличење мафије, препознаје организовани криминал почетком 19. века. Кључна улога у његовом настанку и развоју припада породичној традицији, а та је црта и данас доминантна. За њима не заостаје ни Енглеска, у којој се ова појава уочава крајем 18. и почетком 19. века. Из тог периода датира и категорија кривичних сведока. Свака од ових земаља је упоредо са настанком и ширењем организоване криминалне делатности, предузимала адекватне мере, у циљу њеног сузбијања. Док је борба против организованог криминала у овим земљама била већ у жеку, неке, попут наше, нису ни имале представу о самом појму, а још мање о његовим појавним облицима.

У свету егзистира велики број криминалних организација, од којих су неке класично хијерархијски структуриране, а у појединима су присутни модернији видови хијерархије. Већински су транснационалног карактера, јер кривична дела која доносе највећу добит, захтевају криминалне активности на подручјима више земаља. Уз широк дијапазон кривичних дела, попут трговине људима, недозвољене трговине аутомобилима (тзв. ауто-мафија), и многим другим, њихову примарну криминалну активност представља трговина наркотицима, односно недозвољена производња и стављање у промет опојних дрога. То се објашњава чињеницом, да након нафтне индустрије, она доноси највећи профит, чије је стицање крајњи циљ постојања криминалне организације.

Паралелно са ширењем и стварањем нових криминалних организација, повећава се и степен опасности организованог криминалитета. Данас, уз тероризам, он представља најозбиљнију претњу човечанству. Чврсте и жилаве организоване формације захватиле су готово сваку сферу друштвеног живота, обухватајући шире друштвене слојеве, политичке структуре, органе државне управе, а најалост и правосудне органе. На висок степен опасности указује податак да је последњих година постао четврти сектор светске привреде, а упоредо са тиме, његов годишњи бруто

производ чини чак 20% вредности глобалне трговине.¹ Стварајући озбиљне проблеме на националном и светском нивоу, постао је центар пажње међународних организација и државних институција, из којих је потекла иницијатива за борбу против њега. Комплетну борбу против организованог криминалитета чине одређивање његовог појма у теоријском и нормативном смислу, инкриминација кривичних дела у посебном делу кривичног материјалног законодавства и регулисање посебних процесних инструмената намењених искључиво његовом откривању и доказивању.

Како би борба на пољу сузбијања организоване криминалне делатности била успешна, потребно је било савладати препреку која стоји на путу органима кривичног гоњења. Криминалне организације носе одређене карактеристике, које отежавају доказивање њихових кривичних дела. Тајност деловања у апсолутној мери није могућа, јер увек постоји одређени круг лица који су упознати са постојањем и криминалним активностима криминалне организације. Међутим, и поред ове чињенице, доказивање је отежано, јер су углавном по среди жртве кривичних дела, које избегавају да се са својим сазнањима уопште појаве пред надлежним органима гоњења, страхујући да не буду поново виктимизоване (секундарна виктимизација).² Доказивање отежавају и коруптивне везе криминалних организација са представницима државне власти, као и „закон ћутања“, за чије кршење припадник бива најстрожије санкционисан, лишењем живота, а није искључено да се освета на овај начин примени и према члановима његове најуже породице. Не би ли се превазишле препреке ове врсте, скоро свака земља која се суочава са организованим криминалитетом, је у својим законима регулисала посебне доказне радње, као и институт сведока сарадника, претечу данашњег окривљеног сарадника.

Законска регулатива института сведока сарадника отпочела је на нивоу нашег правног система 2001. године, односно, Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку од 2002. године. То се дешава тек након десетогодишњег периода цветања и бујања организованог криминалитета, дакле када до државних органа коначно допире свест о постојању³ и опасности организованог криминалитета. Требало је још тада званично отпочети са реформом, али је тај процес након десетогодишњег лутања и

---

¹ Саша В. Мијалковић, *Ауто-мафија – тајне српског подземља и апорије националног система безбедности*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 27.

² Милан Шкулић, *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Службени гласник, Београд, 2015, стр. 62.

³ Момчило Грубач, „Организовани криминал у Србији“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, бр. 4/2009, стр. 704-705.

премишљања, спроведен 2011. године. Доношење Законика о кривичном поступку 2011. године, остаће забележено као важан тренутак, јер долази до раскида са нашом кривичнопроцесном традицијом. Елементи адверзијалног, страначко-расправног модела кривичног поступка постају доминантни, а један од њих се односи на могућност закључења споразума о сведочењу између јавног тужиоца и окривљеног, који припада чланству криминалне организације.

Правни институт споразума о сведочењу окривљеног, који тежиште са сведока пребацује на окривљеног, у духу адверзијалног модела кривичног поступка, води порекло из америчког законодавства. Крунски сведок је код кривичних дела организованог криминала уобличен споразумом у Енглеској 2005. године. Италија се, иако колевка мафије, нерадо прихватајући напуштање инквизиторских елемената кривичног поступка, опредељује за средње решење, на граници између сведока сарадника и окривљеног сарадника, кроз институт сарадника правде. Институт окривљеног сарадника се примењује у пракси наведених земаља, са циљем да се нуђењем одређених повластица окривљеном, које су уговорене споразумом, од њега, као припадника криминалне организације, али и саучесника, добију информације које ће за осуду осталих припадника и лидера, послужити не као једини, али свакако круцијални доказ. Привилегије у виду ублажавања казне, делују примамљиво, али не и толико сигурно за његову безбедност након сведочења. Држава је водила рачуна и о овој солуцији, па је ради безбедности окривљеног након сведочења и издржавања умањене казне затвора, предвидела његов улазак у програм заштите. Дакле, одговарајућим законима регулисане су све потребне мере, како би се окривљени придобио као сведок. У нашој земљи се институт окривљеног сарадника још увек налази у границама легислативних оквира.

У теорији се споразум о сведочењу окривљеног презетује као поједностављена кривичнопроцесна форма, чиме се изједначава са споразумом о признању кривичног дела. Ипак, циљ увођења овог института није био скраћење кривичног поступка у односу на окривљеног сарадника, али ни у односу на саучеснике, јер фаза суђења, односно доказивања, не изостаје, као што је случај код споразума о признању кривичног дела. У односу на квантитет, односно дужину трајања кривичног поступка, примат се овде даје квалитетном доказу.

ПРВО ПОГЛАВЉЕ

ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂИВАЊЕ ПОЈМА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Организовани криминалитет представља једну веома сложену појаву, широког обима, па је незахвално тражити свеобухватно теоријско одређење његовог појма. Из тог разлога су у криминолошкој литератури присутне дефиниције које уопштено одређују појам организованог криминалитета, а на другој страни постоје оне које задиру у његову дубљу анализу.

Michael Maltz организовани злочин одређује као кривично дело у чијем извршењу учествује више од једног лица, у намери да тако удружени наставе са криминалном каријером, а циљ којем теже јесте стицање економске добити.⁴ Како би овај циљ реализовали, служе се насилничким методама, корупцијом и крађом.⁵

Edwin Sutherland, организовани криминалитет одређује као вршење кривичних дела од стране малих група криминалаца, које су управо и створене ради обављања криминалне активности одређеног типа.⁶ *Donald Cressey* организованим злочином сматра било које кривично дело извршено од стране особе која је део криминалног подземља.⁷ Овај аутор примат даје особеностима учиниоца и везама које се међу њима успостављају, у односу на врсту криминалне активности којом се одређена криминална организација бави. *Thorsten Sellin* организовани криминалитет доводи у везу неком врстом пословања, које се бави незаконитим активностима, зарад стицања економске

---

⁴ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 23.; James O. Finckenaue, "Problems of Definition: What is Organized Crime", *Trends in Organized Crime*, Vol. 8, No. 3, 2005, p.p. 64.

⁵ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 23.; Frank E. Hagan, " "Organized Crime" and ORGANIZED CRIME: Indeterminate Problems of Definition", *Trends in Organized Crime*, Vol. 9, No. 4, 2006, p.p. 128. *Sutherland* као битну одлику издваја уску специјализованост чланова криминалних група, дакле при вршењу одређене врсте кривичних дела.

⁶ *Исто*.

⁷ Jeffrey Scott McIlwain, "On the history, theory, and practice of organized crime: The life and work of criminology's revisionist "Godfather", Joseph L. Albini", *Trends in organized crime*, Vol. 18, 2015, p.p. 19.

добити.⁸ При објашњењу организованог криминалитета, *Livingston* истиче хијерархијску структурираност и истрајност криминалне организације.⁹

У односу на наведене дефиниције, које су површне и непотпуне, дефиниција коју даје *Abadinsky*¹⁰, у америчкој литератури је оквалификована као најпотпунија. Као организација неидеолошког карактера, чврсто хијерархијски структурирана, за циљ има да вршењем нелегалних, понекад и легалних активности, стекне високи профит. Како би успоставила монопол, склона је не само примени насиља, већ и корумпирању. Унутар организације су успостављена одређена правила, која чланови морају стриктно поштовати. У супротном, могу бити санкционисани лишењем живота. Своју дефиницију овај аутор сматра прикладном једино када је реч о организованом криминалитету у Америци, јер се он у различитим деловима света не манифестује на исти начин.

У односу на америчке ауторе, европски се више баве питањем постојања или непостојања организованог криминалитета (Пахомов, Антоњан). Пахомов и Антоњан указују на то да је главни проблем прикривање података о броју извршених кривичних дела од стране криминалних организација, па је потребно да се предузимањем адекватних мера, надлежни органи са оваквим проблемом суоче.¹¹ Поред наведених, у криминолошкој литератури наилазимо на схватања појединих аутора, која се сведе на знатно мањи број карактеристика организованог криминалитета. *Garoupa Nuno*, криминалну организацију одређује као вертикално структурирану скупину криминалаца, у којој главни (лидер) остварује своје главне циљеве који су профитног карактера, изнуђивачком делатношћу.¹² Дакле, као главну одлику овај аутор издваја употребу претњи и насиља. *Bouchard Martin*, као главна обележја организованог криминалитета издваја: колективно, скупно вршење кривичних дела уз примену насиља, чврсту повезаност чланова, односно групну кохезију, добру организацију и испланираност при вршењу кривичних дела.¹³ Међу њима, примат даје елементу организованости при вршењу кривичних дела.

---

⁸ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 23.; Hodson J. Keneth, "Organized Crime", *American Criminal Law Quarterly*, Vol. 2, No. 1, 1963, p.p. 6.

⁹ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 24.

¹⁰ Исто.; Татјана Лукић, *Посебности кривичног поступка за организовани криминал, тероризам и корупцију*, Правни факултет, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2008, стр. 36.; Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 47.

¹¹ Мићо Бошковић, *Организовани криминалитет-криминолошки и криминалистички аспекти*, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 46.

¹² Nuno Garoupa, "The economics of organized crime and optimal law enforcement", *Economic Inquiry*, Vol. 38, No. 2, 2000, p.p. 280.

¹³ Martin Bouchard, Andrea Spindler, "Groups, gangs, and delinquency: Does organization matter?", *Journal of Criminal Justice*, vol. 38, 2010, p.p. 922.

У нашој литератури, неколицина аутора се бавила питањем одређивања битних обележја организованог криминалитета (Василијевић, Мило Бошковић, Мршевић, Водинелић, Мићо Бошковић).

Василијевић¹⁴, позивајући се на кривично дело злочиначког удруживања, издваја као битна обележја организованог криминалитета:

- 1) Договор између минимум три члана о заједничком вршењу кривичних дела, који су се окупили превасходно ради злочиначке делатности,
- 2) Чланство је организовано, а степен организованости зависи од циљева удружења,
- 3) Вршење кривичних дела је унапред добро испланирано,
- 4) Сходно транснационалном карактеру појединих кривичних дела, један од елемената организације јесте обухватање већег територијалног простора, не би ли злочиначко удружење успешно реализовало криминалну делатност.

Слично Василијевићу, Мило Бошковић се приликом одређивања битних обележја организованог криминалитета, више ослања на структуру организационих формација (чврста структура заснована на хијерархијским принципима подређености, групна дисциплина, планско обављање делатности и континуитет у вршењу кривичних дела).¹⁵

Као кључну црту криминалне организације, Мршевић и Водинелић, наводе њену повезаност са органима државне власти. Тако, Мршевић говори о организованом криминалитету као некој врсти пословног предузећа, које се може успешно бавити илегалним активностима, једино уз чврсте везе са представницима државних органа.¹⁶ Истог је схватања и Водинелић, који везу криминалне организације са државним органима, привредним и финансијским државним системом, издваја као њено главно обележје.¹⁷

Мићо Бошковић¹⁸, организованим криминалитетом сматра организовано криминално деловање, у циљу да се прибави противправна имовинска корист, а обухвата и оне облике организованог криминалног деловања, код којих је криминална организација успоставила одређене везе са државним апаратом. И овај аутор инсистира

---

¹⁴ Владан Василијевић, „Могуће ознаке организованог криминалитета“, *Правни живот*, бр. 3/85, стр. 281-286.

¹⁵ Мило Бошковић, „Проблем дефинисања организованог криминалитета“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, година XXXIX, 1/2005, стр. 41.

¹⁶ Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 6.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 7-8.

на повезаности криминалне организације са припадницима државног апарата, сматрајући да управо та веза даје квалитетан садржај криминалној организацији. Оваква повезаност омогућава истрајност криминалној организацији.

Наведене дефиниције упућују нас на закључак да ниједна од њих не дефинише прецизно појам организованог криминалитета, али се као њихова заједничка обележја издвајају: удружење више лица, вршење кривичних дела зарад остваривања профита, примена насиља, подела улога унутар хијерархијски структуриране формације. Врло мали број аутора као његову кључну одлику издваја коруптивне везе са представницима државне власти. Једном речју, кључна обележја која организовани криминалитет дистанцирају у односу на класични су разасута унутар теоретских ставова различитих аутора.

2. ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ДЕФИНИЦИЈЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Да бисмо издвојили основне елементе дефиниције организованог криминалитета, чини нам се најприкладније цитирати проф. Милана Шкулића¹⁹:

„Организована криминална групација или криминална организација представља тајно удружење више лица, која испуњавају потребне услове утврђене писаним или неписаним правилима којима се уређује функционисање организације и пристају на строго поштовање тих услова, која је основана ради професионалног и по правилу планског вршења кривичних дела (нарочито неких врста кривичних дела која су специфична за циљеве криминалне организације) и то тако да организација буде трајног карактера, а са циљем континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остварења монопола на/у одређеном подручју (ради чега је склона уништењу конкуренције); заснована на хијерархијским принципима и уз строгу дисциплину својих чланова, по правилу и на принципима специјализације и поделе рада у вршењу криминалних активности, мада је организација по правилу, истовремено укључена и у одређене легалне активности (у погледу чега такође постоји специјализација и подела рада у оквиру њеног чланства); она је поред тога начелно неидеолошког карактера, с тим да криминална организација широко практикује разноврсне видове насиља, те

---

¹⁹ Милан Шкулић, *нав дело*, 2015, стр. 60.

наглашено испољава спремност на употребу насиља, како у односу на спољно окружење, тако и према члановима који прекрше њена правила (располаже сопственим системом санкционисања), а посебно настоји да коруптивни методама оствари директан или индиректан утицај на органе државне власти, ради омогућавања или олакшања сопственог деловања и ширења непосредног или посредног утицаја.“

Као што се може уочити, наведена дефиниција је комплексног карактера, мада ни за једну, имајући у виду сложеност предмета, не можемо рећи да је упрошћена, а разлог због којег смо је издвојили и цитирали, јесте што су на једном месту концентрисани најбитнији елементи ове сложене појаве. Већина елемената представља отежавајућу околност за откривање и доказивање кривичних дела организованог криминалитета, па ћемо се на њих укратко осврнути. Њихово постојање истраживала је Радна група за наркотику и организовани криминал²⁰, те ћемо неке од елемената допунити резултатима до којих је дошла.

2.1. Удружење више лица

Први и полазни елемент дефиниције организованог криминалитета, јесте криминална организација као удружење више лица, где сама организованост (организација) не може постојати ако се не удружи више лица (већи број људи). Не постоје прецизно утврђена правила у погледу броја лица која чине криминалну организацију, али се може претпоставити да је за праву криминалну организацију, у којој се треба успоставити хијерархијска структура, потребно минимум три лица, имајући у виду моменат када је она основана.²¹

Величина организованих криминалних група представља важан параметар по питању проблема тајности (по правилу је тајност искључена код већих криминалних група и обратно). Осим тога, важан је параметар и за одређивање обима активности, а са тим у вези и штете која се наноси вршењем криминалних активности. Истраживањем Радне групе обухваћено је не само основно чланство, већ и број придружених или повезаних чланова. У највећем броју случајева испитиване групе садрже од двадесет до

---

²⁰ United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 16-17. Истраживањем је обухваћено четрдесет криминалних група у шеснаест земаља.

²¹ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 61. Кривично одељење Врховног суда Србије је у једном свом правном схватању успоставило квантитативни критеријум, где више лица подразумева најмање два лица; група обухвата најмање три лица; већи број људи, најмање десет лица.

педесет чланова (организоване групе у Италији које немају свој назив, у Немачкој, такође без имена, исти случај и у Норвешкој, јапанске *Yakuze* са подручјем деловања у Аустралији, Русија, најмногобројније организоване криминалне групе без имена, Литванија (*Cock Group*), Украјина (*Savlokhov group*), Кина (*The Liu Yong syndicate, The Liang Xiao Min syndicate*), Мексико (*Mocha Orejas Organization*).²²

2.2. Закон ћутања

Сасвим је разумљиво да криминална организација као целина и њени чланови, делују и настоје да одрже дискрецију, имајући у виду активности којима се баве и циљеве чијој реализацији теже.

Чланови организације морају поштовати чувену *омерту*, мафијашки закон, односно кодекс ћутања. Реч *омерта* води порекло од латинске речи „*humilitas*”, што значи смирење, од тога „*umirta*” и најзад „*omerta*“, где се имају у виду јужно-италијански дијалекти.²³ Порекло ове речи се може тражити и у шпанској „*hombredad*“, која означава мушкост, модификованом са сицилијанском речи „*omre*“, човек.²⁴

Правила кодекса ћутања потичу од сицилијанске мафије, а своде се на одређене обавезе припадника криминалне организације.²⁵

- 1) Омерта за чланство представља највиши закон, који се мора поштовати и има приоритет у односу на законе државног карактера;
- 2) Доживотно су чланови везани за организацију, дакле до смрти нема напуштања;
- 3) Мафијаш у кругу пријатеља мора имати само моћне, утицајне и угледне личности, на који начин у ствари и задобија моћ и утицај на свим државним позицијама;
- 4) Право је мафијаша да буде слободан и богат, као и да почини злочин (било који, осим кршења омерте),
- 5) Апсолутна дужност ћутања је највиши закон.

Међу првима који се бавио проблематиком мафије, бивши официр безбедности, *Antonio Cutrera*, за омерту говори да „затвара уста људима, чак и када говоре у својој

---

²² United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 21-22. (MATRIX OF ORGANIZED CRIME GROUPS).

²³ Доступно на: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/omerta>, посећено: 30.05.2019.

²⁴ Исто.

²⁵ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 63.

одбрани, или када је оптужени невин за злочин“.²⁶ Заветовање чланова део је ритуала иницијације, којим се они на симболичан начин саглашавају са омертом, као и са санкцијама које следе ако је прекрше. Сматрало се да је овај ритуал заправо само мит, све док FBI није доказао супротно.²⁷ Захваљујући томе што је озвучена кућа Joseph-a Russo-a (Медфорд, држава Мисисипи), дошао је до неких детаља самог чина иницијације.²⁸ У питању су била четири младића, од којих се сваки понаособ, у присуству преосталих чланова организације, заклео пред горећом сликом католичког свеца: „Као што гори ова светиња, тако ће горети моја душа“.²⁹

У организацији је заступљена строга дисциплина, заснована на правилима која су чланови дужни да беспрекорно поштују, а та се послушност не само очекује, већ и захтева. Правила су углавном неписана, произилазе из обичаја.³⁰ Као што су у кривичном материјалном праву кривична дела рангирана по својој тежини, па у складу са тиме предвиђене адекватне санкције (казна и остале врсте санкција), тако и непослушност чланова може имати лакше и теже облике. Најтежи облик непослушности, јесте издајство. Сматра се да тежина санкције зависи од врсте прекршаја. Ако се руководимо овом препоставком, онда би смрт као казна требала уследити само за издајство. Међутим, реалност је ипак другачија. Наиме, било је случајева да се члан због одбијања да дође на место састанка казни најстрожије, смрћу (убиством).³¹

2.3. Вршење кривичних дела и стицање профита

Основни облик деловања криминалне организације, јесте вршење кривичних дела, у основи ради стицања имовинске користи (профита) и моћи.³² Постоји читав дијапазон кривичних дела која могу вршити криминалне организације. Појединим, која

---

²⁶ Преузето са: <https://www.srbijadanas.com/clanak/mafijaski-kodeks-cutanja-24.09.2014>, посећено 28.03.2018. Такође се наводи цитат рањеног човека, који говори свом нападачу: „Ако преживим, убићу те. Ако умрем, опраштам ти“.

²⁷ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 128, фн. 28.

²⁸ *Исто*.

²⁹ *Исто*.

³⁰ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 45.

³¹ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 45, фн. 29. На такав случај наилазимо у мафијашкој фамилији *Gambino*, када *Gotti*, на питање свог заменика: “Зашто поједини чланови бивају убијени, када ништа нису згрешили?”, мирним тоном одговара: „Морао је да умре, јер је одбио да дође када сам га позвао. То је његова једина грешка“. Детаље разговора FBI сазнаје са траке на којој је снимљен, до које случајно долази.

³² Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 7.

су својствена управо за организовани криминалитет, посебну пажњу ћемо посветити у контексту посматрања организованог криминалитета са кривичноправног аспекта. Основно, без којег не може постојати криминална организација, јесте удруживање ради вршења кривичних дела, или то може бити договор за извршење кривичног дела.³³ Друга, која нису везана за сам чин организовања, врше се ради постизања одређених циљева. Ради стицања профита, примарно кривично дело већине криминалних организација јесте трговина наркотицима, мада врше и класична имовинска кривична дела, корупцијска, прање новца, идр.³⁴

Тежња за стицањем профита, криминалну организацију чини сличном привредној корпорацији. Неке од разлика које се односе на врсту кривичних дела и употребу насиља, остају само у сфери теорије, што доказује криминалитет белог оковратника.³⁵ Послодавство моћних компанија склоно је као привредна корпорација³⁶ предузимању свих делатности које иначе одликују организовани криминалитет.

Последњих година уочена је његова све већа укљученост у привредни криминалитет, а карактеристично је да услед организованог криминалног деловања у овој области, настају енормне штете, које захватају све друштвене сфере. У том контексту, посебно је деструктиван по економско-финансијску безбедност државе и друштва. Утаја пореза, прање новца, наносе велику штету буџетском систему, што ланчано делује на угрожавање националне безбедности кроз стварање социјалне напетости, политичке нестабилности, све до буџетског дефицита.³⁷ Према подацима ММФ-а, у 1988. години, профит стечен активностима организованих криминалних група је износио осамдесет пет милијарди америчких долара, да би се у 1998. години тај износ повећао на пет хиљада милијарди долара.³⁸

---

³³ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 253.

³⁴ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 161-162; Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 57-58.

³⁵ Petter Gottschalk, *Victims of White-Collar Crime*, Actual problems of modern criminology, *Matters of Russian and International Law*, no 3, 2003, p.p. 95-96.

³⁶ Shanna Slyke Van R., Michael Benson L, Francis Cullen T.: *The Oxford Handbook of White-Collar Crime*, Oxford University Press, 2016, p.p. 42-43.

³⁷ Светлана Бијелић, Ђуро Вац Суад, *Појавни облици привредног криминала и начин њиховог доказивања*, Пројекат Високог судског и тужилачког савјета Босне и Херцеговине: „Подршка правосуђу Босне и Херцеговине – Јачање тужилачких капацитета у систему кривичног правосуђа“, Едукативни модул, Сарајево, 2016, стр. 11.

³⁸ Станимир Ђукић, „Савремени организовани криминалитет као облик угрожавања националне безбедности“, *Економски изазови*, бр. 9, 2016, стр. 136.

У криминолошкој литератури се организовани криминалитет наводи као облик професионалног криминалитета.³⁹ Ако пођемо од његових основних карактеристика, попут интернационалног карактера делатности, примене насиља, корупције, монопола, онда се од чланова и очекује професионализам у вршењу кривичних дела. Оно што професионализам подразумева унутар саме организације, јесте планирање вршења кривичних дела, подела рада међу члановима, посебно када су у питању сложеније акције које се требају извести на ширем географском подручју, припремање логистичке подршке пре и након самог извршења дела.⁴⁰

Од кривичних дела типичних за организоване криминалне групе, истраживање је показало да се у највећем броју случајева као примарна криминална активност, врши трговина опојним дрогама (*Drug Trafficking*), док повремено вршење осталих кривичних дела, служи за реализацију основног (Немачка, Норвешка, Аустралија, Русија (у овим земљама испитиване организоване криминалне групе немају свој назив), Кариби (*The Dream House Case*), Колумбија (*Juvenal group*), Мексико (*Mocha Orejas Organization, Carillo Fuentes Organization, Arellano-Felix Group*)).⁴¹ Активност је важан параметар на пољу деловања и специјализације органа надлежних за сузбијање кривичних дела организованог криминалитета.

2.4. Хијерархијска структура

У америчкој криминолошкој литератури постоје различите типологије структуре организованог криминалитета, односно криминалне организације. Основна типологија у којој су присутна три модела структуре потиче од *J. Albanese*: хијерархијски модел, модел патрон-клијент и предузетнички модел.⁴²

Хијерархијски модел структуре представља традиционалан модел структуре пирамидалног облика у којем је успостављена вертикална хијерархија.⁴³ На врху пирамиде налази се вођа (лидер), затим ред непосредно испод чине капетани или капоси, потом следи ред њихових заменика, а на самом дну пирамиде се налазе тзв. „војници“,

---

³⁹ Слободанка Константиновић Вилић, Весна Николић Ристановић, Миомира Костић, *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2012, стр. 188.

⁴⁰ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 75.

⁴¹ United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 21-24. (MATRIX OF ORGANIZED CRIME GROUPS).

⁴² Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 71.; Le Vu., „Organized Crime Typologies: Structure, Activities and Conditions”, *International Journal of Criminology and Sociology*, Vol.1, 2012, p.p. 122.

⁴³ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 71.

непосредни извршиоци. Отежавајућу околност приликом доказивања чини то што непосредни извршилац не може бити сасвим сигуран ко је наредио извршење кривичног дела⁴⁴, да ли њему непосредно надређени (заменик), капетан или лидер. Важне одлике оваквог типа структуре јесу послушност и лична лојалност вођи организације⁴⁵, подела рада у оквиру које је јасно дефинисана улога сваког члана у хијерархији и како наводи *Albanese*, веома је сличан владиној структури.⁴⁶

Модел „патрон-клијент“ заснива се на узајамној обавези између патрона (штићеника) и клијента. Патрон штити свога клијента од других криминалних организација и што је веома битно, корупцијом надлежних органа, штити га од кривичног гоњења, или му пак може обезбедити неке привилегије на тржишту.⁴⁷ Овакве услуге клијент узвраћа испуњењем обавеза које му наложи покровитељ, било да се ради о исплати одређене суме новца, или извршењу неке противзаконите активности.⁴⁸

Предузетнички модел представља такву структуру, код које се криминална организација третира као предузеће, у оквиру којег се врше нелегалне и легалне делатности, у циљу стицања економске користи (профита).⁴⁹

Процењена је разноликост структура које су биле присутне у свим анализираним групама. Различити структурни облици послужили су као основ за типологију организованих криминалних група у пет категорија:

- *Стандардна хијерархија* - одликује је строга дисциплина, вертикална хијерархиска устројеност, пирамидалног облика.⁵⁰ Вођа, капетани, заменици и непосредни извршиоци „војници“, дакле у основи све карактеристике које одговарају првом типу типологије од *Albanese*.
- *Регионална хијерархија* укључује више локалних организација на подручју једног региона. Један је главни на нивоу региона, а њему подређене вође сваке локалне организације, као и њени чланови (од центра ка периферији). У обављању криминалних активности, локалне заједнице ипак имају известан степен

---

⁴⁴ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 70-71.

⁴⁵ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 71.

⁴⁶ Le Vu, *нав. дело*, 2012, р.р. 124.

⁴⁷ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 72.

⁴⁸ Исто.

⁴⁹ Исто.

⁵⁰ Uited Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Fourty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, р.р. 19, 34-35.; Le Vu, *нав. дело*, 2012, р.р. 123; Dijk Van Jan and Spapens Toine, “Transnational Organized Networks Across the World” у: Reichel Philip L., Albanese S. Jay, *Transnational Organized Crime: An Overview From Six Continents*, SAGE, Los Angeles, 2014, р.р. 9.

аутономије, што их и разликује од строге, стандардне хијерархије.⁵¹ Најбољу илустрацију регионалне хијерархијске структуре представљају банде мотоциклиста из Аустралије, од којих је једна обухваћена истраживањем UNODC.⁵² Резултати истраживања указују на њихову јасно дефинисану хијерархијску структуру, подељену на подгрупе, које функционишу на подручју једног географског региона.⁵³ Имају јак друштвени идентитет, а чланове чине искључиво особе мушког пола.⁵⁴ Позната је честа примена насиља, што је заправо њихова репутација.⁵⁵ Истакнуте су у производњи и дистрибуцији амфетамина и канабиса, тако да главни доминира на пољу производње и дистрибуције дрога, као и проституције.⁵⁶ Овом типу структуре припадају и азијске организоване криминалне групе (*Yamaguchi-Gumi*, која делује у Јапану, *Fuk Ching*, која делује у САД, јапанска *Yakuza*, чије је подручје деловања Аустралија).⁵⁷

- *Кластер хијерархија* (cluster - група, јато; груписати, скупљати се) је тип тзв. „кишобран структуре“, који настаје када се окупе криминалне организације истог географског порекла на једном месту, у циљу поделе тржишта.⁵⁸ Организације у оквиру кластера имају висок степен аутономије, а делатности којима се баве су углавном прање новца и корупција. Групе, или организације које чине кластер, немају узајамну директну сарадњу, већ то чине преко кластера, који представља неки вид „пропусне мембране“.⁵⁹
- *Језгро структура* - Овом типу одговарају групе формиране од малог броја чланова (обично двадесет појединаца у региону, или чак и мање), које се ангажују у одређеном броју криминалних активности.⁶⁰ Оваква група нема, или има врло

---

⁵¹ Uited Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Fourty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 19, 35-37.; Le Vy, *нав. дело*, p.p. 123.

⁵² Uited Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Fourty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 36.

⁵³ Исто.

⁵⁴ Исто.

⁵⁵ Исто.

⁵⁶ Исто.

⁵⁷ Исто.

⁵⁸ Uited Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Fourty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 37-39; Le Vy, *нав. дело*, 2012, p.p. 123-124.

⁵⁹ Александра Булатовић, *Људска права у савременој политици борбе против савременог транснационалног криминала*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016, стр. 59-60.

⁶⁰ Uited Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Fourty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 39-41.

слаб друштвени идентитет.⁶¹ Око основне групе могу се формирати мреже састављене од придружених чланова, који делују с времена на време, зависно од криминалне активности коју обављају.⁶² У основи се карактеришу као лабаво структуриране криминалне групе, које контролише мањи број кључних играча, окружених ширим кругом људи.⁶³ Од четрдесет група обихваћених студијом, осам је прилагођено овој структури, од чега су наведене три, које послују у западној Европи (Холандија и Немачка).⁶⁴ С обзиром на то да генерално немају свој назив, у оквиру резултата истраживања, указано је на подручје њиховог деловања и врсту криминалне активности. Тако рецимо, две делују у Холандији, углавном укључене у трговину људима, при чему у оквиру ове илегалне делатности, сваки члан има своју јасно дефинисану улогу.⁶⁵

- *Мрежна структура* - У односу на велике формалне организације, мрежну структуру одликује нехијерархијски карактер, тзв. обезглављеност, моћ је разасута, углавном неједнако распоређена.⁶⁶ Пошто не постоје институционализоване линије заповедања, компоненте мрежне структуре су независне и имају висок степен аутономије. Као лабаво организовану и у исто време прилагодљиву организацију, мрежу чине појединци који иначе немају криминалну каријеру, запослени у јавном сектору (банка, царина, пореска служба), због чега су од велике користи криминалној организацији, а у том контексту су се окупили и повезали око криминалног пројекта.⁶⁷ Ради се заправо о утицајним појединцима на државном нивоу, које су постојеће криминалне организације придобиле коруптивним методима. Сврха коруптивног придобијања јесте да невршећи своје дужности, ослободе пут за успешну реализацију циљева криминалних организација, а као и сваке друге, то је стицање економске користи.⁶⁸ Када дође до директног укључивања у криминалне организације, утицајни појединци који некада нису имали криминалне каријере, кроз своју делатност унутар организација, почевши од самог припадништва, евентуалног организовања, па до вршења кривичних дела иначе типичних за

---

⁶¹ Исто.

⁶² Исто.

⁶³ Исто.

⁶⁴ Исто.

⁶⁵ Исто.

⁶⁶ Преузето са: <http://hrcak.srce.hr/file/145112>, посећено 02.04.2018.

⁶⁷ Александра Булатовић, *нав. дело*, 2016, стр. 67-68.

⁶⁸ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 46.

представнике организованих криминалних група, и сами постају криминалци.⁶⁹ Тако, некадашњи „леgitимни“ чланови друштва, добијају двоструку улогу.⁷⁰ За разлику од традиционалних хијерархијских структура, унутар којих је јасно дефинисана улога сваког појединог члана, код мрежне структуре присутне су испреплетане везе (одакле и потиче њихов назив „мрежа“) које воде у неку врсту конфузије, где заправо органи гоњења не могу са сигурношћу прецизирати ко је у одређеној ситуацији починио кривично дело. Из наведеног произилази не само проблем дефинисања овог типа организације, већ као кључни, проблем доказивања кривичних дела чији су актери припадници мрежних структура.

Од четрдесет криминалних група обухваћених истраживањем UNODC, четири су мрежно структуриране (две у Холандији и две на Карибима), мада је мимо овог узорка уочено да оне представљају све већи феномен.⁷¹ Испитујући мрежно структурирану групу на Карибима, наишло се на случај *Meij*, који је укључивао само једног осумњиченог, окруженог мрежом појединаца који му помажу у вршењу криминалних активности.⁷² Углавном је у питању једна криминална активност, за чије су вршење појединци уже специјализовани, мада то не мора увек бити случај. Способност групе за вршење кривичних дела, углавном зависи од способности чланова организације и уопште могућности, да регрутују расположиве кадрове. Група Верхаген (*Verhagen Group*) рецимо, фокусирана је на кријумчарење канабиса у Европу.⁷³ Као илустративни пример, мимо студије, наводе се западноафричке криминалне групе, састављене претежно од Нигеријаца, које су достигле висок степен тржишне контроле.⁷⁴ Последњих деценија, приметно је драстично ширење ових структура, а фактори који углавном томе погодују јесу, неспровођење или слабо спровођење локалних закона, као и присуство западноафричке дијаспоре у градовима широм света. Немају специфичну структуру, која би се јасно могла дефинисати, а фокусиране су на трговину кокаином и хероином.⁷⁵

---

⁶⁹ Исто.

⁷⁰ Исто.

⁷¹ United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 41.

⁷² United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 42. Случај који наводи Радна група, заправо има одлике „језгро структуре“.

⁷³ Исто.

⁷⁴ Исто.

⁷⁵ Исто.

2.5. Примена насиља

Док у погледу структуре постоје разлике између организованих криминалних група, употреба насиља јесте њихова важна одлика. Суштинске разлике не постоје, већ само варијације од групе до групе по питању његовог степена заступљености. Навешћемо криминалне организације које користе висок ниво насиља. У узорку који је испитиван, оне су најмногобројније (23 организоване криминалне групе):⁷⁶ Норвешка (две криминалне организације које немају назив), Аустралија (*Outlaw Motorcycle Gangs*), Кариби (*The Dream House Case*), САД (*Fuk Ching Gang*; *La Cosa Nostra*), Италија (*Clan Paviglianiti*; *La Cosa Nostra*; *Licciardi Clan*; безимена група), Русија (*Ziberman Group*; безимена група), Бугарска (*VIS-2*), Литванија (*Cock Group*), Украјина (*Savlakhov group*), Канада (*Hell Angels*), Северна Африка (*The 28s Prison Gang*), Јапан (*Yamaguchi Gumi*), Кина (*The Liu Yong syndicate*; *The Zhang Wei syndicate*; *The Liang Xiao Min syndicate*), Мексико (*Mocha Orejas Organization*; *Arellano Felix Group*).

Вршећи кривична дела криминалне организације испољавају насиље у интерном и екстерном облику. Интерно, према члановима који прекрше правила понашања⁷⁷ (што у основи одговара криминалним организација са строгим хијерархијом), и екстерно, које се манифестује како на националном, тако и на међународном нивоу. Екстерни вид насиља испољава се кроз ограничавање слободних избора и слободе штампе, ограничавање личних права и слобода, спречавање економије отвореног тржишта и легалних страних инвестиција, угрожавање финансијске безбедности држава.⁷⁸

2.6. Корупција

Један од битних елемената појма организованог криминалитета, јесте вршење утицаја на државне органе, органе социјалне контроле и грађане. Осим применом насиља, тај се утицај остварује и коруптивним везама криминалне организације са представницима поменутих органа.

Указујући на пет основних компоненти (социјалну, моралну, историјску, правну и криминолошку), Јелачић и Стајић дају следећу дефиницију корупције: „Друштвено-

---

⁷⁶ United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 21-23. (MATRIX OF ORGANIZED CRIME GROUPS).

⁷⁷ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 99-100.

⁷⁸ Миле Шикман, „Организовани насилнички криминалитет“, *Безбедност- Полиција-Грађани*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, бр. 1-2, 2104, стр. 32.

негативна појава која је од самог постанка људског друштва и формирања првих држава настала, развијала се и добијала своје појавне облике, зависно од историјски датих социјалних, економских, политичких и других услова носећи, својом неморалном, асоцијалном и противправном суштином, штетне последице друштву. Корупција је дубоко условљена и узрокована посредно и непосредно социјалним, економским и држим супротностима и сукобима интереса између различитих слојева друштва. Корупција је најопаснији вид привредног криминалитета коју карактеришу: прикривеност, променљивост, висок степен друштвене опасности, мноштво појавних облика, широка распрострањеност (територијална и друштвена) и интернационализација, тешко доказивање у кривично-процесном смислу, користољубивост, перфидност учиниоца и специфичан објект који угрожава, као што су: законито функционисање државних и привредних институција и служби⁷⁹.

Криминалне организације теже томе да остваре утицај на политичком пољу, не би ли тако постигле економску и политичку моћ, на који начин стварају погодно тле за остварење монопола и стицање профита од криминалних активности.⁸⁰ Политички и економски утицај остварују корупцијом припадника државних органа, а од новца стеченог криминалном делатношћу, финансирају политичке партије и њихове изборне кампање.⁸¹ Тако је Ал Капоне одржао своју криминалну организацију, финансирајући политичке фаворите.⁸² Захваљујући коруптивним везама, криминална организација траје, жилава је и отпорна на све механизме надлежних органа који раде на сузбијању и доказивању овог типа криминалитета. Осим тога, носе и висок степен друштвене опасности, јер ометају и угрожавају функционисање државних органа на законит начин, чији се припадници временом и сами стапају са криминалним подземљем. Са једне стране, најважнија карика за опстанак криминалне организације, а са друге, изузетно опасна и штетна, корупција се са разлогом третира као најопаснији вид привредног криминалитета.

На корупцију као непходну компоненту организоване криминалне делатности указују резултати истраживања UNODC, којима се дошло да закључка да је она

---

⁷⁹ Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 63; О карактеристикама корупције, видети и у: Diviák Tomáš, Dijkstra Kornelis Jan, Snijders B. A. Tom, *Structure, multiplexity, and centrality in a corruption network: the Czech Rath affair*, Trends in Organized crime, 2018, p.p. 3.

⁸⁰ Муамер Ницевић, Александар Р. Ивановић, „Организовани привредни криминалитет као фактор угрожавања економске безбедности“, *Економски изазови*, вол. 1, бр. 1, 2012, стр. 95.

⁸¹ Муамер Ницевић, Александар Р. Ивановић, *нав. дело*, 2012, стр. 95.

⁸² Милан Шкулић, *нав. дело*, стр. 102.

присутна у свим испитиваним организованим криминалним групама, а неопходна је за примарну активност у чак осамнаест група, које делују у: Немачкој, Норвешкој, Карибима (*The Orange Case; The Dream House Case; The Meij Case*), Бугарској (*VIS-2*), Литванији (*Cock Group*), Украјини (*Savlokhov group*), Колумбији (*Juvenal group*), Северној Африци (*The 28s Prison Gang*), Италији (*La Cosa Nostra; Licciardi Clan*; безимена група), Кини (*The Liu Yong syndicate; The Zhang Wei syndicate; The Liang Xiao Min syndicate*), Мексику (*Carillo Fuentes Organization; Arellano Felix Group*).⁸³

2.7. Неидеолошки карактер

Циљ оснивања и деловања криминалне организације, јесте стицање имовинске користи, профита. Притом, коруптивне везе са представницима државних органа, не треба третирати као њихову политичку опредељеност. Напротив, улагање средстава у политички маркетинг, спонзорисање активности неких политичких партија, криминалне организације не чине из идеолошких циљева, већ тако поступају из чисте материјалне користи. То наравно не значи да не могу гајити симпатије према некој од политичких опција, али свакако им то није ни приоритет.

Неидеолошки карактер организованог криминалитета је једина одлика која га дистанцира у односу на тероризам (терористичке организације), који је по својој унутрашњој организацији и структури, идентичан организованим криминалним групама. Терористичке организације као и организоване криминалне групе, представљају удружење више лица, заступљена је хијерархијска структура, строга дисциплина чланова, јасно дефинисане улоге сваког од њих, координација, примена насиља при вршењу кривичних дела, како на екстерном, тако и на интерном нивоу.⁸⁴ Припадници терористичке организације се окупљају око истих идеолошких циљева, док је са друге стране за припаднике класичне организоване криминалне групе то небитно. Једном речју, начин на који и једни и други врше кривична дела је исти, различити су мотиви.

И поред тога што су различито мотивисани, организовани криминалитет и тероризам су тесно повезани. Криминална активност којом се баве и једни и други, представља везу преко које се успоставља сарадња која се манифестује у више облика.

---

⁸³ United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 25. MATRIX OF ORGANIZED CRIME GROUPS).

⁸⁴ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 82.

Могућа су њихова удружења, савези, симбиозе, конвергенције и метаморфозе.⁸⁵ Аутори који фаворизују конвергенције, учачају сличност између људи који почине злочин и оних који бацају бомбе. У оба случаја, непријатељ је заједнички, држава уопште, као и агенције које се баве спровођењем закона. Обе врсте организација функционишу у тајности, подземљу, користе исту врсту тактике, бавећи се прањем новца, шверцом преко границе, фалсификовањем, киднаповањем, изнуђивањем, и другим делатностима које укључују насиље.⁸⁶

У сваком случају, постоје сличности и мотивационе разлике. У теорији се, међутим, у последње време указује на то да се може подвући танка линија, готово не приметна између ова два феномена. Наиме, у оба случаја су вође истакнути лидери, по којима се групе и именују. Поставља се питање да ли је могуће да се терористичка организација након смрти вође преобрази у банду пљачкаша неидеолошког карактера? На такав се случај наилази код групе на челу са вођом Јумом Наманганијем, који је погинуо 2001. године, након чега се његова организација преобразила у банду која се бавила отмицама ради откупнина.⁸⁷ Поред наведене, једна од могућих опција јесте да побуњенички терористи изгубе оправдање за своје постојање, због тога што су власти решиле политичко питање, на које су се оне фокусирале.⁸⁸ Тако су се неке од колумбијских терористичких, преобразиле у организоване криминалне групе које се баве трговином људима.

Веће склоности ка преображају имају терористичке организације, него што је то случај са криминалним организацијама. Услед промене политичке ситуације или других фактора, увек им као опција преостаје вршење кривичних дела искључиво зарад стицања материјалне користи. Са друге стране, обичне, неидеолошки мотивисане криминалне организације, идеолошке циљеве терористичких група посматрају са чуђењем. Из свог угла, постављају питање зашто би било ко предузимао такве екстремне ризике, без икаквог изгледа да ће на крају постати богат?⁸⁹ Такође је за њих неразумљиво супротставити се властима, уместо избећи их или оштетити. Имајући у виду овакав њихов став, од њих се и не очекује преображај у неком идеолошком правцу. Напротив,

---

⁸⁵ Бојан Теофиловић, Татјана Теофиловић, Небојша Теофиловић, „Спрега тероризма и организованог криминала као безбедоносни ризик“, *Правне теме*, Година 4, Број 8, 2017, стр. 175.

⁸⁶ Frank Bovenkerk, Bashir Abou Chakra, “Terrorism and organized crime”, *Forum on Crime and Society*, Vol. 4, Numbers 1-2, 2004, p.p. 4-5.

⁸⁷ Frank Bovenkerk, Bashir Abou Chakra, *нав. дело*, 2004, p.p. 7.

⁸⁸ Исто.

⁸⁹ Frank Bovenkerk, Bashir Abou Chakra, *нав. дело*, 2004, p.p. 8.

њихову структуру могу чинити и чланови различитих идеолошких циљева, али када треба организовати, планирати криминалну активност и конкретно извршити кривично дело, они делују усклађено ради стицања што већег капитала. Идеолошки циљеви им не пружају никакву гаранцију да ће од тога имати неку материјалну корист.

2.8. Монопол

У начелу, свака криминална организација настоји да оствари монопол на одређеном подручју, било да је у питању град, део града, регион. Иако су најчешће прекограничне криминалне активности организованог криминалитета, монополски утицај је у том погледу ређи феномен, јер зависи од јачине и утицаја конкурентских криминалних организација, које су господари својих простора. Монопол се остварује вршењем илегалних и легалних активности, а како се легалне врше ради прикривања незаконитих, илегално тржиште је централно поље њиховог деловања. Најчешћа илегална делатност којом криминалне организације остварују монопол јесте трговина опојним дрогама, кроз коју уједно остварују највећи део профита. Тако је у извештају Организације за глобални финансијски интегритет (GFI), наведено да више од половине прихода криминалних организација, чине приходи постигнути трговином наркотицима, углавном кокаином.⁹⁰ Високе профите остварују и трговином људских органа (годишње до 1,2 милијарди долара)⁹¹, затим, високопрофитабилно је и тржиште сексуалних услуга (на годишњем нивоу оствари се 180 милијарди долара)⁹², илегална трговина оружјем (просечно 60 милијарди долара годишње)⁹³. Делатност која је узела великог маха, праће новца, на годишњем нивоу доноси прифит у износу од 800 до 2000 милијарди долара.⁹⁴

Уопштено гледано, субјекти који послују на илегалном тржишту, не могу се заштити самостално.⁹⁵ Оно што повезује и једне и друге, јесте узајамно пружање заштите, што отежава откривање и доказивање организоване криминалне делатности.⁹⁶ Заштитна улога организованог криминалитета има монополски карактер, те на било

---

⁹⁰ Дарко М. Маринковић, „Илегална тржишта-процене глобалних прихода“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2015, стр. 1723.; United Nations Office on Drugs and Crime, *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes*, Vienna, 2011, p.p. 127.

⁹¹ Дарко М. Маринковић, *нав. дело*, 2015, стр. 1724.

⁹² Дарко М. Маринковић, *нав. дело*, 2015, стр. 1725.

⁹³ Дарко М. Маринковић, *нав. дело*, 2015, стр. 1726.

⁹⁴ Дарко М. Маринковић, *нав. дело*, 2015, стр. 1727.

⁹⁵ Дарко М. Маринковић, *нав. дело*, 2015, стр. 1719.

⁹⁶ Renate Mayntz, “Illegal Markets: Boundaries and Interfaces between Legality and Illegality”, MAX-PLANCK-INSTITUT FÜR GESELLSCHAFTSFORSCHUNG, 16/4, 2016, p.p. 4.

којем пољу не трпи конкуренцију.⁹⁷ То наравно не значи да криминалне организације не сарађују на једном подручју, договарајући се тако о подели послова, а у складу са тиме и подели територије на којој ће свака од њих деловати. Међутим, ова сарадња обично није дугог века, јер је тешко, готово и неизводљиво да две криминалне организације одрже на истом подручју подједнако снажан утицај. Монопол једне од њих, временом, под утицајем одређених фактора, неминовно добија слабији интензитет. Фактори слабљења утицаја обично су, нарушавање односа унутар организације, слабљење веза са корумпираним представницима државног апарата.⁹⁸

Радна група за организовани криминал се бавила питањем степена сарадње међу криминалним организацијама. Узети су у обзир различити нивои сарадње: сарадња у основној земљи, сарадња у иностранству и сарадња у земљи и иностранству. У дванаест криминалних група се није могло доћи до доказа о њиховој сарадњи са другим криминалним организацијама, а у четири се није могао добити поуздан одговор.⁹⁹ Спољна сарадња само у иностранству је утврђена у четрнаест испитаних криминалних група: Норвешка (безимена група), Аустралија (*Outlaw Motorcycle Gangs*; *Japanese Yakuza*); Кариби (*The Orange Case*; *The Dream House Case*); САД (*Fuk Ching Gang*); Италија (*Clan Paviglianiti*), Русија (безимена група), Бугарска (*VIS-2*), Литванија (*Cock Group*), Украјина (*Savlokhov group*), Колумбија (*Juvenal group*), Канада (*Hells Angels*) и Јапан (*Yamaguchi Gumi*).¹⁰⁰ Спољна и унутрашња сарадња (у земљи и иностранству), евидентирана је у девет криминалних група, док је сарадња искључиво у основној земљи у којој делује на илегалном тржишту, заступљена само у једној криминалној групи (безимена група у Норвешкој).¹⁰¹

Из приложеног се да уочити да се основни елементи дефиниције организованог криминалитета нису задржали само у сфери теорије, већ је њихово постојање практички доказано истраживањем Радне групе. Међу њима, веома важни за предмет истраживања, јесу они који представљају препреку приликом откривања и доказивања кривичних дела криминалних организација.

---

⁹⁷ Дарко М. Маринковић, *нав. дело*, 2015, стр. 1719.

⁹⁸ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 76.

⁹⁹ United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 27.

¹⁰⁰ United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, *Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries*, 2002, p.p. 21.

¹⁰¹ Исто.

ДРУГО ПОГЛАВЉЕ

КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Нормативне дефиниције организованог криминалитета дате у националним и међународним документима, настоје да предочавајући основне карактеристике одреде његов појам. Подједнако важни за предмет истраживања јесу и поједини институти регулисани у општем делу кривичног материјалног законодавства као и инкриминација кривичних дела у посебном делу. Они заправо представљају полазну тачку (извориште, базу), како би се, уколико су испуњени материјални услови, уз специјалне истражне технике надлежних органа, могло приступити процесуирању кривичних дела извршених од стране организоване криминалне групе. У насловима који следе, говорићемо о: нормативним дефиницијама присутним у кривичном материјалном законодавству и међународним документима, саучесништву, кривичним делима која се састоје у организовању криминалне групе за вршење кривичних дела и појединим кривичним делима својственим криминалним организацијама. У оквиру нормативног дефинисања, анализираћемо дефиниције организованог криминалитета заступљене у законодавству САД-а и европском, а одређивању његовог појма у нашем законодавству посветићемо један део поглавља у којем се бавимо сузбијањем организованог криминалитета у нашој земљи.

1. НОРМАТИВНЕ ДЕФИНИЦИЈЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1.1. Нормативне дефиниције у законодавству САД

Испитујући унутрашњу структуру организованог криминалитета, и уопште стање у земљи, Стални подкомитет за истраге је у завршном извештају од 1965. године, указао на то да организоване криминалне групе озбиљно угрожавају интегритет америчке нације, те да најпре треба одредити основне елементе ове опасне појаве, а

затим на законодавном нивоу предвидети мере за његово сузбијање.¹⁰² *Organized Crime Control Act*, као закон који је 1970. усвојен баш у циљу сузбијања организованог криминала, не садржи његову дефиницију, али наводи неке од његових одлика у САД:¹⁰³

1) Софистицирана, разноврсна и распрострањена делатност, која употребом силе, преваре и корупције, на годишњем нивоу у знатној мери оштећује амерички економски систем; 2) Незаконитим активностима, попут коцкања, крађе, трговине опојним дрогама, стиче велике суме новца; 3) Тако стеченим новцем корумпира представнике државних органа, стварајући и одржавајући на тај начин монопол на одређеном подручју; 4) Услед отежаног доказивања, у порасту је тамна бројка организованог криминалитета. У једном свом извештају који датира од 1976. године, Председничка комисија за организовани криминалитет наводи да је дефинисање његовог појма неопходно, како би се објаснила његова природа и у исто време он разликовао од веома сличних криминалних активности.¹⁰⁴ Неколико година касније, Федерални биро за алкохол, дуван и ватрено оружје одредио је неке карактеристике организованог криминалитета: самоодржавање, веома чврста структура и дисциплина и подмићивање.¹⁰⁵ Такође је указао на неке особине које одликују ову врсту криминалне делатности: нелегалне делатности се врше применом насиља или њиме прете; систематско, високодисциплиновано, методично и тајно вршење делатности; покушавају или врше утицај на политичаре и владу, корупцијом и легитимним средствима; економску добит остварују незаконитим активностима, попут трговине дрогом, зеленашењем, коцкањем, прањем новца, али и законитим, као што је примера ради улагање у легални бизнис.¹⁰⁶

У погледу одређивања појма организованог криминалитета у појединим државама САД-а, обично се као два примера у литератури наводе Закон државе Мисисипи и калифорнијски закон.

Закон Мисисипија непрецизно одређује појам организованог криминалитета: „Двоје или више лица која се завере да заједно врше кривична дела ради остваривања профита на континуираној основи“¹⁰⁷. Према мишљењу проф. Милана Шкулића, овакво непрецизно и широко дефинисање обухвата већи број криминалних активности, а

---

¹⁰² McClellan, L., J., “Organized Crime Act (S.30) or Its Critics: Which Threatens Civil Liberties”, *Notre Dame Law Review*, Vol. 46, Issue 1, 1970, p.p. 59.

¹⁰³ Organized Crime Control Act 1970 as Finally Enacted, The American Bar Association’s impact on the Organized Crime Control Act of 1970: Part 7, *American Criminal Law Quarterly*, Vol. 9, 1970, p.p. 121.

¹⁰⁴ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 22.; Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 36.

¹⁰⁵ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 22.

¹⁰⁶ Исто.

¹⁰⁷ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 37.

превасходни циљ тога јесте да се лакше решавају поједини проблеми доказивања.¹⁰⁸ Тиме се, према његовом мишљењу, отвара пут могућим злоупотребама, па се тако права и слободе грађана могу довести у опасност.¹⁰⁹

Калифорнијски закон предвиђа да се: „Организовани злочин састоји у удруживању две или више особа, које у циљном континуитету, учествују у једној или више следећих активности: (1) промет илегалне робе или услуга, то јест, проституција, зеленашење итд.; (2) користољубиви (грабљиви) криминалитет, то јест, крађе, напади итд.“¹¹⁰. На прецизнији приступ поимању организованог криминалитета калифорнијског, у односу на Закон Мисисипија, указује предвиђање одређених кривичних дела које врше криминалне организације: рекетирање, трговина наркотицима, проституција, имовинска кривична дела.¹¹¹

1.2. Нормативне дефиниције у европском законодавству

Међу европским земљама, прва која је у својим законским оквирима одредила тзв. удружење мафијашког типа, била је Италија. Кривични законик предвиђа да је удружење мафијашког типа група састављена од три или више лица, чији чланови користе насиље ради изнуђивања, у склопу хијерархијске структуре, обавезали су се да ће поштовати „закон ћутања“, а криминалне активности обављају ради стицања профита.¹¹²

Дефиницију овог типа криминалитета је нешто касније, 1990. године, дало немачко министарство унутрашњих послова, односно одредило његове битне црте:¹¹³

- 1) Планско вршење кривичних дела,
- 2) Више од два лица делују заједнички уз поделу послова,
- 3) Ради стицања профита користе силу или друга средства застрашивања, и
- 4) Упоредо са тиме врше утицај на политичаре, медије, правосуђе и привреду.

Дефиниција организованог криминалитета дата на нивоу Европске Уније, од стране Радне групе за наркотице и организовани криминал, која датира од 2001. године,

---

¹⁰⁸ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 38.

¹⁰⁹ *Исто*.

¹¹⁰ *Исто*.

¹¹¹ *Исто*.; Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 22.

¹¹² Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 25.; *Codice penale* (R. D. 19 ottobre 1930, n. 1398), Art. 416-bis.

¹¹³ Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 43.

заснива се на одређивању 11 критеријума који морају постојати код једног удружења, не би ли се оно могло сматрати криминалном организацијом:¹¹⁴

- 1) Деловање више од два лица,
- 2) Сваки члан организације има своју улогу,
- 3) Делује у дужем периоду,
- 4) Успостављена је строга дисциплина,
- 5) Чланови углавном врше тежа кривична дела,
- 6) Организација делује на међународном нивоу,
- 7) Кривична дела врши применом насилничких метода,
- 8) Организација користи привредно структуриране државне институције,
- 9) Стечен профит укључује у прање новца,
- 10) Да би се одржала, врши утицај на најважније сегменте државног апарата и,
- 11) Циљ деловања припадника криминалне организације јесте остваривање профита (моћи).

Од наведених критеријума, предвиђено је да минимум шест морају бити испуњена, од чега су обавезни: учествовање више од два лица, да су у питању тежа кривична дела и да је сврха вршења тих дела стицање профита. Иначе, ова је дефиниција послужила као узор нашем законодавцу у одређивању услова за постојање кривичног дела организованог криминала, о чему ће бити речи у делу који говори о нормативном дефинисању овог појма у нашем законодавству.

У законодавствима појединих земаља која не прецизирају појам организованог криминалитета, изнађено је такво решење да се он на одређени начин доводи у везу са извршењем појединих кривичних дела. У том контексту се могу разграничити две опције. У првој се организовани криминалитет подводи под кривична дела злочиначког удруживања, а у другој је предвиђено извршење обичних кривичних дела иза којих стоји криминална организација.¹¹⁵

Први приступ, где је као кривично дело предвиђено стварање злочиначког удружења, карактеристичан је за немачко кривично законодавство. Поред злочиначког удружења оно предвиђа и банду, али пошто је не сматра опасном као злочиначко удруживање, као посебно кривично дело не предвиђа само стварање банде, већ вршење појединих кривичних дела у саставу банде третира као отежавајућу околност.¹¹⁶ Слично

---

¹¹⁴ Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 38.

¹¹⁵ Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 43-44.

¹¹⁶ *Исто*.

и аустријски кривични законик, као кривична дела предвиђа злочиначко удруживање и стварање банде, где је стварање банде строжије санкционисано.¹¹⁷

Друго законско решење које познаје мађарско кривично законодавство, под организовани криминал подводи класична кривична дела (убиство, крађа, отмица, идр.), иза којих стоји криминална, односно криминалне организације.¹¹⁸

Основни инструмент међународног карактера у сфери борбе против транснационалног организованог криминала, Конвенција УН против транснационалног криминала, организованом криминалном групом сматра групу од три или више лица, која постоји у дужем временском периоду, а вршењем кривичних дела настоји да оствари економску добит.¹¹⁹ Конвенција је као важан сегмент у борби против организованог криминала, препознала сарадњу надлежних органа са лицима која су учествовала у организованој криминалној активности. Како би успех био загарантован на ширим просторима, сходно члану 26., државе које су Конвенцију ратификовале, преузеле су одређене обавезе. Суштински, оне се односе на подстицај лица која потичу из света криминалног подземља, да пруже информације потребне за доказивање кривичних дела криминалних организација, предвиђањем мера процесне и ванпроцесне заштите, као и блажег кажњавања окривљеног који је сарадњом дао значајан допринос процесуирању припадника и/или лидера криминалне организације.¹²⁰

2. САУЧЕСНИШТВО

Саучесништво је од великог значаја за тематику организованог криминалитета, јер чланови криминалне организације заједнички учествују у остварењу кривичног дела, било да су саизвршиоци, подстрекачи или помагачи. Учествовање више лица је неопходно, како би се добро испланирана, координирана и организована криминална активност могла успешно спровести и на крају окончати циљевима којима тежи организована криминална група. Једном речју, институт саучесништва је присутан у свим облицима када су у питању кривична дела организованог криминалитета.

---

¹¹⁷ Исто.

¹¹⁸ Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 44.

¹¹⁹ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, број 6/2001), члан 2.

¹²⁰ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, број 6/2001), члан 26.

Овај општи кривичноправни институт посебан значај има код споразума о сведочењу окривљеног. Саучесништво представља спону између организованог криминалитета и споразума о сведочењу. Да није њега, не би ни могло доћи до преговора између окривљеног и јавног тужиоца, тако да се може рећи да је споразум овим институтом условљен. Окривљени може ступити у преговоре и након тога закључити споразум о сведочењу са јавним тужиоцем, под условом да је припадник криминалне организације. Притом, саучесништво директно не условљава закључење споразума, али ће јавни тужилац већу наклоност имати према окривљеном, који може бити поуздан сведок оптужбе. То може бити само окривљени који је у својству саизвршиоца, подстрекача или помагача, учествовао у извршењу кривичног дела криминалне организације. Као припадник криминалне организације, окривљени најбоље познаје њену структуру. Међутим, то у већини случајева није довољно за пружање конкретних доказа. Наиме, ако је учествовао у извршењу кривичног дела, тек тада јавни тужилац може бити сигуран да ће добити поуздане информације о извршењу конкретног, или конкретних кривичних дела, поводом којих се води кривични поступак. За дефинисање улоге и утврђивање кривичне одговорности окривљеног сарадника, од значаја су опште теоријске поставке о саучесништву и поједини ставови изграђени у судској пракси. Имајући у виду предмет истраживања, на овом месту ћемо се само укратко осврнути на неке од њих.

Први који је предвидео општа правила о саучесништву био је Француски кривични законик од 1791. године¹²¹, тако да је овај институт од давнина познат кривичноправној теорији. Уопштено, саучесништво подразумева учешће више лица у остварењу последице кривичног дела¹²², односно стицај више лица у истом кривичном делу.¹²³ Међутим, не третира се свако учешће више лица у остварењу кривичног дела као саучесништво, већ је потребно испуњење услова, који су нека врста споне, односно тачке везивања међу њима. Код објективног услова, потребно је да сваки од саучесника својом делатношћу, чињењем или изузетно, нечињењем, допринесе остварењу

---

¹²¹ Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *Кривично право Југославије*, Савремена администрација, Београд, 1997, стр. 287.

¹²² Светислав Р. Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 65.; *Criminal Code of the Republic of Austria* (1974, amended 2015) (German version), 12; *Criminal Code of the Federal Republic of Germany* (1971, amended 2016) (German version), Section 25 (2); *Criminal Code of the Kingdom of Spain* (1995, as 2013) (English version), Article 29; *Criminal Code of the Russian Federation* (1996, amended 2012) (English version), Article 32, Article 33. Текст Законика преузет са: <http://www.legislationonline.org/documents/section/criminal-codes>.

¹²³ Драган Јовашевић, *Кривично право-општи део*, Номос, Београд, 2010, стр. 163.

кривичног дела, тако да последица буде резултат њихове заједничке делатности.¹²⁴ Субјективни услов подразумева постојање свести код саучесника о заједничком деловању.¹²⁵

Према теорији акцесорности, кривична одговорност саучесника везује се за радњу извршиоца, без које нема саучесништва, јер се не може учествовати у нечему што не постоји.¹²⁶ Међу њеним разним модалитетима (минимална¹²⁷, лимитирана¹²⁸, екстремна¹²⁹ и хиперекстремна акцесорност¹³⁰), најприхватљивија, у смислу да је њоме изнађено средње решење, јесте теорија лимитиране акцесорности. Полазиште ове теорије јесте да кривична одговорност саучесника није у потпуности зависна од кривичне одговорности извршиоца. Наиме, она је везана само за предузимање радње извршења од стране извршиоца и последицу која је наступила, односно само за објективне елементе кривичног дела, али не и за његову кривицу која је субјективни елемент.¹³¹ Саучесник одговара у границама свога умишљаја, дакле за радњу и последицу кривичног дела коју је проузроковао извршилац, ако је била обухваћена његовим умишљајем, и у оном облику у којем је предвидео. Имајући то у виду, могуће је да наступи ситуација када извршилац изврши теже кривично дело, у односу на оно које је било обухваћено умишљајем окривљеног сарадника (на пример, кривично дело недозвољена производња, држање и стављање у промет опојних дрога, или кривично дело прање новца у тежем облику, а да умишљајем окривљеног сарадника оно буде обухваћено у основном облику). Тада, за тежи облик кривичног дела окривљени сарадник неће одговарати, већ за онај обухваћен његовим умишљајем. Веома је важно дефинисати улогу окривљеног сарадника у извршењу кривичног дела, не би ли се установило који облик кривичног дела му се може приписати, а на основу казне законом прописане за њега, приступити и њеном ублажавању. Из тог разлога, јавни тужилац већ

---

¹²⁴ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 164; Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *нав. дело*, 1997, стр. 288; Зоран Стојановић, *Кривично право-општи део*, Београд, 2007, стр. 233-234.

¹²⁵ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2007, стр. 234.; Решење Апелационог суда у Нишу, 4 Кж. 1 1954/11 од 09.08.2011. године (За постојање саучесништва у извршењу кривичног дела неопходна је субјективна веза која се огледа у постојању свести учиниоца о учешћу саучесника у заједничком деловању), видети у: Светислав Р. Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 66.

¹²⁶ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2007, стр. 236.

¹²⁷ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 166.

¹²⁸ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2007, стр. 237; Зоран Стојановић, „Начело кривице и одговорност саучесника“, *Годишњак Правног факултета*, година IV, 2/2013, стр. 5.

¹²⁹ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2013, стр. 5.

¹³⁰ Светислав Р. Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 71.; КЗ, члан 36, став 3.; Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2013, стр. 5.

¹³¹ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2007, стр. 237.; Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2013, стр. 5.

приликом закључења споразума мора бити упознат са свим околностима конкретног случаја, како би договорио са окривљеним одређену врсту и висину казне. Ако је договорена врста и мера казне, онда такво утврђивање врши суд. Ту прилику ће имати током сведочења окривљеног сарадника.

У извршењу кривичног дела више лица може учествовати на различите начине и у различитом обиму, тако да теорија познаје саучесништво у ширем смислу, које обухвата саизвршилаштво, подстрекавање и помагање и, саучесништво у ужем смислу, које се односи на подстрекавање и помагање.¹³²

Као најтежи облик саучесништва, саизвршилаштво постоји када „више лица учествовањем у радњи извршења са умишљајем или из нехата заједнички изврше кривично дело, или остварујући заједничку одлуку другом радњом са умишљајем битно допринесу извршењу кривичног дела“¹³³. У кривичноправној теорији овај вид партиципације у извршењу кривичног дела, објашњава више схватања: објективна¹³⁴, субјективна¹³⁵, објективно-субјективна (мешовита) теорија¹³⁶, теорија о подели рада (улога) и теорија власти над делом¹³⁷. За предмет нашег истраживања, значајана је четврта, теорија о подели рада. Теорија о подели рада саизвршилаштво представља као „заједничко остварење кривичног дела од стране више лица на основу заједнички донете одлуке, споразума о подели делатности, тако да свако лице извршава свој део посла“.¹³⁸ Овај облик учешћа у остварењу кривичног дела постоји када се више лица унапред договоре о томе како ће остварити кривично дело, при чему је креиран план и свакоме од њих додељена одређена улога, која се генерално своди на предузимање делатности која улази у састав радње извршења, или је са њом повезана.¹³⁹ Ово схватање које се још назива и теоријом о подели улога, присутно је код нас, осим пред судовима опште

---

¹³² Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *нав. дело*, 1997, стр 289; Драган Јовашевић, „Саучесништво у савременом кривичном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 67, година LIII, 2014, стр. 160.

¹³³ Кривични законик-КЗ („Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-исправка, 107/2005-исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014), члан 33.

¹³⁴ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 171.; Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2007, стр. 239.

¹³⁵ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 171.

¹³⁶ Светислав Р. Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 66.

¹³⁷ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 172.; Alan Reed, Michael Bohlander, *Participation in Crime-Domestic and Comparative Perspectives*, Ashgate e-book, 2013, p.p. 324.; Драгана Васиљевић, „Саизвршилаштво и теорија власти над дјелом“, *Српска правна мисао*, Свеска 1, Бр. 49, Бања Лука, 2016, стр. 239.

¹³⁸ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 172.

¹³⁹ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2007, стр. 240.; Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 172.

надлежности¹⁴⁰, и у пракси специјалног суда, пред којим се процесуирају кривична дела организованог криминалитета (Посебно одељење при Вишем суду у Београду). Постојање претходног договора и подела улога међу учиниоцима, на шта указују нормативне дефиниције, наводећи услове који требају бити испуњени не би ли се једна криминална делатност могла сматрати организованом, нарочито је заступљено код кривичних дела која врше организоване криминалне групе. Притом се у судској пракси већи акценат ставља на поделу улога, док је постојање договора факултативног карактера.¹⁴¹

Подстрекавање је у нашој и иностраној кривичноправној теорији одређено као предузимање радње (наговарање, обећање поклона, давање савета, идр.), којом се

---

¹⁴⁰ Иако је подела улога специфична у оквиру деловања организованих криминалних група, у остварењу кривичног дела као саизвршиоци могу учествовати и лица која не припадају криминалној организацији, могу деловати групно у дужем периоду, или периодично, али да притом нису испуњени сви услови који се иначе захтевају за организовано криминално деловање.; Пресуда Врховног суда Србије Кж. 115/92 (Оптужени који чува стражу приликом извршења тешке крађе, саизвршилац је у извршењу тог дела, јер то чини на основу поделе улога, тако да на тај начин остварује удео у процесу извршења дела који му је додељен, а упоредо са тиме дело хоће као своје и туђе, односно заједничко остварење.); Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1520/2004 (У извршењу разбојништва учествовала су тројица учинилаца, првој двојници је припала улога да уђу у стан оштећене, а трећем, да стоји пред вратима стана оштећене, пали и гаси светло и тако води рачуна на неко не наиђе. Суд је у овом случају утврдио да се ради о кривичном делу разбојништва извршеном у саизвршилаштву.), Видети о томе: Драган Јовашевић, *нав. дело*, 170, фн. 271.

¹⁴¹ Решење Апелационог суда у Београду Кж1 По1 10/13 од 21.06.2013. године (Одлучујући поводом жалбе на пресуду Вишег суда у Београду (Посебног одељења), Апелациони суд је у решењу, између осталог, констатовао да кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. став 4 Кривичног законика, може бити извршено од стране припадника организоване криминалне групе, који делују као саизвршиоци, тако што: сваки члан организоване криминалне групе заједнички учествује у радњи извршења кривичног дела, или сваки од чланова остварујући заједничку одлуку другом радњом, са умишљајем, битно доприноси извршењу овог кривичног дела, што даље значи да извршилац кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, није само један члан организоване криминалне групе, већ сва лица која њој припадају; за постојање саизвршилаштва није потребно да сви саизвршиоци учествују у свим делатностима из којих се састоји радња извршења кривичног дела, већ су у њеним оквирима њихове улоге подељене; битан услов за постојање саизвршилаштва јесте свест о заједничкој сарадњи; није потребно да сви саизвршиоци учествују од самог почетка у извршењу радње кривичног дела, већ саизвршилаштво може настати у току извршења дела, ако природа улоге неког од њих захтева да се она касније реализује. У овом предмету Апелациони суд решењем усваја жалбу, а пресуду Посебног одељења Вишег суда укида и враћа истом на поновно одлучивање. Изричито је у решењу наведено да се пресуда укида, јер суд није био јасан и прецизан у погледу дефинисања улога сваког појединог члана, па се из тог разлога не може констатовати да је наведено дело извршено у саизвршилаштву); Пресуда Врховног суда Србије Кж. 484/05 од 21. априла 2005. године (Када су киоску оштећене пришла три лица, па су се двојица ослонила на пулт, то је појачало ефекат претње трећег лица које је држало оружје и утицало да оштећена озбиљно схвати претњу и преда му пазар. Оптужени је у овом предмету оглашен кривим да је у саизвршилаштву са још два лица, извршио кривично дело разбојништва. Постојање саизвршилаштва потврђује и чињеница да су сва три лица заједно побегла, што указује на међусобно садејство нападача и постојање групе.), Више о томе: Илија Симић, Александар Трешњев, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 37.; Пресуда Округног суда у Јагодини К. бр. 153/08 од 15.01.2009. године и Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж.1 бр. 44/10 од 01.04.2010. године (За постојање саизвршилаштва није неопходан изричит договор између окривљених, већ самим својим понашањем саизвршиоци могу да се саглашавају са радњом другог окривљеног и да те радње прихватају као своје).

умишљајно, код другог лица, утиче на стварање одлуке, или већ донета одлука да изврши кривично дело, учвршћује.¹⁴² Умишљајем подстрекача треба бити обухваћено и кривично дело на које подстрекава, тако да се кажњава казном прописаном за то дело (кривично дело извршиоца).¹⁴³

Помагање је одређено као умишљајно пружање помоћи другом лицу да изврши кривично дело.¹⁴⁴ Помагач мора бити свестан тога да својим делатностима доприноси извршењу кривичног дела. То може чинити на разне начине: саветовањем како дело извршити, тако што ће учиниоцу ставити на располагање средства потребна за извршење дела,¹⁴⁵ или тако што ће отклонити препреке,¹⁴⁶ или створити услове за његово извршење. То може бити и прикривање кривичног дела, учиниоца, трагова, предмета који су прибављени кривичним делом,¹⁴⁷ под условом да је помагач извршиоцу овакву помоћ унапред обећао. Ако нема унапред датог обећања, постојаће пружање помоћи учиниоцу након извршеног кривичног дела, као самостално кривично дело, предвиђено у посебном делу Кривичног законика. У погледу узрочности, радње и подстрекавања и помагања се сматрају условом наступања последице¹⁴⁸, али је радња подстрекавања још

---

¹⁴² Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *нав. дело*, 1997, стр. 304.; Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2007, стр. 242.; Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 173.; Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 68.; Alan Reed, Michael Bohlander, *нав. дело*, 2013, р.р. 276, 332-333.; Jaconelli Joseph, "Incitement: A Study in Language Crime", *Crime Law and Philos*, Springer Netherlands, 2017, р.р. 2.; Clements, L. M., "Incitement and Impossibility-Do we Need a Statutory Definition of Incitement", *Journal of Criminal Law*, Vol. 48, Part 1, 1984, р.р. 104.

¹⁴³ Илија Симић, Александар Трешњев, *Кривични законик са краћим коментаром*, ИНГ-ПРО, Београд, 2010, стр. 40.

¹⁴⁴ КЗ, члан 35. став 1.

¹⁴⁵ Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1288/04 од 20. маја 2004. године и пресуда Четвртог општинског суда у Београду К. 1063/03 од 10. новембра 2003. године (Другоокривљени је са умишљајем помогао првоокривљеном у извршењу кривичног дела недозвољена трговина, на тај начин што му је ставио на располагање возило у чијим шупљинама је првоокривљени сакрио 2200 паклица страних цигарета, без акцизних маркица, које су биле намењене продаји), Видети у: Илија Симић, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2006, стр. 38.

¹⁴⁶ Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 711/06 од 12. априла 2006. године и пресуда Четвртог општинског суда у Београду К. 454/04 од 26. децембра 2005. године (Када је пришао оштећеном с леђа и обухватио га обема рукама, тако му блогирајући руке и врат, док су га остала двојица тукла и нанела му тешку телесну повреду, то лице се појављује као помагач у извршењу кривичног дела тешка телесна повреда, јер је умишљајно помогао осталој двојци), Видети у: Илија Симић, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2006, стр. 38.

¹⁴⁷ Пресуда Врховног суда Србије Кж. 2115/2003 (Помагање постоји када лице оптуженом обећа, да ће новац који овај буде одузео у банци, сакрити у својој викендици, па то буде и реализовано), Видети у: Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 177, фн. 279.

¹⁴⁸ Philippe Salvage, "Le Lien de causalité en matière de complicité", *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé* 22, n°1, 1981, р.р. 26-27.; (Питању узрочности се може приступити ако код помагача постоји умишљај. Осим умишљаја овај аутор говори о кривичној одговорности помагача, ако је у питању значајна помоћ која је као таква допринела успешној реализацији кривичног дела. Као пример мале помоћи, он наводи отварање врата у банци како би се омогућио улаз учиниоца.); Joshua Dressler, "Reforming Complicity Law: Trivial Assistance as a Lesser Offense?", *Ohio State Journal of Criminal Law*, Vol. 5, 2008, р.р. 441.

и узрок доношења одлуке учиниоца, док се радњом помагања она чак и не учвршћује, већ само олакшава учиниоцу да до краја спроведе оно што је већ наумио. Из тог разлога се помагач може казнити или истом казном прописаном за кривично дело извршиоца, или блажом казном.

Дефинисање улоге окривљеног сарадника у остварењу кривичног дела, важно је из два разлога. Припадништво криминалној организацији, као што смо већ напоменули, јесте услов за закључење споразума о сведочењу. Међутим, да би јавни тужилац био још сигурнији да ће закључењем споразума добити поузданог сведока оптужбе, потребно је да уврди да ли је и у којем облику, окривљени сарадник учествовао у извршењу кривичног дела. Сигурно је да ће као саизвршилац, подстрекач, или помагач, имати непосредна сазнања о кривичном делу извршиоца. Други разлог се односи на утврђивање граница кривичне одговорности окривљеног сарадника. Ако је деловао као саизвршилац, одговара у границама свога умишљаја или нехата. Казна му се утврђује за кривично дело предвиђено у Кривичном закону, а након што сведочењем да значајан допринос откривању или осуди саучесника, она се ублажава како је споразумом договорено. Слична је ситуација и код подстрекавања, као тежег облика партиципације у извршењу кривичног дела. Ако је утврђено да је окривљени сарадник деловао као подстрекач, одговара само у границама свога умишљаја. Кривично одговара за дело извршиоца, а казна му се након сведочења ублажава на основу постигнутог договора у споразуму. Ако је деловао као помагач, кривично одговара за дело извршиоца, али се може блаже казнити. Тако ублажена казне се даље, након сведочења поново ублажава на основу договора са јавним тужиоцем.

Досадашње излагање је посвећено свим облицима саучесништва, који су осим за кривична дела класичног криминалитета, карактеристични и за организовани криминалитет. Наредни наслови у оквиру овог поглавља, односе се конкретно на кривична дела типична за делатност организованих криминалних група, а која су поред кривичних дела за која је надлежно Тужилаштво за ратне злочине, предмет споразума о сведочењу окривљеног, или прецизније предмет самог сведочења окривљеног сарадника. Без договора за извршење кривичног дела и удруживања ради вршења кривичних дела нема ни криминалне организације. Поред њих, укратко ћемо се осврнути на она која су уобичајена у тзв. ланцу организоване криминалне делатности. Међу њима, примат при анализи ћемо дати недозвољеној производњи и стављању у промет опојних дрога.

3. КРИВИЧНА ДЕЛА СВОЈСТВЕНА КРИМИНАЛНИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА

3.1. Договор за извршење кривичног дела

Попут кривичног дела удруживања ради вршења кривичних дела, и ово је кривично дело сврстано у посебном делу нашег Кривичног законика, у категорију кривичних дела против јавног реда и мира.

Чланом 345. КЗ, предвиђено је да: „Ко се са другим договори да изврши одређено кривично дело за које се може изрећи пет година затвора или тежа казна, казниће се новчаном казном или затвором до једне године“¹⁴⁹. Из законске формулације произилази да се договор може постићи између минимум два или више лица. Дело се сматра свршеним моментом када је постигнут договор, независно од тога да ли је дело на које се договор односи покушано или извршено.¹⁵⁰ Дакле, овде је инкриминисана сама припремна радња (договор), која има карактер самосталне радње извршења. Тако, када се двојица окривљених договоре да изврше разбојништво над оштећеним, па га маскирани чекају у нади да ће га пресрести, и након дужег чекања одустану од разбојништва, постојаће само кривично дело из члана 345., али не и разбојништво, без обзира што се на ово дело договор односио, јер заправо оно није ни реализовано.¹⁵¹

Иако је законска одредба формулисана тако, да се има утисак да се договор може постићи у односу на једно кривично дело, став заузет у теорији јесте да се може односити на више кривичних дела, а то потврђује и судска пракса. Притом може наступити више ситуација. Прва, да је постигнут договор за извршење једног кривичног дела, а оно не буде извршено. У складу са већ поменутиим, да поновимо, постојаће само договор за извршење кривичног дела. Друга, да је постигнут договор за извршење кривичног дела и оно буде извршено. Тада ће постојати само кривично дело на које се договор односи. Као пример опет можемо навести разбојништво. У овом случају постојаће привидни идеални стицај у облику субсидијаритета.¹⁵² Договор је претходни стадијум другог, кривичног дела разбојништва, тако да је њему као примарном субсидијарно. У том случају се по правилу *lex primaria derogat legi subsidiariae*, примењује примарни, а не

---

¹⁴⁹ КЗ, члан 345.

¹⁵⁰ Зоран Стојановић, Обрад Перић, *Кривично право-посебни део*, Правна књига, Београд, 2007, стр. 294.; Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *Кривично право-посебни део*, Номос, Београд, 2010, стр. 226.

¹⁵¹ Решење Врховног суда Србије Кжм. 6/05 од 7. марта 2005. године и решење Округног суда у Београду Км. 98/04 од 7. октобра 2004. године.

¹⁵² Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *нав. дело*, 1997, стр. 212.

субсидијарни закон, односно постојаће само разбојништво као примарно кривично дело.¹⁵³ Трећа, да је договор постигнут за извршење више кривичних дела, а она не буду извршена. Спорно је у овом случају да ли ће постојати само једно кривично дело договора, или их је онолико, колико има и кривичних дела на која се тај договор односи? Мишљења су по том питању различита, тако да се разврставају у три групе. Према првом, постојаће у оваквој ситуацији увек само једно кривично дело договора, друго сматра да ће постојати стицај договора, а треће не даје конкретан одговор нити заузима јединствен став, сматрајући да је то питање које се у судској пракси треба решавати од случаја до случаја, зависно од начина договора, врсте и природе кривичних дела на која се договор односи.¹⁵⁴ Четврта, да су два или више лица постигла договор, а потом извршила кривична дела на која се он односи. У сваком случају овде неће постојати кривично дело договора, а са друге стране одговорност лица за извршена кривична дела зависиће од улоге коју они имају у њиховом извршењу, тако да је то опет питање које зависи од конкретног случаја.¹⁵⁵ Како се у погледу кривице код кривичног дела договора захтева да он буде обухваћен умишљајем учиниоца, није сасвим јасно да ли и кривична дела на која се односи договор морају бити обухваћена њиховим умишљајем. Ако се у извршењу кривичних дела нађу у улози подстрекача или помагача, дело мора бити обухваћено њиховим умишљајем, а ако су поступали као саизвршиоци, дело може бити обухваћено њиховим умишљајем или нехатом, јер су законски предвиђене границе одговорности саучесника.

Санкционисање самог договора, превентивно делује на друге да не врше оваква кривична дела, јер из договора заправо може бити и реализовано кривично дело за које је законом запређена казна затвора у трајању од пет година или тежа казна. Такође се у оквиру специјалне превенције, делује на саме извршиоце којима је изречена нека од наведених казни, да у неком наредном периоду одустану од таквих покушаја. Ово се посебно има у виду када су у питању криминалне делатности организованог криминалитета, које су такве природе да морају унапред бити планиране и договорене.

---

¹⁵³ Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 362.

¹⁵⁴ Зоран Стојановић, Обрад Перић, *нав. дело*, 2007, стр. 295.

¹⁵⁵ Договор може бити постигнут између три лица да изврше три кривична дела (при чему су за кривично дело договора увек саизвршиоци), а потом их и реализују. Сва тројица се могу наћи у улози извршиоца сваког од кривичних дела, или зависно од времена када су она почињена, неко од њих се може наћи у улози саизвршиоца, подстрекача или помагача.

3.2. Удруживање ради вршења кривичних дела

Мада смо се у једном од предходних наслова којим смо обухватили нормативне дефиниције организованог криминалитета у нашем законодавству, укратко осврнули на основна обележја овог кривичног дела, на овом месту ћемо му посветити већу пажњу. Заправо се ради о кривичном делу које је база свих криминалних делатности организованог криминалитета, јер ако нема организовања групе, нема ни организованих криминалних делатности. Притом, у оквирима ове врсте криминалитета, не постоји случај у судској пракси у којем нема стицаја овог са кривичним делима ради чијег вршења је настала криминална организација, осим ако она нису извршена.

Сврстано у категорију кривичних дела против јавног реда и мира, ово је дело уведено у наше кривично законодавство новелама Кривичног законика од 2009. године. До тада је постојало кривично дело злочиначког удруживања¹⁵⁶, које је припадало групи кривичних дела против јавног реда и правног саобраћаја, а које је поменути новелама преименовано у кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела. Међу њима и нема неких суштинских разлика, осим што је члан 346. допуњен појединим ставовима, који у члану 227. у којем је некада било предвиђено кривично дело злочиначког удруживања, нису постојали. Није био предвиђен тежи облик злочиначког удруживања, а у погледу одговорности припадника групе, он је могао бити ослобођен од казне, ако открије банду или групу, пре него што приступи њеном чланству. Оваква ситуација предвиђена је и чланом 346., са разликом у томе што се они не ослобађају од казне, већ блаже кажњавају. Могућност ослобођења од казне сада је предвиђена за организатора који спречи, откривањем групе или организоване криминалне групе, извршење кривичних дела, ради чијег вршења је група и основана.

Удруживање ради вршења кривичних дела има два основна облика. Први је организовање групе или организовање организоване криминалне групе за вршење кривичних дела за која је запређена законом казна затвора у трајању од три године или тежа казна.¹⁵⁷ Одатле произилази да се радња извршења овог облика састоји у самом чину организовања неке од поменутих група. Дело се сматра свршеним моментом организовања, без обзира да ли је извршено неко од кривичних дела на које се оно односи. Ако дође до њиховог извршења, постојаће стицај кривичног дела удруживања

---

¹⁵⁶Љубиша Лазаревић, *Кривични закон Републике Србије са краћим коментаром*, Савремена администрација, Београд, 2002, стр. 269.

¹⁵⁷ КЗ, члан 346. став 1.; Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 227.; Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 362.

ради вршења кривичних дела и кривичних дела која су од стране групе извршена. Овима се уочава разлика у односу на договор, који је као припремна радња, односно дело, субсидијарно примарном, те имамо привидни идеални стицај. Ово из разлога што удруживање, због саме структуре организоване криминалне групе, континуираног обављања делатности, носи већи степен опасности у односу на договор који је углавном привременог карактера и нема карактер неког облика организационе формације. Разлика је очигледна између организоване криминалне групе и договора, али поред организовања организоване криминалне групе, ово се дело може састојати у организовању групе, те између ње и договора, због сличности које ћемо навести, треба направити разлику. Групу у смислу члана 112. став 22 Кривичног законика, чини најмање три лица која су повезана у циљу вршења кривичних дела, при чему не мора имати дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.¹⁵⁸ Закон предвиђа постизање договора између најмање два лица, што значи да се може постићи и између три лица, а притом можемо поћи од претпоставке да и групу у одређеној ситуацији чини три лица. Мада закон предвиђа да се договор треба односити на кривична дела за која је забрањена казна затвора од пет година или тежа казна, а група на кривична дела за која је забрањена казна затвора од три године или тежа казна, може се догодити да дође до подударности у погледу забрањене казне кривичних дела на које се односе. Законска формулација „три године или тежа казна“ се може односити и на кривична дела за која је предвиђена казна затвора од пет година. Ако дође до овакве подударности, у погледу забрањених казни за кривична дела на која се односе договор и група, разлика се може подвући једино у погледу одређености кривичних дела. Договор се односи на тачно одређено кривично дело или кривична дела, при чему њима требају бити обухваћени сви њихови битни елементи¹⁵⁹, док код групе она нису овако јасно одређена, једино се може десити да буде одређена врста кривичних дела. Договором се рецимо може прецизирати начин на који ће бити извршено кривично дело крађе, а група се може организовати ради вршења кривичних дела крађе.

Организовану криминалну групу према члану 112. став 35. КЗ чини три или више лица. Она постоји одређено време и делује споразумно ради вршења кривичних дела, за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, а крајњи циљ јој је стицање финансијске или друге користи.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ КЗ, члан 112. став 22.

¹⁵⁹ Зоран Стојановић, Обрад Перић, *нав. дело*, 2007, стр. 294.

¹⁶⁰ КЗ, члан 112. став 35.

Други облик дела састоји се у постајању припадником групе или организоване криминалне групе за вршење кривичних дела у погледу којих закон предвиђа казну затвора од три године или тежу казну.¹⁶¹ Постајање припадником групе, као радња извршења овог облика, чини се обично усменим или писменим саглашавањем са чланством у групи, када се уједно дело сматра свршеним.

Код оба наведена облика, извршилац може бити било које лице које се нађе у улози организатора или припадника групе, док је на субјективном плану потребан умишљај, којим треба бити обухваћено само организовање или припадништво, као и кривична дела на која се оно односи.¹⁶²

Код основног облика, за организатора групе је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година, док је за организацију организоване криминалне групе предвиђена строжија казна затвора, од једне до осам година.¹⁶³ Исто је и са припадништвом, где је чланство у групи блаже санкционисано, казном затвора од три месеца до три године, а у организованој криминалној групи, затворском казном од шест месеци до пет година.¹⁶⁴

Организатор и припадник су повлашћени тиме што је предвиђена могућност да се могу блаже казнити, или ослободити од казне. У овакву позицију припадник може dospети, ако пре него што је за групу учинио неко кривично дело ради чијега вршења је она организована, открије или групу или организовану криминалну групу.¹⁶⁵ Овде имамо ситуацију када против припадника организоване криминалне групе може бити покренут поступак због кривичног дела удруживања ради вршења кривичних дела, а на иницијативу тужиоца одлучи да закључи споразум о сведочењу, којим ће признати своје кривично дело, и каснијим сведочењем допринети процесуирању осталих припадника групе, а као бенефицију заузврат добија блажу казну, или евентуално ослобођење од казне.

Доношењем КЗ РС 2009. године, када је кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела први пут уведено као преименовано кривично дело злочиначког удруживања, за откривање групе припадник се могао само блаже казнити, али не и

---

¹⁶¹ КЗ, члан 346. став 3, став 4.; Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 362.; Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 228.

¹⁶² Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 228.

¹⁶³ КЗ, члан 346. став 1, став 2.; Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 362.; Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 228.

¹⁶⁴ КЗ, члан 346. став 3, став 4.; Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 362.; Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 228.

¹⁶⁵ КЗ, члан 346. став 7.; Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 362-363.; Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 228.

ослободити од казне. Парарелно са тиме је оквиру истог члана предвиђена за организатора могућност блажег кажњавања, или ослобођења од казне.¹⁶⁶ Ако пођемо од тога да је за друштво и правни систем далеко опаснија радња организовања, посебно организоване криминалне групе, којом се ствара једна криминална формација са чврстом структуром, него што је само чланство, односно припадништво, онда решење важећег Кривичног законика, којим се припадник кроз ослобођење од казне додатно повлашћује, сматрамо сасвим оправданим.

Тежи облик постоји када лице организује групу или организовану криминалну групу, или постане припадник групе или организоване криминалне групе, која за циљ има вршење кривичних дела за која се може изрећи казна затвора од двадесет година, или затвор од тридесет до четрдесет година.¹⁶⁷ С обзиром на то да се ради о тежим или најтежим кривичним делима, која не морају бити извршена, већ је довољно да буду обухваћена умишљајем организатора или припадника, за лице које организује овакву групу или организовану криминалну групу, предвиђена је казна затвора од најмање десет година, или затвор од тридесет до четрдесет година.¹⁶⁸ Припадник се као и код основног облика, и у овом случају блаже кажњава када га упоредимо са организатором, казном затвора од шест месеци до пет година.¹⁶⁹

3.3. Поједина кривична дела у такозваном ланцу организоване криминалне делатности

3.3.1. Изнуда

Термин „рекетирање“, први пут је употребљен од стране Удружења послодаваца из Чикага (*Employer's Assotiation of Chicago*) 1927. године, када је у једном документу описано какав утицај врши организовани криминалитет на њихово пословање, где су мета рекеташа углавном били возачи, па се у том смислу посебно огласила њихова унија, *Teamsters Union*.¹⁷⁰ Изнуда постоји од времена настанка организованог криминалитета. Она не захтева посебно умеће, тако да је већина криминалних организација своју каријеру започела рекетирањем. Имајући то у виду, није искључено да ово кривично

---

¹⁶⁶ КЗ, члан 346. став 6.; Светислав Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 362.; Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 228.

¹⁶⁷ КЗ, члан 346, став 5.

¹⁶⁸ Исто.

¹⁶⁹ Исто.

¹⁷⁰ Преузето са: <https://www.vannormanlaw.com/what-is-racketeering/>, посећено 17.05.2018.

дело буде предмет сведочења окривљеног сарадника. С обзиром на то да се она јавља углавном као почетна активност криминалних организација, на овом месту навешћемо само нека од њених суштинских обележја.

Основни облик предвиђен је у ставу 1. члана 214. Кривичног законика Републике Србије, а састоји се у употреби силе или озбиљне претње, упућене пасивном субјекту, како би он извршио, или пропустио да изврши неку радњу, а све то у намери учиниоца да се он, или друго лице од таквог поступања, окористе.¹⁷¹ Корист треба бити имовинска, а њено стицање противправно.¹⁷² За овај облик законик предвиђа казну затвора од једне до осам година. Међу тежим облицима, предвиђен је и онај који врши организована криминална група, за који је запређена казна затвора у трајању од најмање пет година.¹⁷³

Рекетирање је у Србији појачано од деведесетих година, када је порастао степен приватне својине. Жртве рекеташа најчешће су власници коцкарница, ресторана, кафића, фирми, мењачница, мада је у Србији у последње време уочено да су све чешће на удару њихови блиски рођаци, кумови и пријатељи. Они су најподобнији за изнуђивачку делатност, јер је рекеташима познат сваки детаљ њиховог приватног живота (коликом имовином располажу, где се крећу, које су њихове дневне обавезе, чега се највише плаше).¹⁷⁴ Заstraшивање се чини обично мобилним телефоном, упућивањем претећих позива или порука, у којима жртву упозоравају да спреми одређену суму новца.¹⁷⁵ Ако жртва не спреми новац, или случај пријави полицији, следе озбиљне претње да ће јој повредити или лишити живота чланове најуже породице. Тако заstraшене, жртве углавном рекет не пријављују полицији, па је из тог разлога тамна бројка криминалитета најизраженија код изнуђивања, односно рекетирања.¹⁷⁶

---

¹⁷¹ КЗ, члан 214. став 1.; Пресуда Врховног суда Србије, Кж. бр. 1612/05 од 5. 10. 2005. године (За извршење кривичног дела изнуде потребно је да учинилац у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, силом или озбиљном претњом принуди другог да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине).

¹⁷² Исто.

¹⁷³ КЗ, члан 214. став 5.; Решење Врховног суда Србије, Кж. 1502/04 од 23.06.2005. године (За постојање најтежег облика кривичног дела изнуде, довољно је да постоји споразум два или више лица да изврше ово дело, што може бити учињено и неком конклюдентном радњом, под условом да се неко од тих лица јавља као организатор и да код извршилаца постоји свест да се изнуда тако врши, при чему није битан начин и у ком својству ко учествује, јер одговарају и организатор и извршилац, с тим што суд треба да утврди ко је организатор, а ко извршилац).

¹⁷⁴ Живојин Алексић, Милан Шкулић, *Криминалистика*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2011, стр. 360.

¹⁷⁵ Исто.

¹⁷⁶ Исто.

3.3.2. Отмица

Отмица представља један вид противправног лишења слободe, који квалификује одређена намера.¹⁷⁷ По својој конструкцији, она је сложено кривично дело, које укључује елементе противправног лишења слободe, принуде и изнуде.¹⁷⁸

Наше кривично законодавство познаје отмицу као посебно кривично дело тек од 1977. године. Пошто садржи елементе кривичног дела изнуде, принуде и противправног лишења слободe, до тада су се отмице квалификовале као неко од ових кривичних дела.¹⁷⁹

У складу са садашњим законским решењима, кривично дело отмице се састоји у одвођењу или задржавању другог лица, употребом силе, претње, обмане, са намером да се не пусти на слободу, све док се од пасивног субјекта, не успе изнудити новац, или имовинска корист у неком другом облику.¹⁸⁰ Радњу извршења чини одвођење или задржавање пасивног субјекта, на одређени начин, применом силе, претње или обмане, којим моментом се дело сматра свршеним, без обзира да ли је учинилац успео да реализује своју намеру.¹⁸¹ Међу четири тежа облика, посебно ћемо се осврнути на трећи и четврти.

Код трећег тежег облика, учинилац радњом отмице проузрокује смрт пасивног субјекта, или се дело врши од стране групе, а запређена казна затвора износи од пет до осамнаест година.¹⁸² Најтежи, четврти облик отмице, уведен изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године, постоји када је она извршена од стране организоване криминалне групе, а предвиђена је казна затвора од најмање пет година.¹⁸³ У теорији наилазимо на критички став у односу на инкриминацију најтежег облика отмице, који се заснива на томе да из криминално политичких разлога није у реду да се отмица извршена од стране организоване криминалне групе сматра и прописује као тежи

---

¹⁷⁷ Љубиша Лазаревић, *нав.дело*, 2002, стр. 56.; Пресуда Врховног суда Србије, Кж. И 1268/06 од 26.09.2006. године (Кривично дело отмице представља специјалан случај противправног лишења слободe, одвођењем или задржавањем неког лица, са елементима изнуде или принуде, зависно од тога да ли се противправно лишење слободe врши са намером да се од одведеног, односно задржаног лица, изнуди новац, или каква друга имовинска корист, или пак да се то или друго лице принуди да нешто учини, не учини или трпи).

¹⁷⁸ Вељко Делибашић, „Кривично дело отмица у кривичном законодавству Републике Србије“, *Култура полиса*, год. XII, бр. 27, 2015, стр. 508.

¹⁷⁹ Зоран Стојановић, Обрад Перић, *нав. дело*, 2007, стр. 42.

¹⁸⁰ КЗ, члан 134. став 1.

¹⁸¹ Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 42.

¹⁸² КЗ, члан 134. став 4.

¹⁸³ КЗ, члан 134. став 5.

облик, у односу на отмицу код које је пасивни субјект лишен живота.¹⁸⁴ Иако долази до кумулације, здруживања криминалне енергије од стране више лица, који припадају одређеној криминалној организацији, услед чега је друштвена опасност дела изражена у већем степену, предност у сваком случају треба дати људском животу, те у складу са тиме отмицу која је довела до његовог лишења, треба прописати као најтежи облик. Један од тежих, нимало ретких облика, јесте и отмица малолетног лица. Отмица деце сматра се најстаријом врстом отмице, која је постојала још у праисторијском периоду, када је једно од задужења старешине празаједнице било помагање, ако неком члану дете буде отето или повређено.¹⁸⁵

Отмице су карактеристичне за друштва у којима долази до наглих социјалних промена и драстичног друштвеног раслојавања. Услед великог друштвеног јаза, мете отмицара су лица која су нагло стекла богатство¹⁸⁶, што је посебно изражено у доба економске кризе. Осим њих, на мети могу бити и личности које су услед одређеног подухвата стекле велику славу у друштву. Такав је случај отмице деветнаестомесечног сина чувеног пилота Чарлса Линдберга (*Charls Lindbergh*)¹⁸⁷, 1932. године. Спреман да се озбиљно суочи са овим проблемом, Конгрес САД је усвојио Федерални закон о отмици (*Federal Kidnapping Act*), којим је ФБИ овлашћен да истражи отмицу у овом случају.¹⁸⁸

Премда извршилац отмице може бити свако лице, у већини случајева их спроводе припадници криминалних организација. Притом су могуће две ситуације. Да је криминална организација створена ради вршења кривичних дела уопште, па да међу њима буде извршена и отмица, када ће постојати стицај кривичног дела удруживања ради вршења кривичних дела и кривичног дела отмице. Друга, када је криминална организација створена само ради вршења отмице. У том случају нема стицаја, већ

---

¹⁸⁴ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 274. „Било би логичније да најтежи облик отмице постоји увек када је услед извршења овог дела дошло до смрти пасивног субјекта, или макар алтернативно; како онда када је наступила смрт отетог лица тако и у случају да је ово кривично дело учинила организована криминална група“.

¹⁸⁵ Милан Милошевић, „Одузимање малолетника као врста отмице и самостално кривично дело“, *НБП, Наука-Безбедност-Полиција*, Год.13, бр. 3, 2008, стр. 7.

¹⁸⁶ Richard Clutterbuck, “*The Growth of Kidnap and Extortion*” in: *Kidnap, Hijack and Extortion: The Response*, London, 1987, p.p. 14.

¹⁸⁷ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 269.; Чарлс Линдберг је био први човек који је самостално прелетео Атлантски океан. Лет авионом „Дух Сент Луиса“ од Њујорка до Париза 21. и 22. маја трајао је 33 сата и 30 минута. Постао је славан након овог подухвата, Преузето са: https://sr.wikipedia.org/sr/Отмица#Познати_случајеви_отмица, посећено 20.05.2018.

¹⁸⁸ *Federal Kidnap Act is signed by Hoover*, The Owosso Argus-Press, Jun 23, 1932, Преузето са: <https://news.google.com/newspapers?id=sIo1AAAAIBAJ&sjid=w6sFAAAAIBAJ&pg=2635%2C754661>, посећено 20.05.2018.

отмица конзумира кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела.¹⁸⁹ Треба поменути да се то не односи само на отмицу, већ и на било које кривично дело зарад чијег извршења је формирана криминална организација.

3.3.3. Недозвољена производња и стављање у промет опојних дрога

Трговина наркотицима као најпрофитабилнија, али и сложена криминална активност, која изискује добру организацију и поделу послова између већег броја лица, представља примарну делатност највећег броја криминалних организација. Притом, она не представља само национални, већ и међународни проблем, јер путеви кријумчарења (путеви дроге) обухватају подручја великог броја земаља. Из тог разлога је и борба против трговине и злоупотребе опојних дрога отпочела на међународном плану, а обележиле су је бројне конвенције (Међународна конвенција о опијуму од 23. јануара 1912. године, Међународна конвенција о опијуму од 19. фебруара 1925. године, Конвенција о ограничењу производње и регулисању расподеле опојних дрога од 13. јула 1931. године, Јединствена конвенција о опојним дрогама из 1961. године, Конвенција о психотропним супстанцама из 1971. године и Конвенција Организације уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци од 19. децембра 1988. године), које су доношене упоредо са повећањем неовлашћене производње опојних дрога и њиховог промета.¹⁹⁰

Најпотпунија, у складу са проширеним прометом наркотика, јесте Конвенција Организације Уједињених Нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988. године, која државама потписницама намеће обавезу да у својим законодавствима предвиде одређена дела као кажњива и, што је за нашу тематику значајно, њихове теже облике. Сходно одредбама Конвенције, а у складу са својим уставним начелима и правним системима, државе требају предвидети као кажњива, следећа дела:¹⁹¹ 1) Производњу, прераду, екстракцију, припрему, понуду, понуду за продају, дистрибуцију, продају, испоруку, посредовање, слање, транспорт,

---

¹⁸⁹ Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. По1 18/2012 од 25.01.2013. године (Ако је организована криминална група формирана управо због извршења кривичног дела отмице, тада ово дело конзумира у себи радње извршења кривичног дела организовања, као и чланства у предметној организованој криминалној групи).

¹⁹⁰ Вељко Делибашић, *Сузбијање злоупотреба опојних дрога са становишта кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 71-83.

¹⁹¹ *Закон о ратификацији Конвенције Организације уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци* („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 14/90), члан 3. став 1.

увоз или извоз било које опојне дроге или психотропне супстанце, које Конвенција на листи предвиђа као забрањене; а) Узгој опијумског мака, жбунова коке или биљке канабис за сврхе производње опојних дрога; б) Поседовање или куповину опојних дрога, ради вршења било које од претходно набројаних активности; в) Производњу, транспорт или дистрибуцију опреме, материјала, са знањем да ће се користити за незаконит узгој, производњу или продају опојних дрога или психотропних супстанци; 2) Организовање, управљање или финансирање било којег од наведених дела; 3) Трансфер својине стечене неким од набројаних дела, ради прикривања њеног незаконитог порекла, или помагања другом лицу умешаном у нека од наведених дела, како би избегло законске последице, односно санкционисање; 4) Стицање својине са знањем да је преносилац исту стекао неким од наведених дела; 5) Учествовање, удруживање или заверу, у намери да се почини или помогне, подстиче, саветује друго лице, ради извршења неког од наведених дела. Набројана дела добијају тежи облик у неком од следећих случајева:¹⁹² 1) Умешаност у прекршај организоване групе криминалаца којој прекршилац припада; 2) Умешаност прекршиоца у друге међународне организоване криминалне активности; 3) Умешаност прекршиоца у друге незаконите радње омогућене чињењем неког од прекршаја из става 1.; 4) Употреба насиља или ватреног оружја од стране прекршиоца; 5) Ако постоји веза између прекршаја и службе у којој је прекршилац запослен; 6) Виктимизација или коришћење малолетног лица; 6) Чињење прекршаја у казненој институцији, институцији за преваспитање, или неком објекту друштвене службе у који долазе школска деца, ђаци, студенти, ради стицања образовања, спортских и друштвених активности; 7) Претходна осуда прекршиоца за сличне прекршаје у земљи или иностранству.

Државе које су Конвенцију ратификовале, инкорпорирале су њене одредбе у национална кривична законодавства и уподобиле их са својом казненом политиком, која углавном зависи од врсте и количине опојне дроге којом се тргује, као и од тога да ли је дело извршено од стране криминалне организације.¹⁹³

Према одредбама нашег законодавства, кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога има један основни, два посебна, један лакши и два тежа облика. Основни облик постоји, када је алтернативно извршена нека од радњи,

---

¹⁹² Закон о ратификацији Конвенције Организације уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 14/90), члан 3. став 5.

¹⁹³ *Technical Report – Drug trafficking penalties across the European Union*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA, January 2017, p.p. 8.

којом се стављају у промет управо оне супстанце које су проглашене опојним дрогама (то може бити производња, или прерада, или куповина, или продаја, или држање ради продаје).¹⁹⁴ Дело је свршено самим предузимањем неке од наведених делатности, а последица се огледа у апстрактној опасности по живот и здравље људи.¹⁹⁵ Да би постојала кривична одговорност, учинилац треба да поступа умишљајно, и да је притом свестан тога да је његова радња противзаконита.¹⁹⁶ Казна запрећена за овај, основни облик, износи од три до дванаест година затвора.

Посебни облици се односе на неовлашћено узгајање мака или психоактивне конопље, или друге биљке из које се добија опојна дрога и на набавку опреме или материјала за које учинилац зна да су намењени производњи опојних дрога.¹⁹⁷ За оба наведена облика закон предвиђа казну затвора у трајању од шест месеци до пет година.

Тежи облици подразумевају извршење основног облика од стране групе, или организоване криминалне групе, при чему је у првом случају предвиђена казна затвора у трајању од пет до петнаест година, док је у другом предвиђен посебни минимум који износи десет година затвора.¹⁹⁸ Организација је код ових облика извршена тако што један број чланова производи, други преносе, трећи прерађују и продају опојну дрогу, или је само продају.¹⁹⁹ У хијерархијски структурираној криминалној организацији, ове послове обављају чланови који се налазе на нижим лествицама, по налогу лидера, вође.

Италијанско и енглеско законодавство, такође, у складу са Конвенцијом предвиђају основни и тежи облик неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога, обухватајући све набројане делатности у оквиру њених претходно наведених одредби. Тако је у Италији за основни облик предвиђена казна затвора у трајању од шест до двадесет година.²⁰⁰ За тежи облик, када је дело извршено од стране

---

¹⁹⁴ Закон о изменама и допунама Кривичног законика-ЗИД КЗ („Службени гласник РС“, број 94/2016), члан 246. став 1.; Драган Јовашевић, Војислав Ђурђић, *нав. дело*, 2010, стр. 135. (Производња опојних дрога подразумева сађење, гајење биљака, или узимање екстракта из њих); Вељко Делибашић, „Поједина спорна питања у вези са опојним дрогама у Кривичном закоником“, *Crimen (V)*, 1/2014, стр. 80. (Прерада представља дораду сировине која већ има својство опојне дроге, када супстанца добија друго агрегатно стање, нпр. када се од дроге у облику прашка праве таблете).

¹⁹⁵ Драган Јовашевић, Војислав Ђурђић, *нав. дело*, 2010, стр. 136.

¹⁹⁶ Пресуда Врховног суда Србије у Београду, Кж. И 1507/06 од 18.09.2006. године. (Независно од тога што оптужени није лично вршио продају опојне дроге, умишљај постоји ако је код њега постојала свест о томе да је опојна дрога намењена продаји).

¹⁹⁷ ЗИД КЗ, члан 246. ставови 2. и 6.

¹⁹⁸ ЗИД КЗ, члан 246. ставови 3. и 4.

¹⁹⁹ Саша Мијалковић, „Деловање наркомафије“, *Ревизија за безбедност*, Година III, Број 4, 2009, 37.; Јовашевић Драган, Ђурђић Војислав, *Кривично право-посебни део*, Номос, Београд, 2010, стр. 137.

²⁰⁰ *Decreto del Presidente della Repubblica 9 ottobre 1990, n. 309* (G. U. Serie Generale n. 255 del 31-10-1990-Suppl. Ordinario n. 67), Art. 73.

криминалне организације, запрећена је казна затвора од најмање десет година.²⁰¹ Санкционисање у Енглеској зависи од врсте опојних дрога које се користе у неовлашћеном промету, па је тако за основни облик неовлашћене трговине у којој су предмет промета кокаин, метадон, ЛСД, хероин, или екстази, предвиђена казна доживотног затвора, а уколико су у неовлашћеном промету друге опојне дроге, попут канабиса, барбитурата, синтетичких канабиноида, запрећена је казна затвора од седам до четрнаест година.²⁰²

До краја 19. и почетка 20. века, дроге (хероин, морфин, кокаин и марихуана) су у САД-у биле лако доступне за конзумирање. Ситуација је у том погледу измењена, доношењем Харисоновог акта 1914. године, којим је коришћење опојних дрога прво условљено лекарским рецептима, а касније потпуно забрањено.²⁰³ Ради се о федералном закону САД који је опорезивао производњу, увоз и дистрибуцију опијата, као и производа сачињених од опојних дрога.²⁰⁴ За кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (производња, прерада, продаја, посредовање у продаји) у америчком законодавству предвиђена је минимална казна затвора од десет година.²⁰⁵ Вршење дела од стране организоване криминалне групе један је од његових тежих облика.²⁰⁶

С обзиром на то да после нафтне индустрије, трговина наркотицима доноси највећу добит, нимало не чуди што се навјећи број криминалних организација определио баш за ову криминалну активност. Најпрофитабилније је тржиште кокаина. На северноамеричком нарко тржишту, он се обично превози од Колумбије до Мексика или Централне Америке, морским путем, а затим копном у САД и Канаду.²⁰⁷ Одатле се превози морским путем у Европу, најчешће у контејнерским пошиљкама. Притом је Колумбија главни снабдевач нарко тржишта, посебно европског (колумбијски нарко картели). Балкан и северни правци представљају главне коридоре за трговину хероином, а повезују Авганистан са тржиштем Руске Федерације.²⁰⁸

---

²⁰¹ *Decreto del Presidente della Repubblica 9 ottobre 1990, n. 309* (G. U. Serie Generale n. 255 del 31-10-1990-Suppl. Ordinario n. 67), Art. 74.

²⁰² Доступно на: <https://www.gov.uk/penalties-drug-possession-dealing>, посећено: 29.11.2018.; *Psychoactive Substances Act 2016*, Section 4-10.

²⁰³ *Harrison Narcotics Act*, ch. 1, 38 Stat. 785, 1914.

²⁰⁴ Зоран Крстић, „Савремени, безбедоносни изазови у Мексику-спрега државе са наркокартелима“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, број 2, 2014, стр. 43.

²⁰⁵ *21 U. S. Code § 841-Prohibited acts A.*

²⁰⁶ *21 U. S. C. § 848.*

²⁰⁷ United Nations Office on Drugs and Crime, *World Drug Report 2010*, New York, 2010, p.p. 72.

²⁰⁸ United Nations Office on Drugs and Crime, *World Drug Report 2010*, New York, 2010, p.p. 53.

На овако дугим путевима, од произвођача до последњег продавца, дрога прође кроз руку минимум осам посредника, а притом се приликом сваке примопредаје добит удвостручи.²⁰⁹ Најчешће се велике суме новца стечене на овај начин даље користе кроз корупцију, како би се створили предуслови за прање новца. Наредне редове ћемо посветити управо овим кривичним делима, корупцијским и прању новца.

3.3.4. Примање мита

Готово да не постоји држава која се не суочава са корупцијом, или корупцијским кривичним делима.²¹⁰ Као једна друштвено негативна и дубоко укорењена појава, корупција представља камен темељац који пружа велику сигурност и заштиту криминалним организацијама, које би вероватно биле поприлично лабилне, или чак не би ни постојале у њеном одсуству. С обзиром на то да смо о корупцији као једној од карактеристика организоване криминалне делатности већ говорили, овде ћемо указати на основна обележја оних корупцијских кривичних дела, која су најчешћа на пољу организоване криминалне активности.

Феномен активног и пасивног подмићивања познат је у свакој држави,²¹¹ посебно онима којима је као основ за њихову инкриминацију послужила Кривичноправна конвенција о корупцији.²¹²

Пасивно подмићивање познатије као кривично дело примање мита, јавља се у виду правог, неправог и накнадног подмићивања.²¹³ Право пасивно подмићивање врши службено лице које захтева примање поклона или неке друге користи, или прими поклон или неку другу корист, како би под окриљем службеног овлашћења извршио радњу коју његова професија не дозвољава, или свесно пропустио да изврши радњу коју је у складу са својом професијом дужан да изврши.²¹⁴ Неправо пасивно подмићивање заснива се на примању поклона или друге користи од стране службеног лица, не би ли извршио радњу коју је иначе дужан да изврши.²¹⁵ Код накнадног пасивног подмићивања, као што му

---

²⁰⁹ Вељко Делибашић, *Сузбијање злоупотреба опојних дрога са становишта кривичног права*, 2014, стр. 56.

²¹⁰ Hough Dan, *Analysing Corruption*, Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing, 2017, eBook, p.p. 138-139.

²¹¹ Vogl Frank, *Waging War on Corruption: Inside the Movement Fighting the Abuse of Power*, Rowman & Littlefield Publishers, 2012, eBook, p.p. 28.

²¹² *Закон о потврђивању кривичноправне конвенције о корупцији* („Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, бр.2/2002 и „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 18/2005), члан 2. (Активно подмићивање), члан 3. (Пасивно подмићивање).

²¹³ Зоран Стојановић, *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 962.

²¹⁴ *ЗИД КЗ*, члан 367. став 1.

²¹⁵ *ЗИД КЗ*, члан 367. став 2.

назив говори, поклон или другу корист службено лице прима након неке од наведених радњи у оквиру правог и неправог пасивног подмићивања.²¹⁶ Извршилац може бити само службено лице, које неку од наведених радњи врши умишљајно.

Право пасивно подмићивање постоји када су двојица припадника интервентне бригаде МУП-а која су затекла аутобус туристичке агенције, из којег су путници који су допутовали из Мађарске истоваривали робу, захтевала поклон како би пропустила да изврше радњу коју су иначе морала да изврше (позив надлежних инспекцијских органа ради прегледа робе).²¹⁷ Од вође пута и једног путника захтевали су да им донесу три видео рекордера и допуне за мобилни телефон, па су тако примањем ове робе (поклона) извршили кривично дело примање мита.

Најтежи облик дела чини службено лице које предузме неку од наведених радњи, у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем или извршењем кривичне санкције.²¹⁸ Очигледно је да се овде као извршилац јавља полицијски службеник,²¹⁹ или јавни тужилац, или судија, а запрећена казна износи од три до петнаест година затвора.

Уочљива је веза организованог криминалитета са пасивним подмићивањем код правог, накнадног пасивног подмићивања и последњег, најтежег облика. Мито се може примити или директно од стране неког од припадника криминалне организације, али чешће преко посредника.

Осим што чини кривично дело, службено лице омогућава својим нелегалним радњама, продужетак организоване криминалне делатности, а то је углавном својствено службеним лицима која уживају углед, високопозиционираним државним и економским функционерима.²²⁰ Према извештају Републичког јавног тужилаштва из 2017. године, најчешће области у којима извршилац прима мито јесу: здравство, просвета, правосуђе и грађевинарство (издавање дозволе на нивоу локалне власти, укњижба

---

²¹⁶ *ЗИД КЗ*, члан 367. став 4.

²¹⁷ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 1804/03 од 14. октобра 2004. и пресуда Окружног суда у Београду К. 372/02 од 7. априла 2003. године, видети у: Илија Симић, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2006, стр. 193-194.

²¹⁸ *ЗИД КЗ*, члан 367. став 3.

²¹⁹ Зоран Кесић, „Појавни облици корупције у полицији“, *НБП – Журнал за криминалистику и право*, вол. 22, бр. 1, 2017, стр. 57. У полицијског пракси је било случајева да се у коруптивно понашање укључи не само један, већ група полицајаца.

²²⁰ Драгана Милијевић, Свјетлана Драговић, „Карактеристике примања мита и давања мита као облика корупцијских кривичних дјела“, Научностручни скуп са међународним учешћем: „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције“, *Зборник радова*, Управа за полицијско образовање, Бања Лука, 2010, стр. 359.

непокретности).²²¹ Највећи проблем свакако ствара корумпираност правосудних органа, која може имати различит исход, у виду непријављивања учиниоца, или непроцесуирања, или блаже осуде, или чак ослобођења од казне, зависно од тога које се службено лице нађе у улози извршиоца.

3.3.5. Давање мита

Давање мита, познатије као активно подмићивање, има исти објекат заштите као и примање мита, квалитетно, законито и ефикасно обављање службене дужности. Међутим, извршилац овде може бити било које лице које нуди мито, док са друге стране код пасивног подмићивања, то може бити само службено лице запослено у некој од државних установа.

Активно подмићивање има више модалитета, па се може јавити у виду правог, неправог активног подмићивања и посредовања у подмићивању.²²² Право активно подмићивање своди се на давање мита (предаја поклона или друге користи, обећање да ће се поклон или друга корист дати) службеном лицу, како би оно извршило незакониту радњу.²²³ Незаконита радња подразумева вршење службене радње коју иначе службено лице не би смело да изврши, или намерно пропуштање извршења службене радње коју је иначе дужно да изврши. Из тог разлога се овакво активно подмићивање назива правим, јер се подмићивање врши ради предузимања незаконите радње. Код неправог активног подмићивања, мито се даје службеном лицу како би оно извршило радњу коју је иначе дужан извршити, или да не изврши службену радњу коју иначе не би смело извршити.²²⁴ Очигледно је да се овде подмићивање односи на вршење законите радње, те се из тог разлога и назива неправим активним подмићивањем. Код посредовања у подмићивању је ситуација у погледу кривичне одговорности нешто другачија. Наиме, посредник је лице које подстиче друго лице на подмићивање службеног лица, тако да се овде не кажњава лице од којег мито потиче, већ оно које је у томе посредовало, јер подстрекавање или помагање имају карактер самосталне радње извршења.²²⁵

---

²²¹ *Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости у 2017. години*, Република Србија Републичко јавно тужилаштво, Београд, март, 2018, стр. 58., преузето са: http://www.rjt.gov.rs/docs/SKMBT_C65218033011140_2.pdf.

²²² *Anti – Bribery Policy*, Novartis Global Policy, Novartis, 2018, стр. 3., преузето са: <https://www.novartis.com/sites/www.novartis.com/files/anti-bribery-policy-en.pdf>.

²²³ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2012, стр. 964.

²²⁴ Зоран Стојановић, Обрад Перић, *нав. дело*, 2007, стр. 321.

²²⁵ Војислав Ђурђић, Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 252.

На субјективном плану се у свим наведеним случајевима захтева постојање умишљаја. За право активно подмићивање закон предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година, за неправу и посредовање у подмићивању, казну затвора у трајању до три године.²²⁶

У улози даваоца мита се поред извршилаца класичних кривичних дела (која немају елементе организованости), најчешће налазе припадници криминалних организација. Када се руководимо логиком, они ће подмићивати службено лице на вршење незаконите радње, тако да је веза организованог криминалитета и активног подмићивања уочљива код правог активног подмићивања. Није искључено да и лице које подстрекава на подмићивање има додира са организованом криминалном активношћу. Сврха подмићивања обично је убрзање процеса улагања незаконито стеченог профита у непокретности, или обављању одређених легалних делатности, како би се касније приказао као новац стечен легалним путем, што отежава његово доказивање.²²⁷

Било да се ради о активном или пасивном подмићивању, службено лице вршењем незаконите радње обезбеђује прелаз нелегалног стеченог профита преко прања новца у легалну сферу. Наредне редове посветићемо прању новца као такозваној последњој карици нелегалне активности криминалних организација.

3.3.6. Прање новца

Феномен прања новца први је пут препознат за време прохибиције у САД-у. Забрана производње, транспорта и продаје алкохолних пића је произвела контраефекат, утицала је на ширење организоване криминалне делатности, а у том оквиру се први пут појавило и прање новца. Продајом алкохолних пића у илегалним локалима, власници су зарађивали веће суме новца, него што су биле уобичајене пре периода прохибиције, и тако стечену зараду приказивали као легално стечен приход у перионицама гардеробе и аутомобила.²²⁸

---

²²⁶ ЗИД КЗ, члан 368. ставови (1), (2) и (5). У наведеним ставовима предвиђено је право, неправу активно подмићивање и посредовање у подмићивању.

²²⁷ Зоран Тодоровић, „Кривична дела примања мита и давања мита – доказивање *POST FESTUM*“, *Civitas*, број 8, 2014, стр. 64. „Лекар, полицајац, политичар, судија и друга службена лица, најчешће након коруптивних радњи, посебно у кривичним делима примања и давања мита, не остављају трагове те врсте, али истражним органима кривичнопроцесне норме стављају на располагање специфичне поступке за прикупљање доказа“. Под „траговима те врсте“, аутор подразумева писана пословна документа која се воде на основу закона.

²²⁸ Немања В. Алексић, Ненад Бингулац, „Кривичноправни аспект прања новца и превентивна улога банака“, *Култура полиса*, год. XII, бр. 27, 2015, стр. 152.

Од тог периода до данас, прање новца је постало светски проблем, повезан углавном са делатностима криминалних организација. Ради инкриминације прања новца као кривичног дела, и у циљу успостављања сарадње међу државама, како би борба против прања новца била озбиљнија и ефикаснија, на међународном плану су донети у овој области одређени међународни документи. Међу њима, можемо издвојити Директиву за спречавање коришћења финансијског система у циљу прања новца и Конвенцију Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом.

Директивом је указано на значај међународне сарадње у борби против прања новца,²²⁹ посебно због тога што оно утиче на пораст организованог криминалитета, а у том оквиру акценат је стављен на пораст трговине опојним дрогама.²³⁰ Основ за инкриминацију прања новца у нашем законодавству налази се у другопоменутом документу,²³¹ чије су одредбе имплементиране у члану 245. Кривичног законика. Кривично дело прање новца постоји када је предузета нека од алтернативно предвиђених радњи: конверзија или пренос имовине, при чему учинилац зна да та имовина потиче од криминалних активности, а намера му је да прикрије или лажно прикаже нелегално порекло имовине; лажно представљање чињеница које се односе на имовину, са знањем да је њено порекло нелегално; коришћење имовине за коју учинилац зна да је незаконитог порекла.²³² Предузимање неке од наведених радњи са умишљајем, који квалификује наведена намера, представља основни облик кривичног дела прање новца, за које је предвиђена казна затвора у трајању од шест месеци до пет година.²³³ Поред основног предвиђена су и два тежа облика: када вредност имовине на коју се односи основни облик, прелази 1.500.000 динара, када је забрањена казна затвора од једне до десет година и други, када је дело извршено од стране групе, у којем је случају прописана казна затвора од две до дванаест година.²³⁴

---

²²⁹ Stessens Guy, *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model*, Cambridge University Press, 2000, p.p. 268.

²³⁰ Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering (Official Journal L 166, 28/06/1991 P. 007-0083), Article 1. (У овом члану дат је опис прања новца).

²³¹ Закон о потврђивању Конвенције о прању новца, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом ("Сл. лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 7/2002; 18/2005), члан 6. (Наведено је алтернативно више радњи кривичног дела прања новца: конверзија, прикривање, држање или коришћење имовине за коју се зна да је криминалног порекла).

²³² ЗИД КЗ, члан 245, став (1).

²³³ Исто.

²³⁴ ЗИД КЗ, члан 245. ставови (2) и (4).

Управа за спречавање прања новца и финансирања тероризма даје опис три фазе кроз које пролази процес прања новца:²³⁵

1. Прва је фаза улагања, у којој долази до прекида директне везе између новца и лелегалне активности. Новац стечен криминалном активношћу се уводи (улаже) у легалне финансијске токове. Постоји широк дијапазон начина на које се то може учинити. Један од њих јесте уплата готовинске суме новца нелегалног порекла на банковни рачун, под изговором да се она врши зарад неке легалне делатности (на пример, улагање у ресторан).
2. У другој фази, након што је на неки начин готовина ушла у легалне финансијске токове, долази до њеног раслојавања, пребацивањем са рачуна поменутог у првој фази на рачуне у иностранству. Најчешће перачи новца то чине тако што готовину уплаћују на рачуне фирми које су већ у те сврхе основали у иностранству. Ради се о фирмама „добављачима“, код којих се само привидно стиче утисак да обављају промет добара и услуга, а у ствари је једини промет који се обавља, промет „прљавог“ новца.
3. Трећа фаза се назива фазом интеграције, јер се у њој новац у правом смислу речи интегрише у легалне финансијске токове. Најчешће је то куповина некретнина, а затим њихово стављање под закуп, тако да тако стечен приход није сумњив.

Најчешћи извор „прљавог новца“ јесте трговина наркотицима, а 25% процесуираних лица због кривичног дела прање новца, чине припадници организованих криминалних група.²³⁶ Процесуирање је у неку руку и изводљиво ако се ради о новцу из прве фазе, када још увек постоје шансе за доказивање његовог сумњивог порекла. У трећој је фази доказивање нелегалног порекла новца изузетно отежано, зато што се он већ сјединио са легалним финансијским токовима.

Није искључено да било које кривично дело које изврше чланови криминалне организације, буде предмет сведочења окривљеног сарадника. Поред изнуде, то може бити и отмица. Међутим, најчешће је то трговина наркотицима, јер је отежано доказивање изражено у већем степену. Да би обезбедиле опстанак високо стечених

---

²³⁵ *Типологије прања новца – Студије случаја прања новца*, Мисија ОЕБС-а у Србији, стр. 10, доступно на: http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/1662_tipologije-pranja-novca-2015.pdf, посећено: 03.12.2018.; *Типологије прања новца у Републици Србији*, Мисија ОЕБС-а у Србији, стр. 3, доступно на: http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/976_tipologije-pranja-novca-u-republici-srbiji-13-09-2011-cir.pdf, посећено: 03.12.2018.

²³⁶ *Процена ризика од прања новца и процена ризика од финансирања тероризма*, Јул, 2018, стр. 9, 17., доступно на: http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/2254_1_sazetak-nra-za-javnost.pdf, посећено: 02.12.2018.

профита, криминалне организације се даље служе подмићивањем државних органа. Тако им се отвара пут ка улагању у легални бизнис, када се сумњиво порекло новца заташкава. У овако испреплетаним криминалним активностима, најбољи доказ јесу информације лица које је у њима учествовало.

ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ

КРИВИЧНОПРОЦЕСНИ АСПЕКТ СУЗБИЈАЊА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У СРБИЈИ

1. ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА НАСТАНАК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА У СРБИЈИ

У односу на САД и поједине земље на европском континенту (Италија, Енглеска, Немачка, Шпанија и др.), које се већ дуги низ година боре са организованим криминалитетом, као појава новијег датума, код нас он егзистира тек непуне три деценије. У периоду Титове владавине, као једном тоталитарном режиму, није било простора, а ни услова за обављање криминалне делатности на организован начин, какав данас постоји. Трговина са иностранством одвијала се уз строгу контролу обавештајних служби, а оне су биле подређене владајућем режиму.²³⁷ У условима оваквог строгог режима, тешко је било замислити вршење појединих кривичних дела која изискују добро испланирану и организовану активност, каква су трговина људима, праће новца, кријумчарење оружја, аутомобила, и др. Једино се, у незнатном степену, обављала трговина опојним дрогама, која је заправо представљала рудиментаран облик организованог криминалитета, уз лабаве структуре које нису биле трајног карактера, тако да се, што се организованости тиче, нису могле упоредити са данашњим структурама криминалних организација.²³⁸

Појава организованог криминала везује се за распад Југославије, почетком деведесетих година прошлог века. Фактори који су погодовали процвату његових појавних облика, јесу грађански ратови на подручју бивше Југославије. Оценивши да је СР Југославија била умешана у рат на подручју Босне и Херцеговине, међународна заједница увела је економске санкције СР Југославији, резолуцијом Савета безбедности Уједињених Нација бр. 757 од 30. маја 1992. године, затим их проширила и поштрила резолуцијом 787 од 16. новембра 1992. године, посебно резолуцијом 820 од 17. априла

---

²³⁷ Момчило Грубач, „Организовани криминал У Србији“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год. 46, 4/2009, стр. 701.

²³⁸ Момчило Грубач, *нав. дело*, 2009, стр. 702.

1993. године.²³⁹ У оквиру глобалних услова, ратови представљају повољан терен за вршење кривичних дела, у класичном, или организованом облику.²⁴⁰ Осим ратова, према мишљењу проф. Момчила Грубача, узроке организованог криминалитета треба тражити у економским санкцијама међународне заједнице.²⁴¹ Нешто дугачији етиолошки приступ настанку организованог криминалитета, има др Загорка Мршевић. У економским санкцијама, она не види преломни тренутак настанка организованог криминалитета, већ сматра да су оне само дале замах криминалним организацијама које су већ постојале, а које су до момента увођења санкција, контролисале зелене пијаце, шверц дроге, оружја, улично тржиште девиза.²⁴² Истог је мишљења и Мићо Бошковић. Организовани криминалитет, који је већ постојао и за време Титове владавине (само што се тада није екстремно испољавао као данас) успео је да пробије економску блокаду, захваљујући способности да се адаптира тренутној економској ситуацији, притом снабдевајући тржиште производима који не постоје у легалној продаји.²⁴³

Држава је свесно игнорисала чињеницу да организовани криминал заузима све више маха. Како је доведена у питање егзистенција становништва, али и самог државног апарата, излаз из кризе се тражио у приходима стеченим организованим криминалним делатностима. Платни промет са иностранством одвијао се преко Кипра, Аустрије и Швајцарске, у којима су отворане приватне банке у које се девизни кеш, добијен од грађана на црном тржишту, превозио авионима.²⁴⁴ Ово је само један од сегмената Милошевићевог режима, а сматра се да су и чланови његове породице, били умешани у криминалну делатност организованих криминалних група. Оно што је за време претходног, Титовог режима, било незамисливо, или боље речено, није било толико уочљиво, у периоду Милошевићевог, сматрало се сасвим нормалним.

У том периоду, поред редовних војних јединица, деловале су и паравојне формације, чије су чланове чинила добро војно обучена лица, као и лица која за собом већ имају криминалну каријеру, тако да су из тих редова основане криминалне групе. Међу њима, најпознатија широј јавности и органима правосуђа, јесте земунски клан.

---

²³⁹ Наведено према: Richter Paul, *Clinton Urges Stiffer Sanctions*, Los Angeles Times, April 27, 1993, доступно на: <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/202/42515.html>, посећено: 17.06.2018.

²⁴⁰ Момчило Грубач, *нав. дело*, 2009, стр. 702.; Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 20.

²⁴¹ Момчило Грубач, *нав. дело*, 2009, стр. 702.

²⁴² Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 17.

²⁴³ Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 18.

²⁴⁴ Наведено према: Pavluško Imširović, *Poreklo organizovanog kriminala na Balkanu*, доступно на: <https://pavlusko.wordpress.com/2009/08/10/poreklo-organizovanog-kriminala-na-balkanu/>., посећено: 26.06.2018.

Лидер земунског клана, криминалне организације која је обележила историју организованог криминалитета у Србији, Милорад Улемек-Легија, рођен у Београду 1965. године, у родном месту је започео своју криминалну каријеру.²⁴⁵ Као бегунац од закона, уточиште је пронашао у француској Легији странаца средином 80-их, ратујући у разним деловима света, Чаду, Бејруту, Либији, Гвајани, Персијском заливу, одакле и потиче његов надимак, Легија.²⁴⁶ У Србију се вратио 1992. године када је отпочео рат и прикључио се Српској добровољачкој гарди, Аркановим „Тигровима“. Након што се Арканова гарда расформирала, прешао је у „Црвене беретке“ – Јединицу за специјалне операције Службе државне безбедности Србије.²⁴⁷ Почетком 1999. године, постао је заповедник новоформиране Јединице за специјалне операције – ЈСО.²⁴⁸

Заповедник ових парамилитарних формација, у исто време је био и, као што смо навели, лидер земунског клана, мафијашке организације која је у својим рукама држала монопол над трговином наркотицима у Србији. За време и након укидања санкција, хероин и кокаин су у великим количинама набављани у иностранству. Главни актер ове трговине, Легија, је у сарадњи са још неколико припадника земунског клана, уговарао послове са дрогом у Латинској Америци (Колумбији).²⁴⁹ До 2002. године, европско нарко тржиште се снабдевало дрогом из Колумбије, а након ове године, дрогом из Авганистана.²⁵⁰ Поред трговине наркотицима, припадници земунског клана бавили су се изнудама, отмицама, посредовањем у вршењу проституције, силовањима, убиствима.

Осим земунског, средину деведестих година прошлог века обележила је криминална активност вождовачког, сурчинског, новобеоградског, звездарског клана. Њихова делатност обухватала је разноврсна кривична дела, као што је случај и са земунским кланом, а сурчински се истицао по крађи и трговини украдених аутомобила, па су називани господарима ауто-мафије Балкана.²⁵¹

Када говоримо о крају деведесетих, симболично се мисли на крај Милошевићевог режима, који је обележен покушајем убиства Вука Драшковића и убиством Ивана Стамболића. Не задирући у детаље политичке сарадње и политичку позадину читавог

---

²⁴⁵ https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2004&mm=05&dd=02&nav_category=16&nav_id=139711

²⁴⁶ Исто.

²⁴⁷ Исто.

²⁴⁸ Исто.

²⁴⁹ Наведено према: Pavluško Imširović, Poreklo organizovanog kriminala na Balkanu, доступно на: <https://pavlusko.wordpress.com/2009/08/10/poreklo-organizovanog-kriminala-na-balkanu/>, посећено: 26.06.2018.

²⁵⁰ Исто.

²⁵¹ Преузето са: <https://www.kurir.rs/crna-hronika/2893255/kriminal-na-beogradskom-asfaltu-ovo-je-5-najvecih-klanova-koji-danas-vladaju-podzemljem.>, посећено: 27.06.2018.

низа кривичних дела која су извршена од почетка до краја деведесетих, овде наводимо неке догађаје који су за наш рад значајни, јер се везују за активност организованих криминалних група, односно београдских кланова. Иван Стамболић се, као један од највећих Милошевићевих непријатеља на политичкој сцени, неколико пута о њему негативно изјашњавао у јавности.²⁵² Као такозвана непожељна личност, отет је од стране припадника Јединице за специјалне операције МУП-а Србије, а за његово убиство, ухваћени су и осуђени припадници земунског клана на челу са Милорадом Улемеком Легијом.²⁵³

Избори за председника Савезне Републике Југославије одржани су 24. септембра 2000. године, непуних месец дана након отмице и убиства Ивана Стамболића. Резултате избора Милошевић прихвата након Петооктобарске револуције, односно демонстрација 5. октобра 2000. године у Београду²⁵⁴, када је власт преузела дотадашња демократска опозиција, која је заправо представљала прву демократску владу Србије, односно у то доба, Југославије.

Овај десетогодишњи период оправдано се назива „златним добом организованог криминала“²⁵⁵. Док је са једне стране постепено пуштао своје корене, или боље речено наставио са својом делатношћу у екстремнијем облику, са друге стране, власт, која иначе треба бити иницијатор борбе не само против организованог, већ криминалитета уопште, је и сама у сарадњи са тајним полицијским службама била умешана у активност криминалних група. Имајући у виду наведене околности, сувишно је за тај период говорити о његовом сузбијању и гоњењу. Иако је у питању појава новијег датума, која најпре треба да егзистира неко време, не би ли се касније оформила свест о њеном постојању, мишљења смо да је свест на државном нивоу ипак постојала, само се свесно одступало од борбе против њега.

Како су државне власти свесно избегавале чињеницу да организовани криминалитет узима све више маха, можемо закључити да је основни узрок његове експанзије на нашим просторима, свестан изостанак државне реакције на нормативном плану. Једном речју, аномија, или беззакоње, примарни је чинилац које је криминалним

---

²⁵² Наведено према: Милош Васић, *Селективна амнезија*, Време, бр. 716, 23. септембар 2004. године, доступно на: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=391617>., посећено: 27.06.2018.

²⁵³ Исто.

²⁵⁴ Доступно на: <https://www.juznasrbija.info/lat/drustvo/sedamnaest-godina-od-petooktobarske-revolucije.html>., посећено: 27.06.2018.

²⁵⁵ Момчило Грубач, *нав дело*, 2009, стр. 702.

организацијама на нашим просторима дао још већи подстрек да јачају, како у квалитативном, тако и квантитативном смислу.

2. СУЗБИЈАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

2.1. Почетак борбе против организованог криминалитета

Прве значајне кораке у сузбијању организованог криминалитета, предузела је демократска влада СРЈ, када се увидело да је за ефикасну борбу против организованог криминалитета, потребно најпре дефинисати његов појам, затим иновирати постојећа законодавна решења увођењем одређених мера и института, како у односу на надлежне органе, тако и у погледу кривичног процесног законодавства. Закони који су обележили почетак борбе против овог, друштвено опасног вида испољавања криминалне делатности, који до тог момента на нормативном плану није био дефинисан, а упоредо са тиме непроцесуиран и несанкционисан, јер нису постојали органи надлежни да поступају у таквим случајевима, саставни су део кривичног материјалног и кривичног процесног законодавства. Поред закона чијом ћемо се анализом бавити у оквиру самог почетка борбе против организованог криминала, од значаја су и Закон о одузимању имовинске користи проистекле из кривичног дела и Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, чије ћемо одредбе анализирати под насловом посвећеним институту сведока сарадника, потом и окривљеног сарадника.

2.1.1. Одређивање појма организованог криминалитета у законодавству наше земље

Са дефинисањем појма организованог криминалитета на нормативном плану, започело се у нашој земљи тек 2001., односно 2002. године. Том тематиком бавила су се три закона: Кривични законик, Законик о кривичном поступку и Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминалитета.

До увођења појма организованог криминалитета у наше законодавство, организовано вршење кривичних дела било је предвиђено у кривичном материјалном праву. Некадашње југословенско кривично право, овим се питањем бавило у општем делу, при чему се односило на кривичну одговорност и кажњивост организатора

злочиначких удружења. Тако, члан 26. КЗ СРЈ предвиђа да:²⁵⁶ „Ко је ради вршења кривичних дела створио или искористио организацију, банду, заверу, групу или друго удружење, кривично је одговоран за сва кривична дела која су произашла из злочиначког плана тих удружења и казниће се као да их је сам учинио, без обзира да ли је и у ком својству непосредно учествовао у извршењу појединог од тих дела“. Ради се о облику саучесништва, за чије је постојање потребно да буду испуњена три услова:²⁵⁷

- a) Да је неко лице ради вршења кривичних дела створило удружење било којег облика, или да је ради постизања исте сврхе искористило већ постојеће. Реч је о лицу које се назива организатор.;
- b) Потребно је да постоји злочиначки план, односно план злочиначког удружења;
- c) Треба да је кроз делатност злочиначког удружења извршено једно или више кривичних дела.

Оваквом облику одговорности приговарало се са аргументом да заправо представља објективну одговорност, што се начелно коси са концепцијом индивидуалне и субјективне одговорности, на којој је засновано савремено кривично право.²⁵⁸ Према мишљењу проф. Зорана Стојановића, разлог који би једино оправдао постојање оваквог облика одговорности, јесте пораст организованог криминалитета²⁵⁹, али се то свакако не уклапа у овај период, јер као што смо навели, тада није био јасно уочљив.

Свест о повећаној друштвеној опасности организованог криминала почела је да се формира када је 12. марта 2003. године убијен председник прве демократске владе Србије, др Зоран Ђинђић, након што је донет први закон за кривично гоњење и суђење организаторима и припадницима криминалних организација, односно, када је „најавио рат организованом криминалу“²⁶⁰.

Како се временом увидело да организовани криминалитет заиста постоји и бележи пораст, не само на националном, већ и међународном плану, у поменутиим законима почиње се са дефинисањем појмова везаним за организовани криминалитет, као и одређивањем услова које једно кривично дело треба да испуњава, не би ли се могло

---

²⁵⁶ *Кривични закон Савезне Републике Југославије-КЗ СРЈ* („Службени лист СФРЈ“, бр. 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-993, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90-1217, 45/90-1340, 54/90-1773 и „Службени лист СРЈ“, бр. 35/92-651, 37/93-816, 24/94-273, 61/01 од 09. 11), члан 26.

²⁵⁷ Никола Срзентић, Александар Стајић, Љубиша Лазаревић, *нав. дело*, 1997, стр. 318. Ови аутори удружењем сматрају свако удружење више лица, без обзира на број удружених и без обзира на организациону структуру. Потребно је само да у једном правцу буде обједињено њихово деловање. Степен повезаности може бити већи или мањи, такође и структура, мање или више изграђена.

²⁵⁸ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2002, стр. 278.

²⁵⁹ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2002, стр. 279.

²⁶⁰ Момчило Грубач, *нав. дело*, 2009, стр. 704.

сматрати организованом криминалном делатношћу и, у складу са тиме адекватно процесуирати и санкционисати.

Иако на пољу сузбијања организованог криминала, крупан корак представља доношење Законика о кривичном поступку од 2001. године²⁶¹, услед исхитрене реакције државне власти, појмом организованог криминалитета нису обухваћени сви основни елементи, што је отежавало примену таквих одредби и у пракси, те је, претпоставља се из тог разлога, убрзо он измењен и допуњен. Појам организованог криминала, или прецизније услови које одређено кривично дело треба да испуњава како би се сматрало организованим криминалом, први пут су предвиђени Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку од 2002. године (у даљем тексту ЗИД ЗКП). Ради се о процесним и условима предвиђеним по узору на дефиницију организованог криминалитета датој на нивоу Европске Уније, при чему су обе ове врсте услова саставни део законске дефиниције организованог криминалитета.

Процесне услове који кумулативно требају бити испуњени, чине:²⁶²

- 1) Постојање основане сумње да је извршено кривично дело резултат организованог деловања више од два лица, и
- 2) Потребно је да је циљ тих лица усмерен на вршење тешких кривичних дела, ради стицања добити или моћи.

Поред поменутих, предвиђено је и кумулативно постојање најмање три од следећих услова:²⁶³

- 1) Да је сваки члан организације имао унапред одређени задатак,
- 2) Да се делатност криминалне организације планира, или је планирана на дуже време,
- 3) Да унутар организације постоји строга дисциплина чланова,
- 4) Да је делатност интернационалног карактера, односно да се врши у међународним размерама,
- 5) Да се примењује застрашивање или насиље, или показује спремност за њихову примену,
- 6) Током вршења делатности потребно је да се користе привредне или пословне структуре,

---

²⁶¹ Законик о кривичном поступку - ЗКП (2001) („Сл.лист СРЈ“, бр. 70/2001), донет 28.12.2001. године, ступио на снагу 28.03.2002. године.

²⁶² Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку - ЗИД ЗКП („Сл.лист СРЈ“, бр. 68/2002), члан 504а, став 3.

²⁶³ ЗИД ЗКП, члан 504а, став 4.

- 7) Да се користи праће новца или незаконито стечена добит,
- 8) Да организација или један њен део, врше утицај на политичку власт, средства јавног информисања, извршну или судску власт.

Неизоставно су од значаја и одредбе Кривичног законика, који раздваја појмове „група“ и „организована криминална група“. Групу чине најмање три лица, повезаних ради трајног или повремениг вршења кривичних дела, притом не мора имати дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.²⁶⁴ Организована криминална група је група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела, за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, у циљу непосредног или посредног стицања финансијске и друге користи.²⁶⁵

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, који је ступио на снагу 2002. године, предвиђа посебне органе за откривање, кривично гоњење и суђење учинилаца кривичних дела организованог криминала. Чланом 3. поменутог закона²⁶⁶, организовани криминалитет је дефинисан као вршење кривичних дела за која је предвиђена казна затвора у трајању од четири године или тежа казна, од стране организоване криминалне групе, или друге организоване групе или њених припадника. Организована криминална група јесте група састављена од три и више лица, која постоји одређено време, делује споразумно у циљу вршења поменутих кривичних дела, а ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге материјалне користи. При дефинисању организоване криминалне групе, овом закону су као узор послужиле одредбе члана 504а ЗИД ЗКП од 2002., а исту дефиницију садржи и Кривични законик. Одредбе наведених закона воде нас закључку, да се из једне крајности у којој није био дефинисан појам организованог криминалитета, прешло у другу, у којој уочавамо беспотребно, истовремено дефинисање организованог криминалитета, заступљено у кривичном материјалном, кривичном процесном законодавству и закону, као посебној врсти процесног, који уређује питање организације и надлежности посебних органа у сузбијању организованог криминалитета. Ово истовремено егзистирање дефиниције организованог криминалитета у више закона, води у његову пренормираност.

---

²⁶⁴ КЗ, члан 112, став 22.

²⁶⁵ КЗ, члан 112, став 35. Приметно је да су у овој дефиницији нашли место неки елементи предвиђени чланом 504а Закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку од 2002. године.

²⁶⁶ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала („Сл. гласник РС“, бр. 42/2002), члан 3.

2.1.2. Органи надлежни за сузбијање организованог криминалитета

До 2002. године, у нашој земљи нису постојали органи пред којим би се процесуирала кривична дела организованог криминалитета, јер на нормативном плану, најпре у оквирима кривичног материјалног законодавства, није била предвиђена инкриминација појединих кривичних дела, а упоредо са тиме, није постојала потреба за успостављањем посебних органа, који би у оваквим случајевима поступали. Имајући у виду карактеристике, које га у знатној мери дистанцирају у односу на класични криминалитет, поступак се против лица која су укључена у организовану криминалну делатност, одвија пред органима који поседују потребно знање и стручност.

Као што смо навели, 2002. године је ступио на снагу Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала.²⁶⁷ Наиме, поред дефинисања појма организованог криминалитета, он предвиђа и посебне органе за откривање, кривично гоњење и суђење учиниоцима кривичних дела организованог криминала. Органи надлежни да поступају у овим предметима, јесу: Посебно одељење за сузбијање организованог криминала, образовано у оквиру Окружног јавног тужилаштва у Београду (Специјално тужилаштво), Посебно одељење у оквиру Окружног суда у Београду (Специјални суд), Посебно одељење Апелационог суда и Управа за борбу против организованог криминала.²⁶⁸ У корелацији са наведеним органима, формирана је Посебна притворска јединица у оквиру Окружног затвора у Београду. На тај начин је извршена централизација органа, који су стварно и месно надлежни за територију целе државе.

Прво начело које долази до изражаја при функционисању наведених органа, јесте начело њихове специјализације. Њиме су обухваћени органи који чине централне стубове у борби против организованог криминала, а то су органи унутрашњих послова, јавни тужилац и суд.²⁶⁹ Посебним одељењем за сузбијање организованог криминала у оквиру Окружног јавног тужилаштва (Специјалног тужилаштва), руководи специјални тужилац за сузбијање организованог криминала, кога поставља Републички јавни тужилац.²⁷⁰ Како би борба против организованог криминалитета била ефикасна,

---

²⁶⁷ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, („Службени гласник РС“, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04).

²⁶⁸ Борба против организованог криминала у Србији – законодавство и пракса, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, стр. 5.; Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, („Службени гласник РС“, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04), чл. 4-15.

²⁶⁹ Татјана Лукић, *нав. дело*, стр. 84.

²⁷⁰ Татјана Лукић, *нав. дело*, стр. 85.

потребно је да уско буде специјализован у погледу откривања и доказивања ове врсте криминалне делатности. Притом се ово начело односи и на органе унутрашњих послова и сам кривични суд. Јединица органа унутрашњих послова, специјализована за предузимање оперативних и других потребних мера, Управа за борбу против организованог криминала (у даљем тексту, УБПОК), поступа по упутствима Специјалног тужилаштва.²⁷¹ И даље, за процесуирање ове врсте кривичних дела, било је потребно, наравно, образовати посебну институцију, уско специјализовану само за доношење судских одлука у оваквим предметима, Специјални суд.²⁷² За поступање поводом уложених правних лекова против одлука Специјалног суда, било је потребно оформити Посебно одељење у оквиру Апелационог суда, које поступа у другом степену.²⁷³ Такође, не би ли се припадници организованих криминалних група дистанцирали у односу на извршиоце осталих, класичних кривичних дела, оформљена је посебна Притворска јединица Окружног затвора у Београду, у којој се лица, за време вођења кривичног поступка, налазе у притвору.²⁷⁴ Ради успешног процесуирања припадника и организатора организованих криминалних група, међу наведеним органима је неопходна координација, јер се заправо ради о ланчаној реакцији, у којој сваки орган има одређену улогу, где без активности једног, не би била ефикасна активност другог. Управа за борбу против организованог криминала, вршећи оперативне делатности, представља неопходну и почетну карику, како би специјални тужилац могао започети кривични поступак. Од његове активности даље зависи коју ће одлуку донети Специјални суд. Осим начела специјализације, на наведене органе односи се и начело хитности, које подразумева поступање без одлагања чим се дође до сазнања за делатност организоване криминалне групе.²⁷⁵ Затим, одступање од начела јавности, које је из одређених разлога предвиђено и у кривичном поступку који се води за класична кривична дела. Искључење јавности са главног претреса је веома важно, посебно када се у поступку за кривична дела организованог криминала појави сведок. У том контексту, оно је неопходна компонента процесне заштите лица које је услед пружања значајних информација изложено ризику.

---

²⁷¹ Татјана Лукић, *нав. дело*, стр. 87.

²⁷² *Борба против организованог криминала у Србији – законодавство и пракса*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, стр. 5.

²⁷³ Татјана Лукић, *нав. дело*, стр. 107.

²⁷⁴ *Борба против организованог криминала у Србији – законодавство и пракса*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, стр. 5.

²⁷⁵ Татјана Лукић, *нав. дело*, стр. 84.

Поменути закон од 2002. године је више пута мењан и допуњаван, тако да је најпре носио назив Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, затим, када је проширено поље његове примене, Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела²⁷⁶, а након тога, Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције²⁷⁷. Други по реду поменути закон који се односи и на корупцију, донет је у оквиру Националне стратегије за борбу против корупције за период 2013. до 2018. године.²⁷⁸

Од 2002. године, када се на нормативном, затим и практичном пољу, започело са борбом против организованог криминалитета, до 2016. године, организациона структура и месна надлежност посебних органа за борбу против организованог криминалитета, где првенствено мислимо на Специјално тужилаштво и Специјални суд, остала је иста. Структуралне промене наступиле су у оквиру УБПОК. Од када је основана, 1. октобра 2001. године, у неколико наврата мењана је њена организација и структура. Ради ефикасније борбе против организованог криминала, као главни циљ је предвиђена сарадња међу надлежним полицијским јединицама и на међународном нивоу.²⁷⁹

Почетни састав УБПОК, чинила су оперативна одељења за истраге у области финансијског криминала, свих видова класичног организованог криминала, јединице логистичке подршке у истрагама.²⁸⁰ У првих неколико година свог оснивања, УБПОК је била издвојена из тадашњег Ресора јавне безбедности, да би се 2005. године припојила Управи криминалистичке полиције.²⁸¹ Том приликом је преименована у Службу за борбу против организованог криминала (у даљем тексту, СБПОК). СБПОК је у односу на претходни састав, задржала оперативне истражне јединице, а логистичке службе су издвојене и постале саставни део функционисања Управе криминалистичке полиције.²⁸²

---

²⁷⁶ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела („Службени гласник РС”, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11 – др. закон, 101/11 – др. закон и 32/13).

²⁷⁷ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016).

²⁷⁸ Национална стратегија за борбу против корупције за период 2013-2018 („Службени гласник РС“, бр. 57/13).

²⁷⁹ Преузето са: http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/SBPOK_istorijat%20razvoja%20sluzbe.h, посећено 12.06.2018.

²⁸⁰ Исто.

²⁸¹ Исто.

²⁸² Исто.

Нови појавни облици организованог криминалитета, захтевали су успостављање нових оперативних јединица, посебно обучених да се њима супротставе. СБПОК у свом саставу добија нове организационе јединице. Одељење за борбу против високотехнолошког криминала, формирано је у оквиру СБПОК 2007. године, а Јединица за финансијске истраге, 2009. године.²⁸³

Месна надлежност Тужилаштва за организовани криминал проширена је доношењем Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције 2016. године, а почео се примењивати 1. марта 2018. године.²⁸⁴ Ратификацијом Конвенције УН против корупције, наша земља је, као и остале државе потписнице, преузела обавезу да постојеће мере осавремени, ради ефикасније борбе против корупције. Конвенција је ратификована 2005. године²⁸⁵, а интензивне мере у циљу ефикасније борбе, предузете су управо доношењем поменутог закона од 2016. године.

На овом месту указујемо на то какве је мере предузела наша држава, с обзиром на то да су оне новијег датума, односно са њиховом се применом, као што смо навели, отпочело 1. марта 2018. године. У циљу ефикасније борбе против корупције, проширен је круг кривичних дела против привреде, где је поред постојећих, додато још осам нових кривичних дела (превара у обављању привредне делатности, проневера у обављању привредне делатности, злоупотреба заступања у обављању привредне делатности, злоупотреба послова управљања и надзора у обављању привредне делатности, злоупотреба у поступку приватизације, примање мита у обављању привредне делатности, давање мита у обављању привредне делатности).²⁸⁶ У складу са тиме, проширена је и организациона мрежа судова, који поступају поводом коруптивних кривичних дела. Како је у питању кратак временски период, у којем се пракса није стигла развити, пружићемо само увид у прерасподелу месне надлежности међу судовима, када су у питању корупцијска кривична дела, као и сарадњу са другим органима и институцијама. Осим прерасподеле месне, подељена је и стварна надлежност између

---

²⁸³ Исто.

²⁸⁴ Владимир Ерцег, Ивана Ценерић, Марина Матић Бошковић, Саша Ђорђевић, Светлана Ненадић, Хајрија Мујовић, *Алтернативни извештај о спровођењу акционог плана за поглавље 23: Борба против корупције, правосуђе и основна права*, Београдски центар за безбедоносну политику, Београд, 2018, стр. 80.

²⁸⁵ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених Нација против корупције („Сл.лист СЦГ-Међународни уговори“, бр.12/2005).

²⁸⁶ Доступно на: <https://www.blic.rs/vesti/hronika/ilic-uvodi-se-osam-novih-krivicnih-dela-protiv-privrede/z0hpy0f>, посећено: 17.06.2018.

Специјалног тужилаштва и Специјалног суда за организовани криминал, на једној страни, а на другој, посебних одељења надлежних за сузбијање корупције.

Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, предвиђена је месна и стварна надлежност органа за сузбијање организованог криминала и тероризма, и месна и стварна надлежност органа за сузбијање корупције.

Органи надлежни за сузбијање организованог криминала и тероризма, остали су у истом, већ наведеном организационом саставу, а месно су надлежни за територију Републике Србије, у погледу оних кривичних дела за која нису надлежна посебна одељења за сузбијање корупције. Месна надлежност посебних одељења за сузбијање корупције, простире се на четири регионална центра. У питању су:²⁸⁷

1. Посебно одељење Вишег тужилаштва у Београду за сузбијање корупције, које поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Београду; Виши суд у Београду, који поступа у предметима корупције, за подручје Апелационог суда у Београду,
2. Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Новом Саду за сузбијање корупције, које поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Новом Саду; Виши суд у Новом Саду, који поступа у предметима корупције за подручје Апелационог суда у Новом Саду,
3. Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Нишу за сузбијање корупције, које поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Нишу; Виши суд у Нишу, који поступа у предметима корупције за подручје Апелационог суда у Нишу и,
4. Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Краљеву за сузбијање корупције, које поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Краљеву; Виши суд у Краљеву, који поступа у предметима корупције за подручје Апелационог суда у Краљеву.

С обзиром на то да органи за сузбијање организованог криминала и тероризма, поступају не само поводом кривичних дела организованог криминала и тероризма, већ и кривичних дела корупције, навешћемо која су кривична дела у питању, како би се разграничила њихова, у односу на стварну надлежност посебних одељења за сузбијање корупције. Специјално тужилаштво за организовани криминал, Посебно одељење

---

²⁸⁷ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 14. и члан 17.

Вишег суда у Београду, Посебно одељење Апелационог суда у Београду, од 1. марта 2018. године стварно су надлежни да поступају у предметима за:²⁸⁸

1. Кривична дела организованог криминала,
2. Кривично дело убиство представника највиших државних органа (члан 310. Кривичног законика РС) и кривично дело оружана побуна (члан 311. Кривичног законика РС),
3. Кривично дело тероризам (члан 391 КЗ РС), кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а КЗ РС), кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б КЗ РС), кривично дело употреба смртоносне направе (члан 391в КЗРС), кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта (члан 391г КЗРС), кривично дело финансирање тероризма (члан 393. КЗ РС) и кривично дело терористичко удруживање (члан 393а КЗ РС).
4. Кривична дела против службене дужности (Злоупотреба службеног положаја, члан 359. КЗ РС; Трговина утицајем, члан 366. КЗ РС; Примање мита, члан 367. КЗ РС; Давање мита, члан 368 КЗ РС);
5. Кривична дела против привреде (чл. 223, 223а, 224, 224а, 227, 228, 228а, 229, 230, 231, 232, 232а, 233, члан 235. став 4, чл. 236. и 245. КЗ РС), само ако вредност имовинске користи прелази 200.000.000 динара, или ако вредност јавне набавке прелази 800.000.000 динара,
6. Кривична дела против државних органа, кривична дела против правосуђа, ако су извршена у вези са неким од наведених кривичних дела,
7. Кривично дело прање новца (члан 245. КЗ РС), ако имовина која је предмет прања новца потиче из претходно наведених кривичних дела.

Наведена кривична дела, Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминалитета, тероризма и корупције, таксативно набраја у члану 3. За кривична дела против привреде и службене дужности, за која није искључиво надлежно Специјално тужилаштво за организовани криминал, надлежна су да поступају посебна одељења за сузбијање корупције. Наиме, Тужилаштво за организовани криминал надлежно је између осталих и за кривична дела такозване високе корупције, док су посебна одељења надлежна за кривична дела против службене дужности и

---

²⁸⁸ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 3.

привреде, кривична дела против државних органа и правосуђа, ако су извршена у вези са кривичним делима против службене дужности и привреде.²⁸⁹ Овде се такође имају у виду поред постојећих, и новоуведена кривична дела против привреде. Притом се ради о таквим видовима злоупотребе, код којих, вредност стечене имовинске користи не прелази 200.000.000 динара, или уколико вредност јавне набавке не прелази износ од 800.000.000 динара.

Врх нове организационе мреже чини Тужилаштво за организовани криминал.²⁹⁰ Заменике јавних тужилаца у посебним одељењима за сузбијање корупције, одређује Републички јавни тужилац, након што су кроз обуку у Правосудној академији стекли знања неопходна за сузбијање корупције.²⁹¹ Тако је у оквиру посебног одељења Вишег јавног тужилаштва у Београду за сузбијање корупције, ангажовано 17 заменика јавних тужилаца, у посебном одељењу Вишег јавног тужилаштва у Новом Саду, 10 заменика јавних тужилаца, посебном одељењу Вишег јавног тужилаштва у Нишу, ангажовано је 9 заменика, а у Краљеву, 8 заменика.²⁹²

У новој организационој структури координација се спроводи преко: организационе јединице надлежне за сузбијање корупције, финансијских форензичара, службеника за везу и ударних група.

Организациона јединица за сузбијање корупције обавља полицијске послове везане за кривична дела корупције, на захтев надлежног вишег јавног тужиоца.²⁹³ С обзиром на то да је у сузбијању корупције укључено више јавних тужилаца из посебних одељења, али и тужилац за организовани криминал, служба поступа по захтеву било којег од њих. Борба против корупције ојачана је ангажовањем финансијских форензичара. Заправо се ради о служби финансијске форензике, формиране у оквиру посебних одељења и Тужилаштва за организовани криминал. Према члану 19. Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, финансијски форензичар је: „државни службеник који поседује посебна стручна знања из области финансија, рачуноводства, ревизије, банкарског, берзанског и привредног пословања, а који је завршио и специјализовану обуку у

---

²⁸⁹ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 13.

²⁹⁰ Доступно на: http://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/od-1.-marta-novi-udar-na-korupciju-44-tuzioca-i-6-forenzicara-896798.html, посећено 15.07.2018.

²⁹¹ Исто.

²⁹² Исто.

²⁹³ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 16.

Правосудној академији из области кривичног права²⁹⁴. Као лице које поседује стручно знање из области финансија, финансијски форензичар помаже јавном тужиоцу у анализи токова новца и финансијских трансакција, како би на основу тога јавни тужилац одлучио има ли места кривичном гоњењу, односно покретању кривичног поступка.²⁹⁵ Ако има основа за покретање кривичног поступка, финансијски форензичар пружа значајну помоћ јавном тужиоцу у прикупљању што квалитетнијих доказа, не би ли починиоци коруптивних кривичних дела били успешно процесуирани, и у складу са тиме адекватно санкционисани.

Како податке о новчаним токовима, и уопште финансијама лица које је осумњичено за неко од коруптивних кривичних дела, поседују само одређене институције, потребно је било успоставити сарадњу са њима. У том циљу предвиђено је ангажовање службеника за везу. Службеник за везу је лице које представља: Пореску управу-Пореску полицију, Управу царина, Народну банку Србије, Управу за спречавање прања новца, Агенцију за привредне регистре, Централни регистар хартија од вредности, Агенцију за приватизацију, Државну ревизорску институцију, Службу за катастар непокретности, Агенцију за борбу против корупције, Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање, Републички фонд за здравствено осигурање, Републичку дирекцију за имовину Републике Србије и Управу за јавне набавке.²⁹⁶ По једног службеника за везу има свака од наведених установа, а његов значај огледа се у томе што је осигуран бржи и квалитетнији проток информација до тужилаштва.²⁹⁷ У односу на некадашње ситуације, када је од момента подношења захтева, до момента пружања информација, било потребно више времена, што је свакако утицало на успоравање кривичног поступка²⁹⁸, службеник за везу је посвећен искључиво сарадњи са надлежним тужилаштвима, ажурнији је, те из тог разлога тужилаштво у врло кратком року добија информације које могу послужити као доказ у кривичном поступку, против починиоца коруптивних кривичних дела.

---

²⁹⁴ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 19.

²⁹⁵ Гордана Крстић, „Специјализација државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције“, *НБП - Журнал за криминалистику и право*, бр.3, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2017, стр. 79.

²⁹⁶ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 20. став 1.

²⁹⁷ Гордана Крстић, *нав. дело*, 2017, стр. 80-81.; Момчило Секулић, „Јачање капацитета државе у супротстављању организованом криминалу, тероризму и корупцији“, *Војно дело*, 2/2018, стр. 184.

²⁹⁸ Исто.

Последњу карику на пољу сузбијања корупције у оквиру нове организационе мреже, којој се прибегава у сложенијим случајевима, представљају ударне групе. Ради се о „мултидисциплинарном истражном тиму“²⁹⁹, који се формира ради откривања и гоњења кривичног, или кривичних дела, која су предмет рада ударне групе.³⁰⁰ С обзиром на то да се формира за расветљавање конкретног случаја, ограниченог је трајања, а може се образовати у Тужилаштву за организовани криминал, или неком од посебних одељења за сузбијање корупције, или у зависности од конкретних околности, истовремено може бити образовано више ударних група у оквиру наведених институција.

Истражни тим *ad hoc* карактера, образује се одлуком надлежног јавног тужиоца, након што прибави сагласност Републичког јавног тужиоца.³⁰¹ Одлуком се уређује њен састав, начин рада, које је кривично дело у питању, задатак који припадници тима требају обавити и временски период за који се она образује.³⁰² Њоме руководи специјални тужилац за организовани криминал, или његов заменик, или у оквиру посебних одељења за сузбијање корупције, виши јавни тужилац, или његов заменик.³⁰³ Група је мултидисциплинарног карактера, јер је чине службеници различитих дисциплина: јавни тужилац, полицијски службеник и запослени у другим државним органима, који поседују потребна стручна знања и практично искуство, у откривању коруптивних кривичних дела. Који ће представници државних органа ући у састав ударне групе, или боље речено, из које ће се државне службе бирати запослени, зависи од кривичног дела које треба доказати. Пошто откривање коруптивних кривичних дела, може бити сложен поступак, мишљења смо да ударну групу требају чинити запослени из више државних органа, јер је и сам проток новца и разне врсте његових злоупотреба, везан за више институција, као што су рецимо, Народна банка Србије, Пореска управа, Управа царина, Републички фонд за здравствено осигурање, Републички гонд за пензијско и инвалидско осигурање, и остале, које иначе имају своје службенике за везу.

---

²⁹⁹ Гордана Крстић, *нав. дело*, 2017, стр. 81.

³⁰⁰ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 21.

³⁰¹ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 21. став 2.

³⁰² Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 21. став 3.

³⁰³ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016), члан 22.

Према мишљењу Гордане Крстић, помоћника тужиоца за организовани криминал, значај ударне групе за ефикасно откривање и кривично гоњење учинилаца коруптивних кривичних дела, огледа се у томе што не постоји потреба за достављањем формалних захтева, службама које поседују потребне информације, нити има потребе за интервенисањем хијерархијских структура.³⁰⁴ Наиме, тужилац, полицијски службеник и запослено лице у неком од државних органа, своју сарадњу успостављају непосредно, на састанцима, на којим спроводе директну анализу података, потребних за доказивање кривичног дела.³⁰⁵ У складу са мишљењем наведеног аутора, сматрамо да би оваква, сарадња отвореног типа, притом, без посредника, требала да оствари позитиван ефекат у пракси, односно, да доведе до покретања кривичног поступка, уз постојање довољног броја доказа. Кривични поступак покреће јавни тужилац који је ударном групом руководио у датом случају.

2.1.3. Сведок сарадник

Међу новинама садржаним у ЗИД ЗКП, највећу пажњу завређују оне које се односе на обезбеђење одговарајућих доказа. У посебној глави 29/а (XXIX/а), предвиђени су посебни процесни инструменти намењени откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала. Реч је о специјалним истражним мерама које се сврставају у две категорије, мере инфилтрације и мере опсервације. Како за наш предмет истраживања, најзначајнију новину у тој области, представља установљење института сведока сарадника, само ћемо навести које мере припадају наведеним категоријама. Мерама тајне опсервације припадају: тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, рачунарско претраживање података и контролисана испорука.³⁰⁶ Са друге стране, мере инфилтрације чине симуловани послови и ангажовање прикривеног иследника.³⁰⁷ Сврха и једних и других јесте прикупљање доказа, али је разлика у начину на који се то чини. Мерама инфилтрације се то чини укључивањем у криминогену средину у одређеном периоду, док друге користе савремена средства криминалистичке тактике и методике, али без инфилтрације у криминалну организацију. Мерама инфилтрације, посебно ангажовањем прикривеног иследника, може се доћи до доказа

---

³⁰⁴ Гордана Крстић, *нав. дело*, 2017, стр. 81.

³⁰⁵ *Исто*.

³⁰⁶ Здравко Скакавац, Татјана Скакавац, „Кривичнопроцесна регулација посебних доказних радњи у Републици Србији и њихова примена у савременој пракси“, *Civitas*, 7(2), 2017, стр. 44.

³⁰⁷ Здравко Скакавац, Татјана Скакавац, *нав. дело*, 2017, стр. 48, 51.

потребних органима гоњења. Међутим, квалитетнијим доказом, ипак, сматрамо информације садржане у исказу лица које је припадник криминалне организације, али и саучесник у кривичном делу које је предмет поступка.

2.1.3.1. Појам и правна природа института сведока сарадника

Институт сведока сарадника води порекло од „крунских сведока“, сведока покајника, или сарадника правосуђа. Наиме, реч је о институту, који је предвиђен у законодавствима оних земаља, које се већ дуги низ година суочавају са организованим криминалитетом. Мислимо првенствено на САД, Италију, Енглеску, које су много раније у односу на нашу земљу, увеле могућност задобијања кооперативних сведока. Од када датира овај институт у законодавствима ових земаља, и на који је начин регулисан, тематика је којој ћемо посветити пажњу у оквиру упоредног приказа института окривљеног сарадника.

Наша земља познаје овај институт од када је регулисан новелираним Закоником о кривичном поступку од 2002. године. Од тада, па све до момента када је преименован у институт окривљеног сарадника, неколицина аутора се у нашој литератури бавила одређивањем појма сведока сарадника. Суштински је овај институт дефинисан на исти начин, са евентуалним разликама, у складу са изменама и допунама нашег кривичног процесног законодавства. Тако, Татјана Лукић, сведока сарадника дефинише као лице које се у посебном поступку, одлуком суда, под законски прописаним условима, на предлог државног тужиоца, преводи из статуса осумњиченог или окривљеног лица, у статус сведока, уз обавезу да у замену за изостављање од кривичног гоњења, да потпун и истинит исказ.³⁰⁸ Термин „осумњичени“, или „окривљени“, одговара одредбама Законика од 2002. године, којим је први пут регулисан овај институт, а који предвиђа да то може бити лице против којег је поднета кривична пријава, или се води кривични поступак за дело организованог криминала. На сличан начин, а у складу са одредбама тадашњег закона, појам сведока сарадника одређује и проф. Станко Бејатовић: „Лице против кога се, као припадника криминалне организације, води кривични поступак или је поднета кривична пријава, а које пристане да да исказ о криминалној делатности групе којој припада. Сведок сарадник који је у суду дао исказ у складу са обавезама које прописује Законик не може бити гоњен за кривично дело организованог криминала за

---

³⁰⁸Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 229. *ЗИД ЗКП*, члан 504д. став (1).

које се води поступак.³⁰⁹ Проф. Војислав Ђурђић, сведока сарадника дефинише као осумњичено, или окривљено лице, које је припадник криминалне организације, а које под условима у закону предвиђеним, по предлогу јавног тужиоца, а на основу одлуке суда, може добити статус сведока сарадника, уколико прихвати да потпуно и истинито сведочи, у замену за одређене погодности, попут ублажавања казне, или ослобођења од казне.³¹⁰ Како су овом аутору, при дефинисању појма сведока сарадника, као узор послужиле одредбе законика о кривичном поступку од 2009. године³¹¹, који као један од услова предвиђа да статус сведока сарадника може добити лице против којег се води кривични поступак за кривично дело организованог криминала, мишљења смо да не би требало користити израз „осумњичени“, већ се задржати само на окривљеном лицу. Ако је већ законодавац предвидео да сведок сарадник може бити лице против којег се води кривични поступак, има се у виду лице против којег је донето, у складу са тадашњим законодавством, решење о спровођењу истраге, којим моментом се покреће кривични поступак. Окривљени је лице против којег је истрага покренута, док је осумњичени лице у погледу којег постоје основи сумње да је извршио кривично дело, а тај термин му припада у фази предистражног поступка, када је против њега поднета кривична пријава.³¹² Оваквим ставом, сматрали смо значајним указати на процесни тренутак, односно фазу кривичног поступка, од које једно лице може добити својство сведока сарадника. Дакле, то није моменат када је поднета кривична пријава, већ моменат када је донето решење о спровођењу истраге.

Питањем правне природе института сведока сарадника, бавио се проф. Милан Шкулић. У складу са његовим мишљењем, ради се о посебној врсти сведока, „врсти

---

³⁰⁹ Станко Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 542.

³¹⁰ Војислав Ђурђић, *Кривично процесно право – Посебни део*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2011, стр. 327-328.

³¹¹ Војислав Ђурђић, *нав. дело*, 2011, стр. 328. При дефинисању института сведока сарадника, аутор користи термин „осумњичени“, или „окривљени“ припадник криминалне организације, а одмах затим, у складу са чланом 504о Законика о кривичном поступку од 2009. године наводи да: „Окривљени може стећи статус сведока сарадника под следећим условима: да је припадник организоване криминалне групе, да се против њега води кривични поступак за кривично дело организованог криминала, да је признао да је припадник организоване криминалне групе, да је у потпуности признао извршење кривичног дела ...“.

³¹² Загорка Јекић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2003, стр. 122. Зависно о фазе кривичног поступка, треба направити разлику између осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног. Осумњичени је лице према коме је надлежни орган, пре покретања кривичног поступка, предузео неку радњу, због постојања основа сумње да је извршио кривично дело. Окривљени је лице против којег је донето решење о спровођењу истраге (којим моментом се покреће кривични поступак), или лице против којег је подигнута оптужница, оптужни предлог, или приватна тужба. Оптужени је лице према коме је оптужница ступила на правну снагу, а осуђени, лице за које је правноснажном пресудом или правноснажним решењем о кажњавању, утврђено да је кривично одговорно за кривично дело које је предмет оптужбе у кривичном поступку.

хибридног субјекта кривичног поступка уопште“, односно „хибридног процесног института“³¹³, у коме су обједињена процесна својства сведока и процесна својства окривљеног. Сам назив „сведок сарадник“, води ка томе да код њега превагу односе својства сведока, која се огледају у томе да он поседује не сва, али већину права и дужности, која иначе припадају сведоцима као процесним субјектима у кривичном поступку.³¹⁴ Најпре, дужан је да положи заклетву, затим да исказује и притом, истинито исказује, да ништа не прећути и наведе све што му је познато у вези са кривичним делом или делима, припадника организоване криминалне групе, против којих сведочи.³¹⁵ Ипак, не поседује сва права, која припадају обичним сведоцима. Привилегије које иначе припадају сведоцима, јесу ослобођење од дужности сведочења и право да не пружа одговоре на поједина питања, односно привилегија која подразумева ослобађање од дужности одговарања на поједина питања. Ослобођење од дужности сведочења представља привилегију, у оквиру које лице само бира да ли ће сведочити. Дакле не ради се о ускраћивању права на сведочење, већ се одређеном кругу лица препушта да по својој вољи одлуче хоће ли у конкретном предмету сведочити, или не. Такву привилегију има лице са којим окривљени живи у браку или ванбрачној или некој другој заједници, сродник окривљеног у правој линији до било којег степена, у побочној до трећег степена, а по тазбини до другог степена, као и усвојилац или усвојеник окривљеног.³¹⁶ Право је сведока, такође, да не пружи одговоре на питања, која би њега, или њему блиско лице, где се имају у виду сродници, брачни, ванбрачни друг, изложила тешкој срамоти, знатној материјалној штети, или пак кривичном гоњењу.³¹⁷

На наведене привилегије сведок сарадник се не може позивати, што је сасвим оправдано, јер се у супротном не би могла остварити сврха којој се тежило при регулисању овог института, а то је откривање и доказивање кривичних дела организованог криминалитета. Дужан је да сведочи, без обзира да ли се и у којем сродничком односу налази са окривљеним, такође је дужан да пружи одговоре на сва постављена питања, јер можда баш у том делу његовог исказа леже значајне информације које се органима правосуђа потребне.³¹⁸ Ако му је већ додељен статус

---

³¹³ Милан Шкулић, *Коментар законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 530.

³¹⁴ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 525.

³¹⁵ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 529.

³¹⁶ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 293-296.

³¹⁷ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 383.

³¹⁸ У досадашњој судској пракси није било случајева да сведок сарадник сведочи против њему блиског лица.

сведока сарадника, он мора сарађивати са органима правосуђа, односно у потпуној мери бити кооперативан.

Процесна својства окривљеног, манифестују се код сведока сарадника кроз „потенцијалну везу са кривичним делом“³¹⁹. Наиме, услов за стицање својства сведока сарадника јесте да постоји основана сумња да је припадник криминалне организације и да је извршио кривично дело за које се и гони у кривичном поступку, да је чланство и кривично дело потпуно и добровољно признао. Одредбама којима је законодавац први пут регулисао институт сведока сарадника, било је предвиђено да се уз испуњење законских услова он ослобађа од кривичног гоњења, када се његова кривична одговорност не утврђује, нити се он оглашава кривим. Каснијим изменама, процесно својство окривљеног под окриљем интитута сведока сарадника, долази до пуног изражаја, јер законодавац као бенефиције предвиђа ублажавање казне или ослобођење од казне, када се утврђује његова кривична одговорност и оглашава се кривим.

Спајање две процесне функције у једном субјекту, коси се са једним од начела кривичнопроцесних субјеката, а то је начело монофункционалности, или начело одељености кривичнопроцесних функција.³²⁰ Суштина овога начела заснива се на томе да сваки кривичнопроцесни субјект може бити носилац само једне функције која му припада на основу закона. Тако суд обавља само функцију суђења, јавни тужилац само функцију оптужбе, окривљени и његов бранилац, само функцију одбране.³²¹ Законом је изричито забрањено да судија, или судија поротник, у истом кривичном поступку, врши функцију тужиоца, браниоца, законског заступника или пуномоћника оштећеног, сведока, вештака. Иста забрана важи и за јавног тужиоца. Ради се о забрани да две главне кривичнопроцесне функције буду обједињене у једном субјекту, чија је сврха да се чињенице у кривичном поступку утврде објективно и свестрано, као и да се главни кривичнопроцесни субјекти понашају објективно и непристрасно.³²² На тај се начин доприноси правној сигурности грађана у кривичном поступку.³²³

Када је реч о окривљеном, забрањено је да он буде сведок у својој кривичној ствари, с обзиром на то да није дужан у оквиру одбране да исказује, још мање да истинито исказује.³²⁴ Са друге стране, сведок је дужан да се одазове позиву суда, да да

---

³¹⁹ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 525.

³²⁰ Станко Бејатовић, *нав. дело*, 2008, стр. 125.

³²¹ *Исто*.

³²² *Исто*.

³²³ *Исто*.

³²⁴ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 49.

свој исказ, и притом истинито исказује.³²⁵ Иако је реч о главној и споредној кривичнопроцесној функцији, њихово обједињење у истом субјекту, имајући у виду наведено, је незамисливо, јер једна другу искључују. Ипак, законодавац је у том погледу направио изузетак, те, како проф. Милан Шкулић наводи, приступио регулисању једног хибридног процесног института³²⁶, за наше законодавство до момента када је требало приступити доказивању кривичних дела организованог криминалитета, незамисливог. Његовом установљењу приступило се у крајњој нужди, када се јавила потреба супротставити се организованим криминалним групама.

Са реформом нашег кривичног процесног законодавства започело се 2001. године, увођењем нових процесних института, међу којима је и институт сведока сарадника. Иако се званично окончало са дугогодишњом применом Законика о кривичном поступку од 1976. године, на самом почетку реформе, Србија се задржала на мешовитом типу кривичног поступка, који је садржао елементе континентално-европског и адверзијалног кривичног поступка. До 2002. године, у односу на положај окривљеног, били су присутни елементи континентално-европског кривичног поступка. У том контексту, окривљени има право на активну и пасивну одбрану (одбрану ћутањем). У оквиру активне одбране, дакле када исказује, он може бити саслушан само као окривљени, никада не може бити сведок, што значи да и када исказује, он нема дужност да говори истину и ништа не прећути, као што је иначе случај са сведоцима. Овакве законске одредбе и даље важе за окривљеног, али мимо института сведока сарадника. У адверзијалном моделу кривичног поступка, окривљени може бити сведок у сопственом кривичном предмету, и тада се, као што то иначе сведоци чине, заклиње да ће говорити истину, а у супротном може бити оптужен за лажно сведочење.³²⁷ Одступање од начела монофункционалности под окриљем института сведока сарадника, наговештавало је скретање ка адверзијалном моделу кривичног поступка, прихватањем елемената који се односе на то да окривљени може бити сведок у својој кривичној ствари, а његови преостали елементи су дошли до изражаја доношењем Законика о кривичном поступку од 2011. године, које ћемо анализирати под насловом посвећеним институту окривљеног сарадника. У сваком случају, овај хибридни институт, или

---

³²⁵ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 369.

³²⁶ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 525.

³²⁷ Милан Шкулић, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *Crimen (IV)*, 2/2013, стр. 181.

англоамерички правни трансплант, примењује се када је доказивање кривичних дела организованог криминалитета отежано или немогуће.

2.1.3.2. Разлози за законско установљење института сведока сарадника

Значајном иновацијом, која је 2001., односно 2002. године, означила почетак борбе против организованог криминалитета, сматра се установљење института сведока сарадника, који наше законодавство до тада није познавало. Више је разлога којима се оправдава регулисање и заживљавање овог процесног инструмента у нашем кривичном процесном законодавству и пракси.

Најпре, искуства земаља чија законодавства познају институт сведока сарадника од давнијих времена, показала су да су његовом применом у пракси, правосудни органи добили ефикасно средство у борби против организованог криминалитета. Поучени таквим искуством, до наших надлежних органа, додуше уз закаснелу реакцију, допире свест о томе да је без лица која су на било који начин била укључена у делатност криминалне организације (као подстрекачи, помагачи, извршиоци или саизвршиоци) отежано, а понекад и немогуће доћи до потребних доказа.³²⁸

Друго, имајући у виду читав ланац криминалних делатности у оквиру хијерхијски организоване криминалне групе, најопаснијим се свакако сматрају организатори, за које су иначе прописане строжије казне у односу на припаднике. Упоредо са тиме, пошло се од тога, да је боље овим институтом обухватити припаднике, као категорију мање опасних учинилаца и доделити им ако испуне законом предвиђене услове, одређене погодности, када ће у односу на њих, потпуно или делимично, бити изостављена кривичноправна репресија, него дозволити да организатори остану несанкционисани.³²⁹

Мишљења смо да су при озакоњењу института сведока сарадника, наши надлежни органи пошли најпре од кривичног материјалног законодавства. Одредбе садржане у општем делу Кривичног законика које се односе на добровољни одустанак, ублажавање и ослобођење од казне, које би генерално посматрано требало да одврате од извршења кривичног дела, нису довољне да би се тај циљ постигао (притом напомињемо, имајући у виду тематику коју анализирамо, да фокус стављамо на задобијање кооперативних сведока, што свакако не значи да занемарујемо сврху

---

³²⁸ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 408.

³²⁹ *Исто*.

кажњавања, генералну и специјалну превенцију). Ради се о стимулативним мерама, које су ради постизања пуног ефекта, проширене и на кривично процесно законодавство, увођењем института сведока сарадника. У сфери кривичног процесног законодавства, а у оквирима овог института, стимулативне мере попримају другачије квалитативно обележје, обележје бенефиција које се сведоку сараднику додељују. Притом, упоређујући их са стимулативним мерама, оне нису више само нада или могућност, већ право сведока сарадника, на које се надовезује обавеза државних органа према њему, да уколико испуни услове законом предвиђене, исту реализује. Иако ЗИД ЗКП-ом од 2002. године, нису споразумом уобличене, за сам почетак борбе против организованог криминалитета, сматарају се значајним у смислу да су како тако подобне да придобију чланове организоване криминалне групе на сарадњу, у чему уједно лежи њихов мотив, или интерес за сведочење. Иако су у неку руку обавеза државних органа, ванспоразумне гаранције не могу уливати потпуну сигурност потенцијалном сведоку сараднику.

2.1.3.3. Законска регулатива института сведока сарадника од 2002. до 2009. године

2.1.3.3.1. Материјални услови за стицање статуса сведока сарадника

Упоредо са изменама и допунама кривичног процесног законодавства, мењале су се и одредбе којима је институт сведока сарадника регулисан. У овом седмогодишњем периоду, анализирали смо одребе о институту сведока сарадника заступљене у ЗИД ЗКП од 2002. године, Законнику о кривичном поступку од 2006. године и Законнику о кривичном поступку од 2009. године. Иако се Законик о кривичном поступку од 2006. године никада није примењивао у пракси, анализирали смо и његове одредбе о институту сведока сарадника, јер је садржао неке недостатке, које је наредни Законик кориговао, или другим речима, да није било неких некоректних законских одредби претходника, можда би Законик од 2009. године, исте и регулисао. Исто се може рећи и у погледу односа Законика од 2006. године и ЗИД ЗКП од 2002. године. Суштинских промена није било, сврха овога института остала је иста, а разлике су заступљене у погледу материјалних услова за стицање статуса сведока сарадника, изјављивања жалбе од стране оштећеног и бенефиција које сведок сарадник добија за своју кооперативност.

У оквиру посебне главе 29/а, ЗИД ЗКП-а, институт сведока сарадника регулисан је члановима 504д.-504к. У складу са овим законским одредбама, сведок сарадник јесте припадник криминалне организације, против кога је поднета кривична пријава, или се води поступак за кривично дело организованог криминала, под условом да постоје

олакшавајуће околности на основу којих се према кривичном закону може ослободити од казне, или му се казна може ублажити, и, ако је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела криминалне организације, претежнији од штетних последица кривичног дела које је учинио.³³⁰

Наведени члан указује на услове које осумњичени, или окривљени, треба да испуни, како би у кривичном поступку за дела организованог криминала, могао добити статус сведока сарадника. На основу анализе члана 504д., закључујемо да су ови услови општег и посебног карактера.³³¹

Услови општег карактера, јесу да сведок сарадник може бити само припадник криминалне организације, не и организатор, што је заједничко за све кривичнопроцесне системе који познају овај институт, тако да у том погледу нема разлика између одредби ЗИД ЗКП и Законика о кривичном поступку од 2006. године, као и да је против њега поднета кривична пријава, или се води поступак за кривично дело организованог криминала.

У оквиру посебних услова, потребно је најпре да поводом извршења кривичног дела за које је осумњичен, или окривљен, постоје олакшавајуће околности које би могле довести до његовог ослобођења од казне, или пак ублажавања казне.³³² Други посебан услов односи се на то да је значај његовог исказа за откривање, доказивање, или спречавање кривичних дела организованог криминала, претежнији од последица кривичног дела које је учинио, а које му се у конкретном случају ставља на терет.³³³ Први услов је сасвим оправдано наишао на оштре критике. Како статус сведока сарадника добија лице, против којег је поднета кривична пријава (осумњичени), или је пак тек покренут кривични поступак, односно покренута истрага, једноставно нема довољно простора а ни времена да се приступи утврђивању постојања олакшавајућих околности.³³⁴ За тако нешто потребно је спровести комплетан кривични поступак, како би се на основу изведених доказа могло утврдити постоје ли, или не, олакшавајуће околности. У крајњој линији, ова би законска одредба довела до тога да се подаци о имовном стању учиниоца, његовом ранијем животу, личним приликама, и остали, на основу којих се цени постојање олакшавајућих околности, рутински прикупљају, а све

---

³³⁰ ЗИД ЗКП, члан 504д.

³³¹ Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 230.

³³² ЗИД ЗКП, члан 504д, став (1).

³³³ Исто.

³³⁴ Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 230.

се то на крају своди на њихову паушалну оцену. Мишљења смо да олакшавајуће околности могу доћи у обзир оном приликом када суд одмерава казну сведоку сараднику, што се дешава у фази главног претреса, односно окончања главног претреса. Тада се суду пружа више времена да увидом у одређене податке, стекне утисак о постојању или непостојању олакшавајућих околности. Упоредо са овом констатацијом, сматрамо да је предвиђање постојања олакшавајућих околности, као услова за стицање статуса сведока сарадника, сасвим некоректно, јер се везује за ону фазу кривичног поступка, у којој је исувише рано да суд да такву процену.

У погледу другог услова, поставља се питање да ли је једноставно проценити да је значај исказа сведока сарадника, претежнији од последица кривичног дела које је учинио? Ово питање постављамо, посебно када пођемо од тога да се у улози сведока сарадника може наћи припадник криминалне организације, који је учинио најтеже кривично дело. Да ли је оправдано, са становишта морала и правичности, имајући у виду да је извршио најтеже кривично дело, делимично или потпуно га аболирати од кривичног гоњења, да би били гоњени и кажњени у првом реду организатори, а потом и припадници криминалне организације?³³⁵ И уопште, на основу којих параметара то проценити, јер законодавац у том погледу није прецизан.³³⁶ Анализом законских одредби можемо претпоставити да се као параметар узима у обзир сама чињеница да осумњичени, или окривљени није организатор, већ припадник криминалне организације, без обзира на тежину кривичног дела које је учинио. У оквиру припадништва, које се свакако блаже санкционише у односу на организовање криминалне групе, свакако су приоритетне информације којима располаже, а које ће допринети процесуирању организатора. Међутим, може се догодити да статус сведока сарадника добије припадник који располаже значајним информацијама које ће допринети осуди осталих припадника, али не и организатора. У оваквом случају тежиште је на откривању и доказивању саме унутрашње структуре криминалне организације, а свакако се ради на томе да у неком будућем времену, и сам организатор изађе пред лице правде. Иако је законодавац овде остао недоречен, прецизан и јасан одговор на ово питање даје проф. Милан Шкулић. Према његовом мишљењу „Тежина кривичног дела потенцијалног сведока сарадника у односу на процену опасности криминалне организације и њених кривичних дела јесу основни чиниоци за процену да

---

³³⁵ Исто.

³³⁶ Исто.

ли се основано може очекивати да значај исказа тог лица као сведока сарадника у односу на откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела криминалне организације буде значајно претежнији од штетних последица дела самог потенцијалног сведока сарадника³³⁷. Дакле, и најтеже кривично дело потенцијалног сведока сарадника се толерише, наспрам озбиљне и опасне криминалне организације.³³⁸ Но, и поред наведеног, процена надлежних органа игра кључну улогу у сваком конкретном случају.

У односу на услове предвиђене чланом 504д., материјални услови предвиђени чланом 156. Законика о кривичном поступку од 2006. године за стицање статуса сведока сарадника, који свакако морају бити кумулативно испуњени, представљају значајну иновацију.

У погледу општих услова, статус сведока сарадника може добити лице:³³⁹

1. За које постоји основана сумња да је припадник криминалне организације,
2. Које је чланство, односно припадништво криминалној организацији, изричито признало,
3. Које је у потпуности признало кривично дело које је предмет оптужбе (то може бити кривично дело које се односи на само припадање криминалној организацији, или кривично дело које је извршило као припадник, на пример када је као припадник извршило кривично дело недозвољене производње и стављања у промет опојних дрога, у својству саизвршиоца, извршиоца, подстрекача или помагача),
4. Чије је признање да је извршио кривично дело организованог криминала, поткрепљено другим доказима и,
5. Против којег је донето решење о спровођењу истраге, или је подигнута непосредна оптужница, за дело организованог криминала.

Упоређујући ове, са законским одредбама ЗИД ЗКП, у погледу општих услова, примећујемо да статус сведока сарадника може добити окривљени, али не и осумњичени. Наиме, законодавац прецизира коришћењем термина „основана сумња“, да то може бити само окривљени, дакле лице против којег је донето решење о спровођењу истраге, или је подигнута непосредна оптужница. Овакво законско решење, којим се законодавац опредељује само за окривљеног, сматрамо сасвим оправданим, јер

---

³³⁷ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 527.

³³⁸ *Исто*.

³³⁹ *Законик о кривичном поступку* („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006), члан 156. став 1.

се фокус ставља на већи квантум доказаности.³⁴⁰ Основана сумња ствара такве услове да надлежни органи стекну чвршће уверење да је лице, које може постати сведок сарадник, заиста извршило кривично дело организованог криминала, и са тим у вези, да је припадник организоване криминалне групе, чији чланови требају бити процесуирани.

ЗИД ЗКП не предвиђа признање потенцијалног сведока сарадника да је извршио кривично дело, поткрепљено другим доказима, као услов за добијање тог статуса, тако да имамо још једну иновацију, која је у корелацији са претходном, јер се признањем које је поткрепљено другим доказима, стиче и већи квантум доказаности, па се из тог разлога говори само о окривљеном, не и осумњиченом.

Пажњу завређују и посебни услови за стицање статуса сведока сарадника, јер је и у том погледу, законодавац отишао корак напред и тако осавременио одређена решења:

1. Изостављајући постојање олакшавајућих околности, што је био један од материјалних услова за стицање статуса сведока сарадника, као први посебан услов, законодавац предвиђа услов целисходности (сврсисходности)³⁴¹, односно, да је давање статуса сведока сарадника, окривљеном лицу, целисходно, с обзиром на природу и околности кривичног дела, за које постоји основана сумња да га је учинило.³⁴² Иако и овде можемо поставити питање, да ли је процена разлога целисходности једноставна, сматрамо да је ово решење далеко коректније од претходног. Значајног удела у томе имају искуства надлежних органа, који су након убиства премијера Зорана Ђинђића, започели са процесуирањем припадника земунског клана. Тада се увидело, да је предвиђање олакшавајућих околности као услова за стицање статуса сведока сарадника, незахвално, јер су се подаци, због недостатка времена, рутински прибављали.
2. Осим услова целисходности, као посебан услов захтева се да се од потенцијалног сведока сарадника основано може очекивати, да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела криминалне организације, буде претежнији од штетних последица кривичног дела које је

---

³⁴⁰ Снежана Бркић, *Кривично процесно право II*, Правни факултет у Новом саду, Нови Сад, 2013, стр. 72-73. У оквиру различитих процесних облика сумње, најмањи квантум доказаности представљају „основи сумње“, где у односу на осумњиченог постоји минимум доказа да је извршио кривично дело. Не постоји равнотежа између разлога „за“ и разлога „против“ постојања одређене правно релевантне чињенице, већ разлози „против“ односе превагу над разлозима „за“.

³⁴¹ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 527.

³⁴² *Законик о кривичном поступку* („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006), члан 156. став 2. тачка 1.

учинио.³⁴³ У погледу овог услова, сматрамо да исказ окривљеног, односно потенцијалног сведока сарадника који се налази у Притворској јединици Окружног затвора у Београду, може бити од значаја за откривање и доказивање, али не и спречавање кривичних дела организованог криминалитета. Иначе је суштински реч о истом материјалном услову предвиђеном и ЗИД ЗКП-ом, само што овде наилазимо на коректнију правно-техничку формулацију.

3. Трећи посебни је услов доказног значаја исказа сведока сарадника³⁴⁴, а састоји се у томе да се према постојећем чињеничном стању, основано може претпоставити, да би утврђивање важних чињеница у кривичном поступку било немогуће или знатно отежано, уколико сведок сарадник не би био саслушан.³⁴⁵ Ради се о новини, коју сматрамо оправданом, јер упућује на исказ сведока сарадника као крајњу неопходност, или крајње доказно средство, или слободно можемо рећи неку врсту „нужног зла“, које је неопходно за откривање и доказивање кривичних дела организованог криминалитета.

Закоником о кривичном поступку од 2009. године, институт сведока сарадника регулисан је одредбама 504о до 504ћ.³⁴⁶ Иако одредбе овог Законика суштински не одступају у односу на одредбе предвиђене Закоником о кривичном поступку од 2006. године, оне имају одређени значај, јер су послужиле као узор законодавцу приликом каснијег регулисања института окривљеног сарадника, али и осуђеног сарадника. Осим окривљеног, овај Законик предвиђа да статус сведока сарадника може добити осуђено лице, дакле лице које се већ налази на издржавању казне. Погодности које добија у замену за сведочење, односе се на повољнији третман у казненој установи и ублажавање казне која је већ изречена.³⁴⁷ Упоредјујући их са одредбама Законика о кривичном поступку од 2006. године, закључујемо да су општи и посебни материјални услови за

---

³⁴³ Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006), члан 156. став 2. тачка 2.

³⁴⁴ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 527.

³⁴⁵ Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006), члан 156. став 2. тачка 3.

³⁴⁶ Законик о кривичном поступку („Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009), чланови 504о – 504ћ.

³⁴⁷ Законик о кривичном поступку („Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009), члан 504ћ. Овим чланом предвиђено је да јавни тужилац може предложити суду за сведока сарадника лице које је правоснажно осуђено за кривично дело организованог криминалитета, под условом да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичних дела организованог криминалитета, извршених од стране организоване криминалне групе, претежнији од последица кривичног дела за које је осуђен. Овим је законодавац проширио круг лица, као потенцијалних сведока сарадника. Најпре је то био само окривљени, па је затим та могућност проширена и на осуђеног.

стицање статуса сведока сарадника, предвиђени чланом 504о идентични са одредбама поменутог Законика.³⁴⁸

2.1.3.3.2. Остале новине и модификације

Остале новине и модификације, које смо запазили при анализи поменутих закона, односе се на право на жалбу оштећеног лица и бенефиције сведоцима сарадницима. Поћи ћемо најпре од права на жалбу, односно могућности изјављивања жалбе од стране оштећеног лица, против решења којим се усваја предлог о добијању статуса сведока сарадника. Такву могућност нису предвиђали сви поменути Законници, чије одредбе у овом делу анализирамо.

Могућност изјављивања жалбе од стране оштећеног, предвиђао је једино Законик о кривичном поступку од 2006. године. Наиме, чланом 161. предвиђено је да: “Оштећени кривичним делом за које постоји основана сумња да га је учинио сведок сарадник може у року од 48 часова од пријема решења да изјави жалбу”³⁴⁹ Лице оштећено кривичним делом, независно да ли је у питању класични, или организовани криминалитет, има одређени интерес у кривичном поступку, који се не сме занемарити. Тај интерес је двојаког, материјалног и моралног карактера.³⁵⁰ У материјалном смислу, има права да свој имовинскоправни захтев, као оштећено лице кривичним делом, оствари и у односу на сведока сарадника. Са њиме у корелацији, стоји и његов морални интерес. Имајући у виду опште моралне принципе, али и принцип правичности, сасвим је разумљиво да оштећени има морални интерес да пред лице правде изађе учинилац кривичног дела, и након редовне кривичне процедуре буде санкционисан. Наредним Закоником, ова могућност није предвиђена. Мишљења смо да је ускраћивање овакве могућности оштећеном, што сматрамо оправданим, тесно повезано са сврхом института сведока сарадника, односно да се изјављивање жалбе против одлуке суда којом се усваја предлог за стицање статуса сведока сарадника, коси са самом сврхом и концепцијом института сведока сарадника. Ако дође до усвајања жалбе, исказ сведока сарадника се не може

---

³⁴⁸ Законик о кривичном поступку („Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009), члан 504о: „Јавни тужилац може суду предложити да се уз одређене погодности као сведок испита припадник организоване криминалне групе, који је признао да јој припада, против кога се води кривични поступак за кривично дело организованог криминала, под условом да је у потпуности признао извршење кривичног дела, и ако је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање других кривичних дела организоване криминалне групе претежнији од последица кривичног дела које је учинио“.

³⁴⁹ Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006), члан 161.

³⁵⁰ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2007, стр. 536.

употребити као доказ за откривање и доказивање кривичних дела организованог криминалитета.

Иако је Законик о кривичном поступку од 2009. године, изоставио могућност изјављивања жалбе од стране оштећеног, то свакако не значи да он нема права да оствари свој имовинскоправни захтев. Решење овог проблема, законодавац је наговестио кроз одредбе којима су регулисане бенефиције сведоку сараднику.

Најповољније бенефиције сведоку сараднику, биле су законом предвиђене, у моменту када је требало екстремно се супротставити организованим криминалним групама. Потпуна аболиција од кривичног гоњења, предвиђена ЗИД ЗКП-ом, у члану 504з., дала је позитиван ефекат. Када је започет кривични поступак, тројица припадника земунског клана, пристала је, наравно уз процену специјалног тужиоца, да добије статус сведока сарадника. Ако би сведок сарадник дао исказ у складу са својим обавезама, које подразумевају најпре полагање заклетве, затим давање истинитог исказа, којим доприноси откривању и доказивању кривичних дела осталих припадника криминалне организације, ЗИД ЗКП није као бенефицију предвиђао ублажавање казне, већ одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења сведока сарадника, што је за резултат имало пресуду којом се оптужба одбија.³⁵¹ Том приликом, сведок сарадник се не оглашава кривим, чак остаје невин, иако је учинио кривично дело. Ова законска одредба, има својих позитивних и негативних страна. Са једне стране, деловала је примамљиво и у складу са тиме придобила сведоке сараднике, чији су искази допринели процесуирању и осуди припадника и организатора земунског клана. Са друге стране, производила је негативно дејство према оштећеном. Самим тим што се сведок сарадник не оглашава кривим, и не третира као учинилац кривичног дела, оштећени није могао да оствари свој имовинскоправни захтев. Имовина стечена кривичним делом се није могла одузети сведоку сараднику, јер није било пресуде којом се оглашава кривим. Суђење припадницима Земунског клана, окончано је 2008., а како је започето у време важења ЗИД ЗКП од 2002. године, 23. децембра 2003. године, према њима су се примењивале одредбе овог закона.

Коректнија решења предвиђао је Законик о кривичном поступку од 2006. године. Као бенефиције сведоку сараднику, он предвиђа ублажавање казне, или евентуално, ослобођење од казне. Према члану 163., сведоку сараднику се „одмерава казна у границама прописаним Кривичним закоником за кривично дело организованог

---

³⁵¹ ЗИД ЗКП, члан 503з.

криминала за које се води поступак, које је признао и за које је доказано да га је учинио, а онда се тако одмерена казна изриче умањена за једну половину³⁵². Изузетно, суд може, узимајући у обзир значај исказа сведока сарадника, његово држање пред судом, ранији живот и остале околности, сведока сарадника огласити кривим, а ослободити га од казне.³⁵³ Исте погодности предвиђене су Закоником о кривичном поступку од 2009. године, дакле ублажавање или ослобођење од казне за сведока сарадника, само што је у погледу ублажавања казне овај Законик још прецизнији, наглашавајући у члану 504т., да се сведоку сараднику утврђује минимална казна прописана Кривичним закоником, затим се тако утврђена казна изриче умањена за једну половину, с тим што не може бити мања од тридесет дана затвора.³⁵⁴

Као што смо навели, бенефиције регулисане одредбама последња два анализирана Законика, сматрамо коректнијим решењем, у односу на Законик којим се први пут код нас регулише институт сведока сарадника. До овакве констатације долазимо из следећих разлога:

Прво, један од разлога за доношење пресуде којом се оптужба одбија, јесте одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења, који је као једина погодност сведоку сараднику, предвиђен одредбама ЗИД ЗКП. У складу са начелом легалитета, јавни тужилац је дужан да предузме кривично гоњење, ако постоје докази да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности.³⁵⁵ Међутим, како као овлашћени процесни субјект увек може располагати поднетом оптужбом, у складу са начелом мутабилитета, он може одустати од кривичног гоњења све до завршетка главног претреса пред првостепеним судом.³⁵⁶ Притом, он то може учинити без навођења разлога, чиме уједно спречава суд да се о кривичној ствари изјашњава.³⁵⁷ Којом ће се одлуком у том случају окончати кривични поступак, зависи од фазе у којој је одустао од кривичног гоњења. Одустанак пре почетка главног претреса, резултира решењем о обустави поступка, а током главног претреса, пресудом којом се оптужба одбија.³⁵⁸ С

---

³⁵² Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006), члан 163. став 1.

³⁵³ Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 46/06 од 02.06.2006), члан 163. став 3.

³⁵⁴ Законик о кривичном поступку („Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009), члан 504т. став 1. Истим чланом је у ставу 2. предвиђено да суд може сведока сарадника ослободити од казне, узимајући у обзир значај његовог исказа, његово држање пред судом, околности кривичног дела које му се стављају на терет, ранији живот и остале битне околности.

³⁵⁵ Саша Кнежевић, *Основна начела кривичног процесног права*, СКЦ, Ниш, 2012, стр. 42.

³⁵⁶ Петар Станојевић, Александар Игњатовић, *Кривично процесно право*, Привредна академија, Нови Сад, 2007, стр. 302.

³⁵⁷ Исто.

³⁵⁸ Исто.

обзиром на то да ову врсту пресуде, или решења, суд доноси онда када постоји процесна сметња за даље вођење кривичног поступка, он се не упушта у мериторно одлучивање о кривичној ствари, па се из тог разлога не утврђује кривица, већ окривљени, у овом случају сведок сарадник, остаје невин. Оваква врста одлуке за собом повлачи негативне последице по оштећеног. Како кривица није утврђена, сведоку сараднику се не може одузети имовина стечена кривичним делом, нити одлуку у том погледу садржи пресуда којом се оптужба одбија, тако да, на то се надовезујући, оштећени не може остварити свој имовинскоправни захтев.

Ситуација је већ другачија када говоримо о ублажавању или ослобођењу од казне сведока сарадника. Овакво законско решење задовољава принцип једнакости странака у кривичном поступку, окривљеног и оштећеног, а у складу је и са моралним начелима и начелом правичности. У оба случаја, суд доноси осуђујућу или кондамнеторну пресуду, којом утврђује да је оптужени крив за кривично дело које му се оптужбом ставља на терет. Имајући у виду казну за то дело прописану у Кривичном закону, као и околности под којима је исто учињено, суд, ако за то има услова, сведоку сараднику може ублажити казну, или га ослободити од казне. Оваква врста пресуде, којом се суд упушта у мериторно одлучивање о кривичној ствари, садржи назнаку за које се дело оглашава кривим, његов законски назив, на какву се казну осуђује, односно за колико му се казна ублажава, ако је ослобођен од казне, наводе се околности које су до тога довеле, одлуку о условној осуди, мерама безбедности, одузимању имовинске користи, о трошковима кривичног поступка.³⁵⁹ Дакле, сведок сарадник се овом врстом пресуде оглашава кривим, а притом оштећени не остаје обесправљен. Како се имовинска корист коју је стекао кривичним делом, обавезно одузима сведоку сараднику, оштећени може да оствари свој имовинскоправни захтев у кривичном поступку, или га за остатак, суд може упутити да то реализује у парници.

Анализом одредаба заступљених у нашем кривичном процесном законодавству, којима је регулисан институт сведока сарадника, дошли смо до закључка да су непрецизне и некоректне одредбе ЗИД ЗКП-а, резултат исхитрене реакције наших надлежних органа. Како су у питању први кораци предузети на нормативном плану, предвиђањем посебних мера за сузбијање организованог криминалитета, који се до тада свесно толерисао од стране државне власти, мишљења смо да је исхитреност, која неминовно за собом повлачи и некоректност и непрецизност законских одредби, једна

---

³⁵⁹ Петар Станојевић, Александар Игњатовић, *нав. дело*, 2007, стр. 309-310.

очекивана реакција. Очекивана, јер су у питању први законски прописи, прописи који се први пут суочавају са најопаснијим видом криминалне делатности, који се код нас већ увукао у сваку пору друштва, а што је врло важно, нису имали своје претходнике, којима се увек придаје велики значај, јер могу послужити као узор законодавцу, нека врста путоказа, смернице. Наиме, ЗИД ЗКП је поставио нормативне темеље овом институту, а они су у у наредном периоду, у оквиру Законика о кривичном поступку од 2006. године и Законика о кривичном поступку од 2009. године, осавремењени, регулисани у складу са основним међународноправним стандардима, ефикасношћу кривичног поступка, начелом правичности и осталим начелима, којима се наша земља приклонила у оквиру реформе кривичног процесног законодавства.

2.1.3.3.3. Сведоци сарадници у кривичном поступку пред Специјалним судом за организовани криминал

2.1.3.3.3.1. Процедура добијања статуса сведока сарадника

За добијање статуса сведока сарадника потребан је предлог овлашћеног тужиоца, односно специјалног тужиоца за организовани криминал.³⁶⁰ Коначну одлуку поводом таквог предлога доноси или кривично или судеће веће Посебног одељења Окружног суда у Београду, које је надлежно да поступа у првом степену.³⁶¹ Свој предлог Специјални тужилац заснива на процени може ли осумњичени или окривљени уопште добити статус сведока сарадника. Како се ради о лицу против којег је већ поднета кривична пријава, или је истрага покренута, специјални тужилац врши процену разматрајући кривичну пријаву и остали постојећи доказни материјал. Поред тога, потребно је свакако да поједине информације добије и од окривљеног, односно потенцијалног сведока сарадника. Контакт може започети специјални тужилац, или жељу за задобијањем овог статуса може изразити и сам окривљени. Конкретну процену специјални тужилац врши тако што од окривљеног, или осумњиченог, ако још увек није донето решење о спровођењу истраге, захтева да наведе о којим кривичним делима криминалне организације поседује и жели да пружи информације, без обзира да ли су његова сазнања о томе непосредна, што би наравно било пожељније, или посредна. Наиме, може се десити да сведок сарадник током поступка изгуби свој статус, ако не би поступао у складу са својим обавезама. У том случају се исказ који је раније дао у

---

³⁶⁰ ЗИД ЗКП, члан 504д. став (1).

³⁶¹ ЗИД ЗКП, члан 504е. став (1).

својству осумњиченог или окривљеног, мора издвојити из осталих списа, те не може послужити као доказ у кривичном поступку.³⁶² Дакле, процена тужиоца заснива се на томе којим информацијама располаже окривљени или осумњичени, а том приликом прикупља и податке о његовом имовном стању, личним и породичним приликама, али као што смо већ навели, овај део процене који се односи на олакшавајуће околности, своди се углавном на паушалну оцену. О добијеним информацијама, специјални тужилац сачињава службену белешку, односно записник, који још садржи пристанак и потпис окривљеног.³⁶³ Потенцијалног сведока сарадника, специјални тужилац упозорава о његовој дужности да положи заклетву и говори истину, као и на то да се не може позвати на погодности које иначе припадају сведоцима, а то су ослобођење од дужности сведочења и ослобођење од дужности одговарања на поједина питања³⁶⁴, што сматрамо оправданом законском одредбом, јер у супротном исказ сведока сарадника не би имао никаквог смисла, односно њиме се не би могао постићи жељени резултат. Уз сачињени записник, специјални тужилац подноси суду образложени предлог да се дотично лице саслуша као сведок сарадник.³⁶⁵

О предлогу специјалног тужиоца, ако је поднет од истраге до почетка главног претреса, одлучује ванрасправно веће, а на главном претресу судеће веће Посебног одељења Окружног суда у Београду, пред којим се иначе и одржава главни претрес. Седници већа присуствују специјални тужилац, лице које је предложено за сведока сарадника и његов бранилац.³⁶⁶ Седница се одржава без присуства јавности, а након што веће усвоји предлог, правило је да се саслушање сведока сарадника врши такође без присуства јавности.³⁶⁷

Као што смо навели, ЗИД ЗКП говори о осумњиченом или окривљеном као потенцијалном сведоку сараднику, док Законик о кривичном поступку од 2006. године, као и Законик о кривичном поступку од 2009. године, имају у виду само окривљеног, наглашавајући да статус сведока сарадника може добити лице за које постоји основана сумња да је припадник криминалне организације и да је извршило кривично дело организованог криминалитета, односно лице против кога се води кривични поступак за кривично дело организованог криминала. Поступак добијања сведока сарадника се

---

³⁶² ЗИД ЗКП, члан 504и. став (2).

³⁶³ ЗИД ЗКП, члан 504ђ. став (2).

³⁶⁴ ЗИД ЗКП, члан 504ђ. став (1).

³⁶⁵ ЗИД ЗКП, члан 504ђ. став (2).

³⁶⁶ ЗИД ЗКП, члан 504е. став (2).

³⁶⁷ ЗИД ЗКП, члан 504ж. став (1).

одвија по истим правилима, када узмемо у обзир одредбе поменутих закона којима се иначе регулише институт сведока сарадника, са једином разликом, која се огледа у томе од којег момента у кривичном поступку може стећи то својство.

Процедура којом је осумњичени или окривљени добијао статус сведока сарадника, у основи је слична оној којом окривљени добија статус окривљеног сарадника, уз извесне разлике, које су последица реформи кривичног процесног законодавства. Прво, с обзиром на то да у овом периоду у којем се тек започело са предузимањем адекватних мера на пољу сузбијања организованог криминалитета, још увек није заживела тужилачка истрага, значајна овлашћења су осим специјалном тужиоцу, припадала и истражном судији. Друго, како је тренд увођења споразума између јавног тужиоца и окривљеног, започео најпре 2006. године, регулисањем споразума о признању кривице, затим од 2013. године, увођењем и регулисањем споразума о сведочењу окривљеног и споразума о сведочењу осуђеног, институт сведока сарадника у овом периоду није био уобличен споразумом, већ је након доношења одлуке суда, уколико испуни своје обавезе, добијао одговарајуће повластице. Дакле, код института сведока сарадника, његова права и обавезе произилазе из самих законских одредби, али нису још и загарантована споразумом, док су окривљеном сараднику права и обавезе предвиђене споразумом, који је законом регулисан. Иако се у оба случаја може догодити да дође до одступања, те права сведока сарадника, или окривљеног сарадника не буду реализована, иако су испоштовали све обавезе, ипак већу сигурност уливају споразумне гаранције, уз потписе странака које су га закључиле.

2.1.3.3.2. Сведоци сарадници у поступцима за кривична дела организованог криминала у Србији

Криминалну делатност земунског клана обележила су бројна кривична дела, почевши од 1999. године, за која се пред Специјалним судом водио јединствени кривични поступак. Ради се о кривичним делима у чијем су извршењу припадници ове криминалне организације поступали као саучесници, те је веза међу кривичним поступцима свакога од њих, успостављена преко објективног конекситета, односно кривичних дела која су починили. Значајан допринос осуди организатора и припадника, дали су сведоци сарадници, који су као припадници, у замену за одређене бенефиције, сведочили у овим спојеним кривичним поступцима. Ради се о кривичним делима убиства, затим отмица, злочиначко удруживање, док се поступак за убиство премијера

Зорана Ђинђића водио одвојено. Како је атентат уследио након доношења првих закона, можемо рећи да је његов мотив био спречити борбу против организованог криминала, као и спречити откривање и доказивање кривичних дела која су припадници ове криминалне организације извршили у претходном периоду.

Суђење групи за убиство премијера Зорана Ђинђића, започело је 23. децембра 2003. године.³⁶⁸ Током овог поступка први пут су у Србији саслушани сведоци сарадници, Љубиша Буха (бивши вођа сурчинског клана), Зоран Вукојевић (бивши полицајац ОУП-а Гроцка, који је радио као шеф обезбеђења вођа земунског клана), Миладин Сувајџић (припадник земунског клана) и Дејан Миленковић. Значај њиховог сведочења огледа се у томе што су допринели осуди двојице оптужених за ово кривично дело.³⁶⁹ Поступак је пропраћен застрашивањем, али и убиством сведока. Сведок који је на дан атентата, видео и препознао једног од оптужених у Гепратовој улици, убијен је на паркингу испред своје куће, 1. марта 2004. године, неколико дана након што је дао исказ полицији. Један од сведока сарадника, Зоран Вукојевић, убијен је 3. јуна 2006. године.³⁷⁰ За његово убиство осумњичени су одбегли припадници земунског клана, који су га киднаповали, неколико сати мучили, затим убили из ватреног оружја, потом полили бензином и запалили. Убиство сведока сарадника узбуркало је органе правосуђа, па се од тог момента инсистирало на измени појединих одредби Закона о програму заштите учесника у кривичном поступку. До његовог убиства, сведоци сарадници су могли бирати која од мера ће у оквиру програма заштите према њима бити примењена. Овакво решење, за које слободно можемо рећи да представља велики апсурд, када је у питању заштита угрожених сведока, касније је кориговано иницијативом да сведок сарадник свакако добровољно улази у програм заштите, али се мора приклонити свим мерама које надлежни органи сматрају неопходним, како би се заштитио његов психички и физички интегритет.

Већина кривичних дела, која су починили припадници ове криминалне организације пре атентата, обухваћена је јединственим кривичним поступком. Тројица

---

³⁶⁸ Наведено према: Дојчиновић Стеван, „Коначна пресуда за убиство Зорана Ђинђића“, 25.9.2009., доступно на: <https://www.cins.rs/srpski/news/article/konacna-presuda-za-ubistvo-zorana-djindjica>, посећено: 29.07.2018.

³⁶⁹ Исто. Милорад Улемек Легија, бивши пуковник Државне безбедности и Звездан Јовановић, бивши потпуковник Државне безбедности, правноснажно су осуђени на по 40 година затвора, након што је Врховни суд одбио жалбе одбране као неосноване. Легија је према пресуди организовао атентат, а непосредни извршитељ је био Звездан Јовановић. Легија је правноснажно осуђен на максималну казну затвора као извршилац и других кривичних дела, али како се у нашем кривичноправном законодавству казне не сабирају, остаје једна максимална казна, коју ће издржавати до 2044. године.

³⁷⁰ Исто.

сведока сарадника је својим исказима, дала значајан допринос осуди припадника и организатора ове криминалне организације, за кривична дела у чијем су се извршењу нашли у улози саизвршиоца и помагача. Од деветнаест кривичних дела за која су оптужени припадници земунског клана, тројица сведока сарадника су својим сведочењем допринела осуди организатора и припадника, за извршење дванаест кривичних дела, дакле сведочили су у више од пола предмета који су процесуирани пред Специјалним судом. Ради се о кривичном делу злочиначког удруживања³⁷¹, седам

---

³⁷¹<https://www.cins.rs/uploads/useruploads/Documents/CINS%20arhiva%20presuda%20Zemunski%20klan.pdf>, посећено: 25.06.2018. Ради се о поступку који се водио пред Специјалним судом за организовани криминал за 19 кривичних дела, а сведоци сарадници су сведочили у предметима за 12 кривичних дела. Код кривичног дела злочиначко удруживање, специјални тужилац је одустао од оптужбе у односу на сведоке сараднике Буха Љубишу, Сувајџић Миладина и Дејана Миленковића, оптужене за наведено кривично дело из члана 227. став 2, јер су својим исказом допринели осуди Милорада Улемека Легије, који је као организатор осуђен на казну затвора у трајању од 5 година.

кривичних дела убистава³⁷², три кривична дела отмице³⁷³ и кривичном делу тероризма (случај ДИФЕНС РОУДИ ДСС)³⁷⁴, у чијем су извршењу сведоци сарадници учествовали

³⁷²<https://www.cins.rs/uploads/useruploads/Documents/CINS%20arhiva%20presuda%20Zemunski%20klan.pdf>, посећено 26.07.2018. Према Буха Љубиши и Миладину Сувајџићу, оптуженима за кривично дело убиство Бранислава Лаиновића, у својству помагача, специјални тужилац одустао је од оптужбе, а Специјални суд донео пресуду којом се оптужба одбија, јер су својим исказима допринели осуди Симовић Милоша, коме је изречена казна затвора у трајању од 15 година. Према Миладину Сувајџићу, оптуженом за убиство Срђана Љујића, у својству помагача, специјални тужилац је одустао од оптужбе, а суд донео пресуду којом се оптужба одбија, јер је својим сведочењем у својству сведока сарадника, допринео осуди: Симовић Милоша, који је осуђен на казну затвора у трајању од 40 година; Симовић Александра, осуђеног на казну затвора у трајању од 35 година; Милисављевић Владимира, осуђеног на казну затвора у трајању од 40 година и Крсмановић Душана, осуђеног на казну затвора у трајању од 10 година. Према сведоку сараднику Дејану Миленковићу, оптуженом за пружање помоћи учиниоцу након извршеног кривичног дела (убиство Велибора Иличића), специјални тужилац је одустао од оптужбе, суд изрекао пресуду којом се оптужба одбија, а осуђујућу изрекао: Крсмановић Душану, коме је изречена казна затвора у трајању од 15 година; Јуришић Милану, коме је изречена казна затвора у трајању од 15 година и, Нишавић Далибору, коме је за кривично дело убиства Велибора Иличића, изречена казна затвора у трајању од 9 година, а за кривично дело недозвољено држање оружја и експлозивних материја, казна затвора у трајању од једне године. Према сведоку сараднику Миладину Сувајџићу, оптуженом да је у својству помагача учествовао у извршењу кривичног дела убиства Николић Ивице и покушају убиства Буха Љубише, специјални тужилац је одустао од оптужбе. На основу његовог исказа, Специјални суд је за кривично дело убиства Николић Ивице и покушаја убиства, Буха Љубише, изрекао осуђујућу пресуду и огласио кривим: Милорада Улемека Легију, коме је изречена казна затвора у трајању од 40 година; Калинић Сретка, осуђеног на затворску казну од 40 година; Милисављевић Владимира, који је осуђен на затворску казну од 15 година; Симовић Милоша, који је осуђен на затворску казну у трајању од 15 година; Симовић Александра, осуђеног на затворску казну од 15 година; Јуришић Милана, осуђеног на затворску казну од 15 година и, Крсмановић Душана, осуђеног на затворску казну у трајању од 10 година. Према сведоцима сарадницима Дејану Миленковићу и Миладину Сувајџићу, оптуженима да су у својству помагача (Миладин Сувајџић) и у својству саизвршиоца (Дејан Миленковић), учествовали у извршењу кривичног дела убиства Средоја и Зорана Шљукића, специјални тужилац је одустао од оптужбе, суд изрекао пресуду којом се оптужба одбија, а на основу њиховог исказа, осудио: Калинић Сретка, на затворску казну од 40 година; Симовић Милоша, на затворску казну од 15 година; Симовић Александра, на затворску казну од 15 година; Милисављевић Владимира, на затворску казну од 15 година; Крсмановић Душана, на затворску казну од десет година и, Јуришић Милана, на затворску казну од 15 година. Сведоцима сарадницима Дејану Миленковићу и Миладину Сувајџићу, оптуженима за кривично дело убиство Јована Гузијана и Рада Цветића, и то, Дејан Миленковић у својству саизвршиоца, а Миладин Сувајџић у својству помагача, суд је на основу тужиоачевог одустанка од оптужбе, донео осуђујућу пресуду, којом је утврђена: Калинић Сретку, затворска казна од 40 година; Симовић Александру, затворска казна од 15 година; Симовић Милошу, затворска казна од 15 година; Крсмановић Душану, затворска казна од 10 година; Милисављевић Владимиру, затворска казна од 15 година и, Јуришић Милану, затворска казна од 15 година. Према Дејану Миленковићу, оптуженом за убиство Жељка Шкрбе и Ненада Баточанина, у својству саизвршиоца, суд је на основу тужиоачевог одустанка од оптужбе, донео пресуду којом се оптужба одбија, а донео осуђујућу, којом је утврђена: Милисављевић Владимиру, затворска казна од 40 година; Симовић Милошу, затворска казна од 40 година; Симовић Александру, затворска казна од 15 година; Крсмановић Душану, затворска казна од 10 година и, Јуришић Милану, затворска казна од 15 година.

³⁷³<https://www.cins.rs/uploads/useruploads/Documents/CINS%20arhiva%20presuda%20Zemunski%20klan.pdf>, посећено: 26.07.2018. Сведоци сарадници Дејан Миленковић и Миладин Сувајџић, оптужени да су са осталим припадницима извршили кривично дело отмица Вука Бајрушевића, аболирани су одустанком тужиоца од оптужбе, што је резултирало доношењем пресуде којом се оптужба одбија. Суд је донео осуђујућу пресуду и њоме утврдио: Симовић Милошу, затворску казну од 10 година; Симовић Александру, затворску казну од 10 година; Милисављевић Владимиру, затворску казну од 10 година; Крсмановић Душану, затворску казну од 10 година и, Јуришић Милану, затворску казну од 10 година. На исти начин је поступак окончан у односу на сведоке сараднике Дејана Миленковића и Миладина Сувајџића, оптуженима да су као саизвршиоци учествовали у извршењу кривичног дела отмица Мусић Сувада, у којем је предмету суд осуђујућом пресудом утврдио: Симовић Александру, затворску казну од 15 година; Милисављевић Владимиру, затворску казну од 15 година; Крсмановић Душану, затворску казну од 8 година; Калинић Сретку, затворску казну од 15 година; Јуришић Милану, затворску казну од

у својству помагача и саизвршилаца. С обзиром на учешће у извршењу наведених кривичних дела, најважнији део њиховог исказа односио се на непосредна сазнања о кривичном делу и учиниоцу.

Овде се враћамо на оно што смо већ навели као разлоге за установљење института сведока сарадника, а такав је став у пракси заузело и Специјално тужилаштво, а у складу са њиме и Специјални суд за организовани криминал. Пошто су испунили све услове и стекли својство сведока сарадника у наведеном јединственом поступку, пошло се од тога да је боље аболирати мање опасне криминалце, ако они својим исказом допринесу осуди припадника и организатора криминалне организације. Приликом саслушања сведока сарадника, специјални тужилац је највећи значај придавао оном делу исказа који се односи на доказивање оних кривичних дела осталих чланова криминалне организације, која су процесуирана, односно чији је процес у току, што је сасвим логично, јер је уз остале доказе, сазнања којима располаже, а која су износили у свом исказу, довео до осуде припадника криминалне организације, са или без организатора, зависно од постојећих околности. Значајан део исказа сведока сарадника такође може бити онај део, који се односи на кривична дела чије процесуирање још увек није започето, а реално постоји могућност да се и са тиме започне.

Резултат њихове кооперативности, био је одустанак специјалног тужиоца од оптужбе, што је за последицу имало доношење од стране Специјалног суда, пресуде којом се оптужба одбија. Коначна пресуда земунском клану изречена је 2008. године, укључујући и пресуду сведоцима сарадницима. Како је поступак започет у време важења ЗИД ЗКП од 2002. године, у погледу бенефиција сведоцима сарадницима, примењивале су се одредбе овог Законика. Као што смо навели, овај је Законик предвиђао најповољније бенефиције сведоцима сарадницима, што је уједно и утицало на њихово

---

15 година и, Симовић Милошу, затворску казну од 15 година. И још један, трећи случај отмице, у којем су оптужени сведоци сарадници са осталим припадницима, Дејан Миленковић и Миладин Сувајџић. Ради се о отмици познатог бизнисмена Милије Бабовића. И у овом предмету је поступак у односу на сведоке сараднике окончан на исти начин, пресудом којом се оптужба одбија, а суд осуђујућом пресудом утврдио: Милораду Улемеку Легији, затворску казну од 15 година; Симовић Милошу, затворску казну од 15 година; Симовић Александру, затворску казну од 15 година; Милисављевић Владимиру, затворску казну од 15 година; Јуришић Милану, затворску казну од 15 година; Крсмановић Душану, затворску казну од 8 година и, Калинић Сретку, затворску казну од 15 година.

³⁷⁴<https://www.cins.rs/uploads/useruploads/Documents/CINS%20arhiva%20presuda%20Zemunski%20klan.pdf>, посећено: 26.07.2018. Сведоци сарадници, Дејан Миленковић и Миладин Сувајџић, оптужени као саизвршиоци код кривичног дела тероризма, случај ДИФЕНС РОУД и ДСС, допринели су својим исказима осуди шесторице оптужених, којима је суд утврдио: Милораду Улемеку Легији, затворску казну од 15 година; Крсмановић Душану, затворску казну од 15 година; Милисављевић Владимиру, затворску казну од 15 година; Симовић Александру, затворску казну од 15 година и, Симовић Милошу, затворску казну од 15 година.

опредељење да сведоче, јер је деловало примамљиво. Како је у питању пресуда, којом се сведоци сарадници не оглашавају кривим, оштећени нису могли да остваре свој имовинскоправни захтев, али само у односу на сведоке сараднике. С обзиром на то да је дошло до осуде организатора и припадника, Специјални суд је у оквиру осуђујуће пресуде донео одлуку о трошковима кривичног поступка и имовинскоправном захтеву. Оштећени су упућени да могу остварити имовинскоправни захтев тужбом у парничном поступку.

У пракси је било случајева, у којима је и поред сведочења сведока сарадника, према оптуженима донета пресуда којом се ослобађају од оптужбе. Реч је о кривичном делу оружана побуна, за које су оптужени припадници ЈСО, да су у периоду од 9. до 17. новембра 2001. године, у два наврата блокирали аутопут Нови Сад – Суботица, потом, аутопут кроз Београд код Сава центра, а притом, отказали послушност команди, одбили захтеве начелника ресора, министра унутрашњих послова и тадашњег премијера Зорана Ђинђића, да се са побуном прекине.³⁷⁵

Над исказима сведока сарадника који су поседовали посредна сазнања, превагнули су други докази, видео материјали, на основу којих је суд констатовао да није било речи о оружаном побуну, већ протесту.³⁷⁶ Овај случај сматра се једним од ретких, где тужилац није успео да докаже своје тврдње из оптужнице.³⁷⁷ Како је процес започео 2012. године, сведоке сараднике би, да је до осуде дошло, чекало ублажавање или ослобођење од казне.

Имајући у виду наведено, можемо извести следеће закључке. Најпре, већина поступака против припадника код нас најозлоглашеније криминалне организације, земунског клана, започета је у периоду важења првог закона, којим је демократска влада

---

³⁷⁵ Наведено према: Хроника, „Ослобађајућа пресуда бившим припадницима ЈСО за оружану побуну“, 13.7.2018, доступно на: <https://beta.rs/vesti/drustvo-hronika-srbija/93529-sud-oslobodio-pripadnike-jso-optuzbi-za-oruzanu-pobunu>, посећено: 30.06.2018.

³⁷⁶ Исто. „Председавајући судског већа се позвао на стенограме са седнице владе и 61. и 62. седнице Савета за националну безбедност, на којима је констатовано да није била угрожена безбедност државе, а притом није коришћен термин „оружана побуна“, већ „протест“. Влада није прогласила ванредно стање, а службе безбедности нису стављене у борбену готовост. У прилог томе да грађани нису били угрожени, говори чињеница да је премијер Зоран Ђинђић дошао на крсну славу Јединице са малолетним сином, а министар полиције одликовао команданта ЈСО и друге припаднике.“ Свакодневни живот се одвијао нормалним токовима.

³⁷⁷ Наведено према: “Преглед недеље: Ослобођени за побуну ЈСО, МХЕ као удар на природу, бежање надлежних од одговорности...“, 14.07.2018., доступно на: <https://insajder.net/sr/sajt/tema/11751/>, посећено: 30.07.2018. Сведоци сарадници, Дејан Миленковић Багзи, Душан Крсмановић и Љубиша Буха Чуме, су о овом догађају поседовали посредна сазнања, која се нису поклапала са доказима одбране, тако да је суд одбацио њихова сведочења. Ослобођено је од оптужбе петоро бивших припадника Јединица за специјалне операције, међу којима је и Милорад Улемек Легија, који се налази на издржавању казне у Пожаревцу, а није желео присуствовати изрицању пресуде.

Србије најавила рат организованом криминалу, ЗИД ЗКП од 2002. године. Због пресуде којом се оптужба одбија, оштећени нису могли остварити свој имовинскоправни захтев у односу на сведоке сараднике. Међутим, како су оштећене стране у истим кривичним делима у којима је дошло до осуде саучесника, можемо рећи да ипак оне нису обесправљене. Наравно да је ово једна неизвесна ситуација која не мора увек имати такав исход, али овакав закључак доносимо имајући у виду анализиране случајеве из наше судске праксе.

Од момента покретања до момента окончања наведених поступака, протекло је од шест до десет година. С обзиром на то да су поступци обухватили велики број кривичних дела, против великог броја извршилаца, сматрамо да није нарушено начело ефикасности кривичног поступка, и да је заправо за сложеније кривичне предмете, ово један очекивани временски период трајања кривичног поступка. Осим тога, као што смо навели, један од поступака пратиле су и бројне контроверзе, почевши од одустајања судија и тужилаца, до убиства сведока сарадника. Да није било сведочења сведока сарадника, свакако би он био још дужи.

Заједничку одлику свих сведочења чини одсуство принуде на давање сведочког исказа од стране тужиоца, саслушање сведока без присуства јавности, претходно полагање заклетве и давање истинитог исказа, једном речју поштовање законских правила којима је институт сведока сарадника регулисан. Сведок сарадник се показао као значајно доказно средство у доказивању кривичних дела организованог криминала у свим наведеним предметима, изузев ослобађајуће пресуде, када су сведочења одбијена. У овом последњем случају, можемо констатовати, да је ослобађајућа пресуда показатељ тога да се исказ сведока сарадника неће по сваку цену сматрати главним доказом, на којем се заснива судска одлука, већ се у обзир узимају и друге релевантне чињенице.

3. РЕФОРМА КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ЗАКОНОДАВСТВА И СПОРАЗУМИ ИЗМЕЂУ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА И ОКРИВЉЕНОГ

3.1. Општа разматрања о реформи кривичног процесног законодавства

У контексту кривичног процесног аспекта сузбијања организованог криминалитета у Србији, сматрамо значајним указати на опште одлике реформе кривичног процесног законодавства, из разлога што су баш под њеним окриљем, споразуми између јавног тужиоца и окривљеног, добили нормативни оквир. Када се упореде кривични поступци регулисани у већем броју земаља,³⁷⁸ уочавају се два кривичнопроцесна система, континентално-европски и англосаксонски (адверзијални) систем³⁷⁹. Премда се први означава као искључиво инквизиторски, а други као акузаторски, сматра се да ни један ни други не могу имати чисто инквизиционе или чисто акузаторске елементе, већ су у неку руку мешовити, уз доминантну улогу основних елемената.³⁸⁰ Пре него укажемо на то у којим су земљама заступљени, навешћемо, ради бољег разумевања реформе, њихове основне одлике.

У оквиру континентално-европског кривичног процесног система, јако су изражени инквизиторски елементи. Манифестују се кроз неодвојеност кривичнопроцесних функција, где јавни тужилац при вршењу своје функције мора имати у виду осим доказа оптужбе, и доказе одбране.³⁸¹ Судску функцију одликује доказна активност. Англосаксонски кривичнопроцесни систем одликује доминантна улога адверзијалних (страначких) елемената. Главна је улога додељена тужиоцу, који сноси терет доказивања оптужбе, а суд је доказно пасиван.³⁸² Он ни по службеној дужности не одређује извођење доказа од стране оптужбе или одбране, већ само врши оцену изведених доказа и на основу тога доноси судску одлуку. Саслушање и испитивање је током суђења препуштено странкама, где најпре питања поставља странка која је сведока предложила, затим супротна странка, потом поново странка која

---

³⁷⁸ Загорка Јекић, *нав. дело*, 2003, стр. 23.

³⁷⁹ Милан Шкулић, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *CRIMEN (IV) 2/2013*, стр. 177.

³⁸⁰ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2013, стр. 177.

³⁸¹ *Исто*.

³⁸² *Исто*.; Миодраг Букарица, *Упоредни кривични системи*, Бања Лука, 2016, стр.74-75.

га је предложила.³⁸³ Поступак се одвија у виду спора странака пред судом, што представља погодно тле за примену нагодби између јавног тужиоца и окривљеног.³⁸⁴

Континентално-европски систем, иако са израженим инквизиторским елементима, има и неке адверзијалне. Упоредјујући традиционално и тенденције савременог кривичног процесног права, уочавамо више врста кривичних поступака у оквиру континентално-европског система. Најпре је чисто инквизиционе елементе садржао кривични поступак Италије, јер је у њему он и настао. Затим, од 1981. године поприма обележја адверзијалног кривичног поступка, чији елементи имају доминацију над инквизиционим, тако што је тежиште процесних функција са кривичног суда пребачено на странке.³⁸⁵ Кривично процесно законодавство наше земље је до 2011. године познавало мешовити тип кривичног поступка уз доминацију инквизиторских елемената, а од момента доношења новог Законика о кривичном поступку, превагу односе адверзијални елементи, али истражни нису ишчезли у потпуности, тако да је у том погледу садашњи кривични поступак сличан италијанском. Међу земљама континенталне Европе, Немачка данас има тако уређен поступак, где превагу односе инквизиторски елементи, уз минималан удео адверзијалних.³⁸⁶ На основу изложеног можемо закључити да су у кривичним поступцима земаља континенталне Европе, заступљени мешовити елементи који немају подједнаки удео у реализацији процесних функција, већ превагу односи или процесна активност странака уз минимизирану улогу суда, или обратно.

Државе које припадају енглеском говорном подручју, имају изражено адверзијалне елементе. Такав је случај са Енглеском, САД, Велсом, Великом Британијом.³⁸⁷ Адверзијални елементи су овде не само јако изражени, већ и једини, дакле уз одсуство инквизиторских.

Реформи кривичног процесног законодавства приклониле су се земље континенталне Европе, чије је кривичне поступке одликовало или одсуство адверзијалних елемената, или њихово постојање, али уз минимизирану улогу. Притом, сама реформа подразумева раскид са традиционалним кривичним поступцима, уз преузимање адверзијалних елемената. Поставља се питање зашто су земље

---

³⁸³ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2013, стр. 178.

³⁸⁴ Мирјан Дамашка, „Напомене о споразумима у казненом поступку“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, вол. 11, бр. 1/2004, 2004, стр. 6.

³⁸⁵ Миодраг Букарица, *нав. дело*, 2016, стр. 81.

³⁸⁶ *Исто*.

³⁸⁷ Миодраг Букарица, *нав. дело*, 2016, стр. 82-83.

континенталне Европе напустиле своје традиционалне моделе кривичних поступака, односно шта је условило велику реконструкцију европског кривичног поступка? Одговору на ово питање и његовој анализи, посветићемо наредне редове.

Недостаци инквизиторског модела кривичног поступка, условили су потребу да се на међународном плану поставе такви стандарди, којима ће бити успостављена и заштићена права и слобода учесника у кривичном поступку, где се посебно има у виду окривљени. У том контексту, значајну улогу имају Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, као и Конвенција против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака.

У инквизиторском кривичном поступку, улога суда заснивала се и на покретању кривичног поступка, и на доношењу мериторне или друге одлуке којом се кривична ствар пресуђује.³⁸⁸ Другим речима, у рукама суда су обједињене функција оптужбе, одбране и суђења. Поступак се није одвијао у виду спора странака пред судом, јер странке заправо нису ни постојале. Улога суда је са једне стране била доминантна³⁸⁹, а са друге стране, занемарена су људска права, што се посебно односило на окривљеног. Окривљени (инквизит), није третиран као субјект, већ је био објект у поступку, према коме је у циљу добијања признања, била дозвољена примена тортуре.³⁹⁰ Да би избегла изнуђивање признања на овај начин, чак су и невина лица признавала кривицу. Осим тога, поступак се одвијао тајно, тако да је судијама било омогућено да поступају самовољно, а да притом окривљени ни на који начин није могао да се заштити од могућих злоупотреба, а све се то чинило под окриљем легалног поступка.³⁹¹ За тај, средњевековни период, у којем се овај модел поступка развио, овакво нехумано поступање сматрало се уобичајеним, регуларним.

Значајан корак у јачању тенденције заштите људских права у кривичном поступку, начињен је доношењем Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Овај међународни документ донет је 1953. године, а европске земље су приступиле његовој ратификацији током наредних деценија. Тежиште Конвенције је

---

³⁸⁸ Загорка Јекић, *нав. дело*, 2003, стр. 23.

³⁸⁹ Миодраг Мајић, „Напуштање инквизиторског модела кривичног поступка као нужан корак у стварању непристрасног кривичног суда у Србији“, у: *Савремене тенденције кривичног процесног права у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства (нормативни и практични аспекти)*, Мисија Оебс у Србији, Београд, 2012, стр. 193.

³⁹⁰ Војислав Ђурђић, *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 24.

³⁹¹ *Исто.*; Marty – Delmas Mireille, Spencer R. J., *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, New York, 2002, p.p. 5-7.

било да се између осталог, окривљеном, који је до тада био обесправљени субјект у кривичном поступку, или боље речено, као што смо навели, само објекат, успоставе основна права. Тако је лице, оптужено или окривљено за кривично дело, добило следећа минимална права:³⁹² да у најкраћем могућем року буде обавештен о природи и разлозима за оптужбу против њега; да има довољно времена и могућности за припремање одбране; да се брани лично или путем браниоца; да саслушава сведоке; да добије бесплатну помоћ преводиоца, ако се поступак води на језику који не разуме; да евентуално добије помоћ тумача; успостављено је такође његово право на жалбу; право на одштету због грешке суда.

Заштита окривљеног од нехуманих поступака, успостављена је под окриљем Конвенције против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака.³⁹³ Ратификацијом ова два међународна документа, државе потписнице су настојале да имплементацијом њихових стандарда у своја кривичнопроцесна законодавства, уклоне недостатке истражног модела кривичног поступка.

Јачањем позиције окривљеног, ослабила је улога суда у кривичном поступку. Долази до раздвајања кривичнопроцесних функција, оптужбе, одбране и суђења, тако да поступак поприма обележја спора странака пред судом. Уочавамо да је то један од адверзијалних елемената, инкорпориран у кривичнопроцесна законодавства земаља континенталне Европе. Регулисање института сведока сарданика, такође је тековина адверзијалног кривичног поступка, чему се приступило ради успешније борбе против организованог криминалитета. На тај је начин у нашој земљи и започето са реформом, када говоримо о сузбијању организованог криминалитета, али је била потребна једна деценија да се усвоје још неки адверзијални елементи, и тако процес реформе приведе крају. У тежњи да кривични поступак буде што ефикаснији, приступило се регулисању споразума између јавног тужиоца и окривљеног. У ту сврху је код нас регулисан најпре споразум о признању кривице, који се почео примењивати 2009. године, а потом, када је истрага добила тужилачке елементе, 2011. године, институт сведока сарадника бива уобличен споразумом. Регулисањем споразума о сведочењу окривљеног и споразума о

---

³⁹² Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Људска права, Основни међународни документи, Епоха – Пожега, 2007, члан 6. став 3.

³⁹³ Конвенција против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака, Људска права, Основни међународни документи, Епоха – Пожега, 2007, члан 4. став 1. Све државе потписнице обавезују се да акти мучења буду сматрани преступима по њиховом кривичном праву. Ова забрана мучења се односи и на окривљеног у кривичном поступку, према коме је забрањен сваки вид тортуре ради изнуђивања признања.

сведочењу осуђеног лица, на савременији начин се приступило проблему откривања и доказивања кривичних дела организованог криминалитета. Наместо некадашњег сведока сарадника, сада до сведочења долази на основу закључења споразума, а тежиште се са сведока пребацује на окривљено или осуђено лице, тако да је у употреби термин окривљени или осуђени сарадник. Као тековину америчког кривичног процесног законодавства, споразуме је регулисала Италија, Енглеска, а међу земљама бивше Југославије, на тај корак се одлучила једино наша земља, док су се остале у региону, задржале на институту сведока сарадника.

Регулисање споразума последица је „стварања нормативне основе за ефикаснији кривични поступак“³⁹⁴. Ефикасност се не односи само на брзину вођења и окончања кривичног поступка и утрошак што је мање могуће средстава, већ осим те квантитативне, обухвата и квалитативну компоненту, а то је спровођење кривичног поступка на законит начин и у складу са тиме, доношење правилне и законите судске одлуке.³⁹⁵ Према Станку Бејатовићу, ефикасним се сматра онај кривични поступак у којем је: „у реално кратком временском интервалу од његовог покретања па до окончања, уз пуно поштовање законитости његовог вођења, донесена правилна и законита правноснажна судска одлука“.³⁹⁶ Овако схваћена ефикасност, важан је инструмент за успешну борбу не само против класичног, већ и организованог криминалитета.

Осим споразума, прибегло се регулисању и других поједностављених кривичнопроцесних форми, што је за сврху такође имало успоставити ефикаснији кривични поступак. Реч је о установи условног одлагања кривичног гоњења, односно условљеном опортунитету, изрицању кривичне санкције без одржавања главног претреса, поступку за изрицање судске опомене, скраћеном кривичном поступку који припада групи поједностављених форми, али је до његовог увођења у наше законодавство дошло и пре приступања реформи. Имајући у виду предмет истраживања, наредне редове посветићемо општим разматрањима о тренду регулисања англоамеричких правних трансплантата, а потом конкретној анализи споразума о сведочењу окривљеног у нашем и иностраним кривичнопроцесним законодавствима.

---

³⁹⁴ Станко Бејатовић, „Реформа кривичног процесног законодавства Србије и институт споразумевања јавног тужиоца и окривљеног“, *Анали правног факултета у Зеници*, бр.10, год.5, стр. 207.

³⁹⁵ Станко Бејатовић, „Ефикасност кривичног поступка као међународни правни стандард и реформа кривичног процесног законодавства Србије (Норма и пракса)“, *НБП – Журнал за криминалистику и право*, бр. 2, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2015, стр. 28.

³⁹⁶ Исто.

3.2. Опште напомене о институту споразумевања између јавног тужиоца и окривљеног

У оквиру реформе кривичног процесног законодавства, утицај англоамеричких идеја, кроз институт споразумевања између јавног тужиоца и окривљеног, није осим осталих европских, заобишао ни нашу земљу. У процесном смислу, ради се о поједностављеним кривичнопроцесним формама, споразуму о признању кривичног дела, споразуму о сведочењу окривљеног и споразуму о сведочењу окривљеног.

Увођењем тужилачке истраге дата су знатна процесна овлашћења јавном тужиоцу,³⁹⁷ а једно од њих је могућност да приступи закључењу неког од наведених споразума. Предмет првог, може бити било које кривично дело, без обзира на његову тежину, што је критиковано у научној и стручној јавности, јер се према окривљеном који је признао најтеже кривично дело, изриче блажа казна, као бенефиција за дато признање. Према проф. Бејатовићу: „Поједностављене форме поступања у кривичним стварима треба да почивају на начелу сразмерности између процесне форме и предмета суђења“.³⁹⁸ Са правом се овде може поставити питање, шта је приоритет, да ли блаже казнити починиоца и најтежег кривичног дела и тако скратити поступак на основу датог признања, или примат дати начелу правичног вођења кривичног поступка? С обзиром на то да је суд пасиван у доказном смислу, није сасвим јасно ко одмерава казну, тужилац, или суд? Овде се одржава рочиште на којем окривљени даје признање и рочиште на којем се о споразуму одлучује, али суђења у правом смислу речи нема, те се из тог разлога овај институт сврстава у категорију поједностављених или упрошћених кривичнопроцесних форми. Проф. Снежана Бркић, споразум о признању кривице сврстава у упрошћене процесне форме, на основу изостанка главног стадијума кривичног поступка, када суд на основу доказне грађе прикупљене у стадијуму моји му претходи, доноси судску одлуку.³⁹⁹

Преостале две врсте споразума односе се само на кривична дела организованог криминала, или ратних злочина. У оваквом виду споразума окривљени поред признања, преузима обавезу да ће након закључења и прихватања споразума од стране суда,

---

³⁹⁷ Станко Бејатовић, „Тужилачка истрага као обележје реформи кривичног процесног законодавства земаља региона (криминалнополитички разлози озакоњења, стање и перспективе)“, у Зборнику: *Тужилачка истрага-регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени*, Мисија Оебс-а у Србији, Београд, 2014, стр. 12.

³⁹⁸ Станко Бејатовић, „Реформа кривичног процесног законодавства Србије и институт споразумевања јавног тужиоца и окривљеног“, *Анали правног факултета у Зеници*, бр.10, год.5, стр. 214.

³⁹⁹ Снежана Бркић, „Класификација процесних форми у кривичном процесном праву Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2010, стр. 290.

сведочити против припадника криминалне организације. Овде се поступак не скраћује у односу на окривљеног сарадника, иако је признао кривично дело, јер он свој исказ у својству сведока даје против оптужених или окривљених припадника криминалне организације. Сходно његовој сврси, односно откривању и доказивању кривичних дела организованог криминалитета, ово јесте један вид поједностављене кривичнопроцесне форме, јер ако његов исказ допринесе осуди оптужених, тиме се у односу на њих скраћује кривична процедура. Не изостаје ниједна фаза кривичног поступка, али не постоји потреба за прикупљањем других доказа, који би, да нема исказа окривљеног сарадника, допринели одуговлачењу кривичног поступка. У сваком случају, када говоримо о поступку споразумевања уопште, независно о којем је виду реч, ради се о упрошћеним процесним формама, јер такви поступци у односу на редовни имају посебну структуру.⁴⁰⁰ О споразуму и сарадњи сведока са органима правосуђа у области организованог криминалитета, говорићемо у наредна два поглавља. Од наведена три, предмет анализе јесте споразум о сведочењу окривљеног.

---

⁴⁰⁰ Снежана Бркић, *нав, дело*, 2010, стр. 288-289. „Карактер упрошћене процесне форме нема сваки гест законодавца учињен у правцу поједностављења поступка. Упрошћене кривичнопроцесне форме су само оне које имају третман посебних кривичнопроцесних форми. Оне, дакле, морају имати посебан основ и посебну структуру.“ С обзиром на то да споразуми нису саставни део редовне кривичне процедуре, њима се одступа од уобичајеног поступања, а осим посебне структуре, посебан основ споразума о сведочењу окривљеног или осуђеног лица, налази се у категорији кривичних дела која су предмет сведочења.

ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ

СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ

1. ПОЈАМ СПОРАЗУМА О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ (ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА)

У нашој кривичнопроцесној литератури, дефинисањем појма споразума о сведочењу окривљеног бавили су се углавном они аутори који су одређивали и појам сведока сарадника, као претечу овог института. Регулисањем споразума о сведочењу окривљеног, наш законодавац уместо некадашњег термина „сведок сарадник“, користи термин „окривљени сарадник“, тако да можемо говорити и о дефинисању појма окривљеног сарадника.

Како су у питању исте дефиниције, изложићемо само једну, у којој су обједињена схватања проф. Момчила Грубача, проф. Милана Шкулића и др Вељка Делибашића. Окривљени сарадник представља једну врсту хибридног процесног института, код којег окривљено лице стиче статус сарадника, на основу закључења споразума о сведочењу са јавним тужиоцем.⁴⁰¹ Тежиште је овде, за разлику од сведока сарадника, пребачено на окривљеног. Питање је зашто је законодавац преименовао овај институт, када и код сведока сарадника такође сведочи окривљено лице? Одговор на ово питање можемо потражити у адверзијалним елементима кривичног поступка, који су посебно дошли до изражаја од 2011. године, као и чињеници да је окривљени субјект који се кривично гони и према њему доноси одговарајућа пресуда.

Кривични поступак за дела организованог криминала не представља посебни поступак у односу на редовни, нити се категорија кривичних дела поводом којих се води, сматра неким посебним основом. Оно што га чини специфичним, међутим, јесте могућност да у току њега дође до закључења споразума, када се он неће одвијати по уобичајеној кривичној процедури. Управо је ово један од адверзијалних елемената који

---

⁴⁰¹ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 428-429.; Вељко Делибашић, „Основне новине у Законнику о кривичном поступку из 2011. године“, *Пројекат: Подизање капацитета адвокатуре за поступање у кривичним поступцима*, Адвокатска комора Србије, Београд, 2016, стр. 19; Момчило Грубач, *Кривично процесно право са текстом Законика о кривичном поступку*, Београд, 2013, стр. 165-168.

споразуму, односно поступку закључења споразума, даје карактер упрошћене процесне форме. Странком у закључењу споразума сматра се окривљени, а сведочење представља неку врсту јемства да ће против њега поступак бити окончан на повољнији начин. Дакле, странка у закључењу споразума може бити само окривљени, али не и сведок, па је из тог разлога некадашњи институт и носио назив сведок сарадник, а то је својство стицао на основу поношења предлога суду од стране надлежног јавног тужиоца, мимо процесне форме каква је споразум. Институт окривљеног сарадника, своје корене има у кооперативним нагодбама између јавног тужиоца и окривљеног, који сем признања, сарадњу остварује путем сведочења. Осим европских земаља које се традиционално суочавају са проблемом организованог криминалитета, овакве кооперативне нагодбе су заступљене нарочито у САД, који је колевка не само ове, већ и осталих упрошћених процесних форми, иначе инкорпорираних у наше законодавство.

Друго, чињеница да се кривично гони и према њему изриче одговарајућа пресуда, такође условава пребацивање тежишта са сведока на окривљеног. Аутори који се баве одређивањем појма окривљеног сарадника, као један од разлога за пребацивање тежишта са сведока на окривљеног, наводе и овај.⁴⁰² Упоредјујући институт окривљеног сарадника са његовом претечом, можемо констатовати да су исти услови предвиђени и за стицање статуса сведока сарадника, потом, и за стицање статуса окривљеног сарадника у кривичном поступку. Наиме, један од услова за стицање својства сведока сарадника, јесте да постоји основана сумња да је извршио кривично дело организованог криминала, што исто важи и за окривљеног сарадника. Даље, ако изузмемо решења ЗИД ЗКП, сведока сарадника као бенефиција за сарадњу, очекује одустанак јавног тужиоца од гоњења, или ублажавања, или ослобођење од казне. Исте бенефиције предвиђене су и за окривљеног сарадника. Дакле, и сведок сарадник се кривично гони, као и окривљени сарадник, а његова сарадња се награђује истим бенефитима, као што је и са окривљеним сарадником случај. Ако пођемо од процесног положаја окривљеног и процесног положаја сведока у кривичном поступку, окривљени је субјект који се гони у кривичном поступку и према њему изриче одређена пресуда, док положај сведока не карактеришу наведена обележја. Сведок их може поседовати ако почини кривично дело лажног сведочења, али се ово питање тада разматра у контексту појма окривљеног, али не и сведока. Ово је још један од разлога који је утицао на преименовање института сведока сарадника у институт окривљеног сарадника.

---

⁴⁰²Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 428-429.; Вељко Делибашић, *нав. дело*, 2016, стр. 19.

Окривљени сарадник продукт је закључења споразума између окривљеног и јавног тужиоца, тако да можемо одредити и сам појам споразума као једне од упрошћених кривичнопроцесних форми. Као „варијанта задобијања кооперативног сведока, он представља основ да се исказ окривљеног лица искористи као доказ оптужбе против других оптужених“⁴⁰³. Споразум о сведочењу окривљеног представља у писменој форми сачињену сагласност слободних воља између јавног тужиоца и окривљеног, којим окривљени добровољно, свесно и потпуно признаје извршење кривичног дела, које је предмет оптужбе против њега, истовремено се обавезује да ће дати исказ о свему што му је познато о кривичним делима која су извршили припадници криминалне организације, док се са друге стране, јавни тужилац обавезује, да ће, уколико окривљени испуни своје обавезе, доделити истом бенефиције које законик предвиђа.

2. ЗАКЉУЧЕЊЕ СПОРАЗУМА

2.1. Основни услови за закључење споразума

Споразум о сведочењу окривљеног регулисан је члановима 320. – 326. Законика о кривичном поступку. Да би окривљени могао приступити преговорима са тужиоцем, потребно је да испуњава одређене услове.

1. Када се руководимо редоследом фаза у кривичном поступку, први услов јесте да се ради о лицу код којег постоји основана сумња да је припадник криминалне организације, притом да је извршио неко од кривичних дела организованог криминала, или неко друго кривично дело.⁴⁰⁴ Покретањем кривичног поступка, односно доношењем наредбе о спровођењу истраге, уз претходно прикупљени доказни материјал, јавни тужилац долази до степена основане сумње да је реч о лицу које је припадник криминалне организације, а да је притом извршио у својству саучесника кривично дело организованог криминала, или је био самостални извршилац неког од кривичних дела класичног криминалитета. Како јавни тужилац руководи истрагом, он је у најбољој

---

⁴⁰³ Вељко Делибашић, *нав. дело*, 2016, стр. 19.

⁴⁰⁴ Припадништво криминалној организацији није Закоником прецизирано, али се такав закључак изводи на основу члана 320. става 2. ЗКП – а, којим је наглашено да окривљени за кога постоји основана сумња да је организатор организоване криминалне групе, не може бити предложен за окривљеног сарадника. Ако се та могућност искључи, онда као услов за стицање својства окривљеног сарадника остаје чланство у криминалној организацији.

могућности да процени који би од окривљених могао ући у процедуру за добијање статуса окривљеног сарадника.

2. Услов потпуног признања окривљеног, које мора бити свесно и добровољно, заступљен је у САД, где су нагодбе кроз институт споразума о признању кривичног дела и споразума о сведочењу окривљеног широко заступљене, и уопште у осталим земљама, Енглеској, Италији, које такође познају овај вид кооперативног задобијања сведока.⁴⁰⁵ Окривљени признаје извршење кривичног дела које му је стављено на терет, при чему то може бити кривично дело организованог криминалитета, које признаје у истом кривичном поступку у којем ће сведочити против других саоптужених, или друго кривично дело које нема елементе организованости, где се он јавља у улози самосталног извршиоца, које признаје у другом кривичном поступку, односно поступку у којем се закључује споразум о његовом будућем сведочењу.⁴⁰⁶ С обзиром на то да је дато признање обавезни елемент споразума о сведочењу окривљеног, његовој анализи ћемо се посветити у оквиру наслова у којем ћемо анализирати елементе споразума.

3. Услов целисходности несумњиво је један од најважнијих, када пођемо од сврхе увођења овог института. Потребно је да је значај исказа окривљеног, који он даје као сведок у кривичном поступку који се води против других саоптужених, за откривање и доказивање кривичних дела организованог криминалитета, претежнији од последица кривичног дела које је учинио.⁴⁰⁷ Процену значаја сведочког исказа окривљеног, врши јавни тужилац, пре него дође до самог закључења споразума, а она представља врло важан сегмент, од којег зависи успех процесуирања других саоптужених, као и будући положај окривљеног сарадника.⁴⁰⁸ Притом, ову процену, зависно од тренутне ситуације, може вршити јавни тужилац опште надлежности, или, ако се окривљени терети за кривично дело организованог криминалитета, тужилац за организовани криминал. У сваком случају, ради се о веома незахвалној позицији јавног тужиоца, јер најпре треба имати у виду друштвене интересе. Пре него приступи преговорима, у САД-у јавни тужилац приступа утилитаристичком обрачуна. Самом имплементацијом споразума у наше законодавство, овакво поступање јавног тужиоца је било неизбежно, тако да се процена значаја сведочког исказа окривљеног и у нашој земљи врши на основу користи

---

⁴⁰⁵ Alan Vinegrad, "Proffer, Plea and Cooperation Agreements in the Second Circuit", *New York Law Journal*, vol. 230, no. 27, 2003, p.p. 2.

⁴⁰⁶ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 736.

⁴⁰⁷ Исто.

⁴⁰⁸ Graham Hughes, "Agreements for Cooperation in Criminal Cases", *Vanderbilt Law Review*, vol. 45, no. 1, 1992, p.p. 15.

коју друштво има од сарадње, односно сведочења. Друштвену корист јавни тужилац процењује двојачко. Најпре, у односу на осуду припадника криминалне организације до које је дошло на основу сведочења окривљеног сарадника, затим, у односу на саму осуду окривљеног сарадника.⁴⁰⁹ Неспорно је да ће, уколико суд прихвати исказ окривљеног сарадника у својству сведока, доћи до осуде извршилаца кривичног дела организованог криминалитета, а та је корист за друштво непроцењива. Имајући у виду бенефиције које се додељују окривљеном сараднику, он може бити осуђен, а да му казна буде ублажена, али је могуће и да јавни тужилац одустане од гоњења, када се према њему доноси пресуда којом се оптужба одбија, тако да корисност сарадње за друштво у овом случају зависи од коначне судске одлуке. У сваком случају, сматра се да је за друштво корисније осудити већи број извршилаца кривичних дела организованог криминалитета, где се има у виду и организатор, а са друге стране блаже казнити окривљеног сарадника, или му доделити остале бенефиције које законик предвиђа. Ово је већ тематика која отвара питање оправданости примене института окривљеног сарадника, чему ћемо се посветити у оквиру посебног наслова.

2.2. Кривична дела поводом којих се може закључити споразум

Када говоримо о кривичним делима поводом којих се споразум може закључити, осим кривичних дела која могу бити предмет сведочења окривљеног сарадника, сматрамо значајним указати и на кривична дела за које се окривљени терети у поступку, пре него приступи закључењу споразума, дакле чије извршење представља услов да би окривљени могао стећи својство окривљеног сарадника. Предвиђањем услова за стицање својства окривљеног сарадника, законодавац уводи новину, коју наравно не треба ширити на предмет сведочења.

Кривична дела поводом којих се закључује споразум, односно која могу бити предмет сведочења окривљеног сарадника, предвиђена су посебним законима, Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције и Законом о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине. Како смо се у оквиру предмета истраживања фокусирали на кривична дела организованог криминала, сматрамо значајним навести кривична дела за која је надлежно да поступа Тужилаштво за организовани криминал, јер се на њих

---

⁴⁰⁹ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 736.

споразум о сведочењу окривљеног односи, а обухваћена су и нова кривична дела против привреде, уведена изменама и допунама Кривичног законика од 2016. године.⁴¹⁰

1. Најпре, то су кривична дела организованог криминала, извршена од стране организоване криминалне групе. То може бити било које кривично дело за које је Кривичним закоником предвиђен тежи облик ако је извршено од стране групе или организоване криминалне групе.

2. Кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије (чл. 310 – Убиство представника највиших државних органа и чл. 311. – Оружана побуна).⁴¹¹

3. Кривична дела против службене дужности (чл. 359. – Злоупотреба службеног положаја; чл. 366. – Трговина утицајем; чл. 367.- Примање мита; чл. 368. – Давање мита), када је окривљени, односно лице којем се даје мито, службено или одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављења од стране Народне скупштине, председника Републике, Владе, опште седнице Врховног касационог суда, Високог савета судства или Државног већа тужилаца.⁴¹²

4. Кривична дела против привреде (чл. 223. – Превара у обављању привредне делатности; чл. 223а – Превара у осигурању; чл. 224. – Проневера у обављању привредне делатности; чл. 224а – Злоупотреба поверења у обављању привредне делатности; чл. 227. – Злоупотреба положаја одговорног лица; чл. 228. – Злоупотреба у вези са јавном набавком; чл. 228а – Злоупотреба у поступку приватизације; чл. 229. – Закључење рестриктивног споразума; чл. 230. – Примање мита у обављању привредне делатности; чл. 231. – Давање мита у обављању привредне делатности; чл. 232. – Проузроковање стечаја; чл. 232а – Проузроковање лажног стечаја; чл. 233. – Оштећење поверилаца; чл. 235. став 4, Недозвољена трговина, када је учинилац дела организовао мрежу препродаваца или посредника, или је прибавио имовинску корист која прелази износ од 450.000 динара; чл. 236. – Кријумчарење и, чл. 245. – Прање новца), ако вредност прибављене имовинске користи код наведених кривичних дела прелази износ од 200.000.000 динара, односно ако вредност јавне набавке прелази 800.000.000 динара.⁴¹³

5. Кривична дела против државних органа (чл. 322. – Спречавање службеног лица у вршењу службене радње; чл. 323. ставови 3 и 4 – Напад на службено лице у вршењу службене дужности, ако је дело извршено према службеном лицу у вршењу послова

---

⁴¹⁰ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Сл. гласник РС“, бр. 94/2016), чланови 1. и 2.

⁴¹¹ ЗИД КЗ, чланови 310. и 311.

⁴¹² ЗИД КЗ, чланови 359-368.

⁴¹³ ЗИД КЗ, чланови 223-245.

јавне или државне безбедности, или ако учинилац службеном лицу нанесе тешку телесну повреду).⁴¹⁴

6. Кривична дела против правосуђа (чл. 333. – Помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела; чл. 335. – Давање лажног исказа; чл. 336. ставови 1, 2 и 4, Спречавање и ометање доказивања, ако учинилац сведоку, вештаку или другом лицу у поступку пред судом или другим државним органом, учини или обећа поклон или другу корист, или према њима примени силу или претњу, у намери да то лице, давањем лажног исказа, или недавањем исказа, утиче на исход поступка; Овде долази у обзир и ометање доказивања, које подразумева уништење, оштећење или потпуно или делимично чињење неупотребљивом исправе, или других предмета који служе за доказивање, а учинилац поступа притом у намери спречавања или ометања доказивања; Посебан облик предвиђен је у ставу 4 овог члана, који постоји ако је основни облик дела учиње у кривичном поступку; чл. 336б – Ометање правде; чл. 337. – Повреда тајности поступка; чл. 339. – Бекство и омогућавање бекства лица лишеног слободе), ако су ова кривична дела извршена у вези са претходно наведеним (под 1., 2., 3., 4., и 5.).⁴¹⁵

Закоником о кривичном поступку од 2011. добијање својства окривљеног сарадника ограничено је само на кривична дела организованог криминала, док важећим Закоником долази до проширења круга кривичних дела и лица која могу бити окривљени сарадници. Наравно да новине које уводи законодавац не треба ширити даље на предмет сведочења, али од њих, у складу са конкретном ситуацијом, зависи да ли ће се споразум закључити у поступку пред судом опште, или судом посебне надлежности. Није се одступило од тога да то мора бити припадник криминалне организације, али се проширио круг кривичних дела. Припадници криминалне организације у већини случајева јесу саучесници, али се могу бавити вршењем кривичних дела и ван организоване криминалне групе. На тај начин се имају у виду не само саучесници, већ и припадници криминалне организације који немају то својство. Тако је према новом законском решењу проширен круг кривичних дела чија извршења признаје потенцијални окривљени сарадник, али и круг лица, јер осим саучесника то могу бити и самостални извршиоци. Неспорно је да је чланство у криминалној организацији важан и значајан услов, јер се на страни јавног тужиоца јавља чвршће убеђење да ће исказ таквог окривљеног као сведока, који познаје структуру и криминалне делатности организоване

---

⁴¹⁴ ЗИД КЗ, чланови 322. и 323.

⁴¹⁵ ЗИД КЗ, чл. 333-339.

криминалне групе⁴¹⁶, успети да допринесе осуди организатора и осталих припадника. Питање које можемо поставити јесте да ли је оправдано и коректно законско решење које предвиђа да окривљени сарадник осим лица које је као саучесник извршило кривично дело организованог криминала, буде и лице коме се на терет ставља неко друго кривично дело? С обзиром на то да законодавац не прецизира која су то „друга кривична дела“, долазимо до закључка да то може бити било које кривично дело тзв. обичног, односно класичног криминалитета. Обично су то кривична дела везана за психотропне супстанце, кривична дела против живота и тела, против привреде, која окривљени врши независно од криминалне организације.

Овде се отвара могућност за наступање више ситуација, које су материјално-процесне природе, јер услед проширења круга кривичних дела, могу наступити различите процесне ситуације. Ако је окривљени сарадник, саучесник, било да је у својству помагача, подстрекача, или саизвршиоца, несумњиво је да ће имати непосредна сазнања о извршеном кривичном делу, што унапред ствара сигурност у поузданост његовог исказа. Друга могућа ситуација може наступити када је окривљени сарадник припадник криминалане организације, а самостални је извршилац кривичног дела класичног криминалитета. Иако није учествовао у извршењу кривичног дела организоване криминалне групе, он може бити очевидац кривичног догађаја, што би била идеална ситуација. Међутим, посредна сазнања до којих долази преко сталних контаката са члановима криминалне организације, свакако не могу бити поуздана у односу на претходно наведене случајеве. У последње наведеној ситуацији, сматрамо да је у неку руку овакво решење оправдано, али само у изузетним случајевима, односно онда када је сведочење окривљеног сарадника једини начин да се дође до осуде осталих чланова, односно да се у недостатку других доказа прибегава његовом сведочењу у крајњој нужди.

Проширење круга кривичних дела има утицаја и на то пред којим ће се судом споразум о сведочењу закључивати, такође и пред којим ће судом окривљени сарадник сведочити, односно, који ће суд донети коначну одлуку на основу сведочења. Прва, можемо рећи уобичајена ситуација, предвиђена од момента када је споразум регулисан у нашем законодавству, када се окривљени коме се на терет ставља кривично дело организованог криминалитета, кривично гони, склапа споразум са специјалним

---

⁴¹⁶ Peter J. P. Tack, “Deals with Criminals: Supergrasses, Crown Witnesses and Pentiti”, *European Journal of crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 5, no. 1, p.p. 2.

тужиоцем о сведочењу и сведочи пред судом посебне надлежности.⁴¹⁷ Тада и процену значаја његовог исказа врши јавни тужилац посебне надлежности, исти суд одлучује о споразуму, такође исти доноси одлуку на основу сведочења окривљеног. Друга је ситуација продукт нових законских решења. Окривљени се кривично гони и склапа споразум о сведочењу пред судом опште надлежности, јер му се на терет ставља неко од кривичних дела која немају обележја организованог криминалитета. Процену значаја његовог исказа врши јавни тужилац опште надлежности, а путем координације списе доставља специјалном тужиоцу за организовани криминал. До сведочења окривљеног сарадника долази у поступку пред судом посебне надлежности, а исти доноси коначну одлуку на основу сведочења.⁴¹⁸ Координација мора бити успостављена, јер суштински нема услова за спајање кривичног поступка. У америчком праву, поступак закључења споразума и поступак у којем долази до сведочења, воде се пред истим судом, а исти је јавни тужилац надлежан како за склапање споразума, тако и у поступку сведочења, када окривљеног представља као сведока оптужбе. Дакле, процедура је нешто једноставнија, јер није извршена централизација органа надлежних да поступају у предметима организованог криминала, као што је то случај код нас.

2.3. Предлог и преговори за закључење споразума

Процедура кроз коју пролазе преговори између јавног тужиоца и окривљеног ради сведочења, у основи се не разликује од оне у оквиру које ови исти субјекти закључују споразум о признању кривичног дела. Суштински је поступак исти и у земљама које ћемо упоредним приказом обухватити у посебном поглављу, САД-у, Италији и Енглеској.

Једна од главних функција јавног тужиоца, функција гоњења, подразумева његову обавезу да предузме кривично гоњење чим сазна да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности. Овој категорији припадају свакако кривична дела организованог криминала, чије је доказивање, услед неких његових суштинских обележја, знатно отежано. Може се радити о поступку који је тек започет против припадника криминалне организације, или се дошло до фазе главног претреса, те се зависно од тога споразум о сведочењу склапа ради откривања, или ради доказивања

---

⁴¹⁷ Вељко Делибашић, *Основне новине у законикау о кривичном поступку из 2011. године*, American Bar Association's Rule of Law Initiative, Партнери за демократске промене Србија, Београд, 2016, стр. 20.

⁴¹⁸ Исто.

кривичних дела организованог криминалитета. У сваком случају, потенцијални окривљени сарадник треба да је лице за које постоји основана сумња да је припадник криминалне организације, и да је извршио кривично дело организованог, или класичног криминалитета, да је у потпуности признао кривично дело за које се терети и, да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичних дела организованог криминалитета, претежнији од последица кривичног дела које је учинио. За окривљеног сарадника из криминално-политичких разлога не може бити предложен организатор организоване криминалне групе. Криминална организација не би постојала, да нема организатора, тако да се његова криминална делатност за друштво сматра опаснијом него што је само припадништво, а и сам Кривични законик у оквиру кривичног дела Удруживање ради вршења кривичних дела, као и код сваког другог кривичног дела код којег је као тежи облик предвиђен онај извршен од стране организоване криминалне групе, предвиђа строжије санкционисање организатора у односу на припадништво. Не би било оправдано такво лице обухватити споразумом и доделити му бенефиције, јер би се тиме само отворио пут јачању једне такве криминалне организације, па и подстакло ширење организованог криминалитета од стране правосудних органа.

Први корак ка закључењу споразума о сведочењу представља предлагање, или упућивање понуде. Предлог може потећи од јавног тужиоца, окривљеног или његовог браниоца.⁴¹⁹ Он није правно обавезујући, па самим тим нема ни правну важност. Ако јавни тужилац упутити предлог окривљеном или његовом браниоцу, он га може прихватити или не. Искључена је свака присила, тако да је субјекту препуштено да по слободној вољи одлучи да ли ће понуду прихватити и даље приступити преговорима, или се одлучити на то да се против њега спроведе поступак по редовној кривичној процедури. Исто тако не обавезује ни лице које је предлог упутило, јер и оно у сваком моменту од истог може одустати. Дакле, предлагање, не мора нужно резултирати закључењем споразума. Како законодавац није изричит у погледу форме предлога, изводи се закључак да он не мора бити сачињен у писменој форми. На могућност злоупотребе када би он био сачињен у писменој форми, указује Вељко Делибашић, чијем је мишљењу и аутор приклоњен. Као што смо навели, преговори не морају нужно резултирати закључењем споразума, тако да њихов крајњи исход може бити неуспешан.

---

⁴¹⁹ Данило Л. Николић, *Странацки споразум о кривици*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 67-68.; Вељко Делибашић, „Споразум јавног тужиоца и окривљеног о признању кривичног дела“, *Култура полиса*, год. XIV, бр. 32, 2017, стр. 364.

Тада постоји опасност да овакав поднесак обелодане медији, или да се након што преговори резултирају неуспехом, он појави у неком наредном суђењу у којем окривљени негира извршење кривичног дела.⁴²⁰ Сходно наведеном, да би се оваква злоупотреба избегла, препорука је да се предлагање чини усменим путем, независно од које стране иницијатива потиче.

У односу на институт сведока сарадника, код којег на основу предлога јавног тужиоца, суд аутоматски одлучује да ли окривљени добија својство сведока сарадника, код института окривљеног сарадника, између предлога и одлуке суда стоје преговарање о условима за закључење споразума и сам споразум о сведочењу, уколико нека од страна у међувремену не одустане.

Након што један од субјеката прихвати предлог, приступа се преговарању. Ни сами преговори нису правно обавезујући, јер се током њих може одустати. Током преговарања, специјални тужилац заправо окривљеном предочава све услове и елементе које споразум треба да садржи, односно сврха јесте упознати окривљеног са свим и позитивним и негативним странама споразума, којима он може бити изложен након што пристане да га закључи.⁴²¹ За разлику од споразума о признању кривичног дела, где се у центру пажње налази окривљени који признаје извршење кривичног дела, овде се он у истом или одвојеном поступку јавља и као сведок против саоптужених, тако да је у току преговарања ситуација нешто сложенија. Време од момента упућивања предлога, преко закључења споразума, па све до доношења коначне одлуке Специјалног суда на основу сведочења окривљеног сарадника, пропраћено је неизвесношћу, која је у много већој мери присутна, него када окривљени склапа споразум о признању кривичног дела.

Тужилац унапред, већ током преговарања, процењује на основу исказа окривљеног и осталог доказног материјала, подобност истог да сведочи, али то свакако не обећава да ће крајњи исход поступка у којем окривљени сведочи бити онакав какав се и очекује. У делу америчке литературе указује се на опасност тужиочевог нахођења при одабиру сарадника, односно сведока. Постоји могућност да тужиочева процена буде погрешна, јер сведочење окривљеног сарадника може бити различито мотивисано. Овакав проблем који води у неизвесност, отвара пут да се изнађу механизми преиспитивања тужиочеве одлуке, а са тиме у вези, један од предлога је да локални

---

⁴²⁰ Вељко Делибашић, *нав. дело*, 2017, стр. 364. Према аутор анализира споразум о признању кривичног дела, сам поступак преговарања који претходи закључењу споразума о признању кривичног дела, суштински се не разликује од оног који претходи закључењу споразума о сведочењу окривљеног.

⁴²¹ Данило Л. Николић, *нав. дело*, 2009, стр. 68.

тужиоци добију сагласност званичника високог гоњења (*High prosecuting official*), током преговора, односно пре него закључи са окривљеним споразум о сведочењу.⁴²² Сматрамо да се на овај начин може контролисати и евентуално спречити обмањивање сведока од стране тужиоца, али не и утицати на промену мотива окривљеног да лажно сведочи, осим уколико је искључиво под притиском тужиоца, који од тога може имати користи, мотивисан да говори неистину. Осим што је неизвесна, сарадња је погодно тле да се тужилац подстицањем окривљеног на сведочење, окористи од његовог исказа, јер ће добити доказ више на страни оптужбе, који ће довести до осуде саоптужених, а то му погудује уједно за брже окончање поступка.⁴²³

Поставља се питање оправданости блажег кажњавања окривљеног који је починилац тежег кривичног дела, само зато што је пристао да сведочи. Опасност криминалне организације односи превагу над тежином учињеног кривичног дела. Свакако се полази од користи коју сарадња има за друштво. Тако, Франк Бовман, бивши федерални тужилац, иначе заговорник утилитаризма, сматра да је кроз смањење казне окривљеном сараднику, друштво спремно да плати цену, у замену за корист која се огледа у хапшењу и осуди припадника криминалне организације.⁴²⁴ И иначе је према принципима Федералног тужилаштва, јавном тужиоцу омогућено да пре него приступи закључењу споразума направи тзв. утилитаристички обрачун.⁴²⁵ Оваква је пракса већ од давнина устаљена у САД-у, а тумачењем наших законских одредби, може се рећи да је законодавац отворио пут за овакво поступање не само нашим, већ тужиоцима свих оних земаља чији су се правосудни системи приклонили сарадњи са окривљеним.

Пре него се приступи закључењу споразума, јавни тужилац позива окривљеног да самостално и својеручно, што детаљније, потпуно и истинито, опише све што зна о кривичном делу поводом којег се води поступак, као и о кривичним делима организованог криминала.⁴²⁶ О томе се сачињава посебан записник, који се касније подноси суду уз споразум.⁴²⁷ Треба напоменути да изјаву којом признаје извршење

---

⁴²² Graham Hughes, *нав. дело*, 1992, p.p. 16.

⁴²³ Andrew F. Hessick III, "Plea bargaining and Convicting the Innocent: the Role of the Prosecutor, the Defence Counsel, and the Judge", *Brigham Young University Journal of Public Law*, Vol. 16, No. 4, 2002, 192.

⁴²⁴ Graham Hughes, *нав. дело*, 1992, p.p. 23.

⁴²⁵ The Department of Justice's, *Principles of Federal Prosecution*, Part F, 1980. При одабиру окривљеног сарадника, тужилац узима у обзир колика је вредност и значај сарадње, евентуално кривицу окривљеног, односно имајући у виду интересе јавне безбедности, колика је опасност окривљеног који ће сведочити по околину, такође се има у виду и његова криминалан каријера. На основу наведеног, тужилац процењује колику корист ће сарадња имати за друштво.

⁴²⁶ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 737.

⁴²⁷ Исто.

кривичног дела, окривљени даје пре закључења споразума, притом, иако је она унета у записник, представља саставни део споразума. Признање се даје на посебном рочишту, којем осим јавног тужиоца обавезно присуствује и бранилац окривљеног, а обавезна одбрана је предвиђена и током закључења споразума, како би се окривљени заштитио од могућих злоупотреба, такође не би ли имао неопходну стручну помоћ браниоца, који ће ме у датом случају пружити корисне савете.⁴²⁸ У погледу самог признања кривице, односно кривичног дела, законодавац је некада прецизирао сам поступак признања, док данас није изричит, већ се признање сматра у неку руку уобичајеном праксом у оквиру споразума. У сваком случају, окривљени признаје кривично дело за које се терети, током преговора, у присуству браниоца, након што је сам, а у већини случајева уз његову стручну помоћ, донео одлуку да се сагласи са елементима споразума и приступи његовом закључењу. Суд, као доказно пасивни субјект, не присуствује преговорима, тако да се они одвијају у просторијама тужилаштва. Када се обе стране сагласе о елементима споразума, приступа се његовом закључењу.

Споразум се закључује од доношења наредбе о спровођењу истраге до завршетка главног претреса.⁴²⁹ Суд није странка у закључењу споразума, али, одлучује о томе да ли ће га прихватити. Ако се закључује у истрази, о томе одлуку доноси судија за претходни поступак, а након потврђивања оптужнице, председник већа пред којим де одвија главни поступак.⁴³⁰ Мада, ако пођемо од ситуације када окривљени који се терети за друго кривично дело, споразум закључује у том поступку, а у другом треба сведочити, сматрамо да је најпогоднији процесни моменат када треба закључити споразум, фаза истраге. Споразум о сведочењу представља формалност коју треба окончати у ранијој фази поступка, како би окривљени могао да изнесе своје сведочење на главном претресу пред Специјалним судом. Не треба изгубити из вида да је ово упрошћена процесна форма, којом се настоји да се поступак и према окривљеном сараднику, а посебно саоптуженима, спроведе ефикасно, у неком разумном року, без одуговлачења, а ипак уз законски спроведену процедуру.

Да би био процесно валидан документ, споразум се закључује у писменој форми. Предаје се судији за претходни поступак, или председнику већа, а уз њега, тужилац обавезно подноси записник о исказу који је окривљени дао током преговора.⁴³¹ Записник

---

⁴²⁸ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 736.

⁴²⁹ Миодраг Мајић, *Кривично процесно право – практикум за припрему правосудног испита*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 68.

⁴³⁰ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 740.

⁴³¹ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 737.

је неопходан, не би ли суд имао увид у чињенице које је окривљени изнео, а исто тако, да би се упоредио са исказом који ће дати касније, током сведочења.

3. ЕЛЕМЕНТИ СПОРАЗУМА

Законодавац осим писмене форме споразума, наводи које елементе он мора да садржи. Међу елементима споразума, шест је обавезних, а један факултативни.

Обавезне елементе представљају:⁴³²

1. Опис кривичног дела које је предмет оптужбе;
2. Изјава окривљеног да у потпуности признаје извршење кривичног дела;
3. Изјава окривљеног да ће дати исказ о свему што му је познато о кривичном делу за које је надлежан Специјални суд;
4. Споразум о врсти и мери, или споразум о врсти и распону казне или друге кривичне санкције;
5. Споразум о ослобођењу од казне, или о обавези јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног, у случају давања исказа на главном претресу у складу са преузетим обавезама;
6. Споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи стечене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву ако је поднет;
7. Изјаву странака и браниоца о одрицању од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум и,
8. Потпис странака и браниоца.

У погледу факултативних, предвиђен је један елемент, а то је споразум о одузимању имовине која је проистекла из кривичног дела.⁴³³

Наредни редови биће посвећени анализи сваког од наведених елемената, како обавезних, тако и факултативног, који је од посебног значаја када је реч о сузбијању кривичних дела организованог криминалитета.

Једини елемент који нећемо анализирати у контексту споразума о сведочењу окривљеног, јесте споразум о обавези јавног тужиоца да ће од гоњења одустати, јер смо

---

⁴³² Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014), чл. 321.

⁴³³ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 738.

о њему већ говорили приликом излагања о сведоку сараднику. Нема суштинских разлика, те сматрамо беспотребним исто понављати у тексту.

3.1. Обавезни елементи

3.1.1. Опис кривичног дела

Опис кривичног дела свакако подразумева дескрипцију кривичног догађаја, навођењем чињеница и околности под којима се он одиграо. Ово је обавезни елемент, да би суд касније имао увид у то шта је окривљени заправо признао. Као што смо већ навели, то може бити неко од кривичних дела организованог криминалитета, или, кривично дело која нема елементе организованости. Током своје изјаве којом признаје извршење, окривљени описује и сам кривични догађај. Опис је заправо чињенични опис кривичног дела, које тужилац наводи у диспозитиву оптужног акта.⁴³⁴

Дакле, опис кривичног дела најпре даје окривљени, јер је он када говоримо о другим кривичним делима која немају елементе организованости, као самостални извршилац, главни актер. Исто важи и за ситуацију када је као саучесник учествовао у извршењу кривичног дела организованог криминалитета. Од њега као лаика не треба очекивати законски опис кривичног дела, већ слободно навођење чињеница и околности под којима је кривично дело учинио. Свакако да је за сарадњу погодан окривљени који је дело извршио у стању урачунљивости. Али, не треба изгубити из вида могућност да је окривљени дело извршио у неком од афективних стања.⁴³⁵ Патолошки афекти у које обично доспевају окривљени код којих већ постоји неки од облика душевне поремећености, захтевају судско-психијатријско вештачење, а признање треба дати окривљени између осталог, добровољно и свесно. Дело се може извршити и у стању физиолошког афекта, када имамо окривљеног који није ментално оболео, подобан је да свесно призна извршење кривичног дела, али се овде може јавити други проблем, који је иначе најтежи део експертизног поступка. Ако протекне више времена од момента када је дело учињено, окривљени се услед афективног стања може тешко сетити

---

⁴³⁴ Исто.; Вељко Делибашић, *Основне новине у законикау о кривичном поступку из 2011. године*, American Bar Association's Rule of Law Initiative, Партнери за демократске промене Србија, 2016, стр. 23.

⁴³⁵ Ретко када се може догодити да је афективно стање присутно код кривичних дела организованог криминалитета, где се окривљени јавља као саучесник, јер су у питању унапред испланирана и добро организована кривична дела, а не треба изгубити из вида и професионализам у вршењу кривичних дела. Афективна стања, посебно она патолошког карактера, неспојива су са наведеним карактеристикама кривичних дела организованог криминалитета, као и личностима њихових извршилаца.

појединих детаља, тако да опис кривичног дела или изостаје, или није потпун. Тада свакако као доказ може послужити исказ сведока очевица. Међутим, закључивање споразума у ранијој фази не пружа времена да се изведу овакви докази.

3.1.2. Изјава окривљеног којом потпуно признаје извршење кривичног дела

Признање окривљеног јесте обавезни елемент споразума о сведочењу окривљеног, али у односу на споразум о признању кривичног дела, не представља једину изјаву окривљеног, јер оно и није главни циљ његовог закључивања. Међутим, оно је неопходно како би се приступило закључењу споразума, а касније и сведочењу.

Законодавац је изричит када говори о потпуности признања. Да би оно било квалитетно, сматрамо да и добровољност и свесност, представљају веома важан сегмент исказа окривљеног, којим се саглашава са наводима оптужбе.

Потпуним се сматра признање којим окривљени потврђује своју кривицу у погледу свих чињеница и околности под којима је дело извршено.⁴³⁶ У редовном кривичном поступку, признање окривљеног не може бити једини доказ. У поступку који се води поводом закључења споразума, доказивање не може бити доследно спроведено, или ако је споразум закључен до окончања главног претреса, захтева се постојање других доказа који са признањем нису у супротности, уместо да то буду докази који дато признање поткрепљују.⁴³⁷ Па и у погледу доказа који поткрепљују дато признање, поставља се питање да ли их има довољно у ситуацији када је споразум закључен у ранијој фази поступка. Иако се коначна судска одлука не заснива само на признању, већ и исказу окривљеног као сведока, сматрамо да оно треба бити поткрепљено другим доказима, јер се тада сматра потпуним. Осим чињеница и околности под којима је дело извршено, потпуност укључује да оно буде и аргументовано.

Потпуност означава квантитативну категорију, односно представља количину информација садржаних у признању, или прецизније, да ли су признате све или само поједине чињенице и околности под којима је једно кривично дело извршено. Обим признања представља исто тако квантитативну категорију, само што се односи на број признатих кривичних дела, а притом отвара једно питање, које наш законодавац није прецизирао. Основана сумња за само припадништво криминалној организацији,

---

⁴³⁶ Горан. П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 721.

⁴³⁷ Милан Шкулић, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *Crimen (IV)*, 2/2013, стр. 223.

подразумева да се окривљени најпре терети за кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела. Ако се окривљени терети за кривично дело организованог криминалитета, на пример, изнуде, отмице, која је извршена од стране организоване криминалне групе, а он се јавља као саучесник, признање треба да обухвати оба кривична дела, када ће постојати њихов стицај. Могуће је, такође, да се окривљени терети за само припадништво, и да то буде једино кривично дело у погледу којег ће закључити споразум, када његово признање обухвата само кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела. Друго, ако споразум закључује окривљени који се терети за неко друго кривично дело, на пример, силовање, или тешку телесну повреду, где се јавља као самостални извршилац, тада неће постојати стицај кривичног дела удруживања ради вршења кривичних дела и кривичног дела тешке телесне повреде, или силовања, јер дотична кривична дела није извршио у саставу групе као припадник, већ као самостални извршилац. У овом случају се поставља питање која кривична дела требају бити обухваћена његовим признањем? Услов за стицање својства окривљеног сарадника јесте да се ради о лицу код којег постоји основана сумња да је припадник криминалне организације. На основу тога можемо констатовати да се његово признање треба односити на оба кривична дела, дакле и на удруживање ради вршења кривичних дела, и на, у датом примеру, кривично дело силовања, или тешке телесне повреде. У америчком кривичном правосуђу се иде даље, па се у погледу обима признања кривичног дела, практикује да окривљени поред припадништва криминалној организацији и другог кривичног дела, призна и њему сродна. Ако се на пример терети за плачку банке, осим тог, треба признати и кривично дело крађе аутомобила које је самостално извршио.⁴³⁸ Заузет је такав став да прикупљање доказа код сродних кривичних дела неће водити одуговлачењу и већим трошковима кривичног поступка. Било би пожељно да овакво решење буде изводљиво и у нашој пракси, али за сада сматрамо да тако нешто није могуће. Овакво мишљење ћемо аргументовати у оквиру наслова посвећеном спорним питањима код одмеравања казне. У средњовековном периоду, тортура је у циљу изнуђивања признања била дозвољен метод. Данас су, имајући у виду најпре одредбе међународних докумената, Универзалне декларације о људским правима⁴³⁹, Европске конвенције за заштиту људских права и основних

---

⁴³⁸ Michael A. Simons, "Retribution for Rats: Cooperation, Punishment and Atonement", *Vanderbilt Law Review*, vol. 56, no. 1, 2003, p.p. 56.

⁴³⁹ *Универзална декларација о људским правима*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, члан 5. Забрана мучења, свирепог, нечовечног или понижавајућег поступања, или казни,

слобода⁴⁴⁰, Међународног пакта о грађанским и политичким правима⁴⁴¹ и оних који су искључиво посвећени тој тематици, Конвенције против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, такви поступци према окривљеном строго забрањени. Своју инкриминацију су добили у кривичном материјалном законодавству, у виду кривичног дела изнуђивања исказа, а забрана мучења је и једна од уставних гаранција окривљеном. Амерички психолози под окриљем не само споразума о сведочењу окривљеног, већ и споразума о признању кривичног дела, наводе да воља окривљеног не сме бити изнуђена приликом приступања преговорима, и током давања признања.⁴⁴² Овом волунтаристичком елементу признања, приклоњени су осим психолога и аутори правничког света.⁴⁴³

О добровољном признању се може говорити и онда када је окривљени, притешњен другим доказима, у безизлазној ситуацији, те мора признати извршено кривично дело.⁴⁴⁴ Тада се код њега јавља нека врста унутрашњег душевног притиска, свестан је да против њега постоје необориви докази, односно да је откривен, па кроз признање он олакшава свој положај.⁴⁴⁵ Ово је већ друга ситуација, која нема додирних тачака са изнуђивањем признања у правом смислу речи (тортуром).

У кривичном поступку се увек полази не само од тога да је учинилац у време извршења дела био урачунљив⁴⁴⁶, већ да јесте урачунљив и током вођења кривичног поступка, што је део његове процесне способности. Изузетно, ако се у то посумња, приступа се судско-психијатријском вештачењу личности учиниоца. Са судско-психијатријског аспекта, непостојање неког од облика душевне поремећености у стању физиолошког афекта, у време када је извршено кривично дело, нема утицаја на свест окривљеног током давања признања, али може утицати на његово памћење. У моменту

предвиђена је генерално у односу на сва лица, укључујући и окривљеног као странку у кривичном поступку.

⁴⁴⁰ *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, члан 3.

⁴⁴¹ *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, члан 7.

⁴⁴² Allison D. Redlich, Vanessa A. Edkins, Stephanos Bibas, Stephanie Madon, "The Psychology of Defendant Plea Decision Making", *American Psychologist*, Vol. 72, No. 4, p.p. 341.

⁴⁴³ Maximo Langer, "Rethinking Plea Bargaining: The Practice and Reform of Prosecutorial Adjudication in American Criminal Procedure", *Am. J. Crim. L.*, Vol. 33:3, p.p. 229.

⁴⁴⁴ Милош В. Марковић, Вања М. Ђупина, „Значај признања окривљеног у кривичном поступку“, *Култура полиса*, год. XII, бр. 28, 2015, стр. 213.

⁴⁴⁵ Михајло Аћимовић, *Увод у психологију кривичног поступка*, Савремена администрација, Београд, 1980, стр. 97.

⁴⁴⁶ Решење Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 1963/10 од 20.04.2010. године. (Урачунљивост окривљеног у време извршења кривичног дела се претпоставља, али се обавезно мора утврђивати ако је у току поступка доведена у сумњу).

извршења, свест може бити поремећена по типу сужења, па се након афективне ситуације, посебно када протекне дуже времена од момента извршења, окривљени често и не сећа свих, или понеких сегмената кривичног догађаја.⁴⁴⁷ Он може, и у принципу се обично тако и дешава, да врло брзо постане свестан, али изостаје памћење. Дакле, говоримо о ситуацији када је током давања признања учинилац свестан својих поступака, али је претходно дело извршио у афективном стању, па иако изостаје ментална поремећеност, не може се рећи да су способност расуђивања и одлучивања, у границама нормале. Свест окривљеног у време давања признања, индиректно је, преко смањене могућности памћења, условљена стањем у којем се налазио у критичној ситуацији. У сваком случају, сматрамо да се признање може сматрати свесним, само ако је учинилац дело извршио у стању урачунљивости⁴⁴⁸, осим ако у међувремену, током поступка, код њега не наступи неки облик душевне поремећености.

У теорији кривичног процесног права презетују се различите врсте признања, које су условљене критеријумом класификације. Према томе да ли је дато у кривичном поступку, или ван њега, у предкривичном, разликују се вансудско и судско признање.⁴⁴⁹ Сама могућност давања признања и у предкривичном поступку, указује на то да се оно може дати и органу унутрашњих послова. Када је о споразуму реч, не можемо рећи да оно нема никаквог значаја, али је свакако меродавније признање дато јавном тужиоцу, јер се са њиме склапа споразум о сведочењу. Зависно од фазе кривичног поступка, разликује се признање дато у истрази и признање дато на главном претресу.⁴⁵⁰ Што се тиче доказног значаја, сматрамо да је признање дато на главном претресу, убедљивије, јер има довољно времена извести доказе који га поткрепљују, него што је случај са признањем датим у фази истраге. Овим се даље отвара питање, да ли је то погодан процесни моменат за давање признања, након чега ће се закључити споразум, ако је поступак против саучесника већ покренут?⁴⁵¹ Законодавац је предвидео могућност закључења споразума до окончања главног претреса, што не значи да ће се у овој фази

⁴⁴⁷ Зоран Тирић, *Судска психијатрија*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2013, стр. 104-105.

⁴⁴⁸ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 112. Урачунљивост представља скуп свесних (интелектуалних) и вољних (волунтаристичких) елемената, који одређују психичко стање учиниоца у време извршења кривичног дела, а који га уједно чине способним да одлучује и расуђује. Према томе, две су компоненте које чине урачунљивост, биолошка, која се манифестује кроз стање душевног здравља, при чему се полази од тога да код учиниоца у време извршења дела није постојао било који облик душевне поремећености, и психолошка, која се испољава кроз способност одлучивања и способност расуђивања.

⁴⁴⁹ Станко Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 306.

⁴⁵⁰ Исто.

⁴⁵¹ Да не би у тексту дошло до понављања, овде говоримо о ситуацији када окривљени који се терети за неко друго кривично дело, са јавним тужиоцем закључује споразум о сведочењу.

увек и закључивати. Осим тога, статус сведока сарадника, као претече окривљеног сарадника, окривљени су добијали углавном у фази истраге, тако да се већи значај придавао томе да што пре приступи сведочењу, како би поред осталих доказа, исказ сведока сарадника допринео откривању, а чешће доказивању кривичних дела организованог криминалитета, него томе у којој је фази поступка дато признање. Даље, потпуно и непотпуно, према томе да ли признаје само неке или све чињенице које улазе у састав кривичног дела.⁴⁵² Већ смо навели да потпуним сматрамо признање које осим свих чињеница и околности извршеног дела, јесте поткрепљено и другим доказима. Према истинитости садржаја, признање може бити лажно и истинито.⁴⁵³ Код лажног, он признаје извршење лакшег кривичног дела, да би прикрио теже.⁴⁵⁴

Од свих поменутих врста признања, најтеже је оценити његову истинитост.⁴⁵⁵ Некада се су се ради добијања истинитог признања, користила данас забрањена средства, попут наркоанализе, лоботомije. За полиграфско испитивање не можемо рећи да је забрањено, али ипак се показало као непоуздано средство. Према теорији о слободној оцени доказа, суд оцењује сваки доказ појединачно, и ако установи да признање није са њима у супротности, прихвата га као истинито.

Суд треба да се увери да је окривљени признање дао добровољно и свесно, такође и да је свестан последица датог признања, да се одриче од права на суђење и права на улагање жалбе против одлуке суда којом се прихвата споразум. То чини тако што на рочишту поводом предлога за закључење споразума о сведочењу, окривљеном поставља одређена питања, која се односе на то да ли је конзумирао непосредно пре давања признања алкохол или неку опојну дрогу, а затим се на основу одговора уверава у то да је признање дато добровољно и свесно.⁴⁵⁶ Питањима која суд поставља окривљеном, више пажње ћемо посветити у оквиру наслова у којем ћемо анализирати прихватање споразума.

3.1.3. Изјава којом окривљени преузима обавезе у погледу будућег сведочења

Поред признања, споразум о сведочењу окривљеног у односу на споразум о признању кривичног дела, садржи и изјаву којом се на неки начин обавезује да ће у

---

⁴⁵²Чедомир В. Стевановић, *Кривично процесно право СФРЈ*, Научна књига, Београд, 1988, стр. 275.

⁴⁵³ Станко Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 306.

⁴⁵⁴ Исто.

⁴⁵⁵ Загорка Јекић, *нав. дело*, 2003, стр. 255.

⁴⁵⁶ Милош В. Марковић, Вања М. Ћупина, *нав. дело*, 2015, стр. 220.

својству сведока дати исказ о свему што му је познато у вези кривичног дела поводом којег се поступак води пред Специјалним судом. Као што смо навели, овој изјави претходи процена јавног тужиоца везана за то да ли је лице подобно да стекне својство окривљеног сарадника.

Ово је моменат када учинилац кривичног дела, још увек има процесно својство окривљеног, а обавезује се да ће убудуће, ако суд споразум прихвати, сведочити. У односу на признање које треба бити добровољно, није дужан да исказује, нити да истинито исказује, већ се заснива на његовој слободној вољи, изјавом да ће сведочити, окривљени преузима обавезу, која је иначе својствена сведоку. Већ током преговора, јавни тужилац бива упознат са информацијама које окривљени може пружити као сведок, и о томе сачињава записник, који се касније прилаже уз споразум.⁴⁵⁷ Важност бележења ових информација огледа се у томе што се изјава окривљеног дата још током преговора, упоређује са информацијама садржаним у његовом сведочком исказу, па је то један од начина да се провери његова поузданост.

Осим што је упознат са последицама датог признања, ако је показао заинтересованост за закључење споразума, током преговора он бива упознат и са обавезама које ће настати током сведочења.⁴⁵⁸ На тај начин се и психички припрема за давање сведочког исказа, јер је независно од његових мотива, он ипак изложен стресу током сведочења. Унапред ће бити упозорен да неће поседовати сва права и привилегије која иначе сведоцима припадају. Као што смо у претходном поглављу навели, исто важи и за сведока сарадника, али с обзиром на то да ова изјава окривљеног сарадника јесте саставни део споразума, на њу требамо обратити пажњу и у овом наслову.

Изјава којом окривљени преузима обавезе у погледу сведочења обухвата:

1. Изјаву да ће дати исказ о свему што му је познато о кривичном делу организованог криминалитета и да са тиме у вези ништа неће прећутати.⁴⁵⁹ Ради се о чињеницама које су му познате на основу непосредног опажања, или чињеницама које је сазнао посредним путем, преко контаката са члановима криминалне организације. Овој тематици, као и психологији исказа окривљеног као сведока, посветићемо пажњу при анализи испитивања окривљеног сарадника;

---

⁴⁵⁷ Миодраг Мајић, *нав. дело*, 2018, стр. 71.

⁴⁵⁸ Вељко Делибашић, *Основне новине у законикау о кривичном поступку из 2011. године*, American Bar Association's Rule of Law Initiative, Партнери за демократске промене Србија, 2016, стр. 23.

⁴⁵⁹ ЗКП, члан 321. став 2.

2. Окривљени сарадник унапред мора бити упознат са дужностима које ће имати као сведок, али и са тиме да се не може позивати на погодности које иначе сведоцима припадају. И ова се изјава бележи записнички, да не би дошло до ситуације да окривљени као сведок покуша да искористи неку од погодности на коју иначе нема права, позивајући се на то да о ускраћивању тих привилегија није био унапред упозорен. Она садржи:⁴⁶⁰

- Изјаву да је упозорен о томе да је као сведок дужан да говори истину, да ништа не сме прећутати;
- Изјаву да је упозорен о томе да давање лажног исказа представља кривично дело;
- Изјаву о томе да је упознат са дужношћу полагања заклетве;
- Изјаву да је упозорен да се не може позивати на погодност ослобођења од сведочења ако је са окривљеним (саучесником или саучесницима против којих ће сведочити), у браку, ванбрачној или некој другој трајној заједници живота, или је са њиме сродник по крви у правој линији до било којег степена, у побочној, закључно до трећег степена, по тазбини до другог степена, или је са окривљеним у односу усвојеника или усвојитеља. Овде примећујемо да некадашњи сведок сарадник није могло бити лице које је са окривљеним крштени или венчани кум, док је према важећем законском решењу иначе ова привилегија за сведоке изостављена, тако да имамо једну погодност мање на коју се не може окривљени сарадник позивати.⁴⁶¹
- Изјаву да је упозорен о томе да се не може позивати на погодност ослобођења од дужности одговарања на поједина питања. Окривљен сарадник мора пружати одговоре на сва питања, укључујући и она која би њега, или њему блиско лице изложила тешкој срамоти, материјалној штети или кривичном гоњењу.

С обзиром на то да није реч о обичном сведоку, већ окривљеном који располаже важним информацијама, које могу послужити као доказ за осуду припадника

---

⁴⁶⁰ Исто.

⁴⁶¹ Према члану 104. ставу 1. Законика о кривичном поступку од 2006. године, ослобођени од дужности сведочења су били:

1. Брачни друг окривљеног и лице са којим окривљени живи у трајној ванбрачној заједници,
2. Сродници окривљеног по крви у правој линији, сродници у побочној линији до трећег степена, сродници по тазбини до другог степена;
3. Лице које је крштени или венчани кум окривљеном, или је од окривљеног крштен, или лице које је окривљеном децу крстило, или је окривљени њему децу крстио, и
4. Усвојеник или усвојитељ окривљеног.

Већ наредни Законик од 2009. године у члану 98. ставу 1., међу лицима ослобођеним од дужности сведочења, изоставља Закоником од 2006. године наведену трећу категорију.

криминалне организације, овакво законско решење је сасвим оправдано. По угледу на некадашње законско решење, сматрамо да треба вратити став који је брисан, и поново предвидети да однос кумства између окривљеног сарадника (сведока) и окривљеног или окривљених као припадника криминалне организације, не представља препреку за сведочење. На овакав предлог нас наводи традиција организованих криминалних група, која можда није данас колико раније у толикој мери присутна, али свакако постоји могућност да чланове криминалних организација повезује кумство, које се као и остале сматра блиском везом, која би могла крити информације које као доказ могу послужити. У том случају би најпре члан 94. (у ставу 1.), важећег Законика о кривичном поступку, који се генерално односи на ослобођење од дужности сведочења, требало проширити и на лице које је, или коме је окривљени венчани или крштени кум, а затим ову одредбу тумачити у односу на окривљеног сарадника, у смислу да у том случају неће бити ослобођен од дужности сведочења.

3.1.4. Споразум о врсти и мери, или распону казне или друге кривичне санкције

Споразумом о сведочењу, тужилац и окривљени, или његов бранилац, договарају најпре врсту казне која ће бити изречена, а потом и њену меру или распон. За окривљеног, ово је најважнији елемент споразума, јер га након испуњења обавеза, очекује блаже кажњавање, или, ослобађање од казне, или одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења.

Систем казни у нашем кривичном законодавству карактерише постојање малог броја казни и законитост у у њиховом изрицању.⁴⁶² У погледу врста казни, наше кривично законодавство познаје: казну затвора, која се увек изриче као главна казна, новчану казну, казну рада у јавном интересу и одузимање возачке дозволе, које се могу зрећи самостално, или као споредне уз казну затвора.⁴⁶³ Законитост подразумева да суд учиниоцу може изрећи само казну која је кривичним закоником предвиђена за кривично дело пре него је оно учињено.

Која ће од казни бити договорена споразумом, зависи првенствено од кривичног дела за које се окривљени терети у кривичном поступку, а чије је извршење признао. За већину кривичних дела договара се споразумом казна затвора. У нашој судској пракси од момента када је регулисан, до сада, није било случајева закључења споразума о

---

⁴⁶² Зоран Стојановић, *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 202.

⁴⁶³ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 212.

сведочењу окривљеног код кривичних дела организованог криминала. Институт сведока сарадника коришћен је у поступку за кривична дела организованог криминала, али како су се сви поступци водили према ЗИД ЗКП од 2002. године, није дошло до изрицања казни сведоцима сарадницима, јер су изречене пресуде којом се оптужба одбија, услед одустанка јавног тужиоца од гоњења. И поред тога, ако пођемо од тога за која су се кривична дела теретили (отмица, покушај убиства, убиство, злочиначко удруживање), јавни тужилац је суду предлагао казну затвора, евентуално и новчану казну као споредну.⁴⁶⁴

Инострана судска пракса бележи углавном случајеве договарања казне затвора, а у неким случајевима се договара и казна рада у јавном интересу. У САД-у се споразум о сведочењу углавном закључује код кривичних дела злоупотребе опојних дрога, која имају елементе организованог криминалитета, па у складу са тиме тужилац и окривљени договарају казну затвора. Само изузетно, када се окривљени терети за лакше кривично дело, договор се може односити на новчану или казну рада у јавном интересу.⁴⁶⁵ Споразумевање у погледу врсте казне у принципу не изазива недоумице у теорији и пракси, јер се учиниоцу, сходно принципу законитости, изриче увек она врста казне која је законом предвиђена за учињено кривично дело.

Питање које углавном заокупља пажњу стручне јавности јесте споразумевање у погледу мере казне, или распона казне.⁴⁶⁶ У том случају можемо говорити о одмеравању казне и отежавајућим и олакшавајућим околностима које утичу на то да казна буде блажа или строжија, али и процесним субјектима и њиховим овлашћењима при одмеравању казне, пошто је већ по среди упрошћена кривична процедура у којој је суд доказно пасиван.

---

⁴⁶⁴ Пресуда Окружног суда у Београду, Посебно одељење за организовани криминал, К. П. бр. 5/03 од 23. маја 2007. године. У питању је пресуда изречена за убиство премијера Зорана Ђинђића.

⁴⁶⁵ У америчком делу литературе наводи се да се репарација и поправљање учиниоца, најбоље спроводе казном рада у јавном интересу. Више о томе: Michael Simons, "Retribution for Rats: Cooperation, Punishment and Atonement", *Vanderbilt Law Review*, vol. 56, no. 1, p.p. 50.

⁴⁶⁶ У односу на споразум о признању кривичног дела, код споразума о сведочењу је од тренутка увођења у наш кривичнопроцесни систем, био предвиђен договор о врсти и мери, или распону казне. Код споразума о признању кривичног дела, најпре је то био договор о врсти и мери, а потом је као алтернативна могућност, додат и договор о распону казне.

3.1.4.1. Одмеравање казне

Да бисмо говорили о одређивању врсте и мере, или распона казне, указаћемо најпре на то шта омеравање казне подразумева, као институт предвиђен у кривичном материјалном законодавству.

Одмеравање казне подразумева одређивање врсте и висине казне према учиниоцу за извршено кривично дело. Начин на који се одређује врста и висина казне, условљен је владајућим системом одмеравања казне. Зависно од правног подручја, то може бити законско, судско и административно одмеравање казне,

Код законског, законодавац врши одмеравање казне када прописује кривична дела у закону. То чини тако што у општем делу закона прописује врсте казни, затим и општи минимум и општи максимум прописаних казни.⁴⁶⁷ У посебном делу, за свако појединачно кривично дело, одређена је врста казне и посебни минимум и посебни максимум. Општи максимум јесте горња граница изнад које се одређена врста казне за било које кривично дело не може изрећи, а доњу границу испод које се не може ићи, представља општи минимум. Посебни минимум и максимум јесу доња и горња граница прописане казне за појединачна кривична дела.

У оквиру законског одмеравања казне разликују се: систем апсолутно неодређених, систем апсолутно одређених и систем релативно одређених казни. Као што му назив говори, систем апсолутно неодређених казни јесте такав да законодавац не одређује ни врсту ни висину казне, већ препушта суду да то учини у сваком конкретном случају.⁴⁶⁸ Код система апсолутно одређених казни, законодавац одређује и врсту и висину казне којих је суд дужан да се придржава у сваком конкретном случају, али тада неће имати могућност да одмери казну у складу са конкретним околностима извршеног дела.⁴⁶⁹ Средње решење представља систем релативно одређених казни, где законодавац одређује врсту и минимум и максимум казне за свако дело, али притом пружа границе у којима ће се суд кретати при одмеравању казне у сваком конкретном случају.⁴⁷⁰

Код судског, суд након што установи доказивањем да је лице криво за учињено кривично дело, приступа одмеравању казне.⁴⁷¹ Систем административног одмеравања

---

⁴⁶⁷ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 226.

⁴⁶⁸ Исто.

⁴⁶⁹ Исто.

⁴⁷⁰ Исто.

⁴⁷¹ Исто.

карактеристичан је за САД, где врсту казне одређује суд, а њено трајање, односно висину, административни орган који извршава казну.⁴⁷²

У већини земаља, укључујући и нашу, примењује се систем релативно одређених казни.⁴⁷³ Сматра се најпогоднијим јер се њиме између принципа законитости и принципа индивидуализације казне коју врши суд, успоставља нека врста равнотеже. Законодавац прописује врсту казне, општи минимум и општи максимум, посебни минимум и максимум за свако поједино кривично дело, а суд је дужан да се креће у законским оквирима. Притом, он одмерава казну у границама законом прописане казне, треба имати у виду сврху кажњавања, и узети у обзир отежавајуће и олакшавајуће околности и друге које се везују за личност учиниоца. Да бисмо дошли до закључка да ли је уопште могуће код процесног института који је предмет истраживања, да суд омери казну онако како то предвиђају одредбе кривичног материјалног законодавства, сагледаћемо најпре основне карактеристике наведених параметара.

3.1.4.2. Сврха кажњавања

*„Сврха кажњавања је идеја водилца за одмеравање казне. Примарни је задатак суда да казну одмери тако да њоме буде остварена сврха кажњавања. Казна се мора одмерити тако да се њоме изравна кривица и оствари ретрибуција, али истовремено и да се оствари генерална и специјална превенција“.*⁴⁷⁴

Одговор на питање шта се жели постићи применом казни, дају апсолутне, релативне и мешовите теорије. Апсолутне, сврху кажњавања виде у одмазди, да се учиниоцу који је извршењем кривичног дела нанео зло друштву, узврати истом мером, како би кроз издржавање казне испаштао.⁴⁷⁵ Оваква је сврха кажњавања данас превазиђена, а датира из периода када су се према учиниоцу примењивале разне врсте телесних казни. Утилитаристичка функција казне као полазиште релативних теорија, данас преовладава у континентално-европским и англоамеричким правним подручјима, а до тога је довела хуманизација поступка и тежња ка томе да се слободе и права учесника у кривичном поступку морају поштовати, посебно њихов телесни интегритет.

---

⁴⁷² Исто.

⁴⁷³ Систем судског одмеравања казне познају земље које ћемо обухватити упоредним приказом, САД, Енглеска и Италија. Познају га и друге земље континенталне Европе, али су ове типичне по томе што као средство у сузбијању организованог криминалитета, од давнина користе сведочење окривљеног, посебно САД.

⁴⁷⁴ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 231, фн. 345.

⁴⁷⁵ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2012, стр. 203.

Одмазду замењује друштвена корисност казне, у којој се види ефикасно средство за сузбијање криминалитета. Према томе како се и према коме овај циљ остварује, под окриљем релативних, развиле су се теорија индивидуалне (специјалне превенције) и теорија генералне превенције.⁴⁷⁶ Наше, америчко, енглеско и италијанско кривично законодавство по питању сврхе кажњавања, садрже слична решења, у којима се руководе релативним теоријама. Сврху кажњавања прецизира наш Кривични законик у члану 42., узимајући у обзир и специјалну и генералну превенцију:⁴⁷⁷ 1) Спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела; 2) Утицање на друге да не чине кривична дела; 3) Изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона. Амерички Кривични законик (*Criminal Code*) сврху кажњавања предвиђа у члану 718.:⁴⁷⁸ 1) Спречавање учиниоца и других лица да врше кривична дела; 2) Одвајање учиниоца из друштва, по потреби (има се у виду опасност учиниоца по околину); 3) Рехабилитација преступника; 4) Репарација за штету нанету жртви или друштву; 5) Да се код преступника изазове осећај одговорности за штету нанету жртви или друштву. На специјалну и генералну превенцију као сврху кажњавања наилазимо и у одредбама енглеског кривичног законодавства. *Criminal Justice Act*, као сврху кажњавања наводи:⁴⁷⁹ 1) Осуду учиниоца; 2) Смањење стопе криминалитета путем одвраћања учиниоца да не врши кривична дела; 3) Рехабилитацију преступника; 4) Репарацију лицима оштећеним кривичним делом од стране преступника; 5) Друштвену осуду и заштиту друштва кажњавањем преступника. По узору на одредбе Устава Италије (*La Costituzione della Repubblica Italiana*), садржане у члану 27., кривично законодавство Италије више је наклоњено специјалној превенцији, рехабилитацији осуђеника.⁴⁸⁰

Како је одредбама нашег кривичног процесног законодавства предвиђено да окривљени сарадник као бенефицију може добити ублажавање казне, ослобођење од казне, или одустанак јавног тужиоца од гоњења, наредне редове ћемо посветити анализи олакшавајућих околности које суд узима у обзир при одмеравању казне, а које могу утицати на то да се према учиницу казна ублажи.

---

⁴⁷⁶ Исто.

⁴⁷⁷ КЗ РС, члан 42.

⁴⁷⁸ *Criminal Code* (R.S.C., 1985, с. С-46), 718.

⁴⁷⁹ *Criminal Justice Act 2003*, Chapter 44, 142.

⁴⁸⁰ Текст Устава доступан на: <https://www.tuttitalia.it/costituzione-italiana/>, посећено 02.09.2018.

3.1.4.3. Олакшавајуће околности

Како би се остварила сврха кажњавања, суд при редовном одмеравању казне мора узети у обзир све околности које се тичу конкретног кривичног дела и његовог учиниоца.⁴⁸¹ Реч је о отежавајућим и олакшавајућим околностима које утичу на то да казна буде мања или већа, у оквиру посебног минимума и посебног максимума, који су законом предвиђени за конкретно кривично дело. Тако се услед олакшавајућих, казна приближава посебном минимуму, док се код отежавајућих, она приближава посебном максимуму.⁴⁸² Имајући у виду бенефиције окривљеном сараднику, предмет нашег интересовања јесу само олакшавајуће околности.

Ради се о околностима под којима је кривично дело извршено, али и онима које се везују за личност учиниоца, тако да су објективног, или субјективног карактера: степен кривице учиниоца, побуде услед којих је дело извршено, јачина угрожавања или повреде заштићеног добра, ранији живот учиниоца, његове личне прилике, држање након што је дело извршио, имовно стање, и друге које се тичу његове личности (степен образовања, његова стручност, сенилност, грубост, итд.).⁴⁸³ Ниједна од њих није унапред прецизирана као олакшавајућа или отежавајућа, већ то суд оцењује у датом случају зависно од њихове природе, а неке се попут, љубави, патриотизма, мржње, већ на први поглед оцењују као отежавајуће или олакшавајуће.

Степен кривице се односи на стање свести и воље у време извршења. Суд оцењује да ли је урачунљивост била искључена или битно смањена, али само ако се у то посумња, наравно уз помоћ вештака судско-психијатријске струке. О стању свести током извршења дела, и његовом утицају на дато признање, а још више сведочење, већ смо говорили и оценили да не би било пожељно да се у позицији окривљеног сарадника нађе лице које се услед неког од облика душевне поремећености, не сећа неких или свих сегмената кривичног догађаја. Из тог разлога, неурачунљивост или битно смањену урачунљивост, нећемо разматрати у контексту олакшавајућих околности. Још један врло битан елемент јесте стање воље, односно да ли је код учиниоца постојао директни, евентуални умишљај или нехат, када ће се, ако је постојао умишљај, евентуални ценити као олакшавајућа околност, као што ће се и нехат, у односу на умишљај ценити исто. Овакве се околности могу ценити као олакшавајуће само ако нису обухваћене описом

---

⁴⁸¹ Драган Јовашевић, *нав. дело*, стр. 230.

⁴⁸² Исто.

⁴⁸³ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 231.

бића кривичног дела. Ако је примера ради већ предвиђено да одређено кривично дело може бити извршено само из нехата, он се неће узети као олакшавајућа околност.⁴⁸⁴ Побуде из којих је дело почињено могу бити разноврсне: љубав, сажаљење, мржња завист, похлепа.⁴⁸⁵ Љубав, сажаљење, јесу олакшавајуће околности, али када говоримо о окривљеном сараднику као припаднику криминалне организације, оне су оваквом врстом криминалне делатности неспојиве, и ту би се пре могло говорити о отежавајућим околностима, односно делима која су мотивисана мржњом или похлепом. Код угрожавања или повреде заштићеног добра, свакако да ће се олакшавајућом околношћу сматрати угрожавање, где прети опасност да ће до повреде доћи. Ако се пак ради о повреди објекта заштите, у оквиру уништења, оштећења и чињења неупотребљивим, олакшавајућу околност представља оштећење,⁴⁸⁶ и то је обично случај код кривичних дела против имовине. Чињеница да учинилац за собом нема криминалну каријеру, добар је радник, отац породице, цењен је у својој околини, поштен, његово лоше здравствено стање⁴⁸⁷, начин на који се опходио према жртви након извршења дела, ако се примера ради, извинио, или је пружио помоћ жртви, изразио стварно кајање, надокнадио штету, могу се узети као олакшавајуће околности. Имовно стање од утицаја је при одмеравању новчане казне, те ће се лоша финансијска ситуација окривљеног узети као олакшавајућа околност.

3.1.4.4. Ублажавање казне

О институту ублажавања казне говоримо када суд, имајући у виду опште основе законом предвиђене, казну одмерава тако што је спушта испод граница посебног минимума, тако одређујући „нове ниже посебне минимуме“⁴⁸⁸, али остаје у законским оквирима, јер се тако одмерена казна, налази између посебног минимума и општег минимума. Правила о ублажавању казне садржана у Кривичном закону, представљају

---

⁴⁸⁴ Такав је случај са нехатним лишењем живота, које представља привилеговани облик убиства, може бити извршено само из нехата, те се нехат не узима посебно као олакшавајућа околност.

⁴⁸⁵ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 232.

⁴⁸⁶ *Исто*.

⁴⁸⁷ Тако је суд као олакшавајућу, ценио околност да окривљени болује од ХИВ вируса, а притом и од хепатитиса и карцинома лимфних жлезди. Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 186/2002, видети у: Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 230, фн. 344.

⁴⁸⁸ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2012, стр. 252.

неку врсту смерница, којима ће се суд руководити и при ублажавању казне окривљеном сараднику, ако су странке препустиле суду прецизирање казне у оквиру распона.⁴⁸⁹

Општи минимум казне затвора износи тридест дана, а општи максимум, двадесет година, што значи да су дате крајње доње и горње границе испод, или преко којих суд не може ићи ни у којем случају. Једини изузетак предвиђен је за најтеже облике тешких кривичних дела, када се уз казну затвора од двадесет, може изрећи затвор од тридесет до четрдесет година.⁴⁹⁰

Према постављеним границама, казна затвора се може ублажити.⁴⁹¹

- 1) Ако је за кривично дело као најмања мера прописан затвор у трајању од десет или више година, казна се ублажава до седам година затвора;
- 2) Када је као најмања мера прописан затвор од пет година, казна се ублажава до три године;
- 3) Када је као најмања мера прописан затвор од три године, казна се ублажава до једне године;
- 4) Када је као најмања мера прописан затвор од две године, казна се ублажава до шест месеци;
- 5) Ако је као најмања мера прописан затвор од једне године, казна се ублажава до три месеца;
- 6) Ако је као најмања мера прописан затвор у трајању краћем од једне године, казна се ублажава до тридесет дана;
- 7) Ако је за кривично дело прописана казна затвора без назначења најмање мере, уместо казне затвора, може се изрећи новчана, или казна рада у јавном интересу;
- 8) Када је прописана новчана казна са назначењем најмање мере, она се може ублажити до десет хиљада динара;
- 9) Изузетно, чак и када за то нису испуњени услови, казна се може ублажити учиниоцу који је раније осуђиван за исто кривично дело;

---

⁴⁸⁹ Смернице за ублажавање казне одређене су у нашем кривичном законодавству, у погледу казне затвора и новчане казне.

⁴⁹⁰ Тако је Милораду Улемеку Легији, осуђеном за више тежих облика кривичних дела, изречена за свако понаособ казна затвора у трајању од четрдесет година, за поједина двадесет година, али се у нашем кривичноправном систему казне не сабирају, тако да се тренутно налази на издржавању казне затвора у трајању од четрдесет година.

⁴⁹¹ Светислав Р. Вуковић, Гордана Станојчић, *нав. дело*, 2015, стр. 96-97.

10) Забрана ублажавања казне затвора предвиђена је код кривичних дела из члана 134. ставови 2. и 3., чланова 178., 179., 180., 214. ставови 2. и 3., 246. ставови 1. и 3., 350. ставови 3. и 4. и 388.

У постављеним оквирима суд може ублажити казну када су испуњени законом предвиђени услови који су факултативног карактера: код прекорачења граница нужне одбране, прекорачења граница крајње нужде, ако је код крајње нужде опасност изазвана из нехата, код компулзивне силе и претње, ако је установљена битно смањена урачунљивост, код отклоњиве правне заблуде, покушаја, помагања, у случају одсуства личног односа, својства или околности код подстрекача или помагача.⁴⁹² Осим у наведеним случајевима, до ублажавања казне може доћи када суд установи да постоје минимум две, или више олакшавајућих околности, и ако процени да би се у датом случају ублажавањем казне могла постићи сврха кажњавања.⁴⁹³

Забрана ублажавања казне затвора предвиђена је за одређена кривична дела. Апсолутна забрана предвиђена је код кривичних дела силовања, обљубе над немоћним лицем, обљубе са дететом и трговине људима. Забрана ублажавања казне у појединим случајевима дата је код кривичног дела отмице, изнуде, неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога и недозвољеног прелаза државне границе и кријумчарења људи.

Суспендовање института ублажавања казне само код појединих кривичних дела, отвара дилеме у кривично материјалној и кривичнопроцесној сфери. Према мишљењу проф. Зорана Стојановића, ублажавање казне је општи институт, па се његова примена не би смела забранити само код неких кривичних дела, јер то изазива недоумице на практичном пољу.⁴⁹⁴ Покушај представља факултативни основ за ублажавање казне, па се поставља питање, како ће се учинилац који је покушао неко од наведених кривичних дела казнити, односно да ли му се казна може ублажити? Ако је већ одредбама општег дела Кривичног законика предвиђено да се за наведена кривична дела која су довршена, казна не може ублажити, онда се оне односе и на покушај.⁴⁹⁵ Из тога произилази ситуација у којој ће се учинилац исто казнити и за покушај и за довршено кривично дело силовања, на пример. Ако се за пример узме кривично дело убиства, односно његов покушај, имајући у виду наведено, то би значило да се за покушај силовања учинилац

---

⁴⁹² Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2012, стр. 249.

⁴⁹³ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2012, стр. 250.

⁴⁹⁴ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2012, стр. 253.

⁴⁹⁵ *Исто*.

не може блаже казнити, а може за покушај убиства, што је велики апсурд. Уместо апсолутне забране ублажавања казне, на казнену политику се треба утицати изменом услова за ублажавање казне који би се односили на сва кривична дела.⁴⁹⁶

Забрана ублажавања казне изазива дилеме и са процесног аспекта, конкретно код споразума о сведочењу, у погледу договора око мере казне која ће се изрећи. За разлику од упоредног права где нема оваквих рестрикција, јавни тужилац овде мора посебно водити рачуна о томе за која кривична дела не може договорити блажу меру казне. Могуће је да наступи таква ситуација када окривљени сарадник који је као самостални извршилац, невезано за криминалну организацију којој припада, учинио кривично дело силовања, а располаже значајним информацијама које би послужиле као круцијални доказ за осуду припадника криминалне организације, и, што је веома битно, јавни тужилац се унапред увери у значај његовог сведочења. Да поновимо, и овде имамо једну апсурдну ситуацију, када се окривљеном сараднику који је извршио кривично дело силовања казна не сме ублажити, а истом који је починио кривично дело убиства, може.

Узмимо за пример кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и кривично дело прање новца. Код првог је предвиђена забрана ублажавања казне за лице које неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају, или ради продаје купује, држи или преноси, или на други начин неовлашћено ставља у промет опојне дроге (чл. 246. став 1.), као и када је дело извршено од стране групе (чл. 246. став 3.). Забрана ублажавања предвиђена је за дело учињено од стране групе, али код овог кривичног дела, не и организоване криминалне групе, што представља такође један од видова извршења овог кривичног дела. Код кривичног дела прања новца, као један од облика извршења предвиђено је извршене од стране групе, при чему овде није запажена забрана ублажавања казне. Код кривичног дела трговине људима, забрањено је ублажавање казне у свим његовим облицима, који укључују извршење од стране групе или организоване криминалне групе. То би у крајњој линији значило да се споразумом код неких кривичних дела организованог криминалитета казна може ублажити, а код неких не, што води неједнаком поступању у односу на потенцијалне окривљене сараднике. Забрана ублажавања казне код наведених кривичних дела, тим пре значи немогућност да се учинилац истих, ослободи од казне. Самим тим, сужен је круг бенефиција, које се могу доделити окривљеном. Код

---

⁴⁹⁶ Текст доступан на: <http://www.politika.co.rs/sr/clanak/243955/Hronika/Nije-dobra-apsolutna-zabrana-blazeg-kaznjavanja>, посећено: 05.09.2018. Према изјави проф. Зорана Стојановића.

наведених кривичних дела, то би значило да се споразумом може договорити само одустанак јавног тужиоца од гоњења. У упоредном праву нема оваквих дилема, јер најпре није предвиђена забрана ублажавања казне, а осим тога ублажавање казне је и једина бенефиција око које се споразумевају окривљени и јавни тужилац.

3.1.4.5. Нека спорна питања код одмеравања казне

Давање већих процесних овлашћења тужиоцу, посебно код споразумевања са окривљеним, а са друге стране пасивна улога суда при доказивању, притом широки казнени распони, и уопште већа наклоњеност ка адверзијалним елементима кривичног поступка, доводе у питање не само начин на који ће се казна одмерити, већ од стране којег процесног субјекта. Да ли је то у ствари тужилац, или суд, коме та улога традиционално припада? Који од ових субјеката ће имати могућност да има детаљан увид у све околности под којима је дело учињено?

Када су споразумом договорене врста и висина казне, улога суда се, након што је споразум прихватио и слободним уверењем оценио да исказ окривљеног са другим доказима, доприноси доказивању, своди на прихватање уговорене казне и њене мере, односно висине. Сама чињеница да тужилац у договору са окривљеним, прецизира висину казне, говори о томе да су суду у овом случају руке везане у погледу одмеравања казне, а његова традиционална улога да правилно и потпуно утврди чињенично стање, заправо дата тужиоцу. Наиме, да би уопште приступио закључењу споразума, јавни тужилац прикупља обавештења о свим, како олакшавајућим тако и отежавајућим околностима, а поред тога, унапред кроз разговор са окривљеним, мора да прикупи и информације на основу којих ће стећи уверење у значај исказа окривљеног као сведока. Када околности везане за кривично дело и личност учиниоца, оцени као олакшавајуће⁴⁹⁷ и након што оцени да исказ окривљеног може бити значајан за откривање или доказивање кривичних дела организованог криминалитета, тужилац закључује споразум, а затим договара са окривљеним, између осталог, врсту и висину казне.

Друга могућа ситуација преставља договор тужиоца и окривљеног о врсти и распону казне. Код нас су заступљени шири казнени распони, што се наводи као позитивна страна нашег кривичноправног система, јер суд тако врши

---

⁴⁹⁷ У оквиру погодности које се нуде окривљеном сараднику, говоримо само о олакшавајућим околностима, јер отежавајуће немају значај приликом ублажавања казне.

индивидуализацију казне.⁴⁹⁸ Међутим, поставља се питање да ли он то заиста може реализовати код споразума о сведочењу?⁴⁹⁹ Као што смо навели, најбољи увид у личност учиниоца и околности под којима је дело учињено има тужилац, који још током преговора сазнаје све појединости везане за учињено кривично дело, као и информације којима располаже окривљени не би ли могао сведочити. Увид у овакве околности једноставно се јавља као предуслов не би ли јавни тужилац приступио закључењу споразума. Суд није странка у преговорима. Једино на рочишту на којем окривљени признаје извршење дела, треба бити уверен у то да је оно дато добровољно и свесно, уз постављање одређених питања окривљеном која се везују за његово тренутно стање свести приликом давања признања, али не и за оно што је веома важно, да би касније казну могао одмерити. Наиме, увид у околности под којима је дело извршено он има у оптужници. Али, то није довољно за потпуно утврђивање чињеничног стања. Потребно је још да има увид и у околности везане за личност учиниоца. Али, како не присуствује преговорима, једноставно је лишен те могућности. Када се окривљени испитује као сведок на главном претресу, улога суда своди се на оцену његовог исказа по слободном судијском уверењу, али опет ни то није довољно да би казну могао одмерити. Осим тога, одмеравање казне од стране суда отежавају код нас заступљени широки казнени распони. Овакво мишљење заступа проф. Милан Шкулић, коментаришући споразум о признању кривичног дела. Наиме, суд се не може одредити за конкретну меру казне, када није био у прилици да извођењем доказа утврди околности од којих у кривичноправном смислу зависи мера казне.⁵⁰⁰ Тиме се, према његовом мишљењу, окривљеном беспотребно уноси елемент несигурности, јер и поред тога што је кривично дело признао, заправо и не зна шта га коначно очекује.⁵⁰¹ Исто можемо констатовати и када је у питању споразум о сведочењу окривљеног, који је осим датог признања, још и сведочио против припадника криминалне организације, када је та несигурност двострука. Прво, у погледу тога како ће суд одмерити казну и да ли ће уопште моћи да испоштује договорене елементе споразума, и друго, у случају да исход буде негативан по окривљеног, он долази у јако неповољну позицију јер је већ сведочио, тако да у сваком тренутку може очекивати освету саучесника.

---

⁴⁹⁸ Иван Милић, *Индивидуализација казне затвора - криминлошки, кривичноправни и пенолошки аспект*, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, Нови Сад, 2017, стр. 115.

⁴⁹⁹ Исто питање се поставља и код споразума о признању кривичног дела, јер је суд фактички у истој позицији.

⁵⁰⁰ Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2014, стр. 335.

⁵⁰¹ Исто.

У САД-у, проблем је решен Смерницама за кажњавање у којима су дати веома уски казнени распони. Да би се разрешиле недоумице овог типа у нашем законодавству, као предлог можемо понудити алтернативно две солуције. Прво, сматрамо прикладним, увести систем апсолутно одређених казни, када ће суд бити везан искључиво законским правилима приликом одмеравања казне. Свесни смо чињенице да му се тада не пружа прилика да казну индивидуализира, али је он лишен те могућности, из разлога које смо навели, и код система релативно одређених казни.⁵⁰² Или, да не бисмо пркосили принципу индивидуализације, који је чини се у складу са адверзијалним елементима, опстао једино у теорији, као другу солуцију можемо предложити да се споразумом договара врста и прецизна висина казне, како се не би доводило у питање правилно и потпуно утврђивање чињеничног стања од стране суда.⁵⁰³

Законска новина која дозвољава да статус окривљеног сарадника може стећи и лице коме се на терет ставља друго кривично дело, а не само оно које носи обележја организованог криминалитета, може у пракси изазвати потешкоће. Реално гледано, може наступити ситуација где је споразум закључио окривљени у једном кривичном поступку, а сведочи у поступку прес судом посебне надлежности.

Први приговор који упућујемо оваквом законском решењу односи се на то који ће јавни тужилац као сведока оптужбе, представити суду посебне надлежности окривљеног сарадника. У овом случају, то свакако неће бити јавни тужилац опште надлежности који је преговарао са окривљеним и са њиме закључио споразум о сведочењу, већ специјални тужилац за организовани криминал. Но, да прецизирамо, проблем није у представљању, већ испитивању сведока оптужбе (окривљеног сарадника) од стране специјалног тужиоца, посебно током унакрсног испитивања. Њему се, наравно, достављају сви списи који су настали као продукт закључења споразума, али, он нити је имао директан увид у личност окривљеног, нити је оцењивао подобност окривљеног да сведочи, тако да ће суду деловати мање убедљиво. Осим тога, нису ретки случајеви да се поступак оконча негативно по окривљеног, услед мањег залагања тужиоца пред судом. У сваком случају, сматрамо да је најбоље да од почетка до завршетка поступка по споразуму, то буде онај јавни тужилац који је од самог почетка био актер преговора и странка у заључењу споразума.

---

⁵⁰² Овде имамо у виду систем апсолутно одређених казни који је у општем делу Кривичног законика, предвиђен у оквиру законског одмеравања казне.

⁵⁰³ И ово јесте нека врста апсолутног одређивања казне, али је у овом случају не одређује суд, већ тужилац у договору са окривљеним.

Друго, у оваквој ситуацији, коначну одлуку на основу сведочења окривљеног, доноси суд посебне надлежности, односно Специјални суд, који није имао прилике ни да се увери у потпуност, добровољност и свесност датог признања, већ о томе сазнаје посредно, преко списа која су му уручена. Без обзира што се фокус ставља на сведочење окривљеног, признање јесте елемент споразума који не треба занемарити. У САД-у, у оваквим случајевима неће бити компликација, јер није извршена централизација органа за борбу против организованог криминалитета.

Да би се избегле могуће потешкоће у неком наредном периоду, када овај институт буде заживео у нашој пракси (код кривичних дела организованог криминала), можемо предложити повратак на решење којим је институт окривљеног сарадника први пут регулисан у нашем законодавству, које предвиђа да такав статус може стећи лице које је извршило само кривично дело организованог криминала. Тада би се, с обзиром на истоветност кривичног дела, свакако стекли услови за спајање кривичног поступка, као што је био случај са сведоком сарадником у нашој пракси. Свакако се мора радити о припаднику криминалне организације који познаје њену структуру и криминалне делатности, тако да смо мишљења да овим предлогом, могућност доказивања кривичних дела организованог криминалитета, неће бити отежана, нити ускраћена.

3.1.5. Ослобођење од казне

Ослобођење од казне представља још један обавезни елеменат споразума, око којег се јавни тужилац и окривљени могу договорити. Укратко ћемо се поново осврнути на некадашњи институт сведока сарадника. Наиме, сходно законским одредбама које су важиле у моменту покретања поступка против припадника и организатора земунског клана, према сведоцима сарадницима је услед одустанка јавног тужиоца од гоњења, изрицана пресуда којом се оптужба одбија. У том случају се подаци о окривљеном лицу не уносе у казнену евиденцију, јер заправо није ни дошло до изрицања казне, па сходно томе не наступају ни правне последице осуде.

Од момента када је институт окривљеног сарадника уведен у наше законодавство, предвиђена је могућност ослобођења од казне, чиме је окривљени сарадник стављен у неповољнију позицију у односу на сведока сарадника, јер се у овом случају казна изриче пресудом, само се услед постојања одређених услова, ослобађа од казне. Да поновимо, можда то јесте неповољнија позиција за окривљеног сарадника, али

не и за оштећеног, који се може намирити подношењем имовинскоправног захтева, а такав случај нисмо имали код сведока сарадника.

Основи за ослобођење од казне предвиђени су у општем делу, али и у посебном делу закона, код појединих кривичних дела. Опште основе, који су наравно факултативног карактера, чине:⁵⁰⁴ прекорачење граница нужне одбране услед јаке раздражености или препаста изазване нападом; прекорачење граница крајње нужде учињене под нарочито олакшавајућим околностима; неподобан покушај; добровољни одустанак; добровољно спречавање извршења кривичног дела. Осим наведених, до ослобођења од казне може доћи у још два случаја (члан 58. ставови 1. и 2.): када је учинилац дело извршио из нехата, а последице тога дела га тако тешко погађају, да изрицање казне очигледно не би одговарало сврси кажњавања⁵⁰⁵ и, када учинилац након што изврши кривично дело, а пре него сазна да је откривен, отклони последице дела, или надокнади штету проузроковану извршењем кривичног дела.⁵⁰⁶ У овом последњем случају, потребно је да се ради о кривичном делу за које је законом прописна казна затвора у трајању до пет година.

Ослобођење од казне предвиђено је и у посебном делу, код појединих кривичних дела. Овде ћемо се руководити редоследом излагања кривичних дела, која смо анализирали у оквиру кривичноправног аспекта организованог криминалитета. Код кривичног дела удруживања ради вршења кривичних дела, законодавац предвиђа могућност ослобођења од казне организатора и припадника криминалне организације, али како организатор не може стећи својство окривљеног сарадника, предмет нашег интересовања јесу припадници. Припадник групе или организоване криминалне групе, може бити ослобођен од казне, ако открије исту, пре него што је у њеном саставу, или за њу, учинио неко кривично дело, ради чијег је вршења група и основана (члан 346. став 7. КЗ). Тумачењем ове законске одредбе долазимо до закључка да се окривљени сарадник може теретити само за кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела, у својству припадника, јер још увек није извршио кривично дело за групу или организовану криминалну групу. Осим овог услова, захтева се још и да је организацију којој припада, открио. Неће постојати стицај кривичних дела, тако да окривљени

---

⁵⁰⁴ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 238.

⁵⁰⁵ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Кж1. 2506/2010 од 05.04.2011. године: Потребно је да кумулативно буду испуњена два услова, да је дело учињео из нехата као објективни услов и, услов субјективне природе, који изражава однос између проузроковане последице и учиниоца дела. Из тога произилази да умишљајно поступање искључује могућност примене института ослобођења од казне.

⁵⁰⁶ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 238.

признаје, потпуно, добровољно и свесно, поменуто кривично дело. Током преговора, тужилац мора бити чврсто убеђен у његов будући сведочки исказ, на основу информација које од окривљеног добије, које се, као што смо раније навели, бележе записнички. Споразумом се може договорити у овом случају ослобођење од казне, јер најпре за то има основа у посебном делу кривичног закона, а на судији је касније да након сведочења, узме у обзир договорено, увери се у истинитост исказа окривљеног као сведока.

Код кривичног дела давања мита, учинилац се може ослободити од казне, ако је дело пријавио пре него је сазнао да је оно откривено (чл. 368. став 4. КЗ). Према ранијем законском решењу, поред овог, захтевало се да кумулативно постоји још један услов, да је мито дато на захтев службеног или одговорног лица, тако да је према важећем решењу, проширена могућност ослобођења од казне за лице које даје мито.⁵⁰⁷ Ни код овог, нити њему сродног кривичног дела примање мита, није као тежи облик предвиђен онај који се врши од стране групе или организоване криминалне групе, али то свакако не значи да ова кривична дела не врше криминалне организације. Тиме желимо рећи да се као окривљени сарадник може појавити и лице које је извршило ово кривично дело, као припадник групе. Ако се организована криминална група искључиво бави вршењем овог кривичног дела, онда ће подмићивање конзумирати и удруживање ради вршења кривичних дела, тако да окривљени сарадник признаје само кривично дело давања мита, за које се и терети у кривичном поступку. У супротном ће постојати њихов стицај, те јавни тужилац мора добро размотрити да ли ће приступити закључењу споразума, и ако приступи, коју ће бенефицију уговорити са окривљеним сарадником. Обострана опрезност је увек нужна, али ако имамо у виду отежано доказивање кривичних дела организованог криминалитета, сматрамо да предност треба дати посебном основу за ослобођење од казне предвиђеном код поменутог кривичног дела.

Између пријава давања мита и судске пресуде, у редовном кривичном поступку, постоји велики раскорак. Пријава у већини случајева и не стигне до суда. Могућност ослобођења од казне учиниоца који пријави давање мита, не значи да ће до тога заиста и доћи у кривичном поступку.⁵⁰⁸ Важност споразума се управо огледа у томе што давалац мита, стиче неку врсту сигурности закључењем споразума, да ће јавни тужилац своју обавезу испунити, ако је уговорено ослобођење од казне, односно да ће суд

---

⁵⁰⁷ Зоран Стојановић, *нав. дело*, 2012, стр. 966.

⁵⁰⁸ Текст доступан на: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2144233/zasto-je-lakse-podmititi-nego-prijaviti.html>, посећено: 09.09.2018.

поступајући у складу са уговореним елементима споразума, заиста и извршиоца овог кривичног дела ослободити од казне.⁵⁰⁹ Имајући у виду наведено, даваоцу мита стоје на располагању следеће солуције. Прва, за њега најједноставнија, да дело не пријави. Друга, да дело пријави пре него да је откривено, и том приликом уђе у редовну кривичну процедуру. Трећа, да пријави дело, ангажује браниоца и иницира закључење споразума о сведочењу, што би значило да дело мора признати и дати исказ у својству сведока, против сучесника који припадају организованој криминалној групи.

Било да је реч о редовној кривичној процедури, или споразуму о сведочењу, ослобођење од казне делује примамљиво учиниоцима кривичних дела са једне стране, а са друге стране ова је могућност дата превасходно из криминално-политичких разлога, ради лакшег откривања и доказивања наведених кривичних дела. Како су по среди непосредни извршиоци (припадник групе, давалац мита), они органима гоњења могу пружити најбоље информације о кривичном делу, а којим ће се путем то одвијати, да ли редовном кривичном процедуром, или упрошћеном процесном формом, зависи од воље извршиоца, или боље речено смерница на које га бранилац као правно образовано лице буде упутио, јер је, као што смо већ напоменули, свака присила забрањена.

Ослободити се од казне може и учинилац кривичног дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога, ако открије од кога набавља опојну дрогу (чл. 246. став 5.).⁵¹⁰ Уочавамо да је ослобођење од казне дозвољено и у случајевима у којима је предвиђена забрана ублажавања казне, као и у оним случајевима који у оквиру овог кривичног дела не подлежу рестрикцији ублажавања казне, али само под условом да окривљени открије од кога набавља опојну дрогу. У оваквом случају, јавни тужилац унапред може договорити ослобођење од казне, јер за то има основа у посебном делу закона, а осим тога, зна да на сведочење окривљеног може рачунати као на поуздан доказ.

Закључак који можемо извести, јесте да законодавац у први план, код ослобођења од казне, ставља откривање и доказивање кривичних дела. Када говоримо о ослобођењу од казне као једном од елемената поводом којег се јавни тужилац и окривљени могу споразумети, можемо поставити питање оправданости оваквог решења, из угла сврхе

---

⁵⁰⁹ Ослобођење од казне за учиниоца који пријави давање мита, пре него је сазнао да је оно откривено, иако предвиђено као посебни основ у Кривичном законнику, не значи и обавезу суда да се тога придржава. Иако споразум о сведочењу не пружа стопостотне гаранције да ће све обавезе унапред договорене, заиста бити и реализоване, већа је неизвесност заступљена у редовном кривичном поступку у том погледу.

⁵¹⁰ Пресуда Апелационог суда у Нишу. Кж.1. 1369/11 од 18.10.2011. године: Од казне може бити ослобођен оптужени који открије од кога набавља опојну дрогу.

кажњавања. Да поновимо, ослобођење од казне делује веома примамљиво потенцијалним окривљеним сарадницима, чији исказ може бити од велике користи при откривању наведених кривичних дела, али, питање је каква се порука шаље потенцијалним учиниоцима, и самом окривљеном сараднику, ако од казне у датом случају буде ослобођен. Мишљења смо, да ублажавање казне, а тим пре ослобођење од казне, може мотивисати окривљеног да настави са својом криминалном каријером, а у смислу генералне превенције, свакако да неће бити позитивног ефекта. Ако већ окривљени сарадник мора добити награду за сарадњу, мишљења смо, да то треба бити ублажање казне, али не и ослобођење, какво је решење, као што смо навели, заступљено у законодавствима земаља које регулишу нагодбе са тужиоцем. Детаљније о овоме говорићемо када будемо анализирали ставове, како наших, тако и иностраних аутора, по питању оправданости примене споразума о сведочењу окривљеног.

3.1.6. Споразум о трошковима кривичног поступка, одузимању имовинске користи стечене кривичним делом и имовинскоправном захтеву

3.1.6.1. Трошкови кривичног поступка

Независно од тога да ли се кривични поступак пред судом спроводи по редовној процедури, или споразуму о сведочењу, он у основи увек има свој главни и споредни предмет, о којем се треба донети мериторна одлука. Главни предмет представља кривично дело, а споредни, обавезе кривичнопроцесних субјеката, или њихова права, која настају како поводом извршења кривичног дела, тако и поводом предузимања кривичнопроцесних радњи у поступку.

Предмет нашег интересовања под овим насловом јесу обавезни елементи споразума, који чине споредни предмет кривичног поступка. Када је реч о трошковима, законодавац не прецизира какав споразум у том погледу јавни тужилац и окривљени морају постићи. У крајњој линији, сматрамо да од договора о врсти и висини казне, односно елемената споразума који се односе на кривичну санкцију, и са тиме у вези, бенефицијама које су договорене за окривљеног, зависи и како ће се странке споразумети о трошковима.

Када је уговорено ублажавање казне, има се у виду да ће окривљеном бити изречена осуђујућа пресуда, којом се оглашава кривим, а казна му се ублажава како су се странке о томе споразумеле. Када се окривљени оглашава кривим, законодавац предвиђа да ће у том случају он сносити трошкове кривичног поступка. Исто важи и ако

је уговорено слобођење од казне, јер се и тада доноси пресуда којом се окривљени оглашава кривим, само што се од казне ослобађа. Ако је окривљени одабрао браниоца, сносиће трошкове одбране, чија се висина одређује према адвокатској тарифи. Уколико је у питању постављени бранилац, тада се накнада и нужни издаци браниоца исплаћују из средстава органа поступка.⁵¹¹ Свакако да ће се имати у виду имовно стање окривљеног, те у првом случају, ако би он исплатом браниоца, себе или чланове своје породице довео у тешку материјалну ситуацију, тужилац може са њиме договорити ослобођење од трошкова кривичног поступка, што ће суд имати у виду и тада омогућити накнаду браниоцу из буџетских средстава суда.

Ако је уговорен одустанак јавног тужиоца од гоњења, када окривљени у складу са својим обавезама да исказ у својству сведока на главном претресу, доноси се пресуда којом се оптужба одбија. Став на који наилазимо јесте да се у овом случају, иако окривљени није оглашен кривим, њему и браниоцу не могу признати трошкови поступка (осим ако је окривљени лошег имовног стања), јер је заправо одустанак од гоњења већ раније договорен споразумом, а притом до њега није дошло из оних разлога који су у редовној кривичној процедури предвиђени за овакву тужиочеву одлуку.⁵¹²

Паушални износ трошкова одређује се према трајању, сложености поступка и имовном стању лица које је обавезно да плати овај износ. Зависно од тога, он се одређује у висини од 5.000 до 50.000 динара.⁵¹³ Он се односи на све оне трошкове који нису обухваћени посебно наведеним врстама трошкова.⁵¹⁴ Тужилац и окривљени се могу споразумети у погледу висине судског паушала, који окривљени касније уплаћује на жиро рачун надлежног суда, односно суда који је донео коначну одлуку на основу

---

⁵¹¹ Изабраног браниоца ће имати окривљени ако је он иницирао преговоре. Ако иницијатива потиче од тужиоца, обично се бранилац поставља по службеној дужности, мада то не мора увек бити случај.

⁵¹² Данило Л. Николић, *нав. дело*, 2009, стр. 133. Иако аутор анализира споразум о признању кривичног дела, одредбе о трошковима идентичне су онима садржаним у споразуму о сведочењу окривљеног.

⁵¹³ *Правилник о накнади трошкова у судским поступцима* („Службени гласник РС“, бр. 9 од 5. фебруара 2016., 62 од 13. јула 2016.), члан 27.

⁵¹⁴ ЗКП, члан 261. став 2.

Таксативно су набројани трошкови у наведеном ставу, а не односе се на трошкове паушала:

1. Трошкови за сведоке, вештаке, стручне саветнике, преводиоце, тумаче, стручна лица и трочкови увиђаја,
2. Трошкови превоза окривљеног,
3. Издаци за довођење окривљеног.
4. Путни трошкови службених лица,
5. Трошкови лечења окривљеног за време док је у притвору, осим оних који се наплаћују из фонда за здравствено осигурање,
6. Трошкови техничког прегледа возила, анализе узорака, и превоза леша до места обдукције,
7. Награда и нужни издаци браниоца, награда вештаку, стручном саветнику, приватном тужиоцу,
8. Нужни издаци оштећеног и његовог законског заступника, нужни издаци његовог пуномоћника.

споразума.⁵¹⁵ Поступак поводом споразума, као упрошћене процесне форме, по правилу не траје дуго, нити може бити сложен, ако странке испуне све обавезе о којима су се споразумеле, тако да се и висина паушалног износа своди на минимум.

Овде се опет можемо сложити са мишљењем Данила Николића, да трошкови кривичног поступка не би требало да изазивају компликације како приликом закључења споразума, тако и приликом доношења судске одлуке након сведочења, посебно ако су они „незнатни, а окривљени слабог имовног стања“.⁵¹⁶

3.1.6.2. Имовинскоправни захтев

Извршење кривичног дела може довести до одређених последица, које између осталог, зависно од врсте учињеног дела, могу имати и грађанскоправни карактер. Последице сноси оштећени, као пасивни субјект, а оне се манифестују кроз повреду или угрожавање његовог личног⁵¹⁷ или имовинског права. С обзиром на садржину имовинскоправног захтева, предмет нашег интересовања јесу имовинска права, која се односе на накнаду штете, повраћај ствари или поништај правног посла. У улози пасивног субјекта, коме је нанета штета, материјална или нематеријална, може се наћи оштећени, али и држава. Нас превасходно код споразума о сведочењу интересује оштећени као физичко лице, који има одређена права у кривичном поступку. Поред тога, споразум о имовинскоправном захтеву јесте обавезни елемент споразума, само ако је он поднет.

Материјална штета подразумева умањење нечије имовине и спречавање њеног повећања (измакла корист), док се нематеријална састоји у доношењу физичког или психичког бола и или страха другом лицу.⁵¹⁸ Код једног од кривичних дела типичног за

---

⁵¹⁵ Миодраг Мајић, *нав. дело*, 2018, стр. 71. Јавни тужилац је са окривљеним коме се на терет ставља кривично дело преваре, закључио споразум о сведочењу, а предмет сведочења јесте кривично дело ратни злочин против цивилног становништва. У члану 4. постигли су договор да Први основни суд у Београду обавезе окривљеног да сноси трошкове кривичног поступка – судског паушала у износу од 2.000 динара, у року од 15 дана од дана правноснажности пресуде, којом ће се по њиховом договору огласити кривим, а казна му се ублажити на три месеца затвора. Како споразум датира од 19. 3. 2014., висину судског паушала странке су уговориле према тада важећем Правилнику о накнади трошкова у судским поступцима („Службени гласник РС“, бр. 69/11), који у члану 27. предвиђа висину паушалног износа од 1.000 до 20.000 динара.

⁵¹⁶ Данило Л. Николић, *нав. дело*, 2009, стр. 133.

⁵¹⁷ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 49. У лична права спадају: право на живот, психички и физички интегритет, достојанство личности, слобода и безнедност, право на правну сигурност, правну личност, право на једнаку правну заштиту, на приватност, слободу кретања, неповредивост стана, тајност писама и других средстава општења, право на слободу изражавања, окупљања и удруживања, на рад, брак, право на учешће у управљању јавним пословима, бирачка права.

⁵¹⁸ *Закон о облигационим односима* („Сл. Лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. Лист СРЈ“, бр. 31/93 и „Сл. Лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља), члан 155.

експоненте организованог криминала, кривичног дела отмице, на пример, штета која се наноси отетом лицу може бити и материјална и нематеријална, а манифестује се кроз страх, претпљене душевне болове, а с обзиром на то да су свирепост и злостављање најчешћи метод отмичара, ту су и претрпљени физички болови услед наношења углавном тешких телесних повреда. Кроз стрепњу и душевну патњу пролазе и чланови породице отетог лица, којима се сем нематеријалне, наноси и материјална штета, јер су за откуп свога ближњег, приморани да плате обично велике суме новца, које чак досежу и милионе. Дакле, оштећени осим отетог лица, јесу и чланови његове породице. Свако од њих има подједнако право да у кривичном поступку који се води против окривљеног, захтева накнаду штете. Међутим, сваки губитак имовине не може бити предмет имовинскоправног захтева. Тако на пример, када је учиниоцу кривичног дела примања мита дат поклон, досуђивањем имовинскоправног захтева он не може бити враћен оштећеном, односно лицу које је дало поклон, већ се у том случају од учиниоца одузима.⁵¹⁹

Оштећени, било у редовној или процедури поводом споразума, има право да поднесе имовинскоправни захтев, уз доказе да постоји узрочна веза између кривичног дела поводом којег се води поступак, или закључује споразум, и нанете штете, а уз то се мора водити рачуна и о томе да одлучивање о њему не води одуговлачењу кривичног поступка. И још једна веома важна ствар, да се о њему може одлучивати у кривичном поступку, само под условом да је предмет имовинскоправног захтева такав да се о њему може одлучивати и у парници. Ово је сасвим логичан закључак, јер долази до преплитања кривице и парнице поводом извршеног дела, са тим што су последице грађанскоправног карактера такве да се о њима увек може расправљати у парници. Тако се оставља простор у случају немогућности његовог решења у кривичном поступку, да се оштећени може за његово остварење окренути парници. Приликом одлучивања о имовинскоправном захтеву, суду стоји на располагању више солуција:⁵²⁰

1. Ако је захтев поднет кривичном суду, а он сматра да је ненадлежан, оштећеног може упутити другом, надлежном суду. У овом случају не упућује га одмах на парницу, већ ће ако за то постоје услови, то учинити надлежни кривични суд;

---

⁵¹⁹ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 202. Овакав је став заузео Врховни суд Србије у пресуди Кж1. бр. 1715/05 од 22. марта 2006.

⁵²⁰ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 606-609.

2. Када о захтеву одлучује надлежни суд, он га може досудити у целости. Овакав случај имамо код кривичних дела чији елеменат бића чини имовинска корист коју је окривљени прибавио⁵²¹, те је нужно да се о захтеву расправи у целости пред кривичним судом;

3. Поднети имовинскоправни захтев суд може у кривичном поступку досудити делимично, а за остатак оштећеног упутити на парницу. До тога долази ако захтев оштећеног није у сразмери са висиним утврђене имовинске користи, односно када захтева већи износ него што је утврђена висина имовинске користи (када је делимично основан, односно неоснован у погледу висине);

4. Оштећени се у старту може за остварење имовинскоправног захтева окренути парници. Тада може захтевати да се намири из износа утврђене имовинске користи у року од шест месеци од дана правноснажности осуђујуће пресуде којом је та висина утврђена у кривичном поступку.

Иако расправљање о имовинскоправном захтеву не представља примарни задатак кривичног суда, због концентрације истих доказа на једном месту, оних који се односе на кривично дело, а са њиме у вези и штети која је његова последица, руководивши се прагматиком процесне економије, практичније је то обавити у кривичном поступку, наравно ако не постоје разлози за упућивање на парницу и, такође, водећи рачуна о томе да се тиме не доведе до одуговлачења кривичног поступка.⁵²²

Садржина имовинскоправног захтева може се односити на накнаду штете, повраћај ствари или поништај правног посла. Он мора бити прецизиран, дакле оштећени треба тачно навести шта захтева од ова три елемента, било алтернативно, било кумулативно, а уз то обавезно и доказати његову основаност⁵²³, што смо већ напоменули. У редовном поступку, оштећени га подноси суду, али како се овде ради о ранијем стадијуму кривичног поступка у којем се споразум закључује, овај захтев се поставља тужиоцу.

---

⁵²¹ Такав случај имамо код имовинских кривичних дела, тешке крађе на пример, када вредност украдених ствари прелази износ од 450.000 динара, што је елеменат бића овог кривичног дела. Или, када је учинилац кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја, оштећеном пристао да надокнади штету о чијој се висини са њиме договорио, у том износу суд досуђује имовинскоправни захтев, ОСБ, Кж. бр. 3047/04 од 30. новембра 2004., у: Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 607.

⁵²² Чедомир Стевановић, Петар Станојевић, *Кривично процесно право*, Свен, Ниш, 2005, стр. 47.

⁵²³ Пресуда ВСС, Кж1. бр. 1198/08 од 22. децембра 2008. године.

Код споразума о сведочењу, а нажалост исти случај имамо и код споразума о признању кривичног дела, оштећени није странка током преговора, а има право на подношење имовинскоправног захтева. Јавни тужилац је дужан да упозна оштећеног са његовим правом на подношење имовинскоправног захтева, али како он не присуствује преговорима, он крши законски императив, без икаквих последица. Тада, оштећени који је довољно информисан, може то учинити, али исто тако из незнања може и пропустити да то учини. Ако није поднео имовинскоправни захтев, онда се око њега странке не могу споразумети, али то неће бити разлог за одбацивање споразума, јер је стриктно наглашено да је обавезни елеменат споразума договор о имовинскоправном захтеву само ако је поднет.⁵²⁴ Сматрамо да у овој ситуацији, оштећени ипак треба бити учесник у преговорима, у оном делу који се тиче његових интереса, превасходно имовинских, који су основ за накнаду штете, и осталих елемената имовинскоправног захтева. На овакав закључак нас наводе и предлози све више присутни у упоредном законодавству, усмерени ка томе да се оштећеној страни треба дозволити партиципација у преговорима.⁵²⁵

Тумачење члана 91. КЗ РС, који предвиђа да нико не може задржати имовинску корист коју је стекао кривичним делом, као и да ће се она одузети судском одлуком којом је утврђено извршење дела, доводи до закључка да је ово обавезни елеменат споразума. Следећи законски императив, јавни тужилац постиже договор са окривљеним да ће се имовинска корист одузети, те странке заправо и не могу да договоре супротно.

Ради се о мери која нема карактер кривичне санкције. Наиме, не би ли се заштитили интереси оштећеног у кривичном поступку, она се заснива на принципу реституције, успостављању првобитног правног и фактичког стања, које је постојало пре него да је дело извршено. У основи је по среди принцип, да „нико не може имати користи од сопственог злодела“⁵²⁶ (*nullum commodum capere potest de sua propria iniuria*). Имовинску корист чини све оно што је учинилац стекао конкретним кривичним делом,

---

⁵²⁴ Ивана Радисављевић, „Заштита имовинских интереса оштећеног у кривичном поступку“, *Годишњак факултета безбедности 2017*, ФБ – Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Београд, 2017, стр. 474.

⁵²⁵ Michael M. O’Hear, “Plea Bargaining and Victims: From Consultation to Guidelines”, *Marquette Law Review*, Vol. 91, 2002, p.p. 324. Предлози се крећу од партиципације оштећеног у оном делу преговора који се тиче његовог имовинског интереса, па до преговарања о казни; Sarah N. Welling, “Victim Participation in Plea Bargains”, *Washington University Law Review*, Vol. 65, No. 2, 1987, p.p. 306.; Tom R. Tyler, “A Psychological Perspective on Compensation for Harm: Examining the September 11th Victim Compensation Fund”, *Yale Law School Legal Scholarship Repository*, Vol. 53, 2003, p.p. 380-381.

⁵²⁶ Драган Јовашевић, *нав. дело*, 2010, стр. 266.

а притом има неки финансијски ефекат, односно имовинску вредност. Дакле, то може бити новац, предмети, услуге, итд. Примера ради, код кривичног дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога, то може бити новац који је учинилац стекао продајом опојне дроге, или код претходно наведеног примера отмице, новац, који отмичари добијају у виду откупа од породице отетог лица, код кривичног дела примања мита, новац који је учинилац примио као мито. У складу са поменутиим принципом реституције, свака корист стечена кривичним делом се од учиниоца мора одузети, Ако то није могуће, у случају да је предмет продао, или новац предао непозантом лицу, у замену предаје другу имовинску корист која одговара висини стечене, или ће платити њој сразмеран новчани износ.

Као мера превентивног карактера, подједнако је важна када је у питању било које кривично дело, а посебно оно са елементима организованог криминала, имајући у виду да је главни циљ криминалне делатности организованих криминалних група, стицање профита. Сама чињеница да је окривљеном сараднику и саучесницима, осуђујућом пресудом одузета имовинска корист стечена кривичним делом, требало би да делује у правцу одвраћања од вршења кривичних дела, јер свесни тога да имовинску корист не могу задржати, вршење кривичних дела убудуће, ради стицања економске добити, не би имало никакве сврхе. Иначе, субсидијаран карактер ове мере у односу на имовинскоправни захтев, нимало не умањује њен значај, јер ће се она у сваком случају одузети, било да је садржана у досуђеном имовинскоправном захтеву, или се, ако прелази износ истог, одузима у висини која прелази износ имовинскоправног захтева. Потребно је, наравно, да их везује исто кривично дело, односно да је оштећени пасивни субјект кривичног дела за које се терети окривљени сарадник у кривичном поступку. У складу са наведеним принципима, обавезност овог елемента у контексту споразума о сведочењу окривљеног, сматрамо сасвим коректним и оправданим, а анализирајући одредбе ЗКП-а, којима је регулисан споразум о признању кривичног дела, уочавамо да је одузимање имовинске користи такође његов обавезни елемент. Супротно ни код ове упрошћене процесне форме не би било могуће, у складу са већ наведеном одредбом КЗ РС, које је јавни тужилац у обавези да се придржава.

3.1.7. Жалба против одлуке о споразуму

3.1.7.1. Право на жалбу

Право на жалбу је, као једна од процесних гаранција правичности суђења⁵²⁷, предвиђено међународним и националним документима.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода у члану 13. предвиђа да свако лице, чија су права и слободе зајемчене Конвенцијом, повређене, има право на делотворни правни лек пред националним властима.⁵²⁸

Допунским протоколом уз Конвенцију, број 7, у члану 2, предвиђено је да свако ко је одлуком суда осуђен за кривично дело, има право да његову осуду преиспита виши суд.⁵²⁹

Праву на жалбу такође су посвећени чланови 2., 9. и 14. Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Тако су се државе уговорнице Пакта обавезале да: сваком лицу чија су права и слободе повређени, обезбеде право улагања делотворне жалбе (члан 2.)⁵³⁰; омогуће сваком лицу које је притварањем или хапшењем лишено слободе, право да уложи жалбу у циљу да суд без одлагања одлучи о законитости лишења слободе и нареди његово ослобођење, ако је притварање било незаконито (члан 9.)⁵³¹; омогуће сваком лицу које је оглашено кривим за неко кривично дело, право да његову кривицу преиспита виши суд у складу са законом (члан 14.)⁵³².

Одредбе Устава РС⁵³³ и Законика о кривичном поступку, указују да је нормативни израз права на жалбу у нашем правном систему, усклађен са међународним стандардима, у домену права на правично суђење.⁵³⁴ Читав је дијапазон права окривљеног предвиђен у Законнику о кривичном поступку, међу којима се могу издвојити она која се тичу конкретно права на изјављивање жалбе: одмах након изрицања пресуде,

---

⁵²⁷Robert K. Calhoun, "Waiver of the Right to Appeal", 23 *Hastings Const. L. Quarterly* 127, Vol. 23, 1995, p.p. 161.

⁵²⁸ *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, стр. 235.

⁵²⁹ *Протокол број 7*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, стр. 256.

⁵³⁰ *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, стр. 21.

⁵³¹ *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, стр. 26.

⁵³² *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*, Људска права-основни међународни документи, Епоха, Пожега, 2007, стр. 29.

⁵³³ *Устав Републике Србије*, Службени гласник, 2010. „Свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или законом заснованом интересу.“, члан 36. став 2.

⁵³⁴ Саша Кнежевић, *Основна начела кривичног процесног права*, СКЦ, Ниш, 2012, стр. 245.

треба бити обавештен о праву на изјављивање жалбе, а то обавештење мора садржати отправак пресуде који се доставља окривљеном; ради побољшања процесног положаја окривљеног, проширен је обим преиспитивања побијане пресуде и предвиђена забрана измене пресуде на штету окривљеног, ако је жалба изјављена само у његову корист.⁵³⁵

Осим окривљеног, право на жалбу као редовни правни лек имају и остале странке које се пресудом незадовољне. Улагањем жалбе оне желе постићи преиначење или укидање судске одлуке, која може али и не мора бити неправилна, што одлучујући по жалби решава непосредно виши суд. И уопште, сврха улагања правних лекова јесте преиспитивање правилности и законитости судске одлуке, а поред тога, на тај се начин врши контрола рада нижих судова.⁵³⁶

3.1.7.2. Одрицање странака од права на жалбу

Споразумевајући се, јавни тужилац, окривљени и његов бранилац, постижу сагласност о свим, обавезним, евентуално и факултативним елементима споразума. Свака од ових странака, генерално, има право на улагање жалбе. Имајући у виду коју одлуку суд доноси на основу споразума, као и сврху споразумевања, сасвим је логично да се они тог права могу одрећи, или боље речено, њиме располажу, у складу са својим интересима. Од одрицања права на жалбу, интерес имају странке које су споразум закључиле.

Јавном тужицу као носиоцу функције гоњења, свакако не иде у прилог да уложи жалбу против одлуке суда којом прихвата споразум, јер је унапред процењујући значај исказа окривљеног сарадника, на неки начин сигуран, да ће имати доказ више на страни оптужбе. Окривљени за кооперацију очекује да буде награђен неком од поменутих погодности, а бранилац као стручно лице које је обвезно да присуствује преговорима, поучавајући окривљеног о томе како треба да поступа, на неки начин, прихватање споразума, које се налази на половини пута до дефинитивног окончања поступка, третира и као свој успех. Ниједној од странака не иде у прилог улагање жалбе против одлуке суда којом он прихвата споразум, јер би то заправо значило да исказују своје

---

⁵³⁵ ЗКП, чланови 432-469.

⁵³⁶ Модул 3 кривична област – Редовни и ванредни правни лијекови, Цест Ф БиХ, Цест РС, Сарајево, 2006, стр. 3.

незадовољство поводом оних елемената које су они предложили и о њима постигли пуну сагласност.⁵³⁷

Оштећени не учествује у преговорима, дакле није странка при закључењу споразума. Када би му се дозволила могућност да учествује у преговорима, макар у оном делу који се тиче његових имовинских интереса, сматрамо да би тада требало предвидети могућност да уложи жалбу против решења којим суд прихвата споразум, имајући у виду да има правни интерес за побијањем овакве судске одлуке. Оправдано би било да тада жалбу уложи у погледу оних елемената који се тичу казне и њене висине, јер није био учесник у том сегменту преговарања. Дакле правни интерес за побијањем решења којим се споразум прихвата, имао би у погледу свих других елемената који се не тичу имовинскоправног захтева. Сматрамо да је овакву могућност законодавац занемарио, да не би ишао на уштрб начела ефикасности кривичног поступка.

Решење којим суд одлучује о споразуму, не представља коначну судску одлуку, јер се чека испуњење обавеза од стране окривљеног, односно његово сведочење. Њиме се решава да ли споразум опстаје или не, али се мериторно не одлучује о кривичној ствари. Ситуација је међутим другачија код споразума о признању кривичног дела. Када суд прихвати споразум, он то чини пресудом, као коначном судском одлуком, којом уједно утврђује врсту и меру казне и остале елементе о којима су се странке споразумеле, тако да је процедура краћа, јер изостаје сведочење окривљеног. О изменама које је наш законодавац увео поводом изјављивања жалбе против позитивне одлуке суда којом се споразум о признању кривичног дела прихвата, овде нећемо коментарисати, с обзиром да он није тема рада.

Одрицање од права на улагање жалбе против решења којим суд прихвата споразум, сматрамо сасвим оправданим и коректним законским решењем, јер је прилагођено природи и циљевима овог института.

3.1.8. Потпис странака и браниоца

Споразум потписују странке (јавни тужилац и окривљени) и бранилац, дакле лица која су учествовала у преговорима и сагласила се о свим његовим елементима.⁵³⁸ Њихов потпис представља потврду пуноважности споразума, и подједнако је важан

---

⁵³⁷ Holly P. Pratesi, "Waive Goodbye to Appellate Review of Plea Bargaining: Specific Performance of Appellate Waiver Provisions Should Be Limited to Extraordinary Circumstances", *Brooklyn Law Review*, Vol. 81, No. 3, 2016, p.p. 1237. Ако се странке већ одлуче на сарадњу, не могу оспоравати било који аспект договора.

⁵³⁸ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр.740.

обавезни елемент, као и сви остали, претходно наведени. Наиме, недостатак потписа чини споразум формално неисправним, што је даље разлог за његово одбацавање од стране суда.

У основи, овај елемент не изискује дубинску анализу, јер се у неку руку подразумева да сваки сачињен документ мора бити потписан, било да га је сачинило једно, или више лица, као што је случај код споразума.

3.2. Споразумевање у погледу имовине проистекле из кривичног дела као факултативни елемент споразума

У односу на одузимање имовинске користи стечене кривичним делом⁵³⁹, које је обавезни елемент споразума, код одузимања имовине проистекле из кривичног дела, јавном тужиоцу се пружа већи простор при оцени да ли ће и о овој мери преговарати. У том погледу, он вага који је интерес, за њега као носиоца функције гоњења, претежнији. На једној страни, одузимање имовине коју је окривљени сарадник стекао кривичним делом, а на другој, интерес за његовим сведочењем. Сврха закључивања споразума је управо сведочењем окривљеног, добити круцијалне доказе о кривичним делима организованог криминалитета која се суштински тешко доказују, тако да је свакако за јавног тужиоца, овај интерес претежнији. Наравно да необавезност овог елемента не значи да јавни тужилац у оквиру своје дискреционе оцене, неће посегнути за преговарањем о одузимању имовине. За овако нешто је потребна сагласност окривљеног, односно његовог браниоца. Изрицање ове мере не везује се само за споразум, већ и за редовну кривичну процедуру, тако да окривљени треба бити добро поучен од стране браниоца шта му је чинити. Да ли се изложити казни која га без икаквих погодности очекује у редовном кривичном поступку, у којем ће му, ако за то има основа, осуђујућом пресудом ова мера бити свакако изречена, или сагласити се са јавним тужиоцем, да се она уз погодности које га очекују након сведочења, изрекне коначном судском одлуком. Но, срж проблема не лежи само у претежности интереса, већ и у сложености поступка у којем, најпре јавни тужилац спроводи финансијску истрагу како би доказао да имовина коју поседује окривљени, није у сразмери са законито стеченим приходима. Ако је већ покренута финансијска истрага, није сасвим сигурно да ли ће

---

⁵³⁹ Кривичним Закоником предвиђено је да нико не може задржати имовинску корист прибављену кривичним делом. У смислу ове императивне одредбе, не наводи се имовина, већ само имовинска корист, услед чега је и споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела, необавезни елемент споразума о сведочењу.

окривљени уопште ући у поступак преговарања, а уколико се на то ипак одлучи, сам поступак доказивања се мора спровести до краја, не би ли се о овој мери могло преговарати.

Квантум доказаности потребан за одузимање имовине проистекле из кривичног дела, није увек био исти. Од редовног до проширеног одузимања имовине, кретао се од већег ка мањем обиму. Да би се применио модел редовног одузимања, из угла тужиоца, потребно је непосредно доказати незаконито порекло имовине. Код проширеног, установити да окривљени поседује имовину која је у несразмери са законито стеченим приходима, што јавни тужилац чини у оквиру финансијске истраге. Националана законодавства су у том погледу ишла у корак са европским стандардима, наравно укључујући и наше.

У сфери европског законодавства, донето је више Оквирних одлука⁵⁴⁰, којима се настојало регулисати проширено одузимање имовине, али су услед предвиђања алтернативних солуција, на том пољу биле поприлично нејасне и непрецизне, јер предвиђају већи, а у неким случајевима мањи доказни стандард потребан за одузимање имовине, тако да можемо рећи да нису биле у потпуности наклоњене концепту проширеног одузимања имовине. Не би ли се њихови недостаци отклонили, и државама, уз назнаку да у појединим случајевима поступају у складу са одредбама националног законодавства, дале јасне и прецизне смернице, 2014. године, донета је Директива о замрзавању и одузимању предмета и имовинске користи остварене кривичним делима у Европској унији.⁵⁴¹ Значај Директиве огледа се у следећем:

1) Оквирним одлукама предвиђено је одузимање имовине само код кривичних дела на која се оне односе, док су Директивом обухваћена сва кривична дела којима се остварује финансијска добит, укључујући и она превиђена Оквирним одлукама;

2) Акцент је стављен не само на учињена и њима сродна кривична дела⁵⁴², већ на целокупну криминалну активност припадника или организатора криминалних група,

---

⁵⁴⁰ *Council Framework Decision 2001/500/JHA of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime* (OJ L 182, 5.7.2001.); *Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property of evidence* (OJ L 196, 2.8.2003.); *Council Framework Decision 2005/212/JHA of 24 February 2005 on confiscation of crime-related proceeds, instrumentalities and property* (OJ L 68, 15.2.2005); *Council Framework Decision 2006/783/JHA of 6 October 2006 on the application of the principle of mutual recognition to confiscation orders* (OJ L 328, 24.11.2006.).

⁵⁴¹ *Directive 2014/42 EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union* (Official Journal of the European Union L 127/39, 29.4.2014.).

⁵⁴² Игор Вуковић, „Одузимање имовине проистекле из кривичног дела – европски оквир и српско законодавство“, *Crimen (VII)* 1/2016, стр. 7.

имајући у виду да се једна на другу надовезују, тако да се одузети може имовина проистекла из кривичних дела која су обележила криминалну каријеру учиниоца;

3) Оквирном одлуком 2005/212, предвиђена су три различита минимална захтева, које државе чланице могу применити код проширеног одузимања. Како им је пружено више опција, државе су се приклањале различитим минималним захтевима, што је кочило прекограничну сарадњу везану за случајеве одузимања⁵⁴³;

4) Директивом 2014/42 су усклађене одредбе о проширеном одузимању, постављањем једног минималног стандарда⁵⁴⁴, тако да нема простора за различито поступање држава. За примену концепта проширеног одузимања имовине, довољно је установити да се она налази у несразмери према законито стеченим приходима, дакле није потребно да орган гоњења непосредно доказује њено порекло, као што је случај код редовног одузимања. Једино се државама чланицама препушта да у својим националним законодавствима, могу предвидети одређени временски период у којем се може сматрати да имовина потиче из кривичних радњи (на пример, имовина проистекла из кривичних дела у последњих десет или пет година).

Концепт проширеног одузимања, предвиђа и Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Да би јавни тужилац установио коју имовину поседује окривљени, он спроводи финансијску истрагу. Податке о трансакцијама окривљеног и остале неопходне, прикупља од установа надлежних за такву врсту послова. Самим тим што се дужност јавног тужиоца заснива једино на томе да установи да се имовина коју окривљени поседује налази у несразмери са његовим законитим приходима⁵⁴⁵, не можемо рећи да је терет доказивања само на окривљеном. Окривљени је дужан да докаже незаконито порекло своје имовине, али са друге стране се и активност јавног тужиоца током финансијске истраге такође заснива на прикупљању доказа о томе да се одређена имовина налази у власништву окривљеног. Једино је терет доказивања незаконитог порекла имовине, који је у оквиру концепта редовног одузимања, сносио

---

⁵⁴³ *Directive 2014/42 EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union* (Official Journal of the European Union L 127/39, 29.4.2014.), p.p. 5.

⁵⁴⁴ *Directive 2014/42 EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union* (Official Journal of the European Union L 127/39, 29.4.2014.), p.p. 5.

⁵⁴⁵ *Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела* („Сл. Гласник РС“, бр. 32/2013 и 94/2016), члан 3. став 2. Имовином проистеклом из кривичног дела сматра се имовина власника, која је у очигледној несразмери према његовим законитим приходима. У ставу 4. истог члана предвиђено је да се власником сматра окривљени, окривљени сарадник, оставилац, правни следбеник, или треће лице.

јавни тужилац, сада пребачен на окривљеног.⁵⁴⁶ Ако окривљени не успе да то докаже, одузима се имовина која се налази у знатној несразмери према његовим легално стеченим приходима.

Ради се о поступку чији су учесници јавни тужилац и власник⁵⁴⁷, а законодавац не прецизира притом, да ли се он води одвојено, или у оквиру редовног кривичног поступка, а у овом сличају, поступка који се води поводом споразума о сведочењу. У случају паралелног вођења поступка, ситуација би била већ компликованија, захтева веће ангажовање обе странке, а питање је спремности окривљеног на овакав корак. У супротној ситуацији, дошло би до одуговлачења поступка, услед потребе за доказивањем. Наиме, код проширеног одузимања имовине, окривљени треба да докаже незаконито њено порекло, а уколико то не учини, онда се за сву његову имовину претпоставља да потиче од криминалних активности. Са друге стране, јавни тужилац, као што смо већ рекли, треба само да докаже да таква, незаконита имовина постоји у власништву окривљеног.

Одузимање имовине сматрамо подједнако важним као и одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом, када говоримо о сузбијању организованог криминалитета. У сваком случају се не сме дозволити да због претежнијег интереса сведочења, окривљени сарадник задржи имовину, јер би таквим поступањем, јавни тужилац само дао подстрек учиниоцу да са својом криминалном каријером настави.

Премда, као што смо већ навели, није забележен ниједан случај закључења споразума о сведочењу, ваља нагласити да је у периоду од 2013-2017. године, у поступку одузимања имовине проистекле из кривичног дела, пред Тужилаштвом за организовани криминал, трајно одузето: 8 кућа, 3 пословна простора, 1 гаража, 2 грађевинска земљишта, 1 путничко моторно возило, 1 теретно возило, 3 стана, 2 породичне зграде, 1 земљиште уз стамбену зграду површине 4 ара, вредности 35.000 евра.⁵⁴⁸ Од једног окривљеног је у наведеном периоду трајно одузет новчани износ од 15.000 евра и 212.306 динара.⁵⁴⁹

---

⁵⁴⁶ *Борба против организованог криминала у Србији – законодавство и пракса*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, стр. 6-7.

⁵⁴⁷ *Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела* („Сл. Гласник РС“, бр. 32/2013 и 94/2016), члан 4.

⁵⁴⁸ Доступно на: <http://www.rjt.gov.rs/ci/>, посећено: 30.09.2018.

⁵⁴⁹ *Исто*.

4. ОДЛУЧИВАЊЕ О СПОРАЗУМУ

4.1. Одбацивање споразума

Као што смо већ напоменули у једном од претходних наслова, функционалана надлежност суда приликом одлучивања о споразуму, подељена је зависно од тога у којој се фази поступка он подноси. До потврђивања оптужнице, о њему одлучује судија за претходни поступак, а након потврђивања оптужнице, председник већа.

Судбина споразума али и будућег сведочења окривљеног сарадника, зависи од тога коју ће одлуку суд донети. Суду стоје на располагању три солуције: да споразум одбаци, одбије или га прихвати.⁵⁵⁰ Притом се о томе одлучује на рочишту на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац.⁵⁵¹ Сврха одржавања овога рочишта јесте да се најпре суд увери у то да је окривљени добровољно и свесно приступио закључењу споразума, као и да се испита његова формална страна.⁵⁵² Важно је напоменути, да коју год одлуку суд донесе након разматрања споразума, њоме мериторно не одлучује о кривичној ствари, већ решењем или отвара, или затвара пут, даљем току поступка у којем би окривљени требао сведочити.

Најпре ћемо говорити о одбацивању споразума. Наш законодавац при регулисању већине одредби које се односе на споразум о сведочењу, упућује на сходну примену чланова којима се регулисан споразум о признању кривичног дела. Разлог за то вероватно лежи у томе што се он у пракси још увек није развио, али и услед подударности појединих одредби ова два института, могуће је одредбе једног применити при регулисању другог. О подударности поступка који се води поводом једног или другог споразума, можемо говорити све до момента одлучивања суда о споразуму. Па и тада, када је суд већ донео одлуку, о одбачају споразума на пример, у неким сегментима се сходно могу примењивати одредбе члана 316. ЗКП-а, којима је регулисано одбацивање споразума о признању кривичног дела.

Решење о одбацивању споразума, суд доноси када установи да је он формално неисправан,⁵⁵³ односно ако нема све елементе који су предвиђени као обавезни. Сваки је од њих подједнако важан за даљи ток поступка, примера ради, без споразума о врсти и висини казне, не може се након сведочења окривљеног донети одлука о кривичној

---

⁵⁵⁰ Вељко Делибашић, *Основне новине у Законнику о кривичном поступку из 2011. године*, 2016, стр. 25.

⁵⁵¹ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 740.

⁵⁵² Исто.

⁵⁵³ Исто.

санкцији. У оваквом случају, нема препрека да странке поново сачине потпун споразум и поднесу га суду на поновно одлучивање.⁵⁵⁴ Ради се о формалним пропустима, који се могу надокнадити.

Следећи разлог за доношење решења о одбацивању споразума јесте недолазак окривљеног који је уредно позван, на рочиште на којем се о споразуму одлучује.⁵⁵⁵ Сасвим оправдано је овај разлог предвиђен као разлог за одбацивање споразума, јер је присуство окривљеног, као странке која је споразум закључила, обавезно, као што је и јавног тужиоца и браниоца. Међутим, за разлику од њих, кључну фигуру ипак представља окривљени, јер се суд на рочишту мора уверити у то да је споразум закључио добровољно, свесно, као и да је својевољно пристао да сведочи.

Неоправдано одсуство окривљеног са рочишта упућује на констатацију да он заправо није заинтересован за то како ће се поступак даље одвијати.⁵⁵⁶ Ова ситуација и није толико алармантна, из разлога што је окривљени признао кривично дело, али није сведочио против саучесника. Може се десити да се у међувремену услед бојазни од могуће освете, предомислио, и на време одступио од даљих корака. Ако је већ признао извршење дела, поступак се враћа на редовну кривичну процедуру. Ипак, не можемо рећи да је ова ситуација за окривљеног безазлена, јер је осим признања, пружио информације о којима има непосредна или посредна сазнања везана за кривично дело или дела организованог криминалитета, његових саучесника, а све то, како би јавни тужилац могао унапред проценити да ли је подобан за сведочење. У односу на формалну неисправност споразума, која се допуном одређених обавезних елемената, може кориговати, у овом случају се о судбини споразума решава дефинитивно одбачајем. Из поменутих разлога, сматрамо да споразум са свом документацијом, треба бити уништен, као што суд иначе чини у случају његовог одбијања, о чему ћемо говорити у наредном наслову.⁵⁵⁷

Одсуство уредно позваног окривљеног може бити и оправдано. Може се десити да је из здравствених разлога, на пример, спречен да присуствује рочишту. У том случају, на основу члана 226. става 1. Законика о кривичном поступку, може поднети

---

⁵⁵⁴ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 727. С обзиром на то да у погледу одбачаја споразума о сведочењу, законодавац упућује на сходну примену одредби члана 316. ЗКП-а, којима је регулисан одбачај споразума о признању кривичног дела, решењем, овде смо се позвали на коментар наведених аутора дат при образложењу члана 316.

⁵⁵⁵ Вељко Делибашић, *Основне новине у Законнику о кривичном поступку из 2011. године*, 2016, стр. 25.

⁵⁵⁶ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 741.

⁵⁵⁷ Вељко Делибашић, *Основне новине у Законнику о кривичном поступку из 2011. године*, 2016, стр. 25.

молбу за повраћај у пређашње стање, у року од осам дана од дана престанка сметње, а уз молбу и документацију која оправдава његов изостанак. У пракси је било случајева да молбу за повратак у пређашње стање, суд прихвати, када као разлог спречености окривљени наведе болест њему блиског лица, супруге, на пример.⁵⁵⁸ О молби одлучује суд који је донео решење о одбацивању споразума, а да би била прихваћена, мора бити поткрепљена адекватном медицинском, или другом документацијом, зависно од разлога спречености. За разлику од претходне ситуације, овде се не решава о судбини споразума дефинитивно, решењем о одбачају, већ ако суд прихвати молбу, требало би да закаже поново рочиште на којем ће се о споразуму одлучивати. Самим настојањем да свој изостанак, подношењем молбе, оправда, окривљени показује спремност да рочишту присуствује, а у складу са тиме и касније, када суд прихвати споразум, сведочи, односно да до краја поступка буде кооперативан. Осим из овог разлога, сматрамо да му суд то право не може ускратити, посебно имајући у виду чињеницу да је тужиоцу пружио основне информације о криминалној организацији којој припада и да је извршење кривичног дела већ признао.

4.2. Прихватање споразума

Прихватање споразума изискује да се суд лично увери у одређене околности под којима је окривљени исти закључио. Након што узме споразум у разматрање и установи да он садржи све неопходне (обавезне) елементе, исти ће прихватити, када утврди:⁵⁵⁹

- 1) Да је окривљени добровољно и свесно признао извршење кривичног дела;
- 2) Да је окривљени свесно и добровољно пристао да сведочи;
- 3) Да је свестан свих последица закљученог споразума;
- 4) Да је казна или друга кривична санкција, ублажавање казне, ослобођење од казне, или одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења, предложена у складу са одредбама Законика о кривичном поступку, или Кривичног законика.

Да поновимо, иако законодавац у члану 323. ЗКП-а, којим су предвиђени услови за прихватање споразума, не прецизира као посебан, услов добровољног и свесног признања, он је итекако важан елемент који се не сме занемарити, који, уколико су

---

⁵⁵⁸ ОСЧ, Кж. бр. 541/06 од 28. децембра 2006, у: Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 540.

⁵⁵⁹ ЗКП, члан 323.

остали услови испуњени, чини споразум пуноважним, валидним документом⁵⁶⁰. Не можемо чак ни рећи да је занемарен, већ се у неку руку подразумева, што је последица све веће примене у пракси споразума о признању кривичног дела.

О добровољности и свесности признања, већ смо говорили у контексту садржине споразума, односно елемената које мора садржати. На рочишту којем присуствују јавни тужилац, окривљени и бранилац, суду се подноси на увид споразум, али овај писани документ није довољан како би се утврдило да ли је окривљени сарадник признао кривично дело добровољно и свесно. Лично уверење суда заснива се на постављању одређених питања окривљеном⁵⁶¹:

1. Како сте се изјаснили о кривици?
2. Да ли знате да ако се изјасните кривим, губите право на судски поступак (суђење)?
3. Да ли се тог права одричете?
4. Да ли разумете шта значи одустајање од овог права?
5. Да ли знате да ако се изјасните кривим, губите право на улагање жалбе?
6. Да ли се тог права одричете?
7. Да ли разумете шта значи одустајање од тог права?
8. Да ли сте упознати са тиме да се одричете од своје привилегије – забране самооптуживања?
9. Да ли Вас је неко присилио на потврдно изјашњавање о кривици?

Ова питања за сврху имају елиминисати постојање заблуде код окривљеног сарадника, приликом потврдног изјашњавања о кривици, посебно одрицања од права на жалбу, права на суђење и привилегије забране самооптуживања. Осим наведених, као што смо већ поменули, суд окривљеном може поставити и питања везана за то да ли је у скорије време, током закључивања споразума, као и непосредно пре доласка на рочиште на којем се одлучује о споразуму, конзумирао алкохол, или опојну дрогу, да ли болује од неке душевне болести (што смо већ размотрили у оквиру обавезних елемената споразума).

Питања којима суд утврђује да ли је окривљени добровољно и свесно пристао да сведочи, суштински су истоветна питањима која се односе на признање кривичног дела.

---

⁵⁶⁰ Jacqueline E. Ross, "The Entrenched Position of Plea Bargaining in United States Legal Practice", *American Journal of Comparative Law*, Vol. 54, 2006, p.p. 719. "Plea agreements are treated as valid if the defendant enters the plea voluntarily".

⁵⁶¹ Доступно на: <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/pleading-guilty-what-happens-court.html>, посећено: 01.10.2018.

Једино томе можемо додати увереност суда у то да је пристао да сведочи под одређеним условима. Дакле, ако се у улози окривљеног сарадника нађе близак сродник лицу, или лицима, против којих треба сведочити, мора унапред бити упознат са тиме да није ослобођен од дужности сведочења, односно да се не може позивати на привилегије које иначе сведоцима припадају. Притом, никакав притисак на сведочење није дозвољен, како од стране тужиоца, тако и од стране браниоца, што важи и за потврдно изјашњавање о кривици. Томе у прилог говоре међународни документи, о којима смо већ говорили.

Испод плашта законских норми, кроз праксу се провлаче одређени видови подстицања окривљеног од стране тужиоца, како да призна извршење дела, тако и да сведочи. Примера ради, иако закључење споразума треба бити акт слободне воље окривљеног, тужилац га може убедити да против њега постоје јаки докази⁵⁶², те да му је, у циљу избегавања редовне кривичне процедуре и строжије казне или друге кривичне санкције, сарадња једина опција. Овакво тужиочево поступање нема елементе кривичног дела изнуђивања исказа, тако да је у тој, префињенијој варијанти, већ дуже време присутно у пракси.

Са друге стране, отвара се питање, у којој мери заправо признање може бити истинито, и који мотиви су тада код окривљеног присутни. Исто питање се отвара и када говоримо о сведочењу, односно у овој фази поступка, показаној спремности окривљеног да сведочи. Ради се о питањима која су предмет дебата у упоредном законодавству, те ћемо се њиховој анализи позабавити при разматрању оправданости примене споразума о сведочењу.

Последњи услов који треба бити испуњен, јесте усклађеност појединих елемената споразума са одредбама Кривичног законика.⁵⁶³ Договор који су тужилац и окривљени постигли о казни или другој кривичној санкцији, њеној висини, или ублажавању, или ослобођењу од казне, мора бити у складу са одредбама којима законодавац регулише дотичне институте, једном речју, елементи о којима је постигнут споразум, не смеју бити изван законских оквира.⁵⁶⁴ Примера ради, ако се окривљени који је закључио споразум о сведочењу, терети да је као самостални извршилац учинио кривично дело изнуде, притом прибавио имовинску корист која прелази износ од милион и петсто хиљада

---

⁵⁶²То може бити непосредно опажање сведока, али је питање колика је његова доказна вредност. Тада, и поред тога што му је бранилац предочио да препознавање од стране сведока, јесте посредан доказ, окривљени ипак пристаје на сарадњу са тужиоцем, јер је то, како му је већ предочено, сигурнија опција. Више о томе: Данило Л. Николић, нав. дело, *нав. дело*, 2009, стр. 238.

⁵⁶³ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 742.

⁵⁶⁴ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 743.

динара (чл. 214. став 3. КЗ РС), а тужилац са њим постигне договор о ублажавању казне, такав споразум неће бити прихваћен, јер је за овај облик кривичног дела изнуде, предвиђена забрана ублажавања казне. Или, када се договарају о ослобођењу од казне, за то морају постојати услови предвиђени у општем делу КЗ РС.

Код договора о висини казне, у теорији наилазимо на став да би суд требао одбити споразум, уколико сматра да је договорена казна неоправдано строга, или пак, неоправдано блага.⁵⁶⁵ У таквом случају, суд казну не одмерава, али испитујући усклађеност договорене казне, а у том контексту њено ублажавање или ослобођење од исте, са одредбама КЗ РС, он врши оцену да ли она одговара тежини учињеног кривичног дела. Да ли се овакво становиште може прихватити? Имајући у виду спорна питања којима смо се бавили код одмеравања казне, сматрамо да је у духу адверзијалног система, овако нешто неизводљиво. Суд у овом случају казну не одмерава, али је потребно да и при оцени усклађености договорене казне са тежином учињеног кривичног дела, осим у околности под којима је оно учињено, има увид и у личне прилике учиниоца, које су итекако важне при ублажавању или ослобођењу од казне. Не само код договора о врсти и висини, већ и врсти и рапону казне, суд нема увид у личне прилике учиниоца, већ само тужилац. Закључак који бисмо могли извести јесте следећи, да суд може одбити споразум када казна или друга санкција, ублажавање казне, или ослобођење од казне није усклађена са одредбама кривичног законодавства. Наспрам тога, имајући у виду да је увођењем адверзијалних елемената његова традиционална улога нарушена, сматрамо да његова оцена неоправдано благе или строге казне која је договорена, не може бити разлог за одбијање споразума.⁵⁶⁶ Овиме свакако немамо намеру пркосити принципу индивидуализације казне, али нас једноставно на овакву констатацију наводи доказна пасивност суда као одлика англоамеричког правног система, која је као један вештачки елемент припојена и нашем кривичном поступку.

---

⁵⁶⁵Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 743.; Данило Л. Николић, *нав. дело*, 2009, стр. 186-187.

⁵⁶⁶ Ако се на пример окривљени сарадник терети за кривично дело изнуде из члана 214. став 2. КЗ РС, а тужилац са њиме постигне споразум о ублажавању казне, суд га може одбити због забране ублажавања казне за овај облик изнуде. Али, ако је предмет оптужбе кривично дело изнуде из става 1. члана 214., за које је законом запређена казна затвора у трајању од једне до осам година, тужилац може са окривљеним сарадником постићи договор којим суду предлаже ублажавање казне у трајању од, на пример, осам месеци, јер је имао увид у све важне околности које се при ублажавању казне узимају у обзир.

4.3. Одбијање споразума

Још једна негативна одлука коју суд може донети разматрајући споразум, јесте одлука о његовом одбијању, која се, као и претходне доноси у форми решења. Разлоге за овакву врсту одлуке, ЗКП предвиђа у члану 324.

Најпре, то су разлози дати у члану 338. став 1., услед којих и иначе законодавац предвиђа да нема места оптужби, и да се кривични поступак обуставља. До одбијања споразума може доћи када суд утврди да:⁵⁶⁷

- 1) Дело које је предмет оптужбе окривљеног сарадника, није кривично дело, а нема услова за примену мера безбедности;
- 2) Да је кривично гоњење застарело, или да је дело обухваћено амнестијом или помиловањем, или да постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење;
- 3) Да нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени сарадник учинио кривично дело које је предмет оптужбе.

Опис кривичног дела за које се терети окривљени сарадник, први је међу таксативно набројаним обавезним елементима споразума о сведочењу. Први, али и најважнији елемент, како би окривљени и његов бранилац имали представу о томе за које се кривично дело извршилац терети, и наравно, како би суд самим увидом у чињенични опис, могао констатовати да ли постоје материјални или процесни разлози који би ометали даље вођење поступка. Поред чињеничног описа, јавни тужилац у споразуму наводи и правну квалификацију кривичног дела. Увидом у споразум, суд може констатовати да описано дело није кривично дело, ако му недостаје неки од елемената опшег појма кривичног дела (предвиђеност дела у закону, противправност, кривица). Из овога следи да он заправо није везан правном квалификацијом дела коју је дао јавни тужилац. Упоредо са тиме, суд споразум може одбити, ако из чињеничног

---

⁵⁶⁷ Вељко Делибашић, *Основне новине у Законику о кривичном поступку из 2011. године*, 2016, стр. 26.

описа следи да је на пример дело учињено у нужној одбрани⁵⁶⁸, или крајњој нужди⁵⁶⁹, или, ако у међувремену дође до промене кривичног законодавства у корист окривљеног, декриминализацијом дела. Имајући у виду фазу кривичног поступка у којој се споразум закључује, сматрамо да из овог разлога споразум може бити одбијен од стране судије за претходни поступак, дакле када је он закључен до потврђивања оптужнице. Ово је разлог, како за обуставу истраге, тако и за одбијање оптужбе, услед којег се кривични поступак обуставља. Странке, као што смо навели, имају могућност да споразум закључе и након потврђивања оптужнице, све до окончања главног претреса. Суд не би могао потврдити оптужницу, ако дело које је предмет оптужбе, није кривично дело, тако да је у овој фази поступка неизводљиво одбити споразум из поменутог разлога. Исто важи и за обухваћеност дела амнестијом, помиловањем, или ако је наступила застарелост гоњења, до чега може доћи од момента закључења споразума, до тренутка када суд о њему одлучује. У принципу, то не би требао бити велики временски размак, јер се настоји избећи одуговлачење поступка.

Изјава окривљеног којом се потврдно изјашњава о кривици, није довољан доказ да је окривљени сарадник извршио кривично дело. Потребно је да буде поткрепљено другим доказима, не би ли се испунили услови за основану сумњу да је извршио кривично дело. Овде долазе до изражаја преширока овлашћења, која је тужилац себи приуштио, да чак и у ситуацији доказног дефицита изражава вољу за преговарањем и након тога закључењем споразума. Законодавац је овако широке границе сузио, дајући суду могућност да кроз одбијање споразума у случају недостатка доказа, спроведе контролу како над тужиоцем, тако и над окривљеним. Ни окривљени не може очекивати

---

⁵⁶⁸ Суд треба добро рамотри да ли постоје сви елементи за констатацију да је дело учињено у нужној одбрани, а посебно да није дошло до њеног прекорачења, јер се тада из права прелази у неправо, односно постојаће кривично дело ако су прегорачене границе нужне одбране. Тако, када окривљени први изврши напад на имовину другог лица, разваљујући капију на његовом дворишту, и истовремено му запрети да ће га убити, па тако испровоцира и скриви напад на себе, неће му се признати право на нужну одбрану, из Пресуде Апелационог суда у Нишу, Кж. 3205/10 (1) од 07.12.2010. године; Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 824/06 од 21.03.2006. године (Окривљени је прекорачио границу нужне одбране када је оштећени кренуо песницом да га удари, а он у својој одбрани искористио средство подобно да се тело тешко телесно повреди, и оштећеном нанео лаку телесну повреду). Драган Јовашевић, „Примена института нужне одбране у теорији и пракси кривичног права“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 50, 2007, стр. 62, фн. 37. Суд је признао постојање института нужне одбране код лаке телесне повреде, када је учинилац после свађе, оштећеном нанео повреду секиром, а претходно је бежао од оштећеног, који га је јурио са каменом у руци (Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 2007/2005).

⁵⁶⁹ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. бр. 2078/04 од 20.09.2005. године (Суд није прихватио постојање института крајње нужде, када је окривљени због рекетирања земунског клана, позајмљивао новац и учинио кривично дело преваре, констатујући да се ова опасност могла отклонити пријављивањем лица која су га рекетирала). Код окривљеног сарадника, ситуација би већ била супротна овој, суд би констатовао постојање крајње нужде, и решењем споразум одбио.

да само својим признањем, које нија аргументовано другим доказима, без обзира на показану спремност да сведочи, дође до блажег кажњавања.

До одбијања споразума може доћи и ако нису испуњени услови за његово прихватање. Ако на пример, суд од окривљеног добије негативан одговор на неко од питања постављених у циљу да се увери у добровољност и свесност признања, као и у то да је добровољно пристао да сведочи, то ће бити један од разлога за одбијање споразума, имајући у виду да недостаје слободна воља окривљеног сарадника. Међутим, притисци на окривљеног могу бити изведени на дискретан начин, да их он заправо и није свестан⁵⁷⁰, или, њима може да подлегне, свестан тога да ће од такве сарадње имати користи.

У решењу којим одбија споразум, суд мора образложити разлоге којима се руководио при констатацији да он даље не може опстати. Странкама није ускраћено право, да у року од три дана од дана достављања решења, изјаве жалбу, јер наравно имају правни интерес да га побијају.⁵⁷¹ Ипак, не у свим случајевима. Ако је на пример, разлог за одбијање, декриминализација дела, или застарелост кривичног гоњења, сматрамо да изјављивање жалбе тада не би имало никакве сврхе. Са друге стране, ако су се странке споразумеле око ослобођења од казне, а суд нађе да за то нема основа предвиђених у кривичном законодавству, оне могу изјавити жалбу са образложењем да ће, ако она буде усвојена, постићи договор о ублажавању казне, наравно водећи рачуна о томе да не постоји за дотично дело рестрикција ублажавања казне.

У случају да суд не усвоји жалбу, споразум се са свим списима мора уништити.⁵⁷² Најпре, из разлога што је окривљени признао кривично дело, да се у редовном кривичном поступку по њега не би створило негативно окружење.⁵⁷³ Признање је дато у оквиру споразума, те сматрамо да га не би требало користити у редовном кривичном поступку. Осим тога, пружио је неке информације о криминалној делатности организоване криминалне групе којој припада, које су дате само у сврху закључења споразума, те такође сматрамо да у случају негативног исхода, и овај мимиум информација, али не и безначајан, не сме бити разоткривен другим органима поступка, пред којима ће се спровести против некадашњег окривљеног сарадника, редовна кривична процедура. Из тог разлога, суд који је решењем одбио споразум, не може

---

⁵⁷⁰ Доступно на: <https://atlassociety.org/commentary/commentary-blog/5303-when-prosecutors-intimidate-witnesses>, посећено: 04.10.2018.

⁵⁷¹ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 745.

⁵⁷² Исто.

⁵⁷³ Исто.

учествовати у даљем току поступка против окривљеног. Ради се о разлозима за обавезно изузеће судије, који би могли изазвати сумњу у његову непристрасност.⁵⁷⁴

5. ПОЛОЖАЈ ОКРИВЉЕНОГ КАО СВЕДОКА

Пре него се упустимо у предметну анализу, укратко ћемо се осврнути на нека општа питања и предлоге, које смо већ изнели.

Најпре, из самог назива „окривљени сарадник“, произилази да законодавац потенцира процесно својство окривљеног. Но, учачамо да се до доношења коначне судске одлуке, у истом лицу смењују својства окривљеног (током закључења споразума), сведока (приликом испитивања на главном претресу), и коначно, окривљеног (доношењем пресуде којом се оглашава кривим, а ослобађа од казне, или се казна ублажава).

У односу на споразум о признању кривичног дела, признање овде јесте битно, али не од суштинског значаја за откривање и доказивање кривичних дела организованог криминалитета, као што је сведочење окривљеног (припадника криминалне организације). Другим речима, управо сведочење, чини суштину кооперативности окривљеног сарадника са органима гоњења.

Новина коју законодавац уводи 2013. године, изазвала је недоумице у теорији⁵⁷⁵, а како ће функционисати на практичном пољу, остаје да се види и пропрати у наредном периоду. За сада, дакле, сва законска решења и коментари којима су пропраћена, остају само у нормативним оквирима и сфери теорије, још увек нереализовани у пракси. Да не бисмо у тексту понављали о којим је новинама реч, овде ћемо се само осврнути на предлог који смо већ изнели, како би се примена предметног института олакшала у пракси. Недоумице везане за то који ће јавни тужилац споразум закључити, пред којим судом, који ће јавни тужилац испитивати окривљеног сарадника, пред којим судом, нису присутне у пракси САД-а, Италије, Енглеске. Наиме, окривљени сарадник се може теретити и за неко друго кривично дело, али у овим земљама није извршена

---

⁵⁷⁴ ЗКП, члан 37. став 2. Када не би било предвиђено обавезно изузеће судије у овом случају, постоји могућност да у редовном поступку према окривљеном буде пристрасан, знајући да је дело већ признао и пружио значајне информације које могу послужити као доказ. Тада би, као орган надлежан за изрицање кривичне санкције, могао утицати на ублажавање казне. Јавни тужилац, као носилац функције гоњења, може бити исто лице, јер у редовном поступку, нема утицаја на одмеравање казне, за разлику од поступка који се води поводом споразума.

⁵⁷⁵ Вељко Делибашић, *нав. дело*, 2016, стр. 20.

централизација органа, надлежних за борбу против организованог криминалитета. Решење овог проблема код нас, наравно не лежи у децентрализацији органа који су својим радом успели да се суоче и стану на пут, најопаснијим кривичним групама. Сматрамо да би најефикасније било вратити се на законско решење, којим је први пут регулисан институт окривљеног сарадника код нас, да то може бити само лице које се терети за кривична дела организованог криминалитета, али не и друга кривична дела. Тако би били испуњени услови за спајање кривичног поступка, те би један исти орган закључивао споразум и испитивао окривљеног сарадника, а такође би исти суд одлучивао о споразуму, и доносио коначну, мериторну одлуку, на основу сведочења.

У редовима који следе, руководићемо се изнетим предлогом, без уплитања у спорна питања, на која још увек ни пракса није имала прилике да да одговор. Тако ћемо, фокус ставити искључиво на анализу положаја окривљеног као сведока, потом и самог чина испитивања окривљеног сарадника, не осврћући се на теме, које би нас одвукле у неком другом смеру.

5.1. Права окривљеног сарадника као сведока

Иако процесни положај сведока у кривичном поступку, чине његова права и дужности, одувек се на неки начин потенцирало на његовим дужностима⁵⁷⁶, док су права егзистирала у њиховој позадини. Она јесу постојала, али им се није придавао толики значај. Посебно када је код надлежних органа оформљена свест о великој опасности организованог криминалитета, који представља претњу по националну и економску безбедност не само унутар држава, већ и на светском нивоу, међународна заједница и национална законодавства, настојали су да у први план ставе права сведока, а упоредо са тиме предвидела и њихову заштиту. Припадници кривичних организација који су се одлучили на тај корак, да сведоче против саучесника и организатора кривичних група, изложени су великом ризику, углавном након окончања поступка. Претња по њихову безбедност, притом не морају бити, и у принципу нису, директно осуђени припадници, или организатори, већ то може бити широк круг лица са којима су сарађивали. На заштити сведока, потенцирало се, и потенцира се, из два разлога. Прво, да не би страх по сопствену безбедност и безбедност блиских лица, одвратио потенцијалне сведоке од сведочења, чиме би органи правосуђа изгубили значајно

---

⁵⁷⁶ Татјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 220.

доказно средство, гаранције им се пружају кроз програм заштите. Друго, у намери да се заиста њихов физички и психички интегритет, у потпуности заштити, те да се у складу са тиме у сведочење могу упустити без стрепње од могуће освете, када напусте зграду суднице, ако буду ослобођени од казне, а у случају њеног ублажавања, да казну могу без бојазни од напада других осуђеника, јер су међу њима већ жигосани као „издајнице“, издржати у казненој установи.

Генерално гледано, окривљеном сараднику, суштински, припадају сва она права која припадају сведоцима. Ако изузмемо рестрикцију привилегија које иначе сведоцима припадају, превасходно мислимо на општа права, попут накнаде трошкова који су настали услед сведочења.⁵⁷⁷ То могу бити трошкови превоза, боравка у другом месту, ако се пребивалиште окривљеног сарадника не налази на подручју суда пред којим сведочи.⁵⁷⁸ Такође, ако је запослен, следује га накнада за зараду коју је изгубио због сведочења.⁵⁷⁹ О наведеним трошковима се јавни тужилац и окривљени споразумевају, а то представља обавезни елеменат споразума.

Не умањујући значај наведених, општих права, фокусираћемо се на она установљена у циљу заштите психичког и физичког интегритета, током (процесна заштита) и након окончања кривичног поступка (ванпроцесна, програмска заштита), која најпре предвиђају поједини међународни документи.⁵⁸⁰ У погледу процесне заштите, иако законодавац регулишући споразум о сведочењу окривљеног то не прецизира, на основу члана 102. став 1., којим је предвиђена основна заштита сведока, сматрамо да окривљени сарадник има најпре право на законит и хуман поступак. То подразумева заштиту од увреде, претње и сваког другог напада, а у складу са тиме и сам суд и јавни тужилац, који је са њиме закључио споразум, морају поштовати достојанство његове личности.⁵⁸¹ Када говоримо о статусу заштићеног сведока, окривљени сарадник свакако испуњава услове да се према њему током поступка, односно током сведочења, примене мере посебне заштите. До оваквог закључка долазимо имајући у виду члан 105. ЗКП-а, којим је предвиђено да ће суд статус заштићеног сведока одобрити лицу, које би давањем исказа и пружањем одговора на поједина питања, себе, или себи блиска лица, изложио опасности по живот, здравље, слободу, или имовину већег обима. У овим

---

⁵⁷⁷ Станко Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 314.

⁵⁷⁸ Исто.

⁵⁷⁹ Исто.

⁵⁸⁰ Gert Vermeulen, *EU standards in witness protection and collaboration with justice*, Maklu, 2005, p.p. 22.

⁵⁸¹ Војислав Ђурђић, *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 283.

законским одредбама, препознајемо да најпре таква бојазан постоји код окривљеног сарадника. Мере посебне заштите током сведочења, обухватају: прикривање изгледа сведока, испитивање из посебне просторије, уз промену његовог гласа, испитивање путем техничких средстава за пренос и промену звука и слике.⁵⁸² Мере процесне заштите, међутим, ЗКП није предвидео у односу на окривљеног сарадника. Према члану 112., предвиђено је да се законске одредбе чланова 105. – 111., којима је регулисана процесна заштита сведока, сходно примењују на заштиту прикривеног иследника, вештака, стручног саветника и стручно лице. Испитивање окривљеног сарадника, о којем ћемо посебно говорити, обавља се након саслушања саопштужених, који остају у судници, те сматрамо да би и према окривљеном сараднику требало применити све мере посебне заштите.

Посебну пажњу заслужује ванпроцесна заштита. Окривљени сарадник, након сведочења, напушта зграду суднице, и просто речено бива препуштен самом себи, или ако му је казна ублажена, његов физички и психички интегритет може бити угрожен током издржавања казне, што смо већ и напоменули. Ванпроцесна, или програмска заштита, регулисана је Законом о програму заштите учесника у кривичном поступку. Нажалост, и овде уочавамо велики недостатак, који је можда и разлог томе да у досадашњој пракси пред Тужилаштвом за организовани криминал, није закључен ниједан споразум о сведочењу. Наиме, Закон се задржао на програмској заштити сведока сарадника, али не окривљеног сарадника.⁵⁸³

Заштиту сведока у области организованог криминала, пре, током и након сведочења, предвиђају Резолуција Савета Европе од 23. новембра 1995. године о заштити сведока у борби против међународног организованог криминала, Препорука Савета Европе Р (97) 13 о застрашивању сведока и праву одбране, Препорука Савета Европе Р (2005) 9 о заштити сведока и сарадника правосудја.

У борби против међународног организованог криминала, Савет Европе пружа смернице државама чланицама у погледу процесне и програмске заштите сведока. Према општим принципима Резолуције Савета Европе од 23. новембра 1995. године⁵⁸⁴,

---

⁵⁸² Снежана Бркић, „Заштита сведока у законодавству Србије и перспективе развоја“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2005, стр. 167-168.

⁵⁸³ *Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку* („Сл. Гласник РС“, бр. 85/2005), члан 3. став 1. Предвиђено је да се програмска заштита пружа следећим учесницима у кривичном поступку за дела организованог криминала: осумњиченом, окривљеном, сведоку сараднику, сведоку, оштећеном, вештаку и стручном лицу.

⁵⁸⁴ *Resolution of the Council of 23 November 1995 on the protection of witnesses in the fight against international organized crime* (ОЈ С 327, 7.12.1995), А. (1), (5), (6). Резолуција користи појам „било које лице“ које

сведоком који треба бити обухваћен програмом заштите, сматра се било које лице, без обзира на његов правни статус, које поседује одређене информације везане за организовану криминалну делатност, за које надлежни орган сматра да може бити угрожен током и након окончања поступка. Притом, сваки случај треба испитивати појединачно, те утврдити да ли је потребно за укључивање у програм заштите, тражити сагласност сведока и њему блиских сродника. Ако надлежни орган процени да је претња сведоку озбиљна и непосредна, њему и члановима породице мора бити промењен идентитет.

Обе наведене Препоруке, такође потенцирају заштиту сведока. Прва (Препорука Савета Европе Р (97) 13)⁵⁸⁵, акценат ставља на процесну заштиту сведока од застрашивања, дакле током поступка. С обзиром на то да се сведоцима пружа процесна заштита, њоме је предвиђено да сведоке треба подстицати на сарадњу, када располажу значајним информацијама, посебно онима које се односе на организовани криминалитет. Посебно значајном сматрамо смерницу дату државама чланицама, да одредбама кривичног процесног законодавства требају предвидети да суд током оцене исказа сведока, у контексту начела слободне оцене доказа, треба имати у виду утицај застрашивања на његов сведочки исказ. Друга (Препорука Савета Европе Р (2005) 9)⁵⁸⁶, потенцира и процесну и програмску заштиту обичних и сведока који сарађују са органима правосуђа.

На основу изнетог, окривљени сарадник као сведок у нашем правном систему, има права на законит и хуман поступак, право на заштиту од увреде и претњи током сведочења, али му је ускраћено право на процесну и програмску заштиту. Ово сматрамо великим пропустом нашег кривичног процесног законодавства. Ако законодавац предвиђа као посебан, институт окривљеног сарадника, очекујемо, без обзира на то што добија процесно својство сведока након прихватања споразума, да исти буде и прецизиран у већ поменутом члану о сходној примени одредаба о заштићеном сведоку. Наиме, и прикривени иследник се може појавити као сведок у кривичном поступку, а примећујемо да је у том случају законодавац ипак прецизан, наводећи да ће се правила о заштићеном сведоку примењивати према прикривеном иследнику. Ако окривљеном

располаже информацијама везаним за организовани криминалитет, који је ширег опсега, тако да укључује и лица која сведоче на основу споразума.

⁵⁸⁵ *Recommendation No. R (97) 13 of the Committee of Ministers to member states concerning intimidation of witnesses and the rights to defence*, II. General principles, (4), (5).

⁵⁸⁶ *Recommendation Rec (2005) 9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice*, II. General principles.

као сведоку правни поредак не пружа никакве гаранције које се тичу његове, и безбедности њему блиских лица, током, а посебно по окончању поступка, сасвим је разумљива његова бојазан да приступи закључењу споразума. Осим тога, очигледна је у том погледу неусаглашеност нашег са европским законодавством. Да би институт окривљеног сарадника заживео у нашој судској пракси, изнећемо предлоге везане за измене и допуне постојећих законских решења. Прва се препорука односи на допуну одредби ЗКП-а, у којима кругу лица обухваћених процесном заштитом, треба додати окривљеног сарадника. Друга, с обзиром на то да је још увек на снази Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку од 2005. године, предлажемо доношење новог, у којем би наместо сведока сарадника, требало навести окривљеног сарадника, што би наравно било компатибилно постојећим законским решењима која се односе на споразум о сведочењу окривљеног.

5.2. Дужности окривљеног сарадника као сведока

Према окривљеном сараднику се поступа на исти начин као и према осталим сведоцима, на основу законских правила која предвиђају њихова права и дужности. Изузетак, с обзиром на то да се не ради о обичном сведоку, представља, већ поменута рестрикција у погледу привилегија које иначе припадају сведоцима.

У складу са општим појмом сведока (чл. 91. ЗКП), сведок је лице, за које постоји вероватноћа да ће пружити информације о кривичном делу, учиниоцу, или другим чињеницама које се у кривичном поступку утврђују. Или, у складу са начелом монофункционалности, сведок се одређује као физичко лице, које није окривљено, а које има одређена сазнања о чињеницама које се у кривичном поступку утврђују, при чему га орган који води поступак, позива да о сазнањима којима располаже, да свој исказ.⁵⁸⁷ С обзиром на то да сазнања којима располаже окривљени сарадник, треба да послуже уз остале, као круцијални доказ о кривичним делима криминалне организације којој припада, мишљења смо да у контексту појма окривљеног као сведока код ових кривичних дела, саме информације заслужују атрибут „важне“. Осим тога, да поновимо, спајањем две процесне функције у једном лицу (окривљеног и сведока), у духу адверзијалног система је и код нас направљен изузетак од начела монофункционалности. У складу са наведеним, окривљеног сарадника, или окривљеног

---

⁵⁸⁷ Станко Бејатовић, *нав. дело*, 2008, стр. 308.

као сведока, можемо дефинисати као физичко лице, за које је специјални тужилац проценио да ће пружити важне информације о кривичном делу (кривичним делима) организованог криминалитета и саучесницима, као припадницима криминалне организације, чији је он члан.

Дужности окривљеног се своде на дужности које иначе имају сведоци у кривичном поступку. Имајући у виду опште одредбе ЗКП-а, којима су регулисане дужности сведока, као и одредбе којима је регулисан споразум о сведочењу, окривљени је као сведок дужан да се одазове позиву суда и да сведочи⁵⁸⁸, положи заклетву⁵⁸⁹, да говори истину и притом не прећути ништа што му је познато о предмету суђења⁵⁹⁰. Још током закључења споразума, упозорен је од стране јавног тужиоца да давање лажног исказа представља кривично дело, такође и упућен да му не припадају привилегије иманентне сведоцима.

Самим тим што се споразумом обавезао да ће дати изјаву о свему што му је познато о кривични делима поводом којих се поступак води против припадника и организатора криминалне организације, окривљени је дужан да се одазове позиву суда, да се одређеног датума и у одређено време, појави на главном претресу у својству сведока. Законодавац није прецизирао случај неодазивања окривљеног сарадника на позив суда да сведочи. У теорији, поводом овог питања, наилазимо на став, са којим се не можемо сложити, да се окривљени сарадник треба у овом случају казнити новчано, у складу са одредбама које регулишу кажњавање сведока у случају неодазивања позиву суда.⁵⁹¹ Наиме, ова је ситуација регулисана је на индиректан начин, предвиђањем да ће суд ставити ван снаге решење о прихватању споразума, ако окривљени сарадник није испунио обавезе из споразума.⁵⁹² Ако је већ дао изјаву којом се обавезује да ће сведочити, из тога следи да се споразумом обавезао и на одазивање позиву суда на сведочење. Сам чин недоласка, третирамо као кршење обавеза из споразума, те стављање ван снаге решења о прихватању споразума, сматрамо сасвим оправданим.

Следећа дужност, јесте дужност полагања заклетве. Како се она полаже пре давања исказа, ради се о промисорној, или обећавајућој заклетви (обећање да ће се дати

---

⁵⁸⁸ ЗКП, члан 92. став 3.

⁵⁸⁹ ЗКП, члан 96. став 1.

⁵⁹⁰ ЗКП, члан 95. став 1.

⁵⁹¹ Бранислав Суботин, *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Завршни рад, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр. 60.

⁵⁹² ЗКП, члан 326. став 2. тачка 1.

истинита изјава).⁵⁹³ Заклетву окривљени сарадник полаже непосредно пре самог сведочења, на главном претресу, пред судом специјалне надлежности (Специјалним судом за организовани криминал). Ако пођемо од тога да се у улози окривљеног сарадника налази лице које нема телесне недостатке, попут слепила, наглувости, немости, заклетву полаже усмено.⁵⁹⁴ Опет, то се може извести на два начина, читањем њеног текста непосредно од стране окривљеног сарадника, или тако што ће након што суд прочита њен садржај, дати потврдан одговор, односно сагласити се да ће поступати онако како је њеним садржајем предвиђено.⁵⁹⁵ Текст заклетве гласи: „Заклињем се чашћу да ћу о свему што будем питан, говорити само истину, и да ништа од онога што ми је познато нећу прећутати“.⁵⁹⁶

Дужност сведочења важи за свако лице које располаже одређеним непосредним или посредним сазнањима о кривичном делу и учиниоцу⁵⁹⁷, а тим пре и за окривљеног сарадника, који се споразумом обавезао да ће сведочити. Да поновимо, окривљени сарадник је већ током закључивања споразума упознат са тиме да ни у којем случају не може бити ослобођен од дужности сведочења, јер би тада доказивање кривичних дела организованог криминалитета, преко његовог исказа, односно чињеница у њему садржаних као круцијалног доказа, било безуспешно.

У складу са дужношћу сведочења, окривљени сарадник се обавезује да ће исказивати истинито и да ништа што му је познато неће прећутати. Ту већ долази до изражаја испитивање окривљеног сарадника и садржина његовог исказа, која завређује анализу у оквиру посебног наслова, којој ћемо се посветити у наредним редовима.

---

⁵⁹³ Војислав Ђурђић, *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2014, стр. 287.; Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 298.

⁵⁹⁴ Ова претпоставка је потврђена у пракси, јер није било случајева да се у улози сведока сарадника код нас нађе лице са телесним недостатком, нити је то био случај у пракси иностраних земаља, што свакако не значи и њихову дискриминацију.

⁵⁹⁵ Војислав Ђурђић, *нав. дело*, 2014, стр. 287.

⁵⁹⁶ *Исто*.

⁵⁹⁷ Тихомир Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Савремена администрација, Београд, 1981, стр. 351, у: Војислав Ђурђић, *нав. дело*, 2014, стр. 285, фн. 272. „Дужност сведочења потиче из чињенице да неко лице има сазнање о предмету доказивања у кривичном поступку“.

6. ИСПИТИВАЊЕ ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА

О овој, веома важној кривичнопроцесној, доказној радњи, која заправо чини суштину споразумевања, можемо говорити након што суд, коначно, решењем споразум прихвати, и након што окривљени сарадник испуни све дужности формалне природе, непосредно пред сведочење. Законодавац овде користи термин „испитивање“, адекватан процесном својству које окривљени добија након прихватања споразума, својству сведока.⁵⁹⁸

Ова, нимало једноставна доказна радња, може се одвијати кроз више етапа. Заправо се ради о фазама која се односе на испитивање сведока уопште, а које уједно важе и за окривљеног сарадника. Иако је споразум закључио са намером да сведочи, сам чин појављивања у судници нимало није пријатан, па би окривљеном сараднику у том случају требало пружити неку врсту психичке подршке и предочити му, посебно ако раније никада није био у тој улози, каква атмосфера га у судници очекује. Сведоку треба предочити ко ће бити присутан у судници, упознати га са тиме шта је директно, а шта унакрсно испитивање, поново му указати да треба говорити само истину, предочити му како треба бити обучен, како би одао што бољи утисак суду.⁵⁹⁹ Ово најпре сматрамо да треба учинити бранилац, чије је присуство иначе и обавезно приликом испитивања његовог клијента, а може и јавни тужилац. Нелагодност се може јавити као последица присуства осталих саоптужених, а посебно имајући у виду да је са њима окривљени сарадник донедавно сарађивао. Према слову закона, он се испитује након саслушања других саоптужених, који се враћају на оптуженичке клупе и присутни су током његовог сведочења.⁶⁰⁰

Укратко се морамо поново осврнути на проблем о којем смо већ говорили. Наиме, како је ЗКП изоставио окривљеног сарадника при регулисању одредби које се односе на процесну заштиту, на овом месту не можемо говорити о неким посебним мерама које се примењују према окривљеном сараднику током сведочења, већ ће фокус бити усмерен на етапе његовог испитивања.

Ток испитивања окривљеног сарадника, снима се помоћу уређаја за тонско или оптичко снимање, када су предмет доказивања на главном претресу кривична дела

---

⁵⁹⁸ Снежана Бркић, *нав. дело*, 2013, стр. 141. „Без обзира на то што се саслушање оптуженог заправо састоји од постављања питања оптуженом, законик за оптуженог користи израз саслушање а не испитивање“.

⁵⁹⁹ Ira Mickenberg, *Direct Examination*, National defender training project, University of Dayton School of Law, Dayton, 2017, p.p. 9.

⁶⁰⁰ ЗКП, члан 325. став 2.

организованог криминала.⁶⁰¹ Снимање се обавља по одобрењу председника већа, а о томе се обавештавају не само окривљени сарадник, већ и други учесници у поступку (саоптужени, њихов бранилац, јавни тужилац). Снимак мора садржати: назив органа поступка пред којим се предузима радња (Специјални суд), место где се радња предузима (Београд), дан и час када је радња започета и завршена, имена и презимена присутних лица и у којем својству присуствују, назнаку кривичног предмета поводом којег се радња предузима (неко од кривичних дела са елементима организованог криминала), податак о томе колико траје снимак, подаци потребни за идентификацију окривљеног сарадника, уз назнаку да се у том својству испитује.⁶⁰² Овај вема важан доказни материјал се чува у склопу датог кривичног предмета у суду, или тужилаштву за потребе кривичног поступка, јер се сведочењем он не окончава.

Овакво решење, далеко је ефикасније у односу на записничко бележење тока испитивања сведока код кривичних дела за која није надлежно тужилаштво посебне надлежности. Снимак, било да је тонски или оптички, не мења садржину исказа, у односу на записничко бележење, када председник већа исти диктира, те најчешће долази до преформулације постављених питања и датих одговора, чиме се сам ток испитивања „обесмишљава“.⁶⁰³

На главном претресу пред Специјалним судом, окривљени се појављује као сведок оптужбе, кога предлаже јавни тужилац који је са њиме закључио споразум. Први контакт у судници са окривљеним као сведоком, јавни тужилац остварује постављањем општих питања, која за сврху имају упознавање суда са његовим личним подацима. Она се односе на име и презиме окривљеног као сведока, јединствени матични број, име оца или мајке, пребивалиште, боравиште, датум и место рођења. Притом је небитан његов однос са соптуженим (саоптуженима), јер свакако у том погледу, као што је речено, неће бити ослобођен од дужности сведочења, тако да питање те врсте, јавни тужилац може, али и не мора поставити.

Да би се сазнало којим информацијама располаже сведок о кривичном делу и учиниоцу (учиниоцима), он ће дати исказ о свему што му је познато, а унапред му је већ предочено да не сме ништа прећутати, као и да давање лажног исказа представља кривично дело. Овакав исказ, он даје у виду неометаног излагања. То је заправо почетни

---

⁶⁰¹ ЗКП, члан 236. став 1. „Саслушање окривљеног и испитивање сведока и вештака у поступку за кривична дела из члана 162. став 1. тачка 1) овог законика обавезно се тонски снима“.

⁶⁰² Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 560.

⁶⁰³ Доступно на: <http://www.politika.co.rs/sr/clanak/354302/Unakrsno-ispitivanje-zamka-za-svedoke>, посећено: 20.10.2018., наведено према изјави адвоката др Вељка Делибашића.

стадијум директног испитивања (*direct examination*), за које важи правило да сведока испитује странка која га је предложила.⁶⁰⁴ Јавни тужилац мора водити рачуна о томе да се креће у границама дозвољених питања, која морају бити прецизно и јасно формулисана. Како је окривљени сарадник сведок оптужбе, из тога следи логички да му се постављају питања у корист оптужнице.⁶⁰⁵ Најчешћа питања која поставља испитивач на почетку директног испитивања јесу: „Молим Вас, објасните суду шта се догодило?“, „И, шта се даље десило?“. Питања требају бити постављана тако да сведок опише кривични догађај хронолошким редоследом, јер би у супротном дошло до збуњености и блокаде појединих одговора. Најбитнији део јесте онај у којем сведок описује суштину кривичног догађаја. На пример, ако је окривљени сарадник, у саучесништву са још двојицом припадника криминалне организације, окривљен за кривично дело покушаја убиства представника највиших државних органа, које је већ споразумом признао, за суд ће најбитнији део исказа бити онај у којем описује да је заједно са њима набављао опрему намењену извршењу убиства, затим да су сва тројица прибављала поверљиве податке који се односе на кретање пасивног субјекта, тип његовог возила, број регистарских таблица. На јасно и прецизно формулисана питања, пожељно је да пружи конкретне одговоре, како би фокус ставио на оне сегменте кривичног догађаја из којих јасно произилази да су саоптужени својим радњама допринели извршењу кривичног дела, било као саизвршиоци, помагачи или подстрекачи. Унапред ће већ бити посаветован да избегава прешироке одговоре, чиме би одужио сведочење⁶⁰⁶ и свакако изазвао незаинтересованост суда у погледу неких небитних сегмената.

Сугестивна питања (*leading questions*) током главног испитивања нису допуштена. У буквалном преводу водећа питања, односно питања којима се наводи на жељени одговор. Мирјан Дамашка⁶⁰⁷, недозвољеност сугестивних питања сведоку, од стране која га је предложила, објашњава тиме да би постављањем оваквих питања, испитивач водио сведока у њему повољном смеру, па би тада дошло до тога да суд више информација добија од јавног тужиоца (испитивача), него самог сведока (окривљеног сарадника). Генерално гледано, о било којем сведоку да је реч, у теорији наилазимо на

---

⁶⁰⁴ Снежана Бркић, *нав. дело*, 2013, стр. 145.

⁶⁰⁵ Тадија Бубаловић, Агата Дајчић, „Нови модел испитивања сведока на расправи“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 10/2012, стр. 230.

⁶⁰⁶ *Federal Rules of Evidence*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 611 (a) (1) (2). Вршећи контролу над начином испитивања сведока, суд води рачуна о томе да процедура доказивања буде ефикасна 611 (a) (1), уз што мањи губитак времена 611 (a) (2).

⁶⁰⁷ Мирјан Дамашка, „Хрватски доказни поступак у поредбеноправном свјетлу“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, вол. 17, број 2, Загреб, 2010, стр. 826.

такав став да се изузетно, када сведок својим одговором штети главном испитивачу, што би се десило када би његови одговори ишли у супротном смеру, уместо у корист одбране, у корист оптужбе, и обратно, сугестивна питања и током главног испитивања могу дозволити.⁶⁰⁸ С обзиром на то да је техника унакрсног испитивања англоамеричка творевина, ова схватања су упориште нашла у Федералним правилима доказивања САД-а.⁶⁰⁹ Мишљења смо да је овако нешто допуштено и током главног испитивања окривљеног сарадника. Може се десити да он, услед треме и недостатка концентрације, скрене с пута, пружајући одговоре који иду у нежељеном смеру. Сугестивна питања тада за сврху имају да га са странпутице врате на прави пут. Обично су у питању благе сугестије, које за сврху могу имати и освежавање меморије сведока.⁶¹⁰

Након што је јавни тужилац завршио са основним испитивањем, предочавајући суду да нема више питања, следи друга етапа, унакрсно испитивање. Као што смо навели, техника унакрсног испитивања (*cross examination*), тековина је англоамеричког правног система. Према њеном заговарачу Џону Вигмору (*John Wigmore*), она је „најбоља правна машина која је икада осмишљена за откривање истине“⁶¹¹. Званично је код нас уведена 2011. године, у склопу реформе кривичног процесног законодавства.⁶¹² Развијена је у три варијанте: лимитираној (везаној), нелимитираној (невезаној) и компромисној. Лимитирана подразумева да се супротној страни могу постављати само она питања везана за чињенице и околности поменуте током основног испитивања. Код нелимитиране, питања се могу односити не само на околности поменуте током основног испитивања, већ на све околности о којима се у датом случају расправља. Унакрсно испитивање у овој варијанти познаје енглеско законодавство.⁶¹³ Компромисна, иначе заступљена у америчком праву, подразумева да током унакрсног испитивања супротној страни не би требало постављати питања која нису везана за предмет главног

---

⁶⁰⁸ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 301-302. Тако и: Мирјан Дамашка, *нав. дело*, 2010, стр. 826.

⁶⁰⁹ *Federal Rules of Evidence*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 611 (c) (Начин и редослед испитивања сведока и представљање доказа). Сугестивна питања углавном нису допуштена током главног испитивања, осим ако је то потребно ради тзв. развијања сведочења (освежавање меморије сведока, када неочекивано каже нешто на штету главног испитивача, или избегава пружити одговоре на поједина питања).

⁶¹⁰ Сугестивна питања током главног испитивања ради освежавања меморије предвиђа и италијански Законик о кривичном поступку, о томе види: *Codice di Procedura Penale*, Parte Seconda, Altalex eBook, 2012, Art 499. (5); Мирјан Дамашка, *нав. дело*, 2010, стр. 827, фн. 12.

⁶¹¹ Тајјана Бугарски, „Испитивање сведока“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2013, стр. 139.

⁶¹² Слободан Бељански, Горан П. Илић, Миодраг Мајић, *Законик о кривичном поступку - Предговор*, Службени гласник, 2011, стр. 52.

⁶¹³ Мирјан Дамашка, *нав. дело*, 2010, стр. 827, фн. 15.

испитивања, али суд може одобрити, када нека током главног нису разјашњена, постављање таквих питања која се односе на друге околности које су генерално предмет расправе, али ипак имају додирних тачака у неким сегментима, са предметом главног испитивања.⁶¹⁴ Тумачењем наших законских одредби које се односе на правила о испитивању сведока, може се закључити да је код нас дозвољена невезана варијанта технике унакрсног испитивања.⁶¹⁵

Унакрсно испитивање спроводи супротна страна, у односу на ону која је сведока предложила. Притом, треба указати на то да ова техника није обавезна, односно да јој се приступа по потреби, након што се установи да одговори дати током главног испитивања, наносе штету супротној страни. У случају сведочења окривљеног сарадника, унакрсно га испитује страна која заступа одбрану, бранилац саоптужених. Овој нимало једноставној техници испитивања, која се проучава у склопу доказног права у америчком правном свету, придаје се велики значај посебно код сведочења на основу споразума. Сврха ове технике испитивања јесте да се постављањем сугестивних питања, која су иначе у њој допуштена, оспори кредибилитет сведока и постави му се нека врста замке, како би унакрсни испитивач придобио његов исказ у своју корист, у овом случају, корист одбране. У односу на саоптужене, а наравно и њиховог браниоца, окривљени сарадник је непријатељски сведок, те би свакако било пожељно, али не и обавезно, испитати га унакрсно.

Пре него приступи унакрсном испитивању, бранилац мора бити добро припремљен. Неопходно је да детаљно анализира сав доказни материјал, сва питања и одговоре дате током основног испитивања, како би на тај начин створио основу за постављање сугестивних питања.⁶¹⁶ Осим тога, пожељно је да се придржава неких оквирних правила, да не би ефекти били супротни од очекиваних:⁶¹⁷

- Испитивање започети и завршити оштро;

---

⁶¹⁴ *Federal Rules of Evidence*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 611 (б).

⁶¹⁵ ЗКП, члан 98. став 3. „Кад сведок заврши свој исказ, а потребно је да се његов исказ провери, допуни или разјасни, поставиће му се питања која морају бити јасна, одређена и разумљива, не смеју садржати обману, нити се заснивати на претпоставци да је изјавио нешто што није изјавио, и не смеју представљати навођење на одговор осим ако се ради о унакрсном испитивању на главном претресу“; ЗКП члан 402. став 6. „Најпре се обавља основно испитивање, после тога унакрсно испитивање, а по одобрењу председника већа могу се постављати додатна питања“. Непрецизност законских одредби, упућује на дозвољеност нелимитиране варијанте. Види: Вељко Делибашић, „Унакрсно испитивање - правила и изазови“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, вол. 1, бр. 1, 2014, стр. 75.

⁶¹⁶ Robert Lochary, *Вештине заступања у кривичним поступцима - приручник за адвокате*, American Bar Association Rule of Law Initiative - Партнери за демократске промене Србија, 2013, стр. 29.

⁶¹⁷ Вељко Делибашић, „Унакрсно испитивање - правила и изазови“, 2014, стр. 75.; Wellman L. Francis, *The Art of Cross - Examination*, The Macmillan company, London, 1903, p.p. 135-138.

- Користити кратка питања;
- Постављати сугестивна питања;
- Одговоре пажљиво слушати;
- Унакрсни испитивач не сме дозволити да буде изненађен одговорима испитиваног лица;
- Питања требају бити тако формулисана, да их испитивано лице не може порећи;
- Не понављати она питања која су већ постављена током главног испитивања;
- Питати једно питање по једној чињеници;
- Не тражити да испитивано лице објашњава;
- Не расправљати се са испитиваним лицем;
- Испитивач мора да зна када треба стати;
- Аргумент сачувати за завршну реч.

Важно је да бранилац током унакрсног испитивања, истакне да је окривљени као сведок кога испитује, закључио споразум о сведочењу. Притом је поента оспорити његов кредибилитет, јер он као непријатељски сведок терети његовог клијента. Зарад остварења овог циља, бранилац може постављањем одређених питања навести суд да посумња у истинитост сведочког исказа, тако што на основу одговора може констатовати да је сведок заправо исказивао оно о чему се договорио са тужиоцем, у замену за мању казну, а не праву истину. На пример:⁶¹⁸

- Бранилац: „Господине Петровићу, пре годину дана били сте оптужени за кривично дело разбојништва и могли бити осуђени на шест година затвора. Да ли је то тачно?“
- Окривљени сарадник: „Да.“
- Бранилац: „Шест година је дуг период, зар не?“
- Окривљени сарадник: „Зависи.“
- Бранилац: „Али ипак довољно дуг да размислите и склопите споразум са тужилаштвом, на основу којег би Вам казна била преполовљена. Зар не?“
- Окривљени сарадник: „Договорио сам се.“
- Бранилац: „Пристали сте да сведочите да је мој клијент продавао дрогу?“
- Окривљени сарадник: „Договорио сам се да кажем истину.“
- Бранилац: „И због Вашег сведочења добићете двоструко мању казну?“

---

⁶¹⁸ Доступно на: <http://www.politika.co.rs/sr/clanak/354302/Unakrsno-ispitivanje-zamka-za-svedoke>, посећено: 20.10.2018.

- Окривљени сарадник: „Да.“

Премда је техника унакрсног испитивања већ развијена на англосаксонском правном подручју, не мора да значи да ће у сваком случају довести до успешних резултата. Наиме, у великом броју случајева када окривљени склопи споразум о сведочењу, он бива унакрсно испитан и на крају се поступак оконча у његову корист, односно у корист оптужбе. Овим свакако не желимо умањити њен значај, али сматрамо да истицање чињенице да је споразум закључен током унакрсног испитивања од стране браниоца, чак иако створи сумњу у очима суда, не означава крај поступку доказивања. Наиме, након што је бранилац завршио са унакрсним испитивањем, следи додатно испитивање, а потом, као завршна и веома важна етапа доказивања, оцена исказа окривљеног сарадника у склопу оцене изведених доказа уопште у конкретном кривичном поступку.

Додатно испитивање сведока (*redirect examination*) је факултативног карактера. Правило је да га врши странка која је сведока предложила. Може се обавити или на предлог јавног тужиоца, или изузетно, на предлог председника већа.⁶¹⁹

Као што смо навели, бранилац током унакрсног испитивања вероватно неће пропустити прилику да, указујући на закључење споразума о сведочењу, покуша да оспори кредибилитет окривљеног сарадника. У том случају, јавни тужилац по окончању унакрсног испитивања, може од председника већа тражити одобрење да спроведе додатно испитивање свог сведока, како би му вратио кредибилитет. Питања током додатног испитивања се стриктно везују за предмет основног испитивања.⁶²⁰ Тада тужилац постављањем додатних питања треба да добије такве одговоре, којима се додатно описује начин на који су саучесници извршили кривично дело покушаја убиства.⁶²¹ Ако је окривљени сарадник пропустио да током основног испитивања наведе, односно опише још неки детаљ, или је јавни тужилац пропустио да постави питање које се на њега односи, он ће то учинити током допунског испитивања.⁶²² У примеру који смо навели, окривљени сарадник може навести да је један од двојице

---

⁶¹⁹ Penny J. White, “Examination, Cross-Examination and Redirect Examination”, p.p. 4, доступно на: https://www.sog.unc.edu/sites/www.sog.unc.edu/files/course_materials/White_Examination.pdf, посећено: 09.06.2019.

⁶²⁰ Dennis IV F. Saylor, Daniel I. Small, “Basic points to consider in redirect examination”, *Massachusetts Lawyers Weekly*, преузето са: <https://www.hklaw.com/files/Uploads/Documents/Articles/RedirectExamination.pdf>, посећено: 22.10.2018.

⁶²¹ Имамо у виду кривично дело које смо навели као пример код основног испитивања.

⁶²² Ово је важно такође због обавезе преузете споразумом, да окривљени сарадник не сме прећутати ништа што му је познато о предмету суђења, посебно ако је још током преговора навео детаљ, који је касније приликом сведочења пропустио.

саучесника, набавио пиштољ, а други муницију, ставили их на располагање извршиоцу и тако као помагачи допринели извршењу овог кривичног дела.

Осим на предлог јавног тужиоца, додатно испитивање се може обавити на захтев председника већа, само изузетно, ако су одговори дати током основног испитивања противуречни, а да то није резултат пропуста јавног тужиоца који сноси терет доказивања. Према Правном схватању Посебног одељења за организовани криминал и Одељења за ратне злочине Вишег суда у Београду са седница одржаних крајем 2011. године и током 2012. године, улогу суда у овом и сличним случајевима предвиђеним чланом 15. став 4. ЗКП-а, треба тумачити као крајње рестриктивно поступање, јер прекомерно извођење доказа са његове стране, не би било у складу са адверзијалним елементима кривичног поступка.⁶²³ Овде долази до изражаја активна улога суда у поступку доказивања, јер осим што се изводе уз одобрење председника већа, докази се могу изводити и на његов предлог. Иако је у духу адверзијалног система, ишчезло начело материјалне истине, у овом сегменту су се ипак задржали његови трагови.

Судбина прихваћеног споразума о сведочењу, као и самог сведочења, у великој мери зависе од тога како ће суд оценити исказ окривљеног као сведока. Овој веома важној, завршној етапи поступка доказивања, посветићемо пажњу у редовима који следе.

7. ОЦЕНА ИСКАЗА ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА

Решење којим је споразум прихваћен постаје обавезујуће за суд, након што окривљени испуни уговорене обавезе. Оне се састоје у истинитом сведочењу и исказивању свих чињеница које су му познате у вези извршења кривичног дела организованог криминалитета.

Пре него донесе коначну одлуку, суд мора оценити доказе изведене током кривичног поступка који се води против саоптужених. С обзиром на то да пресуда не

---

⁶²³ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 106.; ЗКП, члан 15. став 4. „Суд може дати налог странци да предложи допунске доказе или изузетно сам одредити да се такви докази изведу, ако оцени да су изведени докази противречни или нејасни и да је то неопходно да би се предмет доказивања свестрано расправио“.

може бити заснована само на исказу окривљеног као сведока⁶²⁴, суд оцењује сваки изведени доказ појединачно.

Оцена доказа према слободном судијском уверењу, као одлика адверзијалног модела кривичног поступка, заступљена је у већини савремених законодавстава. Вредновање доказа које су странке предложиле, суд врши према томе колико су допринели утврђивању одлучних чињеница⁶²⁵ (чињенице које чине садржину кривичне ствари), а да притом није везан законским правилима (законским вредновањем доказа)⁶²⁶. Међутим, иако невезано формалним правилима, „судијско уверење није неки неодређени осећај или продукт инстинкта, већ продукт операције разума при којој се поједини докази, изнети на главном претресу оцењују по правилима логике и искуства. Судија мора сваки доказ за себе да оцени и испита, а све скупа међу собом да пореди, из чега добија низ основа за и против истинитости такве чињенице, а од јачине и броја ових основа зависи хоће ли судија какву чињеницу узети за извесну, вероватну, сумњиву или истиниту“⁶²⁷.

Са психолошког аспекта, оцена веродостојности исказа се врши упоређивањем његове садржине са другим чињеницама, а потом на основу анализе његове садржине. Оба наведена сегмента су узајамно повезана, при чему сваки од њих појединачно, не води реализацији жељеног циља. Форензички психолози су покушали да постављањем критеријума који су везани за личност даваоца исказа (ступањ развоја личности, категорија личности, мотиви), реше проблем оцене истинитости исказа.⁶²⁸ Међутим, везујући се само за личност даваоца исказа, до ове оцене се може доћи само на индиректан начин. Аћимовић, не умањујући значај анализе садржаја исказа сведока и његове личности, у први план ставља његово упоређивање са другим чињеницама. Потребно је да се чињеницама садржаним у исказу сведока, могу сазнати или проверити већ постојеће чињенице у контексту реалних збивања.⁶²⁹ Тако ће се веродостојним сматрати исказ који у поређењу са изведеним доказима: не противречи логичким

---

⁶²⁴ Christine J. Saverda, “Accomplices in Federal Court: A Case for Increased Evidentiary Standards”, *Yale Law Journal*, vol. 100, no. 3, 1990, p.p. 798.

⁶²⁵ Саша Кнежевић, *нав. дело*, 2012, стр. 102.

⁶²⁶ Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 489/05 од 29. јуна 2005. и пресуда Четвртог општинског суда у Београду К. 750/03 од 5. новембра 2004. године. (Право суда да оцењује постојање или непостојање чињеница у доказном поступку, није везано ни ограничено посебним формалним доказним правилима).

⁶²⁷ Божидар Марковић, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд, 1937, стр. 261-262 у: Станко Бејатовић, *нав. дело*, 2008, стр. 288, фн. 313.

⁶²⁸ Михајло Аћимовић, *Увод у психологију кривичног поступка*, Савремена администрација, Београд, 1980, стр. 103.; Наташа Делић, *Психологија исказа појединих учесника у кривичном поступку*, Досије, Београд, 2003, стр. 79-80.

⁶²⁹ Михајло Аћимовић, *нав. дело*, 1980, стр. 103.

принципима, не негира истините ставове, у складу је са другим евидентираним чињеницама, објашњава или потпуније објашњава раније необјашњену појаву.⁶³⁰

Који ће докази бити изведени у кривичном поступку, зависи од сложености кривичног дела. Отежаним за доказивање сматрају се кривична дела организованог криминалитета, код којих је потребно доказати криминалну делатност сваког припадника, коме је унапред додељена одређена улога, а притом доказивање додатно отежавају околности о којима ћемо говорити на одговарајућем месту, у контексту оправданости примене предметног института.

Код кривичног дела убиства, на пример, суд може поклонити веру исказу окривљеног сарадника, којим се потврђују искази сведока очевидаца, сведока криминалних техничара који је вршио увиђај, уз приложену фотодокументацију са лица места, вештака који је вршио обдукцију леша. Међутим, исказ окривљеног сарадника по правилу треба садржати чињенице којима се у односу на претходно изведене доказе, потврђује и потпуније објашњава криминална делатност припадника, евентуално и организатора криминалне организације у датом случају. То може бити опис његовог учешћа у планирању кривичног дела убиства са другим саучесницима, и оно што је веома важно, опис радњи којима су саучесници учествовали у заједничком плану, тако да се њему, као лицу које је било најближе не само кривичном догађају, већ и настанку и функционисању криминалне организације, поклања највећа пажња. Осим наведеног, важно је да се изјава на основу које је јавни тужилац оценио да окривљени може бити подобан да сведочи, подудара са исказом окривљеног као сведока. Суд ће то проверити увидом у записник који је сачинио јавни тужилац током преговора.

Оценити чињенице наведене у исказу окривљеног сарадника као истините, није за суд нимало једноставно, а у делу америчке литературе наилазимо на схватање да у великој мери зависи од тога колико је окривљени као сведок спреман да не говори истину и у колико је у томе убедљив.⁶³¹ Исказ сведока се одувек третирао као непоуздано доказно средство, посебно када говоримо о сведочењу припадника организоване криминалне групе, које може бити различито мотивисано. Мишљења смо да ипак овакав став не треба генерализовати, јер се може догодити да због колективне аверзије, суд одбаци сведочење окривљеног, а да је његов садржај ипак истинит. Овој проблематици

---

⁶³⁰ Наташа Делић, *нав. дело*, 2003, стр. 79.

⁶³¹ Christine J. Saverda, "Accomplices in Federal Court: A Case for Increased Evidentiary Standards", *Yale Law Journal*, vol. 100, no. 3, 1990, p.p. 787.

више пажње ћемо посветити при разматрању оправданости примене института окривљеног сарадника.

8. О ОПСТАНКУ РЕШЕЊА КОЈИМ ЈЕ ПРИХВАЋЕН СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ

8.1. Стављање ван снаге решења којим је споразум прихваћен

Судбина решења којим је споразум прихваћен, најпре зависи од тога да ли су поступци окривљеног сарадника усаглашени са обавезама које је преузео као странка у закључењу споразума.

Према слову закона, суд може ставити ван снаге решење којим је споразум прихваћен, ако је окривљени сарадник одбио да сведочи, или ако упоређивањем његове изјаве која је записнички забележена током закључивања споразума, и исказа који је дао у својству сведока на главном претресу, суд установи да међу њима постоји суштинска разлика.⁶³² Први случај се може протумачити као одустанак окривљеног од сведочења. Иако је претходно већ признао извршење кривичног дела, у међувремену се може предомислити и одлучити да не сведочи, сматрајући да је за његову и безбедност њему блиских лица, сигурнија варијанта да буде кажњен казном која га следује у редовној кривичној процедури. Због страха од освете, он може и променити свој исказ, када суд оцењује да се заправо ради о сведоку који не доприноси осуди припадника криминалне организације. У оба случаја, окривљени може бити безбрижан, јер је остао лојалан криминалној организацији којој припада.

Решење којим је споразум о сведочењу прихваћен не може опстати, јер сведочења заправо није ни било, или макар не онаквог какво је јавни тужилац очекивао. Суд ће донети решење којим решење о прихватању споразума о сведочењу ставља ван снаге, а након његове правноснажности се решење које је стављено ван снаге, укључујући и све списе који су за њега везани, уништавају.⁶³³ Поступак се према окривљеном наставља редовном процедуром, а у њему не може учествовати судија који је прихватио споразум о сведочењу и био упознат са свим његовим елементима, јер се може десити да сазнања којима располаже утичу на његову непристрасност.

---

⁶³² ЗКП, члан 326. став 2. тачка 1.; Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 747.

⁶³³ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *нав. дело*, 2013, стр. 747.

Друга опција јесте стављање ван снаге решења којим је прихваћен споразум о сведочењу, на предлог јавног тужиоца. Он може овакав предлог поднети суду, ако у међувремену, након сведочења, покрене истрагу према окривљеном сараднику, или сазна за његову ранију осуђиваност. Према мишљењу др Вељка Делибашића, овакво законско решење нема оправдања. У првом случају, може се догодити да на предлог јавног тужиоца суд стави ван снаге решење о прихватању споразума, а након тога се испостави, услед недостатка доказа, на пример, да окривљени није учинио кривично дело поводом којег је против њега покренута истрага.⁶³⁴ У погледу раније осуђиваности, нема никакве препреке да јавни тужилац пре него уопште приступи преговорима, увидом у казнену евиденцију дође до сазнања да окривљени већ има за собом криминалну каријеру.⁶³⁵

Ако већ покретање истраге, или ранија осуђиваност, нису предвиђени као разлог за одбијање споразума, несхватљиво је зашто би били разлог за стављање ван снаге решења о прихватању споразума, након што је окривљени испунио све своје обавезе. Сматрамо да би у овом случају јавни тужилац требао да покаже већу наклоност сведочењу и његовим резултатима, јер је то у ствари и сврха споразума, него криминалној каријери окривљеног сарадника, која не игра битну улогу прихватању његовог сведочења и осуди припадника криминалне организације. Осим тога, криминалан прошлост је нешто што се и очекује од лица које је било део криминалног подземља.⁶³⁶

8.2. Прихватање решења којим је прихваћен споразум о сведочењу и доношење пресуде

Када суд оцени да је окривљени дао значајан допринос доказивању кривичних дела припадника, и/или организатора, истинитим и потпуним сведочењем, коначно ступа на сцену моменат који су обе стране прижељкивале, доношење пресуде.

Суд је у пресуди везан свим елементима око којих су се странке договориле у споразуму, уз немогућност корекције било којег од њих. Први, и за окривљеног сарадника најважнији, јесте елемент који се односи на ублажавање казне, или

---

⁶³⁴ Вељко Делибашић, *нав. дело*, 2016, стр. 27.

⁶³⁵ *Исто*.

⁶³⁶ *United States v. Miceli*, 446 F.2d 256, 258-59 (1st Cir. 1971.). У овом случају, чињеница да је окривљени сарадник био лопов по професији и у складу са тиме за собом имао дугу листу осуђујућих пресуда, није представљала препреку да се његово сведочење прихвати.

ослобођење од казне ако за то постоје услови. Ако су се тужилац и окривљени доворили о врсти и висини казне, суд је дужан да то испоштује и осуђујућом пресудом изрекне казну у договореној висини.⁶³⁷ Окривљени сарадник у појединим случајевима може након сведочења сносити и негативне последице. Узрок томе може бити тужиочево намерно или ненамерно одступање од својих обавеза из споразума. Тужилац може дати препоруку суду у погледу врсте и висине кривичне санкције, а да се притом не залаже онолико колико је то неопходно, а крајњи резултат може бити одбијање суда да поступи по тој „лабавој“ препоруци.⁶³⁸ Оваквим понашањем се нарушава праведност кривичног поступка, што је прокламовано пресудом *Santobello v. New York*.⁶³⁹

Ова пресуда, као и свака друга осуђујућа, садржи одлуку о трошковима кривичног поступка, имовинскоправном захтеву, одузимању имовинске користи проистекле из кривичног дела, евентуално и одузимању имовине, ако је она у виду непокретности стечена кривичним делом окривљеног сарадника. У погледу свих наведених елемената, суд ће пресудити онако како су се странке договориле.

Суд у образложењу пресуде мора навести којим се доказима руководио и зашто исказ окривљеног сарадника сматра значајним. Другим речима, ако осуди припаднике криминалне организације, треба образложити коликог удела у томе поред осталих доказа, има сведочење окривљеног сарадника. Исказ окривљеног као сведока значајно доприноси осуди његових саучесника, када је логичан, исцрпан, идентичан изјави током закључења споразума, а притом је поткрепљен другим изведеним доказима.

Имајући у виду сложеност организоване криминалне делатности, исцрпним сведочењем сматрамо оно код којег је сведок:

- на основу свог непосредног или посредног сазнања (зависно од тога када се прикључио чланству криминалне организације), пружио објашњење суду о околностима везаним за формирање криминалне организације, чињеницама које се односе на организатора, припаднике и њихов међусобни однос, као и о томе којим се криминалним активностима бави криминална организација, од периода када је основана, колику је финансијску моћ стекла за то време;

---

⁶³⁷ *Adamson v. Ricketts*, 789 F.2d 722, 731 (9th Cir. 1986.). Адамсон, оптужен за убиство истраживачког новинара, закључио је са тужиоцем споразум са клаузулом о сведочењу. Сведочио је против две особе које су га ангажовале да изврши убиство, а претходно је признао извршење кривичног дела. Џејмс Робинсон и Макс Дунлап су на основу његовог сведочења осуђени због завере и убиства првог степена, док је Адамсону, како је споразумом било договорено, смањена казна са 49 на 20 година затвора.

⁶³⁸ Вељко Турањанин, „Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије“, *Нова Правна Ревизија*, 2/2012, стр. 67.

⁶³⁹ Вељко Турањанин, *нав. дело*, 2012, стр. 67, фн. 13.

- као саучесник у извршењу кривичног дела, описао своје и радње осталих саоптужених;
- пружио суду информације о томе да је дело извршено по налогу организатора (чиме се, ако већ није осуђен, отвара пут његовом будућем процесуирању).

У америчком правосуђу наилазимо на случај где је доведено у питање потпуно сведочење. Наиме, ради се о поступку који се водио против *Cevin-a Dailey-a*⁶⁴⁰, који је за кријумчарење наркотика оптужен као организатор, надзорник и менаџер континуираног злочиначког подухвата. Саучесник, који се иначе бави кријумчарењем опојних дрога, одлучујући да сарађује, склопио је споразум о сведочењу. Окружни суд пред којим је сведочио, одбио је његово сведочење, уз аргумент да његова сарадња није била потпуна. Наиме, пружио је најзначајније информације, уз евентуалне пропусте, али у бити се његов исказ није разликовао од изјаве дате током преговарања. Апелациони суд је у жалбеном поступку донео супротну одлуку, да сведочење треба бити прихваћено, јер је окривљени сарадник једини сведок на располагању, уз образложење да су овакви поступци допустиви само у изузетним ситуацијама, каква је ова.

У ситуацији када поред сведочења окривљеног, у поступку за кривична дела организованог криминала, постоје и други докази, потпуна сарадња од стране окривљеног је нужан предуслов за његово блаже кажњавање и осуду припадника и организатора криминалне организације. У недостатку других доказа, чак и да дође до неких мањих пропуста током сведочења, уз услов да се не ради о лажном сведочењу, исказ окривљеног као сведока може довести до жељених резултата, са тиме да ово схватање не треба третирати као правило, већ изузетак.

---

⁶⁴⁰ United States v. Dailey, 759 F.2d 192, 196 (1st Cir. 1985.). Потпуна сарадња осим потпуног и истинитог сведочења, обухвата и откривање свих криминалних активности познатих окривљеном у вези са криминалном организацијом којој припада, али и обезбеђивање свих доказа од стране органа гоњења, којима се криминалне активности поткрепљују.

ПЕТО ПОГЛАВЉЕ

СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ САД

1.1. Историјски осврт на настанак организованог криминалитета у САД

Организовани криминалитет је у САД-у био заступљен и пре периода прохибиције. Наиме, трговина робљем је још од 1700. године⁶⁴¹ била легитимна врста пословања у америчким колонијама.⁶⁴² Имајући у виду економске, моралне и патриотске аргументе, Континентални Конгрес је 1774. године одлучио да забрани трговину робљем. Ова је забрана изазвала већу потражњу за новим робовима. Не би ли се прибавила нова радна снага, оформљене су групе које су се искључиво бавиле трговином робљем.⁶⁴³ Ова противзаконита активност показала се као високопрофитабилна.⁶⁴⁴

Организоване црте криминалитета су у 19. веку биле присутне у готово свим развијенијим подручјима Америке, у којима је постојала, и временом бележила пораст, потреба за алкохолом, проституцијом, коцкањем, кокаином.⁶⁴⁵ Америчко становништво је по својој структури било шаренолико, чинили су га и Ирци, Јевреји, који су припадали нижим друштвеним слојевима. Крајем 18. и почетком 19. века, придружују им се и Италијани, надајући се да ће им на овим просторима живот бити бољи, угоднији.⁶⁴⁶ Структуру првих организованих криминалних група чинили су припадници ових

---

⁶⁴¹ Колонија Каролина је 1704. године организовала професионалне патроле за хватање одбеглих робова. Полицајци који су робове хватали, кажњавали су их по налогу власника. Плату су добијали по броју „уловљених робова“, при чему им се додатно плаћало за извршење казне. Најмање су били плаћени за шибање и бичевање, док су за жигосање, одсецање екстремитета и друге видове захтевнијих казни, добијали веће суме новца. У наредних пет година, готово све колоније су имале своје робовске патроле; Преузето са: <https://matrixworldhr.com>, посећено 24.03.2017.

⁶⁴² Smith Dwight, “Some Things That May Be More Important to Understand about Organized Crime Than Cosa Nostra”, *University of Florida Law Review*, vol.24. no.1, 1971-1972, p.p. 13.

⁶⁴³ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 33.

⁶⁴⁴ Исто.

⁶⁴⁵ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 34.

⁶⁴⁶ Исто.

народа. У тежњи да стекну велике суме новца, искористили су постојећу ситуацију, па су се углавном бавили нелегалним активностима које су биле најтраженије.⁶⁴⁷

У друштву које је конзумирало око 13 литара чистог алкохола годишње по глави становника, јавила се потреба за предузимањем адекватних мера на државном нивоу. Прохибиција (забрана) производње, продаје и транспорта алкохола је озакоњена Осамнаестим амандманом на Устав Сједињених Америчких Држава⁶⁴⁸ (ратификован 29. јануара 1919. г., а ступио на снагу 16. јануара 1920. г.). Његовим ступањем на снагу, отпочела је и сама Прохибиција када су федерални агенти добили задужење да спроводе закон. Забрана конзумирања и поседовања алкохолних пића је на националном нивоу уведена Националним прохибиционим актом (Волстедов Акт) од 28. Октобра 1919.⁶⁴⁹ Не само да није довела до стварног престанка конзумирања алкохола, већ је чинила погодно тле за бујање организованог криминалитета.⁶⁵⁰ Поред нелегалних произвођача и продаваца алкохола, велике профите су остваривале криминалне организације којима су послови са алкохолом представљали главни извор прихода, економске и политичке моћи.⁶⁵¹ Министарство финансија је било задужено за спровођење нових закона, за шта су му недостајале неопходне квалификације и средства.⁶⁵² Одељење за прохибицију је ангажовало свега 1520 агената, те је просто било немогуће спречити илегално конзумирање алкохола међу сто милиона грађана, што је по агенту износило око 75.000 људи.⁶⁵³ Америчке државе су нерадо спроводиле закон који их је у неку руку водио у сиромаштво. Савезни буџет је у порезу на алкохолна пића губио око 500 милиона долара годишње, а на нивоу појединачних држава, штета је била и већа.⁶⁵⁴

Историју мафије у Сједињеним Америчким Државама обележиле су бројне криминалне организације. Најпре, током периода прохибиције, мафија је доживела

---

⁶⁴⁷ Исто.

⁶⁴⁸ United States Constitution, Nacional Archives, Washington, D. C., Philadelphia Convention, 1787, Amendmen 18 (1919). Годину дана после ратификовања овог члана, забрањује се у сврху потрошње производња, продаја или преношење опојних пића на територији Сједињених Држава, и на територијама под њиховом влашћу, као и увоз у територије и извоз из њих.

⁶⁴⁹ Act of October 28, 1919 (*Volstead Act*), 10/28/1919, National Archives, Record Group 11, General Records of the United States Government, National Archives and Records Administration.

⁶⁵⁰ Oliver M. Wesley, "Prohibition, Stare decisis, and the lagging ability of science to influence criminal procedure", *Journal of Criminal Law & Criminology*, vol. 105, no. 4, 2016, p.p. 994.

⁶⁵¹ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 122-123.

⁶⁵² Преузето са: <https://www.alcoholproblemsandsolutions.org>, посећено 22.03.2017.

⁶⁵³ Преузето са: <http://www.patheos.com/blogs/unreasonablefaith/2009/03/12-bad-effects-of-prohibition-you-should-know/>, посећено 22.03.2017.

⁶⁵⁴ Исто.

процват у Чикагу, преко којег су пролазили најважнији канали кријумчарења наркотика, а крајња одредница је била Канада.⁶⁵⁵

Прохибиција је многим људима из криминалног подземља отворила пут за стицање богатства. Ал Капоне је започео своју каријеру, тако што се најпре придружио организацији Џозефа Ториа, која је носила назив „Пет тачака“.⁶⁵⁶ Примарна криминална активност, за тај период најисплативија, била је кријумчарење алкохола, а поред ње, организација се бавила и елиминацијом, односно убиствима припадника конкурентских криминалних организација.⁶⁵⁷ Временом се подручје њеног криминалног деловања проширило. Тешко је било доказати извршење кривичних дела ове организације, а главна препрека на том путу, био је закон ћутања. Тадашњи државни тужилац успео је доказати једино утају пореза. Ал Капоне је 1931. године осуђен за неколико кривичних дела пореске утаје почињених у стицају, на затворску казну у трајању од 11 година,⁶⁵⁸ новчану казну у износу од 50.000 долара, а притом је одузета целокупна имовина која је припадала њему и супрузи⁶⁵⁹.

Након укидања прохибиције, подручје организованог криминалног деловања проширено је и на друга кривична дела, која су вршена и раније, али сада у екстремнијем облику (рекетирање, посредовање у проституцији, трговина наркотицима, прање новца). Тада на сцену ступа заменик државног тужиоца, Томас Дјуи, који је успео доказати читав ланац проституције који је организовао чувени мафијашки бос, Лаки Лучано, што је за резултат имало његову осуду на 30 година затворске казне.⁶⁶⁰ Захваљујући своме угледу, истовремено и утицају, иако се налазио на издржавању затворске казне, био је у могућности да пружи помоћ америчкој војсци током инвазије на Сицилију.⁶⁶¹ У знак захвалности, Лучану је одређен условни отпуст, уз услов да напусти САД.⁶⁶²

Како је организовани криминал у САД-у узимао све више маха, формиран је Подкомитет америчког Сената за истраге (*U. S. Senate Subcommittee on Investigations*)⁶⁶³,

---

⁶⁵⁵ AMERICAN MAFIA HISTORY, chronicle of events and biographies related to the American mafia, Chicago outfit, преузето са: <http://americanmafiahistory.com/> , посећено 25.03.2017.; Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 35.

⁶⁵⁶ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 189.

⁶⁵⁷ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 190.

⁶⁵⁸ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 191-192.

⁶⁵⁹ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 35.; Доступно на: <https://vault.fbi.gov> , посећено 03.03.2017.

⁶⁶⁰ Милан Шкулић, *нав. дело*, 2015, стр. 194-195.

⁶⁶¹ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 35., фн. 7.

⁶⁶² *Исто*.

⁶⁶³ *Исто*.; Stephen Mastrofski, Gary Potter, „Controlling Organized Crime: A Critique of Law Enforcement Policy“, *Criminal Justice Policy Review*, vol. 2, no. 3, 1987, p.p. 271.

са циљем да се истражи организована криминална делатност, и тако прикупе докази не би ли се учиниоци извели пред лице правде. Још један корак који је начињен у том правцу, био је доношење *RICO* закона (*Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act*), који је ради прикупљања доказа предвиђао посебне истражне технике.⁶⁶⁴ Међутим, за доказивање кривичних дела жилавих и чврсто структурираних криминалних организација, чији су чланови тесно повезани, ове технике нису биле од помоћи. Највећи успех је у том контексту, постигнут сведочењем чланова криминалних организација, на темељу испреговараног признања о кривици.

Први сведок био је припадник њујоршке криминалне организације Ђеновезе (*Genovese*), Џозеф Валачи (*Joseph Valachi*). Одлучио је да постане такозвани информатор, док се налазио на издржавању затворске казне.⁶⁶⁵ Иако је постојала сумња у истинитост његовог, сведочког исказа, Подкомитет га је ипак прихватио као веродостојно. Разлог за то вероватно лежи у томе што су информације којима је располагао, биле тада једини доказ. Наредна два сведочења заснована су на кооперативној нагодби са јавним тужиоцем. Николас Караманди (*Nikolas Caramandi*), осуђен за више кривичних дела (убиство, рекетирање, итд.), приступио је закључењу споразума са јавним тужиоцем, којим је признао кривична дела и сведочио против 11 лица која потичу из криминалних организација, у замену за ублажавање казне, а резултат је била њихова осуда.⁶⁶⁶ Уочивши да сведочења на основу кооперативних нагодби дају позитивне резултате, у САД-у се све више прибегавало овој пракси. Салваторе Гравано (*Salvatore Gravano*), припадник мафијашке породице Гамбино, у поступку у којем се теретио за 19 кривичних дела убистава, одлучио је да споразумом призна наведена дела и сведочи против лидера, Џона Готија (*John Gotti*).⁶⁶⁷ И овде је сведочење дало добре резултате. Готи је осуђен за низ кривичних дела, а Гравано осуђен на блажу затворску казну.⁶⁶⁸

Из приложеног можемо извести закључак да су на настанак и развој организованог криминалитета у САД-у, деловали различити друштвени чиниоци. Најпре је то забрана производње и продаје алкохолних пића, која је само произвела

---

⁶⁶⁴ Paik Julie S., "White Collar Crime: Fifth Survey of Law: Substantive Crimes", *American Criminal Law Review*, Vol. 26, No. 3, 1989, p.p. 971.

⁶⁶⁵ Преузето са: <http://law.jrank.org/pages/11944/Organized-Crime-American-Mafia.html>, посећено 27.04.2017.; Finckenauer O. James, *The mafia and organized crime - a beginner's guide*, Oneworld, Oxford, 2007, 44.; Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *нав. дело*, 2012, стр. 35.

⁶⁶⁶ Доступно на: <https://aboutthefafia.com/tag/nicholas-nicky-crow-caramandi>, посећено: 10.06.2019.

⁶⁶⁷ Доступно на: https://hr.wikipedia.org/wiki/John_Gotti, посећено 29.10.2018.

⁶⁶⁸ Исто.

контрафекат, повећање обима организоване криминалне активности. Доминантан фактор јесте етничка сукцесија, када се насељавањем других народа мешају матична и њихове културе, тако да је и културни конфликт и раскорак, у комбинацији са претходно наведеним, имао значајног удела у формирању криминалних организација.

1.2. Споразум о сведочењу окривљеног

1.2.1. Опште одлике споразума

Америчко кривично правосуђе је од самог почетка борбе против организованог криминалитета, практиковало сведочење окривљеног на темељу споразума са јавним тужиоцем, услед отежане могућности да се појединим истражним методама докаже организована криминална активност. Нагодбе између јавног тужиоца и окривљеног су свакако популарне у САД-у. У пракси најраспрострањенија јесте споразум о признању кривице, којом се кривични поступак окончава у највећем броју случајева.⁶⁶⁹ Признање и сведочење окривљеног у замену за ублажавање казне, као један облик споразума о признању кривичног дела (*plea bargain*), примењује се у 20% случајева, углавном у поступцима који за предмет имају трговину опојним дрогама.⁶⁷⁰

Иако је реч о једној упрошћеној процесној форми која се усталила у пракси, ниједан од Савезних прописа не регулише прецизно његове елементе, као што је случај са споразумом о признању кривичног дела регулисаним правилом 11. Федералних правила о кривичном поступку. Нормативне оквире овог института представљају Федерална правила кривичног поступка (*Federal Rules of Criminal Procedure*), Федерална правила доказивања (*Federal Rules of Evidence*) и Смернице којима се суд руководи при одмеравању казне (*Sentencing Guidelines*).

Поступак закључења споразума започиње преговорима између јавног тужиоца, окривљеног и његовог браниоца, код којих иницијатива може потећи од стране оптужбе, или од стране одбране. Окривљени као припадник криминалне организације, који се у датом поступку терети за неко од кривичних дела организованог криминалитета, најпре ће се консултовати са браниоцем као стручним лицем, о томе која је солуција за њега најподобнија. Закључењу споразума не приступа се по аутоматизму, само зато што је

---

⁶⁶⁹ Stephanos Bibas, "Regulating the Plea – Bargaining Market: From Caveat Emptor to Consumer Protection", *California Law Review*, vol. 99, no. 4, 2011, p.p. 1121.

⁶⁷⁰ Michael A. Simons, "Departing ways: Uniformity, Disparity and Cooperation in Federal Drug Sentences", *Villanova Law Review*, vol. 47, no. 4, 2002, p.p. 960.

такво поступање „популарно“ у пракси, али се у већем броју случајева окривљени сам или уз помоћ браниоца опредељује за овакву солуцију, због користи коју сарадња носи за њега.⁶⁷¹ Или, са друге стране, преговоре може иницирати јавни тужилац, који се унапред руководи утилитаристичким обрачуном. Сарадња је за њега корисна, јер у поступку када окривљени сарадник сведочи, добија доказ више на страни оптужбе.

У сваком случају, почетни и веома важан корак, јесте упознавање јавног тужиоца са личношћу окривљеног, околностима под којима је дело извршено, информацијама које поседује о криминалној организацији,⁶⁷² а све то кроз неформалне разговоре који се воде у просторијама тужилаштва, јер суд у томе не учествује.⁶⁷³

Иако суд није странка у закључењу споразума, мора се уверити у добровољност и свесност окривљениковог признања,⁶⁷⁴ такође и да је свестан последица датог признања, да се одриче од права на суђење до момента сведочења, да се одриче од права на улагање жалбе против одлуке суда којом се он саглашава са споразумом. У случају да оцени супротно, суд може одбити споразум о сведочењу. Тада је окривљени у веома нелагодном положају, јер информације које је пружио јавном тужиоцу, могу против њега бити искоришћене у редовној кривичној процедури.

Прихватањем споразума, суд одобрава јавном тужиоцу и окривљеном да могу започети са реализацијом истог.⁶⁷⁵ Почетни корак у томе представља сведочење окривљеног, када добија фактички процесно својство сведока. Као вид процесне заштите, Савезним правилима о доказима предвиђено је да се током сведочења треба поштовати његова личност, при чему је забрањено узнемиравање и непримерено понашање према сведоку.⁶⁷⁶ Поред тога, одбрани није доступан споразум и доказни материјал који иде уз њега у фази закључења споразума, већ касније, током сведочења.⁶⁷⁷ Сведочење „непријатељског сведока“ не задржава се само на основном испитивању, када га испитује странка која га је предложила (јавни тужилац), већ се у

---

⁶⁷¹ Ian Weinstein, „Regulating the Market for Snitches“, *Buffalo Law Review*, vol. 47, no. 563, p.p. 569-570.

⁶⁷² *United States v. Leonard*, 50 F.3d 1152, 1154 (2d Cir. 1995). Упознавање са подацима које поседује окривљени сарадник, важно је не само због процене његове подобности да сведочи, већ и да би се његова изјава, која се бележи записнички, упоредила са исказом који ће дати као сведок.

⁶⁷³ *Federal Rules of Criminal Procedure*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 11. (c) (1).

⁶⁷⁴ *Federal Rules of Criminal Procedure*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 11. (b) (2).

⁶⁷⁵ *Federal Rules of Criminal Procedure*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 11. (c) (4).

⁶⁷⁶ *Federal Rules of Evidence*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 611. (a) (3).

⁶⁷⁷ Felipe L. Restrepo, “To Be or Not To Be a Cooperating Defendant: A Downward – Departure Motion Based on Cooperation with the Government Offers No Guarantee of a Reduced Sentence”, *Criminal Justice*, vol. 7, 1993, p.p. 24.

америчкој пракси увек инсистира и на унакрсном испитивању.⁶⁷⁸ Бранилац саоптуженог, или саоптужених, ће увек постављањем сугестивних питања која су иначе дозвољена током унакрсног испитивања, покушати да оспори кредибилитет сведока.⁶⁷⁹ Указујући на то да је споразум закључио са јавним тужиоцем, и да заправо износи чињенице о којима се договорио са јавним тужиоцем, он доводи у сумњу поузданост таквог сведока. Поузданост сведока за собом отвара питање не само истинитости његовог исказа, већ и питање његовог подмићивања.

Иако се увек сумњало у његову поузданост, питање подмићивања сведока на темељу испреговараног признања о кривици, први пут је покренуто у случају Сингелтон⁶⁸⁰, који је постао тема бројних чланака у америчкој литератури. Године 1997. Соња Сингелтон (*Sonya Singleton*) осуђена је за кријумчарење кокаина и праће новца, на основу сведочења Наполеона Дагласа (*Napoleon Douglas*), иначе њеног саучесника. Даглас је признао извршење кривичног дела и сведочио против осуђене у замену за обећање Владе да га неће гонити за кривична дела која су под истрагом.⁶⁸¹ Синглетонова је осуђена на 46 месеци затвора. Одбрана је оспорила прихватљивост сведока оптужбе, поткрепљујући своју жалбу тиме да је прекршена секција 201 (c) (2) U. S. C. (*anti-gratuity statute*, тзв. савезни мито статут) од стране јавног тужиоца. Ова одредба предвиђа да ко год директно или индиректно, понуди или обећа нешто од вредности било којој особи, за или због сведочења, или тако нешто обећа лицу које се појављује као сведок на суђењу, казниће се новчаном или казном затвора у трајању до две године.⁶⁸² Трочлано судско веће Апелационог суда је жалбу прихватило као основану, преиначило пресуду којом је Синглетонова осуђена и предмет вратило на поновно суђење, налазивши да исказ сведока није требао бити прихваћен. Свега недељу дана након доношења ове одлуке, суд који је донео пресуду у првом степену самоиницијативно је поништио одлуку Апелационог суда и донео одлуку у корист Владе и федералног тужиоца.

---

⁶⁷⁸ Wellman L. Francis, *The Art of Cross – Examination*, The Macmillan company, London, 1903, p.p. 6. „Унакрсно испитивање се одувек сматрало најсигурнијим тестом истине, сигурнијим и од заклетве“.

⁶⁷⁹ *Federal Rules of Evidence*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 607. (Who May Impeach a Witness). Овим правилом је предвиђено да свака страна може оспоравати кредибилитет сведока. Оно се односи на било које лице које се нађе у улози сведока.; *Federal Rules of Evidence*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 611. (c) (2). Код окривљеног који сведочи, његов кредибилитет може оспоравати само супротна страна.

⁶⁸⁰ *United States v. Singleton* 144 F. 3d 1343 (10th Cir. 1998). Оспоравајући прихватљивост сведока оптужбе, адвокат Синглетонове је углавном био подстакнут чланцима у калифорнијским новинама, чији је аутор порески адвокат који је навео мноштво случајева подмићивања сведока.

⁶⁸¹ David A. Sklansky, “Starr, Singleton, and the prosecutor’s role”, *Fordham Urban Law Journal*, vol.26, no.3, 1999, p.p. 511.

⁶⁸² Title 18 of the United States Code, § 201 (c) (2).

Аргументи за овакву одлуку своде се углавном на анализу одредбе 201 (c) (2) U. S. C., а притом имајући у виду мноштво претходних случајева из праксе, који су резултирали прихватањем исказа сведока оптужбе.⁶⁸³ Негирано је подмићивање сведока (цитирана одредба у једном свом делу гласи „за или због сведочења“). Првостепени суд је тумачио ову одредбу тако што је у виду имао повластице које сведок добија у замену за сведочење, а осим тога акценат је ставио на значај који сарадња окривљеног има у процесуирању саучесника.

Оваквом судском одлуком, пракса сведочења на основу споразума је малтене подељена на период пре и после случаја Сингелтон. Међутим, питање је да ли је њиме уопште решен проблем⁶⁸⁴ који је заузео маха у правном систему, не само ове, већ сваке државе која ради сузбијања организованог криминалитета, користи сведочења саучесника. Чак је може се рећи, цитирана одредба довела до негативних последица, јер је подмићивање, имајући у виду случај Сингелтон, занемаривано. Судови су се углавном позивали на погодности које следују сведока (уместо „за или због сведочења“, руководили се само једним делом одредбе „због сведочења“).

1.2.2. Ублажавање казне

До 1987. године у САД-у су постојали веома широки казнени распони, који су доводили до неких практичних проблема. Која врста казне и којој висини ће бити изречена, зависило је од процене судије, тако да се дешавало да за једно исто кривично дело, на пример поседовање опојних дрога, један судија изрекне условну осуду, а други казну затвора у трајању од десет година.⁶⁸⁵ Услед овако широких дискреционих овлашћења судија, неједнако се поступало према окривљенима од државе до државе, односно од суда до суда. То је условило потребу доношења Смерница, којима су дискрециона овлашћења суда знатно сужена, а осим тога, оне су се показале у позитивном светлу посебно код упрошћених процесних форми, јер у САД-у, суд такође

---

⁶⁸³ United States v. Meinster, 619 F.2d 1041, 1045 (4th Cir.1980); Young v. United States ex rel. Vuitton et Fils S.A., 481 U.S. 787, 803, 107 S.Ct. 2124, 95 L.Ed.2d 740 (1987); United States v. Johnson, 621 F.2d 1073, 1076 (10th Cir.1980); United States v. Sun-Diamond Growers, 138 F.3d 961, 966 (D.C.Cir.1998); Russello v. United States, 464 U.S. 16, 21, 104 S.Ct. 296, 78 L.Ed.2d 17 (1983); United States v. Pommerening, 500 F.2d 92, 97 (10th Cir.), cert. denied, 419 U.S. 1088, 95 S.Ct. 678, 42 L.Ed.2d 680 (1974); United States v. Nilsen, 967 F.2d 539, 542-43 (11th Cir.1992); United States v. Marmolejo, 89 F.3d 1185, 1191 (5th Cir.1996); United States v. Biaggi, 853 F.2d 89, 101 (2d Cir.1988).

⁶⁸⁴Richard J. Johnston, "Plea Bargaining in Exchange for Testimony: Has Singelton Really Resolved the Issues?", *Criminal Justice*, vol. 14, no. 3, 1999, p.p. 32.

⁶⁸⁵ Вања Бајовић, „Одмеравање казне код споразума о признању кривичног дела“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, бр. 2, 2015, стр. 183.

није странка у преговорима, нити има увид у све околности како би казну правилно и потпуно одмерио.⁶⁸⁶

Смернице су представљене нумеричком табелом, која обухвата 43 нивоа, садржаних у четири зоне (А, Б, Ц и Д).⁶⁸⁷ Казне су засноване на два фактора, тежини кривичног дела и опасности учиниоца, која се одређује према његовој криминалној каријери, а усклопу тога, врсти кривичних дела за које је лице осуђивано. Кривична дела су по тежини рангирана хоризонтално, на пример убиство се налази на последњем, 43-ем степену, разбојништво на 30-ом, итд. Према критеријуму опасности, учиниоци су подељени вертикално у шест категорија.⁶⁸⁸ Осим тежине кривичног дела и опасности учиниоца, код споразума о сведочењу, узимају се у обзир критеријуми дати Смерницама за кажњавање, када је у питању сарадња окривљеног са тужиоцем у замену за сведочење. Казну испод законски обавезне минималне казне за конкретно кривично дело, односно ублажавање казне, може оправдати и значајна помоћ коју окривљени сарадник пружи органима гоњења, а односи се на истрагу и кривично гоњење других лица, на које се односи уједно његово сведочење. Најпре, судија на нумеричкој табели одмерава казну тражећи пресек хоризонталне и вертикалне скале, а уз то оцењује и:⁶⁸⁹

1. Значај и корисност помоћи коју је пружио окривљени,
2. Истинитост, потпуност и поузданост информација садржаних у сведочком исказу окривљеног,
3. Природу и обим помоћи окривљеног и,
4. Опасност која прети окривљеном и члановима његове породице, након сведочења, од стране криминалне организације којој припада, или чак шире криминалне заједнице.⁶⁹⁰

---

⁶⁸⁶ Guidelines Manual, Ch.1.Pt.A, 2010, 7-8, доступно на: https://www.uscc.gov/sites/default/files/pdf/guidelines-manual/2010/manual-pdf/2010_Guidelines_Manual_Full.pdf, посећено: 12.09.2018.; James Gibson, Michael Goldsmith, "The U.S. Sentencing Guidelines: A Surprising Success?" 1 *N.Y.U. Law School Ctr. for Research in Crime & Just., Occsn'l Paper in Crime & Just.* No. 12, 1999, p.p. 1-2.

⁶⁸⁷ United States Commission, Chapter Five of the Guidelines Manual, Part A – Sentencing Table, 2016.

⁶⁸⁸ Исто.

⁶⁸⁹ United States Commission, Chapter Five of the Guidelines Manual, 5K1.1 (a), 2016.; *United States v. Copeland*, 122 F.3d 1063 (4th Cir. 1997); *United States v. Pipes*, 125 F.3d 638 (8th Cir. 1997). У овим сличајевима је било спорно да ли је сарадња окривљеног резултирала пружањем значајне помоћи.

⁶⁹⁰ United States Commission, Chapter Five of the Guidelines Manual, 5K1.1 (a) (4). Крајњи резултат сарадње неминовно је било каква опасност која прети окривљеном и члановима његове породице. Кумулативно се са осталим, цени и ова околност при ублажавању казне окривљеном који је сарађивао са органима правосуђа.

Као пример можемо навести разбојништво, које по тежини заузима 30 место на нумеричкој табели. Раније осуде учиниоца износе три године затвора, што га сврстава у другу категорију, односно колону, према његовој опасности, односно ранијој осуђиваности. Учиниоца није организатор,⁶⁹¹ већ припадник криминалне организације, прихватио је одговорност за извршено дело, а притом пружио значајну помоћ органима гоњења у процесуирању осталих припадника исте криминалне организације. Ове околности се узимају у обзир као олакшавајуће, чиме се и тежина учињеног дела смањује за један степен, дакле са 30 на 29, чиме се и казни распон прилагођава 29 степену, и износи од 87 до 108 месеци затвора, наместо казног распона од 97 до 121 месеци затвора. На крају, суд ће у наведеном примеру одмерити казну у распону од 87 до 108 месеци затвора. Ублажавање казне учињено је самим смањивањем тежине наведеног кривичног дела, под утицајем датих околности.

Приметна је разлика у односу на наше законодавство везана за ранију осуђиваност окривљеног који сведочи. У америчком, она нема утицаја на одбијање сведочења, али је важна околност коју суд узима у обзир приликом ублажавања казне. Притом, ово је и једина повластица коју окривљени добија за своју потпуну кооперативност.

Обавезе надлежних органа према сведоку који је дао значајан допринос у области сузбијања организованог криминалитета, не заустављају се на поменутој привилегији. Потребно је пружити му и адекватну заштиту, јер је након сведочења његова безбедност, као и њему блиских лица, изложена великом ризику. Наш је законодавац, о чему смо говорили у претходном поглављу, нажалост начинио велике пропусте. У наредним редовима ћемо се позабавити тиме како је ово питање решено у америчком законодавству.

1.3. Програм заштите окривљеног сарадника

Први сведок коме се пружила заштита током издржавања затворске казне, пре увођења формалног програма, био је Џозеф Валачи. Овај први тзв. мафија инсајдер је чак и у федералном затвору страховао од освете боса мафијашке породице Ђеновезе (*Genovese*). Чувало га је 200 америчких маршала, контактирао је само са агентима ФБИ-

---

⁶⁹¹ Title 18 of the United States Code, § 3553 (Imposition of sentence), (ф) (6) (4). При изрицању казне, суд посебно има у виду да сведок није организатор, лидер криминалне организације, или да није био ангажован у континуираном злочиначком подухвату.

а, а страхујући да не буде отрован, инсистирао је на томе да самом себи у затвору припрема оброке.⁶⁹² Преминуо је 1971. године од последица срчаног удара.

Ово, и слична искуства у којима је сведоцима било отежано да сарађују са надлежним органима, због бојазни да ће бити санкционисани лишењем живота када прекрше „закон ћутања“, условила су потребу да Министарство правде САД-а установи Програм заштите сведока, али сада формалним путем, у оквиру *Organized Crime Control Act* - а од 1970. године. При Министарству је основана Служба Маршала задужена за спровођење Програма заштите.⁶⁹³

За разлику од сведока очевидаца, који нису имали удела у организованој криминалној активности, окривљени сарадник се након изрицања пресуде којом се блаже кажњава, не укључује одмах у релокацију, већ му се најпре треба обезбедити сигурност током издржавања казне затвора.

Зависно од тога да ли се окривљени који је сведочио упућује у локални или федерални затвор, јавни тужилац је дужан да његове податке, као и податке о затвореницима од којих треба бити одвојен, достави управнику затворске установе и највишем органу који је надлежан за тај регион, или Служби Маршала.⁶⁹⁴ Било да се ради о првом или другом случају, за његову безбедност ће бити задужени ФБИ агенти. Када наступи период у којем је преостало још шест или девет месеци издржавања казне, надлежни орган Службе Маршала ће обавити разговор са затвореником ради укључивања у програмску заштиту на слободи.⁶⁹⁵

Сврха програма заштите сведока (*Witness Security Protection – WITSEC*) јесте да се обезбеди сигурност сведоцима који сарађују са надлежним органима у предметима организованог криминала и осталим тежим облицима криминалне делатности. Првоуведени Програм, односио се на физичку заштиту сведока, промену места становања и промену идентитета.⁶⁹⁶ Током своје десетогодишње примене показао је извесне недостатке, што је условило доношење Закона о реформи безбедности сведока (*Witness Security Reform Act*) 1984. године. Реформисани закон је предвиђао:⁶⁹⁷

---

⁶⁹² United Nations Office on Drugs and Crime, *Good Practice for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime*, United Nations, New York, 2008, p.p. 7.

⁶⁹³ Доступно на: <https://www.usmarshals.gov/duties/factsheets/witsec.pdf>, посећено: 04.11.2018.

⁶⁹⁴ Доступно на: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-21000-witness-security#9-21.130>, посећено: 04.11.2018.

⁶⁹⁵ Доступно на: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-21000-witness-security#9-21.130>, посећено: 04.11.2018.

⁶⁹⁶ *Organized Crime Control Act*, Public Law 91-452, 84 Stat., october 15, 1970, Title V – Protected Facilities for Housing Government Witness.

⁶⁹⁷ Raneta Mack Lawson, “The Federal Witness Protection Program Revisited and Compared: Reshaping and Old Weapon to Meet New Challenges in the Global Crime Fighting Effort”, *University of Miami Law School Institutional Repository&Comparative Law Review*, vol. 21, 2014, p.p. 198-199.

- Строге критеријуме за пријем у Програм заштите, укључујући и процену ризика;
- Пријем жртава кривичних дела организованог криминала и других тежих облика криминалне делатности уз стварање фонда за надокнаду претрпљене штете (материјалне и нематеријалне);
- Потпис меморандума о разумевању од стране лица које се укључује у Програм;
- Меморандум садржи обавезе које ће сведоци имати током Програма заштите;
- Како се поступа у случају да дође до кршења обавеза;
- Подаци о учесницима у Програму представљају тајну, па су предвиђене казне за неовлашћено објављивање информација.

Реформисани закон је опстао уз одређене допуне предвиђене секцијом 18. *U. S. Code*. Процедура за укључивање сведока у Програм заштите пролази кроз више фаза. Сведок ће се узети у разматрање само ако је сведочио у кривичним поступцима који се воде поводом одређених кривичних дела: организованог криминала, кривична дела везана за трговину опојним трогома, кривична дела рекетирања, кривична дела насилничког криминалитета.⁶⁹⁸ Како су у питању учиниоци тежих облика криминалитета, у већој мери је и угрожена безбедност лица које је против њих сведочило.

Уколико је овај услов испуњен, државни тужилац подноси Јединици за заштиту сведока у оквиру криминалистичког одсека Министарства правде САД-а образац за пријаву са одговарајућим подацима: резиме сведочења и резултати сведочења (као доказ да је лице заиста сведочило у поступку за претходно наведене облике кривичних дела), претња сведоку, криминална историја сведока, психолошка процена профила личности сведока и чланова његове породице, да ли је сведок ризичан ако се пресели у нову средину.⁶⁹⁹ Дакле, и када окривљени сарадник да својим исказом значајан допринос осуди припадника криминалне организације, не процењује се само коликом је ризику он изложен, већ колико је и он сам, као саучесник и уједно припадник криминалне организације ризичан по нову средину, ако буде укључен у програмску заштиту.

Када се установи да сведок испуњава критеријуме за укључивање у Програм, потписује Меморандум о разумевању. Потпис је заправо знак да му се програмска

---

⁶⁹⁸ Title 18 of the United States Code, § 3521, (a) (1).

⁶⁹⁹ Доступно на: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-21000-witness-security#9-21.1010>, посећено: 02.11.2018.; Raneta Mack Lawson, "The Federal Witness Protection Program Revisited and Compared: Reshaping and Old Weapon to Meet New Challenges in the Global Crime Fighting Effort", *University of Miami Law School Institutional Repository & Comparative Law Review*, vol. 21, 2014, p.p. 210.

заштита не намеће присилним путем, већ да у њу улази добровољно. Потписом се такође саглашава са одређеним смерницама предвиђеним Меморандумом:⁷⁰⁰

- Да неће извршити било које кривично дело за време програмске заштите;
- Да ће предузети све неопходне кораке како се не би откриле поверљиве информације;
- Да ће редовно информисати програмског службеника о свим активностима које предузима, укључујући и тренутну адресу на којој се налази;

Програмски службеници Јединице за заштиту сведока предузимају све потребне мере за пресељење сведока, заштиту од насиља, њему и члановима породице обезбеђују сигурност, психичко благостање и социјалну адаптацију новој средини.⁷⁰¹ Кључна компонента програмске заштите јесте промена идентитета сведока и чланова његове породице,⁷⁰² без које би и поред наведених мера, њихова сигурност и у новој средини била угрожена. Из одговарајућег фонда намењеног само у те сврхе, обезбеђена су им средства којима се подмирују основне животне потребе, а пружа им се и помоћ у запослењу, такође су заштићени и подаци о промењеном идентитету и локацији сведока.⁷⁰³ У случају да дође до објављивања поверљивих информација о идентитету од стране било којег лица, предвиђена је новчана казна у износу од 5.000 долара, или казна затвора у трајању од 5 година.⁷⁰⁴

Заштита сведока се показала у позитивном светлу у пракси САД-а. Од 1970. године до данас, Служба Маршала је пружила програмску заштиту за 7700 сведока и 9800 чланова њихових породица.⁷⁰⁵ Притом, потпуна безбедност окривљеног сарадника није условљена само активностима надлежних служби, већ и његовом сарадњом. Он добровољно приступа Програму заштите, али се не може својевољно укључивати у радње које нису предвиђене Меморандумом о разумевању. Са друге стране, живот окривљеног сарадника и чланова његове породице под окриљем Програма није нимало једноставан, јер бива промењен из корена. Зависно од процењеног ризика, релокација може укључивати и пресељење у другу земљу, када је процес адаптације још тежи. Једном речју, нимало једноставно, али безбедно, јер његов и животи чланова породице,

---

⁷⁰⁰ Title 18 of the United States Code, § 3521, (d) (1) (Witness relocation and protection).

⁷⁰¹ Title 18 of the United States Code, § 3521, (b) (1).

⁷⁰² Title 18 of the United States Code, § 3521, (b) (1) (A).

⁷⁰³ Title 18 of the United States Code, § 3521, (b) (1) (D) (E) (X).

⁷⁰⁴ Title 18 of the United States Code, § 3521, (b) (3).

⁷⁰⁵ Олгица Вулевић, „Институт заштићеног сведока и његово функционисање у законодавству Републике Србије“, *Безбедност*, 3/2017, стр. 187.

немају цену. У крајњој линији, потешкоће кроз које пролази током програмске заштите, резултат су његовог рационалног избора да не буде процесуиран редовним путем.

2. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ЕНГЛЕСКЕ

2.1. Историјски осврт на настанак организованог криминалитета у Енглеској

У Великој Британији у 19. веку настаје период великих промена, највише захваљујући технолошким изумима током индустријске револуције.⁷⁰⁶ То најпре доводи до масовне урбанизације становништва и потпуне трансформације британског друштва. Милиони људи који су до тада живели у сеоским подручјима, проналаском парне машине и њеном масовном употребом бивају присиљени да се преселе у развијене градове индустријског севера.⁷⁰⁷ Тако долази до повећања броја имиграната, који првенствено насељавају приградска насеља. Брзо и неконтролисано насељавање доводи до тога да се на релативно малом простору налазе веома различите етничке, верске, политичке и друштвене групе, које бивају присиљене да се у таквој ситуацији боре за своје позиције.⁷⁰⁸

У таквој новонасталој ситуацији појединци који су се до тада бавили регуларним пословима, после учесталих напада пљачкаша, схватају да је злочин много профитабилнији и лакши, а да су веће шансе за успех у тим подухватима ако се то ради уз помоћ истомишљеника, што је за последицу имало формирање снажних уличних банди.⁷⁰⁹ С обзиром на то да се јавља велики број ових група, долази и до преклапања на појединим територијама, што доводи до избијања веома насилних и крвавих ратова међу њима ради освајања територија.⁷¹⁰

---

⁷⁰⁶ Доступно на: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/History_of_the_Industrial_Revolution, посећено: 10.06.2019.

⁷⁰⁷ Исто.

⁷⁰⁸ Michael Woodiwiss, Dick Hobbs, "Organized Evil and the Atlantic Alliance: Moral Panics and the Rhetoric of Organized Crime Policing in America and Britain", *The British Journal of Criminology*, Vol. 49, No. 1, p.p. 107. Готово да није било народа који се до средине 19. века није суочавао са проблемима адаптације на новонастало, урбаније окружење. Британски народ се почео борити за своје позиције, као и народи других земаља, коцкањем, проституцијом, и другим нелегалним активностима.

⁷⁰⁹ Paul Lashmar, Dick Hobbs, "Diamonds, gold and crime displacement: Hatton Garden, and the evolution of organized crime in the UK", *Trends in Organized Crime*, Vol. 21, No. 2, 2018, p.p. 109.

⁷¹⁰ Исто.

Током овог периода у већини великих градова јављају се и неке од најпознатијих банди тога времена, које се сматрају и зачетницима организованог криминала у Великој Британији: у Лодону, *The Forti Elephants*, која се бавила ситним крађама и била је састављена искључиво од жена, *The Cock Road Gang*, која је вршила плачке на путевима око Лондона, у Манчестеру, *The Scuttlers*, који су имали неку врсту униформи и били познати по суровости, затим Ливерпулу, *The High Rip Gang*, чија мета су били многобројни морнари у великој луци и *The Peaky Blinders*, банда која по први пут има јасне обресе организованог криминала у Бирмингему.⁷¹¹

Нешто касније, почетком 20. века у Лондону се јавља банда, која представља неку врсту верзије сицилијанске мафије у Британији, и то породица Сабини (*Sabini*). Ова породица је ирско-сицилијанског порекла, а њихова база је била италијанска заједница у Клеркенвелу (*Clerkenvel*) у Лондону. За разлику од сродних мафија у САД-у и Италији, ова банда није успела да се нешто више прошири у остале делове Лондона и то у богати Вест Енд (*West End*), првенствено зато што није имала толико послова као мафија у САД-у (у Великој Британији није постојала забрана производње алкохола), а није имала ни толико јаких веза са централним органима власти у Енглеској.⁷¹²

Након Другог светског рата сви већи градови у Великој Британији као што су Глазгов и Шефилд, имају своје банде које су нешто између организованих група и обичних банди, а нису имале никакве политичке везе са локалном владом. Тек се 1950-их у Лондону јављају организације, вредне помена, а које се највише баве нелегалним коцкањем, изнуђивањем, рекетирањем. Ове организације воде Џек Спот (*Jack Spot*)⁷¹³ и Били Хил (*Billy Hill*)⁷¹⁴, који су такође повезани са боксерском сценом и организацијом нелегалних мечева.

Најјача криминална организација у послератном периоду Велике Британије јавља се 1960-их у источном Лондону и то под вођством Креј близанаца (*Krai twins*). Ова организација се поред већ познатих криминалних делатности, као што су изнуда, рекет, застрашивање и уцена, почела бавити и коцкањем (које је легализовано 1960. године).⁷¹⁵

---

⁷¹¹ Clive Emsley, "The History of Crime and Crime Control", у: Mike Maquire, Rod Morgan, Robert Reiner, *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, 2002, p.p. 210.

⁷¹² Klaus von Lampe, Georgios A. Antonopoulos, "An introduction to the special issue on Organized Crime and illegal markets in the UK and Ireland", *Trends in Organized crime*, Vol. 21, No. 2, 2018, p.p. 100.

⁷¹³ Доступно на: <https://www.j-grit.com/criminals-jack-corner-aka-spot-london-gangster.php>, посећено 07.12.2018.

⁷¹⁴ Доступно на: [http://www.wikiwand.com/en/Billy_Hill_\(gangster\)](http://www.wikiwand.com/en/Billy_Hill_(gangster)), посећено: 07.12.2018.

⁷¹⁵ Наведено према: Thomas L. Jones, "The Kray Twins: Brothers in Arms", доступно на: https://web.archive.org/web/20131203030342/http://www.trutv.com/library/crime/gangsters_outlaws/mob_bosses/kray/index_1.html, посећено: 07.12.2018.

Били су нешто најсличније традиционалној америчкој мафији, која им је била узор, чак су се и слично облачили и понашали, а често су улазили и у послове са њима. По угледу на америчку мафију почињу да раде софистицираније у односу на предходне организације и да новац зарађен на нелегалан начин уводе у легалне послове, најчешће у ноћне клубове и коцкарнице, а не ретко су давали новац и у хуманитарне сврхе. Током њихове доминације, у источном Лондону није било ситног криминала, јер су много пажње посвећивали заштити локалног становништва,⁷¹⁶ хуманитарним радом су "куповали" обичан свет, те су тако стекли и уживали велики углед.

По овом историјском пресеку може се закључити да организовани криминал у Енглеској настаје дуготрајним процесом, који је уско везан са индустријском револуцијом, наглом променом друштвених прилика и гомилањем становништва у велике градове. Како долази до блиског додира веома различитих друштвених слојева, у нижим слојевима се јавља „потреба“ за стварањем банди ради пљачки и стицања користи криминалним делима. Способнији појединци током развоја друштва долазе до каквог таквог образовања, а упоредо са тиме почињу да обичне банде претварају у организоване криминалне групе.

2.2. Опште одлике споразума о сведочењу

Пре него приступимо анализи споразума, укратко ћемо се осврнути на поједине специфичности енглеског кривичног поступка. Све до 19. века, јавни тужилац и полиција нису били познати енглеском законодавству. Постојао је једино систем приватног тужилаштва који се заснивао на покретању поступка од стране оштећеног. До оснивања тужилаштва, полиција је гонила учиниоце кривичних дела на основу пријава оштећених. Уместо да у оквиру своје дужности буде експерт у истрази, полиција се фокусира на функцију гоњења, што је изазвало оштре критике Британског одсека Међународне комисије правника (*British section of the International Commission of Jurists*), изложене у једном извештају из 1970. године, када је покренута дебата око успостављања новог, тужилачког система.⁷¹⁷ Тужилаштво је најпре имало улогу саветодавног органа полиције, да би временом преузело примат у функцији гоњења, а са оснивањем Краљевског тужилачког сервиса (*Crown Prosecution Service – CPS*) 1985.

---

⁷¹⁶ Paolo Campana, Federico Varese, “Organized Crime in the United Kingdom: Illegal Governance of Markets and Communities”, *The British Journal of Criminology*, Vol. 58, No. 6, 2018, p.p. 1385.

⁷¹⁷ Andrew Ashworth, “Developments in the Public Prosecutor’s Office in England and Wales”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 8/3, 2000, p.p. 259.

године, овлашћења између полиције и тужилаштва бивају тачно подељена.⁷¹⁸ Надлежност за пресуђивање у области лакшег и средњег криминалитета припада магистрату, а за тежа кривична дела, Краљевом суду (*Crown court*).

Како све до средине 19. века Енглеска није имала систематску истрагу, нити професионалну полицију, докази за оптужбу, посебно против организованих криминалних група, су се веома тешко прибављали.⁷¹⁹ Сведочки исказ је још тада био веома важно доказно средство, било да је потицао од саокривљеног (крунског сведока), или других лица која нису имала учешће у извршењу кривичног дела.⁷²⁰ И једни и други су добијали разне погодности, укључујући и новчане награде.

Први случај сведочења везан за организовану криминалну активност, датира из 1973. године, када је Бerti Смалс (*Bertie Smalls*), припадник лондонске криминалне групе која се бавила пљачком банака, сарађујући са полицијим и јавним тужиоцем, сведочио против осталих припадника.⁷²¹ Смалсово сведочење за резултат је имало 16 појединачних осуда, а за узврат је добио имунитет од кривичног прогона.

Како је организовани криминалитет добијао све веће размере, Краљевски тужилачки сервис временом је преузео значајну улогу у његовом сузбијању. Под његовим окриљем, Одсек за међународно правосуђе и организовани криминал, сарађујући са Националном агенцијом за криминал, гони чланове организованих криминалних група у Енглеској и Велсу, а суочава се и са прекограничним организованим криминалом, размењујући информације са специјалним тимовима тужилаца у околним земљама.⁷²² Када доказе није могуће прибавити на овај начин, јавни тужилац прибегава закључењу споразума са окривљеним који је имао учешћа у организованој криминалној делатности. Са овом се праксом започело онда када су у Енглеској као земљи наклоњеној континентално-европском типу кривичног поступка, превагу над истражним, однели адверзијални елементи.⁷²³

---

⁷¹⁸ Вељко Турађанин, *Споразум о признању кривичног дела*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2016, стр. 298.

⁷¹⁹ Graham Hughes, "Agreements for Cooperation in Criminal Cases", *Vanderbilt Law Review*, vol. 45, no. 1, p.p. 3.

⁷²⁰ Hon H. Lloyd King, "Why prosecutors are permitted to offer witness inducements: A matter of constitutional authority", *Stetson Law Review*, vol. XXIX, 1999, p.p. 160-161.; Тајјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 225.

⁷²¹ Наведено према: Rahman Aziz and Lennon Jonathan, "Supergrass evidence, The Law, practice and development of supergrass evidence in England", доступно на: http://insidetime.org/articleview.aspx=50&c=supergrass_evidence, посећено: 04.04.2017.

⁷²² Доступно на: <https://www.cps.gov.uk>, посећено 29.05.2018.

⁷²³ Stephan Landsman, "Rise of the Contentious Spirit: Adversary Procedure in Eighteenth Century England", *Cornell Law Review*, vol. 75, no. 3, 1990, p.p. 604.

Споразум о сарадњи којим окривљени признаје извршење кривичног дела и истовремено преузима обавезу да ће сведочити код кривичних дела организованог криминалитета, уведен је у енглеско законодавство након дугогодишњег оспоравања, тек 2005. године, доношењем закона намењеног искључиво сузбијању организованог криминалитета. У односу на претходне случајеве сведочења у замену за потпун имунитет, који се могу у неку руку поистоветити са институтом сведока сарадника, *Serious Organized Crime and Police Act 2005*, регулише овај институт у форми споразума.⁷²⁴

Налик законодавствима која предвиђају ову упрошћену процесну форму, и у овом одлука о томе да иницира преговоре и закључење писменог споразума, представља потпуно дискреционо право јавног тужиоца. Они започињу упућивањем предлога, понуде, или тзв. профер писма (*proffer letter*) окривљеном,⁷²⁵ којим се позива на разговор, као неку врсту интервјуа, и у њему се већ назначавача да му се унапред не могу пружити никакве гаранције везане за окончање поступка, да ли ће се завршити у окривљеникову корист, или не. Током преговора, тужилац треба размотрити тачност информација добијених од потенцијалног сведока, узети у обзир мотивацију за сведочењем, затим каквог је менталног и физичког здравља потенцијални сведок, како би јавни тужилац био сигуран да неће бити препрека за појављивање пред судом.⁷²⁶ Увидом у медицинску документацију треба установити да је његово ментално здравље у довољној мери очувано, не би ли сведочки исказ био потпун, тачан и истинит.

Пре него приступи закључењу споразума, у обзир треба узети и друге релевантне околности. Приликом процесуирања припадника организоване криминалне групе, не посеже се одмах за исказом окривљеног који је био саучесник, већ се најпре разматра да ли је могуће доказе прибавити на други начин. Ако постоје други докази, али нису довољни за осуду припадника, тада се исказу окривљеног као сведока приступа као крајњем, нужном доказном средству. Блаже кажњавање као повластица за значајан допринос сведочења, окривљени не сме схватити као дозволу да може наставити са вршењем кривичних дела. Из тог разлога, тужилац разматра да ли је и колико често,

---

⁷²⁴ *Serious Organized Crime and Police Act 2005*, Chapter 2 – Offenders assisting investigations and prosecutions, 71-75b.

⁷²⁵ *Serious Organized Crime and Police Act 2005*, 72 (1).

⁷²⁶ Доступно на: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/queens-evidence-immunities-undertakings-and-agreements-under-serious-organized-crime>, посећено: 10.06.2019.

окривљени раније закључивао споразуме ове врсте.⁷²⁷ Наравно да ова околност неће утицати на одбијање споразума и сведочења, али представља за јавног тужиоца и суд јединствену прилику да оцене да ли споразум има специјално превентивно дејство. На крају, јавни тужилац узима у обзир и интересе правде. У том светлу, он треба размотрити да ли би интереси правде али и друштвени интереси били боље задовољени осудом припадника криминалне организације на основу сведочења и блажег кажњавања сведока, или пак редовним процесуирањем потенцијалног сведока и његовом пуном осудом.⁷²⁸ Као што се из наведеног може закључити, широк је дијапазон околности које тужилац узима у разматрање, што говори у прилог томе да закључењу споразума не посеже по аутоматизму, нити због популарности нагодби.

Да би закључио споразум, потенцијални сарадник треба да кумулативно испуњава одређене услове. Оно на чему се инсистира и у америчком и нашем законодавству, јесте потпуно и добровољно признање кривичног дела за које се терети и кривичног дела организованог криминалитета у којем је био саучесник.⁷²⁹ У Енглеској се за признање користи израз „чишћење“, а сматра се значајном компонентом целокупног процеса који се води поводом споразума.⁷³⁰ Потпуно „чишћење“ је веома важно да не би дошло до ситуације да се током сведочења саучесници, који су као саоптужени присутни, позову на неко од кривичних дела које је окривљени као сведок учинио, а није признао. Или прецизније, овде се ради о њиховим браниоцима, који морају бити упознати са свом документацијом везаном за закључени споразум.

Упркос процени јавног тужиоца, окривљени може током сведочења променити исказ, или суд може проценити да је по среди непоуздан сведок. Тада, тужилац аутоматски повлачи споразум, а има и право да против окривљеног искористи информације које је добио током преговора, у редовном кривичном поступку.⁷³¹ У супротној ситуацији, тужилац доставља извештај суду који треба да садржи све битне околности за ублажавање казне: да је окривљени признао кривично дело, какав је квалитет пружене помоћи од стране окривљеног и који резултати из ње произилазе (нпр.

---

⁷²⁷ Доступно на: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/queens-evidence-immunities-undertakings-and-agreements-under-serious-organized-crime>, посећено: 07.11.2018.

⁷²⁸ Исто.

⁷²⁹ *Serious Organized Crime and Police Act* 2005, 73 (1) (a).

⁷³⁰ Доступно на: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/queens-evidence-immunities-undertakings-and-agreements-under-serious-organized-crime>, посећено: 07.11.2018.

⁷³¹ Annex E: Draft notice of revocation, доступно на: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/queens-evidence-immunities-undertakings-and-agreements-under-serious-organized-crime>, посећено: 07.11.2018.

хапшење или осуда саучесника на основу сведочења окривљеног).⁷³² Из наведеног произилази да тужилац са окривљеним не договара врсту, висину, или распон казне, већ се његова улога заснива на томе да придобије сведока оптужбе, прикупи сав неопходни материјал и тако суду обезбеди терен за ублажавање казне. У односу на америчко законодавство, окривљеном се овде у оквиру споразума не пружају гаранције да ће поступак бити окончан у његову корист, што сматрамо мањкавошћу енглеске законске регулативе. Ако се већ ишло ка томе да се некадашњи институт сведока сарадника код кривичних дела организованог криминала у оквиру SOCPA уобличи споразумом, мишљења смо да му се истим требају пружити гаранције, без обзира на то што се може догодити у пракси да тужилац може одступити од договореног.

Интересантан је начин на који суд ублажава казну. Најпре је смањује на основу признања,⁷³³ а у другом кораку, тако смањену казну ублажава за још 50%, на основу значајне помоћи која је довела до осуде припадника криминалне организације.⁷³⁴ У једном од првих случајева закључења споразума од када је ступио на снагу *Serious Organized Crime and Police Act 2005*, Блекбурн (*Blackburn*) је сведочио против двојице саизвршилаца у кривичном делу убиства, а његова се улога заснивала на помагању. Суд је у почетку изнео генералан став да се смањење казне треба кретати у распону од једне половине до две трећине, али је ипак у овом случају био попустљивији. Како је Блекбурн својим сведочењем допринео осуди саучесника, а притом је деловао као помагач, са 12 година, казна затвора му је умањена на 2 године и шест месеци, што представља умањење за 79%.⁷³⁵ Са тзв. праксом знатне попустљивости, суд је наставио и у случајевима коју су уследили. Тако је у случају *R v Hyde (2013) NICA 8*, везаном за тероризам у Северној Ирској, суд смањио казну окривљеном сараднику за 75%, где је поред признања и значајне помоћи, узео у обзир и велики ризик којем је себе изложио.⁷³⁶

---

⁷³² Confidential reports for the purposes of sentencing, доступно на: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/queens-evidence-immunities-undertakings-and-agreements-under-serious-organized-crime>, посећено: 07.11.2018.

⁷³³ Peter J. P. Tak, "Deals with Criminals: Supergrasses, Crown Witnesses and Pentiti", *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 5, no. 1, 1997, p.p. 11. Не треба занемарити и значај потврдног изјашњавања о кривици, посебно када против окривљеног нема других доказа.

⁷³⁴ Наведено према: Olliers Solicitors, "Queen's Evidence – Agreements under Serious Organized Crime and Police Act 2005", 17 August 2012, доступно на: <https://www.olliers.com/news/queens-evidence-agreements-under-serious-organized-crime-and-police-act-2005/>, посећено: 05.11.2018.

⁷³⁵ Наведено према: Slater Emma, "Special report: The return of the supergrass", 8 October 2012, доступно на: <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/special-report-the-return-of-the-supergrass-8201325.html>, посећено: 08.11.2018.

⁷³⁶ Наведено према: Ravelli Rahman, "Supergrass Evidence – The Law, practice and developmet of supergrass evidence in England", 2 October 2014, доступно на: <https://www.rahmanravelli.co.uk/articles/supergrass-evidence-2/>, посећено: 05.11.2018.

Према извештају CPS-а, у периоду од 2006. до 2011. године, закључено је 158 споразума о сведочењу.⁷³⁷ У 140 случајева окривљеном сараднику је знатно умањена казна, а у 18 случајева, добили су потпун или делимичан имунитет од кривичног гоњења. У периоду од 2013. до 2016. казна је умањена окривљенима на основу споразума у 45 случајева.⁷³⁸ Наведени подаци говоре у прилог томе да је упркос бројним критикама, о којима ћемо говорити при разматрању оправданости примене предметног института, његова примена распрострањена и у пракси енглеског правосуђа.

2.3. Програмска заштита окривљеног сарадника

Незаобилазна, уједно и последња карика сарадње окривљеног са органима правосуђа, заштита сведока, предвиђена је у свим земаљама које су у своја законодавства инкорпорирале одредбе Конвенције УН против транснационалног организованог криминала (члан 24.),⁷³⁹ којем кругу свакако припада и Енглеска.

Почетак процесне заштите сведока у Енглеској и Велсу означен је одређеним активностима Службе сведока (*Witness Service*), којима им се пре почетка сведочења пружа нека врста сигурности. Иако је окривљеног који ће сведочити о неким општим карактеристикама кривичног поступка информисао већ бранилац, или јавни тужилац са којим је споразум закључио, додатно ће о општој слици суђења и сведочења бити упознат и од стране припадника Службе. Поред тога, пружају му психичку подршку, обезбеђују пратњу сведоку при бочном улазу и излазу из зграде суда, обезбеђују посебне чекаонице сведоцима оптужбе, посебне сведоцима одбране, осигуравају и обезбеђују посебне просторе за паркинг, односно паркинг стајалишта.⁷⁴⁰

---

⁷³⁷ Наведено према: Slater Emma, "Special report: The return of the supergrass", 8 October 2012, доступно на: <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/special-report-the-return-of-the-supergrass-8201325.html>, посећено: 08.11.2018.

⁷³⁸ Доступно на: <https://www.cps.gov.uk/publication/uk-government-web-archive>, посећено: 08.11.2018.

⁷³⁹ Конвенција УН против транснационалног организованог криминала, члан 24.

1. Свака држава потписница ће предузети одговарајуће мере у оквиру својих могућности, којима ће пружити делотворну заштиту од могуће одмазде или застрашивања сведока који сведоче у кривичним поступцима поводом кривичних дела обухваћених овом конвенцијом, а по потреби, њиховим рођацима и другим њима блиским лицима.
2. Мере предвиђене у ставу 1. обухватају:
  - а) Утврђивање процедуре за физичку заштиту лица, њихово пресељење тамо где је потребно, да информације о њиховом идентитету и месту где се тренутно налазе не буду откривене, или да откривање таквих информација буде ограничено;
  - б) Доношење правила о доказном поступку која дозвољавају да сведочење буде дато на начин који осигурава сигурност сведока, као што је дозвољавање да сведочење буде дато коришћењем комуникационе технологије, као што су видео линкови и друга адекватна средства.

⁷⁴⁰ United Nations Office on Drugs and Crime, *Good Practice for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime*, United Nations, New York, 2008, 28.

Заштита током процеса, обезбеђује му се уобичајеним методама, попут искључења јавности, ако суд сматра да је то у датом случају неопходно, сведочења преко видео линкова или других комуникационих средстава.

Највећем ризику сведок је изложен по завршетку сведочења. Поједини случајеви из праксе, говоре у прилог томе да је суд у Енглеској при ублажавању казне изузетно попустљив, тако да окривљени који је сведочио у затворској установи проведе знатно мање времена, него што је то рецимо случај у америчком законодавству. Ако је живот осуђеног толико угрожен, Јединица за заштиту сведока може и овде спровести релокацију, упућивањем на издржавање казне затвора у сигурнија подручја на територији Енглеске. Мада, релокација се најпре практикује по отпуштању са издржавања казне.

СОСРА у четвртом поглављу предвиђа програмску заштиту окривљених који су на основу споразума сведочили у предметима везаним за кривична дела организованог криминалитета. Услови за укључивање у Програм су суштински исти као и у америчком, нашем и осталим законодавствима која предвиђају правила усмерена ка сузбијању организованог криминалитета. У основи, најпре се мора радити о озбиљном кривичном делу које је саучесник извршио као припадник криминалне организације. Начелник Јединице за заштиту сведока, која представља одсек Националне агенције за криминал (*National Crime Agency – NCA*) најпре процењује коликом је ризику изложено лице које је сведочило, унапред му се предочава да му се мења начин живота, тако да се разматра и питање да ли је у стању прилагодити се.⁷⁴¹ Зато је потребно да својим потписом споразума, односно Меморандума о разумевању, добровољно уђе у програмску заштиту. Јединица се бави не само заштитом сведока, већ и било које особе чији је живот угрожен (*UK Protected Persons Service*).⁷⁴² Активности којима се бави морају бити усаглашене са одредбама Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (члан 2. Право на живот; члан 6. Право на правично суђење; члан 8. Право на приватни и породични живот), Закона о организованом криминалу и полицији из 2005. године (поглавље 4).

---

⁷⁴¹ *Serious Organized Crime and Police Act* 2005, 82. (1), (2), (3), (4).

⁷⁴² Доступно на: <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/about-us/what-we-do/specialist-capabilities/uk-protected-persons-service>, посећено: 10.11.2018.

Неовлашћено објављивање информација које се везују за било који сегмент програмске заштите, инкриминисано је као кривично дело, за које је забрањена казна затвора у трајању до две године.⁷⁴³

Код кривичних дела организованог криминалитета, сведочење представља велики ризик, независно од тога да ли је лице припадник криминалне организације. Манчестер (*Manchester*) је 2007. године био епицентар насиља и равноа се у то доба са Дивљим Западом. Најопаснија криминална група *Gooch Gang* је већ 20 година била одговорна за читав низ убистава и неку врсту оружаних ратова на подручју *Moss Side*, јужно од центра Манчестера.⁷⁴⁴ Ретко ко се усуђивао да приступи сведочењу, знајући да га чега терорисање као врста освете. Група је у периоду од пет година била одговорна за 27 смртних случајева и 250 покушаја убистава. Жртве су углавном били тинејџери старији од 13 година. Сведок једног од низа убистава, не тако лако, донео је одлуку да помогне органима гоњења. Својим исказом допринео је осуди 12 криминалаца ове банде, међу којима су се налазила и два њена лидера (казна затвора у трајању од 39 и друга у трајању од 35 година). Да поновимо, нерадо се одлучио на овај корак, страховао је за безбедност своје породице, а његово сведочење је уследило након што је полиција у сарадњи са тужилаштвом пружила гаранције да ће у Програму заштите, он, и чланови најуже породице бити безбедни. Ово сведочење је одиграло значајну улогу у смањењу обима криминалне активности, посебно имајући у виду да су осуђена два лидера. Оружани инциденти којих је у Манчестеру некада било и 60 месечно, сада су знатно ређи.

Промена идентитета наводи се као кључна компонентна програмске заштите. Међутим, реалност је ипак другачија. Многим лицима се и не додељује, јер им је тешко носити се са том променом.⁷⁴⁵

Технологија савременог доба представља у последње време једну од потешкоћа при реализацији Програма. Ово се посебно односи на породице чији су чланови тинејџери, којима је тешко суочити се са чињеницом да им друштвене мреже и мобилни телефони више не могу бити доступни. Мора се водити рачуна о сваком кораку, тако да

---

⁷⁴³ Исто.

⁷⁴⁴ Подаци о криминалној групи и резултатима сведочења преузети су са: <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/special-report-life-in-witness-protection-2075422.html>, посећено: 10.11.2018. Након сведочења, криминална активност организоване криминалне групе смањила се за 92%.

⁷⁴⁵ <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/special-report-life-in-witness-protection-2075422.html>, посећено: 10.11.2018.

необазривост може довести до откривања локације породице, када је потребно поново спровести релокацију.⁷⁴⁶

3. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ИТАЛИЈЕ

3.1. Историјски осврт на настанак организованог криминалитета у Италији

Појава првих породичних, јаких организација везује се за почетак 19. века, у јужним сиромашним подручјима. У тежњи да се одупру утицају богатијих слојева становништва, али и утицају цркве, удружују се ради стицања богатства и моћи.⁷⁴⁷ Временом те породице не презају ни од нелегалних начина стварања и чувања стечене имовине.

У другој половини 19. века те породичне организације почињу да делују и на локалне власти, а временом и да имају велики утицај на социјални и економски живот не само и даље сиромашног југа, него и осталих региона у целој Италији. Већ почетком 20. века те организације под утицајем сиромаштва и ратова емигрирају у друге европске државе а нарочито у „обећану земљу“ САД, где настављају са истим начином живота, где касније стварају нове организације.⁷⁴⁸

Најпознатије и најстарије италијанске криминалне организације, из којих су касније настале и све остале ситније, су: Коза Ностра (*Cosa Nostra*), Ндрангета (*Ndrangheta*) и Камора (*Camorra*).⁷⁴⁹ Из ове три основне организације су касније, и то у другој половини 20. века, настале Стида (*La Stidda*) и Сакра Корона Унита (*Sacra Corona Unita*), као и многе друге мање важне и мање познате.

Коза Ностра или Сицилијанска мафија је организација која је у данашње време постала синоним за организовани криминал у свету. Назив је добила по речи *mafia* што значи "мушки" и сваки припадник је себе сматрао "часним мушкарцем", док назив Коза

---

⁷⁴⁶ Тако је тинејџер, члан породице која се налазила под програмском заштитом, на друштвеној мрежи објавио назив тржног центра у којем је куповао гардеробу, након чега су официри Јединице хитно морали да изврше њихову поновну релокацију, доступно на: <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/special-report-life-in-witness-protection-2075422.html>, посећено: 10.11.2018.

⁷⁴⁷ Franco Amatori, "Entrepreneurial Typologies in the History of Industrial Italy: Reconsiderations", *Business History Review*, Vol. 85, No. 1, 2011, p.p. 154-155.

⁷⁴⁸ John Dickie, *Cosa Nostra: A History of the Sicilian Mafia*, Palgrave Macmillan, New York, 2004, p.p. 161.

⁷⁴⁹ Francesco Benigno, "La questione delle origini: mafia, camorra e storia d'Italia", *Meridiana*, No. 87., 2016, p.p. 125-126.

Ностра одсликава праву природу ове организације и значи "наша ствар". Ова организација је настала почетком 19. века у руралним подручјима Сицилије, где се бави ситним изнудама, крађом стоке и пљачкама, али временом стиче локалну моћ и утицај.⁷⁵⁰ Почетком 20. века један део ове организације емигрира у САД, где паралелно ствара нову империју. Тек 1950-их година пошто Сицилија, након разарања у Другом светском рату, доживљава огроман грађевински и економски напредак, сицилијанска мафија искоришћава дату прилику и преузима контролу над великим бројем уговора о изградњи и стиче милионе долара.⁷⁵¹ Паралелно са овим пословима расте и трговина наркотицима, првенствено хероина и то у Италији, Европи и САД-у где се сицилијанска мафија повезује са већ поменутом италијанско-америчком мафијом.⁷⁵² У исто време појачава утицај, посебно под корумпираним хришћанским демократским владама од педесетих до почетка деведесетих, па тако делује помоћу адвоката, финансијера и осталих професионалаца, подмићивањем и осталим притисцима на политичаре, судије и администрацију.⁷⁵³ Временом ова организација прераста у међународну организовану криминалну групу, специјализовану за трговину наркотицима, политичку корупцију и међународну трговину оружјем, а бави се и паљевинама, преварама, фалсификовањем, рекетирањем и другим злочинима. Постаје светски позната, и озлоглашена због посебно агресивних напада на службенике италијанске полиције и судства и то на полицијске комесаре, градоначелнике, судије, полицијске пуковнике и генерале и чланове парламента,⁷⁵⁴ а нарочито током владавине Тота Рине (*Toto Riina*).

Камора из Напуља или Кампанијска Мафија се први пут јавља у 17. веку као организација која је настала у затвору. Након отпуштања са издржавања затворске казне, њени чланови формирају банде у свим локалним градовима региона.⁷⁵⁵ Врхунац доживљава 1970-их година када у договору са Сицилијанском мафијом своје путеве кријумчарења цигарета претвара у руте кријумчарења хероина, тако да и данас контролише трговину хероина у Европи.⁷⁵⁶ Сличан узлет доживљава и 1980-их након великог земљотреса у Ирпинији (*Irpinia*), када добија велике уговоре за реконструкцију

⁷⁵⁰ Carl Russo, *Sicilian Mafia: A True Crime Travel Guide*, Rock Hill, SC: Strategic Media Books, 2013, p.p. 9.

⁷⁵¹ John Dickie, *Cosa Nostra: A History of the Sicilian Mafia*, Palgrave Macmillan, New York, 2004, p.p. 202.

⁷⁵² John Dickie, *нав. дело*, 2004, p.p. 232.

⁷⁵³ Мићо Бошковић, *нав. дело*, 1998, стр. 104.

⁷⁵⁴ Жељко Бјелајац, „Утицај Cosa Nostre на обликовање колективне свести сицилијанског друштва“, *Култура полиса*, год. XV, бр. 37, 2018, стр. 188.

⁷⁵⁵ Доступно на: https://en.wikipedia.org/wiki/Organized_crime_in_Italy#cite_note-fbi-2, посећено: 07.12.2018.

⁷⁵⁶ Allum Felia, *The Invisible Camorra: Neapolitan Crime Families Across Europe*, Cornell University Press, 2016, p.p. 40.

грађевинских објеката.⁷⁵⁷ Камора је поред трговине хероином позната и по томе што спроводи прање новца, изнуде, шверц имиграната, пљачке, уцене, киднаповање, политичку корупцију и фалсификовање. Данас је под њеним окриљем заступљено више од 115 банди са по 500 чланова свака, што укупно износи око 57. 500 чланова.⁷⁵⁸

Ндрангета или Калабријска мафија назив је добила по грчкој речи "*андрагатхиа*" што у преводу значу храброст или лојалност, а у ствари у једној речи описује ову организацију која настаје 1860-им годинама у Калабрији по сличним принципима као Коза Ностра. До половине 20. века она има локални карактер, када помоћу својих чланова који силом прилика емигрирају у земље Јужне Америке, Канаду и Аустралију, почиње да се бави трговином кокаина.⁷⁵⁹ Касније ту трговину шири на цело Средоземље, на трговину хашишом и лековима, првенствено са Турском, Мароком и Либаном.⁷⁶⁰ Велику експанзију доживљава почетком 1990-их када због АИДС-а опада потражња за хероином а расте за осталим дрогама и то првенствено кокаином, за који ова организација постаје главни дистрибутер за Европу, јер тада већ има развијену мрежу добављача у Колумбији и околним земљама Латинске Америке.⁷⁶¹ Ова је организација карактеристична је по својим родбинским или крвним везама које су израженије него код других организација, а и по својеврсном "закону ћутања" због којег је борба италијанске државе у сузбијању организоване криминалне делатности, била изузетно тешка.⁷⁶²

Италијански организовани криминалитет, као синоним за мафију, већим делом се може третирати као породична, односно породичне традиције. Друштвени чиниоци којима се објашњава настанак организованог криминалитета у другим земљама, у овој немају значајну улогу. Традиција је најизраженија у поменутој Ндрангети, мада не заостаје ни у Камори и Коза Ностри.

---

⁷⁵⁷ Доступно на: https://en.wikipedia.org/wiki/Organized_crime_in_Italy#cite_note-fbi-2, посећено: 07.12.2018.

⁷⁵⁸ Доступно на: <https://www.economist.com/business/2016/08/27/mafia-management>, посећено: 08.12.2018.

⁷⁵⁹ Commissione Parlamentare di Inchiesta sul Fenomeno della Criminalita Organizzata Mafioza o Similare, p. p. 17, доступно на: <http://www.camera.it/dati/leg15/lavori/documentiparlamentari/indiceetesti/023/005/INTERO.pdf>, посећено: 08.12.2018.

⁷⁶⁰ Anna Sergi, "What's in a Name? Shifting Identities of Traditional Organized Crime in Canada in the Transnational Fight against the Calabrian 'Ndrangheta", *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 60/4, 2018, p.p. 428.

⁷⁶¹ Доступно на: <https://www.theguardian.com/world/2006/jun/08/italy.johnhooper>, посећено: 08.12.2018.

⁷⁶² Да би сарађивао са властима, члан Ндрангете би у својству сарадника правде требао да изда готово 200 својих рођака. Из тог разлога је у овој организацији мање присутан феномен пентитизма.

3.2. Опште одлике концепта сарадње у борби против организованог криминалитета

Италија је као и све европске земље, које су се седамдесетих година суочавале са тешким облицима криминалне делатности, предузела одговарајуће законске мере у циљу њиховог сузбијања. Међу њима, посебно место заузима концепт сарадње окривљеног са органима гоњења, који је италијански законодавац први пут регулисао код кривичних дела тероризма. Повод томе били су отмица и убиство италијанског премијера Алдо Моро (*Aldo Moro*) 1978. године, од стране терористичке организације Бригада Роса (*Brigate Rosa*).⁷⁶³ Члановима ове организације понуђено је значајно смањење казне, уколико би одступили од терористичких аката и сарађивали са надлежним органима гоњења.⁷⁶⁴

Детаљнији концепт сарадње осмишљен је када су терористички акти достигли свој врхунац крајем 1979. и почетком 1980. године. Законом број 15 од 6. фебруара 1980. године, предвиђено је да ће члану терористичке организације казна бити значајно умањена (ако је за кривично дело предвиђена доживотна казна затвора, она ће бити замењена казном затвора од 12 до 20 година, а ако је у питању други облик кривичног дела тероризма, казна се умањује за једну половину), ако би полицијским и тужилачким органима пружио значајну помоћ у прикупљању доказа, како би се идентификовали и ухапсили остали чланови, и тако спречиле њихове даље криминалне активности.⁷⁶⁵ Припадници терористичких организација који су сарађивали у складу са наведеном законском одредбом, звали су се *grandi pentiti*.⁷⁶⁶

Након овог, уследио је Закон број 304 од 29. маја 1982. године, или Пентити акт (*Pentiti Act*), који за окривљене који сарађују предвиђа ублажавање казне у више варијанти. Посебним је одредбама предвиђено ублажавање казне у случају дисоцијације, одступања од терористичке организације, а посебним у случају сарадње. Тако се лицу које је признало извршење кривичног дела тероризма, а притом је одступило од терористичке организације, казна доживотног затвора замењује казном затвора од 15 до 20 година, а ако је извршилац другог облика, казна се умањује за једну трећину, али не сме прећи 15 година затвора.⁷⁶⁷ У другом случају, ако би учинилац признао кривично

---

⁷⁶³ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, p.p. 4.

⁷⁶⁴ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, p.p. 19.

⁷⁶⁵ *Legge 6 febbraio 1980, n. 15.* (G.U. 7 febbraio 1980, n. 37), Art.4.

⁷⁶⁶ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, p.p. 5.

⁷⁶⁷ *Legge 29 maggio 1982, n. 304.* (G.U. 2 giugno 1982, n. 149), Art.2. (Attenuante per i reati per finalità di terrorismo e di eversione in caso di dissociazione).

дело, а притом сарађивао са полицијом и властима, казна доживотног би се заменила казном затвора од 10 до 12 година, а ако је законом прописана блажа казна, она се умањује за једну половину, али не може бити већа од 10 година.⁷⁶⁸

Одредбе наведених закона постигле су добре резултате у борби против Бригада Росе. Многим члановима ове организације је допрло до свести да се друштвене и економске промене, за које су се залагали, не могу постићи насилним путем.⁷⁶⁹ Као последица наведеног, тероризам је једним већим делом доживео пораз у Италији.

Организоване црте криминалитета забележене су у Италији много пре терористичких аката, у периоду који је обележен низом осуда припадника и шефова криминалних организација. Суђења су пратили успони, али и падови, услед отежане могућности доказивања. По узору на искуства у борби против тероризма, први који је уочио значај феномена пентитизма, био је чувени судија, борац против мафије у Италији, Ђовани Фалконе (*Giovanni Falcone*), а уз њега и Антонино Скопелити (*Antonino Scopelliti*), који је као судија такође имао удела у борби против организованог криминалитета.⁷⁷⁰

Захваљујући њиховим напорима, концепт сарадње окривљеног са надлежним органима гоњења први пут је добио нормативни оквир доношењем Закона број 152 од 13. маја 1991. године. Сврха увођења овог закона била је да се предочавајући случајеве ублажавања казни, припадници криминалних организације придобију, како би у недостатку доказа пружили што више информација о криминалним делатностима организованих криминалних група. Дакле, феномен пентитизма се први пут сада везује за организовану криминалну делатност. Израз који се у италијанском праву користи за окривљене који сарађују везује се за тзв. покајништво, односно пентитизам, па отуда и њихов назив пентити (*pentiti*), или сарадници правде (*collaboratore di quistizia*).⁷⁷¹ Под окриљем покајања, окривљени који се у кривичном поступку терети за кривично део организованог криминалитета, признаје извршење истог, а кроз сарадњу треба показати да су информације којима располаже значајне, а превасходно истините, не би ли јавни тужилац био убеђен у то да ће на својој страни имати поузданог сведока оптужбе. Целокупан процес сарадње ће дати позитивне резултате, под условом да је окривљени

---

⁷⁶⁸ Legge 29 maggio 1982, n. 304. (G.U. 2 giugno 1982, n. 149), Art.3. (Attenuanti per reati commessi per finalità di terrorismo o di eversione in caso di collaborazione).

⁷⁶⁹ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, р.р. 19-20.

⁷⁷⁰ Њихово радно искуство упамћено је по великом броју осуда припадника и шефова криминалних организација и у том контексту, откривању веза између сицилијанске и америчке мафије.

⁷⁷¹ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, р.р. 22.

свесно и добровољно признао извршење кривичног дела, као и да је његово сведочење оцењено као потпуно и истинито. И у италијанском правосуђу је неизоставна, осим основног, пракса унакрсног испитивања сведока,⁷⁷² која за сврху има проверити поузданост сведочког исказа,⁷⁷³ а то у овом случају чини супротна страна, бранилац оптуженог, или саоптужених. У случају лажног сведочења,⁷⁷⁴ сарадња се обуставља, а поступак се спроводи по редовној кривичној процедури, када ће осим казне за дело које је окривљени већ признао, бити изречена у истом или одвојеном кривичном поступку, казна за кривично дело лажног сведочења, у ситуацији када је оно поткрепљено доказима.

Када суд оцени да је сведочење истинито, потпуно, као и да је значајно допринело откривању кривичних дела или осуди припадника криминалне организације, сарадња се прихвата као значајна,⁷⁷⁵ из чега произилазе повластице, као врста награде окривљеном који је сведочио. Једина опција је у том контексту ублажавање казне.

У погледу ублажавања казне, регулатива је овде слична оној која је претходно предвиђена код терористичких аката. Ако је лице извршило кривично дело предвиђено чланом 416 бис Кривичног законика Италије,⁷⁷⁶ казна би му се под условом да сарађује, ублажила на 12 до 20 година затвора (када је за кривично дело за које се окривљени терети законом прописана доживотна робија),⁷⁷⁷ а у случају извршења блажег облика, казна се умањује за једну половину.⁷⁷⁸

Како би се у борби против организованог криминалитета укључио већи број лица која располажу значајним информацијама о мафијашким организацијама, Законом број 45 од 13. фебруара 2001. године уведена је фигура сведока правде (*testimoni di giustizia*). Суштински се сарадња сведока правде не разликује од сарадње сарадника правде, али је

---

⁷⁷² *Codice di procedura penale* (D.P.R. 22 settembre 1988, n. 477), Art. 498. (Esame diretto e controesame dei testimoni).

⁷⁷³ Наведено према: D'Andria Francesco, "Come Essere Assolto?", 10 ottobre 2015, доступно на: <https://www.avvocatofrancescodandria.it/come-essere-assolto/>, посећено: 17.11.2018.

⁷⁷⁴ *Codice penale* (R. D. 19 ottobre 1930, n. 1398), Art. 372. (Falsa testimonianza); Cassazione penale, sez. VI, sentenza 21 maggio 2008, n. 20328.; Cassazione penale, sez. VI, sentenza 28 settembre 2009, n. 38107.

⁷⁷⁵ http://www.camera.it/bicamerale/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/25/schedabase.asp#Dati_statistici, (Сматраће се да је сарадња дала значајан допринос, ако је окривљени органима гоњења пружио информације о: криминалној организацији и њеној структури, њеним циљевима, стратегијама, кривичним делима која су извршили, или планирају да их изврше (тада ће допринети спречавању планиране криминалне делатности)).

⁷⁷⁶ *Codice penale* (R. D. 19 ottobre 1930, n. 1398), Art. 416-bis (Associazione di tipo mafioso). У члану 416 бис Кривичног законика Италије, предвиђено је као кривично дело само припадништво криминалној организацији, или сам чин организовања криминалне организације.

⁷⁷⁷ Ако је као припадник мафијашке организације извршио кривично дело тешког убиства.

⁷⁷⁸ *Decreto – Legge 13 maggio 1991, n. 152* (in Gazz. Uff., 13 maggio, n. 110), Art. 8. (1).

очигледна разлика у погледу својства у којем се појављују у кривичном поступку. Док је сарадник правде, окривљени који сведочи, сведок правде има само својство сведока. Наиме, ради се о сведоцима који нису починили кривично дело, нити припадају чланству криминалне организације,⁷⁷⁹ али из непосредних или посредних сазнања могу послужити органима гоњења као значајан извор информација.

Закон од 2001. године прецизира да сарадник правде најкасније у року од 180 дана од дана када је пристао да сарађује, осим признања за дело за које се терети, треба пружити све важне информације које се тичу сарадње.⁷⁸⁰ Тумачењем ове одредбе можемо закључити да је намера законодавца била да се без одуговлачења приступи сведочењу, како би суд према саучесницима против којих је поступак у току, добио неопходан доказни материјал за њихову осуду.

Према периодичном извештају Министарства унутрашњих послова Италије, у периоду од 1995. до 2007, године (закључно са 31. августом), највећи број сарадника правде потицао је из Коза Ностре (*Cosa Nostra*), 4.613, затим Каморе (*Camorra*), 3.016, док је најмањи број потицао из Ндрангете (*Ndrangheta*), свега 1.820, из разлога што су чланови ове организације повезани крвним везама.⁷⁸¹

Иако нерадо прихваћен у широј јавности, овај институт се примењује у пракси са успешним резултатима. Тако је на пример, Томасо Бускета (*Tommaso Busceta*), члан Коза Ностре, постао сарадник правде након хапшења, у истрази којом је руководио Ђовани Фалконе. Својим исказом допринео је откривању структуре Коза Ностре, што до тада није било познато органима гоњења, али и осуди 350 припадника ове криминалне организације.⁷⁸² Члан једне од италијанских мафијашких организација, Ангело Епаминонда (*Angelo Epaminonda*), признао је јавном тужиоцу да је у Милану био један од главних актера у кријумчарењу кокаина, а својим исказом допринео је хапшењу 120 људи, као његових саучесника.⁷⁸³ Још један у низу сарадника правде, Франческо Ди Карло (*Francesco Di Carlo*), члан Коза Ностре, морао је из ове организације бити протеран због неких унутрашњих конфликта. Није убијен, али је морао напустити Италију. Са трговином хашишом и кокаином наставио је у Великој Британији. Године

---

⁷⁷⁹ Legge 13 febbraio 2001, n. 45 (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 12.

⁷⁸⁰ Legge 13 febbraio 2001, n. 45 (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 14.

⁷⁸¹ <http://www.camera.it/bicamerale/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/25/schedabase.asp#Normativa>, посећено: 17.11.2018.

⁷⁸² Доступно на: https://it.wikipedia.org/wiki/Tommaso_Buscetta, посећено: 17.11.2018.; United Nations Office on Drugs and Crime, *Good Practice for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime*, United Nations, New York, 2008, p.p. 13.

⁷⁸³ Доступно на: https://it.wikipedia.org/wiki/Angelo_Epaminonda#Il_pentimento, посећено: 17.11.2018.

1985. ухапшен је са још три саучесника, када је полиција у једној испоруци пронашла 58 килограма хероина. Због наведеног кривичног дела осуђен је 1987. године на 25 година затвора.⁷⁸⁴ Након неколико година издржавања казне, 1996. године, одлучио је да сарађује са италијанским властима, када је из затвора у Великој Британији премештен на издржавање казне затвора у Рим. Допринос његове сарадње огледао се у томе што је открио имена политичара који су припадали чланству Коза Ностре, што је резултирало њиховом осудом за само припадништво криминалној организацији.⁷⁸⁵

3.3. Програм заштите сарадника правде

Италијанске власти су први пут показале своју наклоност програму заштите 1984. године, према сараднику правде Томасу Бускети. Заштитне мере још увек нису добиле легислативни оквир, али су овом лицу пружиле сигурност, јер је сасвим очекивано по отпуштању са издржавања казне затвора, под претњом босова сицилијанске мафије, његов живот у таквом криминалном окружењу био угрожен. Обезбеђено му је пресељење у непознату локацију, под промењеним, односно новим идентитетом.⁷⁸⁶ Овај случај је нешто касније подстакао припаднике осталих криминалних организација да сарађују, тако да је до краја деведесетих година на сарадњу пристало више од 1000 чланова мафијашких организација.

Заштита сарадника правде организована је на адекватан начин Законом број 45 од 13. фебруара 2001. године, који у тој области представља ревидирани Закон број 152 од 13. маја 1991. године. Мада, није занемарљив ни Закон од 1991. године, јер су најпре њиме идентификована три основна стуба система заштите: јавни тужилац који као актер сарадње предлаже мере заштите, Централна комисија која одлучује о пријему у програм заштите или касније његовој обустави и Централна безбедоносна служба за заштиту, која спроводи мере заштите. Наредним Законом је већ успостављени програм заштите прецизиран и проширен у односу на сараднике правде. Укључивање у програмску заштиту изискује испуњење одређених услова:⁷⁸⁷

---

⁷⁸⁴ Наведено према: Reuters, *Britain Sentences 4 in Mafia*, March 12, 1987, доступно на: <https://www.nytimes.com/1987/03/12/world/britain-sentences-4-in-mafia.html>, посећено: 17.11.2018.

⁷⁸⁵ Доступно на: https://it.wikipedia.org/wiki/Francesco_Di_Carlo#Il_pentimento, посећено: 17.11.2018.

⁷⁸⁶ United Nations Office on Drugs and Crime, *Good Practice for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime*, United Nations, New York, 2008, p.p. 13.

⁷⁸⁷ *Legge 13 febbraio 2001, n. 45* (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 2.

- 1) Да је у року од 180 дана од почетка преговора са јавним тужиоцем, сарадња окончана, а сведочење оцењено као потпуно, веродостојно и значајно;
- 2) Да се сведочење сарадника правде односи на кривична дела везана за опојне дроге, кривично дело убиства и кривична дела организованог криминалитета;
- 3) Када се након сведочења упути на издржавање казне, сарадник правде мора издржати четвртину изречене казне затвора, а ако је починилац тежег кривичног дела, услов је да издржи 10 година казне затвора;
- 4) Потребно је да пре него се отпусти за издржавања казне затвора, надлежни орган оцени да је сарадник правде са члановима најуже породице изложен ризику од одмазде.

У односу на америчко и енглеско законодавство, нема суштинских разлика у погледу садржаја заштитних мера. Мере сигурности укључују пресељење сарадника и чланова породице у другу локацију и промену идентитета,⁷⁸⁸ при чему релокација ако је процењен висок ризик, може укључивати пресељење у другу државу. Осим наведених, заштитне мере обухватају и мере економске подршке, које се односе на финансирање сарадника и његове породице пружањем средстава за подмирење основних животних потреба, плаћање здравственог осигурања, социјалне и мере запошљавања.⁷⁸⁹ Сараднику правде држава може обезбедити и финансијску помоћ у погледу стицања власништва над одређеном непокретности, која подразумева стамбени објекат.

О пријему лица у програмску заштиту одлучује на предлог јавног тужиоца Централна комисија у оквиру Министарства унутрашњих послова, чији састав чине судије и истражитељи, који већ имају дугогодишње искуство у сузбијању организованог криминала.⁷⁹⁰ У предлогу јавни тужилац мора навести сажетак чињеница на којима се заснивала сарадња, резултате до којих је довела, разлоге због којих се сматра значајном, као и околности које ће комисија оценити као опасне и хитне.⁷⁹¹ Образац за пријем у програм заштите у којем су наведене обавезе, потписује сарадник правде, као знак да у програм улази добровољно.⁷⁹²

---

⁷⁸⁸ Наведено према: Flori Anacleto, “La protezione dei testimoni Collaboratori di Giustizia”, 10 maggio 2017, доступно на: <https://www.studiolegaledelalla.it/testimoni-protetti-collaboratori/>, посећено: 18.11.2018.

⁷⁸⁹ Legge 13 febbraio 2001, n. 45 (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 6. (6).

⁷⁹⁰ Доступно на: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/italy-new-law-on-the-protection-of-judicial-witnesses-enters-into-force/>, посећено: 18.11.2018.

⁷⁹¹ Legge 13 febbraio 2001, n. 45 (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 6. (1).

⁷⁹² Legge 13 febbraio 2001, n. 45 (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 5. (2).

Иста комисија одлучује и о поништењу, односно опозиву заштитних мера. Мере програмске заштите спроводи Централна служба за заштиту,⁷⁹³ која штити не само сараднике правде, већ и сведоке и остала лица чији је живот угрожен. Она одржава како националне односе са правосудним и органима државне безбедности, тако и међународне односе са надлежним установама, јер релокација као што смо навели може бити и међународног карактера.

Целокупан програм може трајати шест година,⁷⁹⁴ са тиме што надлежна комисија периодично, на сваких шест месеци, преиспитује да ли је понашање сарадника усаглашено са обавезама које има током трајања програма. Разлог за обуставу, као што је случај и у другим анализираним законодавствима, може бити извршење кривичног дела за време програмске заштите.⁷⁹⁵

На чињеницу да држава није одступила од своје обавезе према сарадницима правде, указују подаци извештаја Министарства унутрашњих послова. У периоду од 1995. до 2001. године, у програмску заштиту укључено је укупно 13.334 сарадника правде, рачунајући и чланове најуже породице.⁷⁹⁶ Од тог броја, комисија је обуставила примену заштитних мера у односу на 554 сарадника.⁷⁹⁷ Из наведеног се изводи закључак да су се сарадници правде већински придржавали правила програмске заштите, уз постепено одвикавање од некадашњег, мафијашког стила живота.

4. ОПРАВДАНOST ПРИМЕНЕ ИНСТИТУТА ОКРИВЉЕНОГ САРАДНИКА

Сарадња између јавног тужиоца и окривљеног у кривичним поступцима који за предмет имају кривична дела организованог криминала, најдужу историју има у америчком правосуђу. Не занемарујући важност законских решења преосталих земаља,

---

⁷⁹³ Felia Allum, Nicholas Fyfe, "Developments in State Witness Protection Programmes: The Italian Experience in an International Comparative Perspective", *Policing: A Journal of Policy and Practice*, Vol. 2, No 1, 2008, p.p. 93.

⁷⁹⁴ *Legge 13 febbraio 2001, n. 45* (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 8. (3).

⁷⁹⁵ *Legge 13 febbraio 2001, n. 45* (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50), Art. 8. (2).

⁷⁹⁶ Доступно на:

<http://www.camera.it/bicamerale/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/25/schedabase.asp#Normativa>, посећено: 18.11.2018.

⁷⁹⁷ Исто.

америчко правно подручје је као колевка споразума изнедрило највећи број теоретских ставова по питању оправданости примене института окривљеног сарадника.

Поборници утилитаристичког гледишта, сарадњу сматрају оправданом због користи коју од ње имају јавни тужилац и окривљени, као кривичнопроцесни субјекти и друштво као целина.

Тужилац закључењем споразума добија са једне стране признање кривичног дела, а са друге, ако споразум буде прихваћен од стране суда, сведочење окривљеног. Најјачи аргумент утилитариста у прилог примени овог института, јесте отежано доказивање ове врсте криминалитета класичним процесним механизмима, па чак и неким посебним који се користе првенствено за откривање кривичних дела овог типа. Окривљени сарадник је као припадник криминалне организације најбоље упућен у њену структуру, а тек су му као саучеснику најбоље познате чињенице везане за кривично дело о којем сведочи против саоптуженог, или саоптужених.⁷⁹⁸ Чињенице садржане у исказу окривљеног нису једини, али представљају круцијални доказ који суду даје значајан допринос за откривање или осуду саучесника, нарочито ако се међу њима нађе вођа криминалне организације.⁷⁹⁹

Окривљеном се унапред, већ током преговора предочава да ће у случају потпуне кооперативности за узврат добити блажу кривичну санкцију, или блажу казну. Пред њиме се налазе две опције, а приклања се оној која је за њега кориснија,⁸⁰⁰ блажем кажњавању у односу на оно које би га чекало на крају редовне кривичне процедуре.

Између несанкционисања припадника и вођа криминалних организација услед отежаног доказивања организоване криминалне делатности и блажег кажњавања окривљеног сарадника, који пружа круцијални доказ за осуду истих, за друштво је кориснија друга солуција.⁸⁰¹ У неретком броју случајева, у односу на окривљеног сарадника као индивидуу, далеко већи степен опасности по друштво носи збир криминалне енергије у склопу криминалне организације као целине, или већег броја њених чланова.⁸⁰² Не треба занемарити чињеницу да се окривљени сарадник након

---

⁷⁹⁸ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, p.p. 5.

⁷⁹⁹ Michael A. Simons, „Retribution for Rats: Cooperation, Punishment and Atonement“, *Vanderbilt Law Review*, vol. 56, no. 1, 2003, p.p. 1-2.

⁸⁰⁰ Michael A. Simons, *нав. дело*, 2003, p.p. 1-2.; Beeman A. Yvete, „Accomplice Testimony Under Contingent Plea Agreements“, *Cornell Law Review*, vol. 72, no. 4, 1987, p.p. 809.

⁸⁰¹ Michael A. Simons, *нав. дело*, 2003, p.p. 26.; The Department of Justice's, *Principles of Federal Prosecution*, Part F, 1980.

⁸⁰² Саша Кнежевић, Мирјана Ђукић, „Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије“, Научни скуп са међународним учешћем „Национално и међународно право -

сведочења не пушта на слободу, већ издржава казну затвора, а након тога се зарад своје сигурности укључује у програм заштите. Под строгим је надзором надлежних органа, тако да и ако по њиховој процени представља опасност, или учини ново кривично дело током програмске заштите, за такав преступ бива санкционисан. Једном речју, готово и да не постоји вероватноћа да ће након сведочења представљати опасност по безбедност друштва, јер је као фигура важног сведока увек у центру пажње и контроле правосудних и других надлежних органа, а са друге стране се захваљујући њему, осудом припадника криминалне организације на дуже затворске казне, смањује обим организоване криминалне активности.

Општа утилитаристичка коцепција усвојена је у САД-у као политика правосудних органа. Утилитаристички обрачун којем тужилац прибегава пре него приступи закључењу споразума, своди се на процену трошкова и користи сарадње, тако да практикују коришћење овог института када процене да корист надилази трошкове сарадње.⁸⁰³ Другим речима, тужилац настоји успоставити равнотежу између трошкова који ће настати поводом гоњења саучесника и са друге стране потенцијалне користи коју носи сама сарадња. Суд окривљеног сарадника награђује ублажавањем казне (попустљивошћу), односно прихвата споразумом договорену врсту и висину казне, како би тужиоци убудуће наставили са оваквим друштвено корисним трансакцијама.⁸⁰⁴

У односу на наведене аргументе „за“, већину представљају аргументи „против“ института окривљеног сарадника. Повод критички најчешће је ублажавање казне, али и нелојалност, као и различити мотиви сведочења. Већ смо навели у оквиру анализе споразума у САД-у, да се суд приликом одмеравања, односно ублажавања казне, руководи Смерницама за кажњавање. Поред уобичајених критеријума које користи при одмеравању казне за учиниоце кривичних дела који нису учесници у поступку сарадње (тежина кривичног дела, опасност учиниоца, његова криминална каријера), суд код споразума о сведочењу узима у обзир и значајну помоћ коју је окривљени сарадник пружио органима гоњења својим сведочењем.⁸⁰⁵ При економској анализи сарадње, Јан Венстејну (*Ian Weinstein*) су управо као полазна тачка послужиле Смернице за кажњавање. Према његовој концепцији, оне су правосудним органима послужиле као

актуелна питања и теме“, *Зборник радова*, Правни факултет Приштина - Косовска Митровица, Том I, Косовска Митровица, 2017, стр. 434.

⁸⁰³ Graham Hughes, *нав. дело*, 1992, p.p. 13.

⁸⁰⁴ Michael A. Simons, *нав. дело*, 2003, p.p. 26.

⁸⁰⁵ Jonathan D. Lupkin, “5K1.1 And Substantial Assistance Departure the Illusory Carrot of the Federal Sentencing Guidelines”, *Columbia Law Review*, vol. 91, no. 6, 1991, p.p. 1520.

погодно тле за успостављање „тржишта“, на којем ће се успешно спроводити трансакције између кривичнопроцесних субјеката који учествују у закључењу споразума. Тако су окривљени „добављачи“, њихова роба је „сарадња“, а тужиоци су „купци“.⁸⁰⁶ Но, ситуација може бити и обратна, ако пођемо од тога да преговоре може осим окривљеног, односно његовог браниоца, иницирати и тужилац. Критика овог теоретичара своди се на то да се на овај начин нарушава један од основних принципа кривичног процесног система, принцип правне сигурности, али и принцип једнакости истоврсних учесника у кривичном поступку.⁸⁰⁷ Овде се превасходно мисли на окривљене као истоврсне учеснике, од којих једни који су пристали на сарадњу бивају блаже кажњени, док други који нису то учинили, не уживају такве повластице, тако да се налазе у неповољнијем процесном положају (притом се не мисли само на истоврсне учеснике као кривичнопроцесне субјекте, већ и на учиниоце истоврсних кривичних дела).⁸⁰⁸

Ретрубитивисти су критички настројени према сарадњи из два разлога, ублажавања казне и нелојалности окривљеног сарадника. Учиниоца треба бити кажњен пропорционално тежини учињеног кривичног дела и последицама нанетим пасивном субјекту. У односу на утилитаристе, који полазе од концепције друштвене корисности казне, а упоредо са тиме кроз институт окривљеног сарадника, чак и ублажавање казне сматрају друштвено корисним, ретрубитивисти у казни виде испаштање учиниоца због учињеног недела,⁸⁰⁹ односно одмазду. Оштро критикујући блаже кажњавање⁸¹⁰ у контексту овог института, схватања су да и поред таквих повластица, окривљени сарадници бивају кажњени на други начин, тако да у сарадњи виде скривене елементе одмазде.⁸¹¹ Тако се постепено приклањају другом аргументу „против“, а он је њихова нелојалност. Одмазда се у овом случају манифестује кроз презир који доживљава не

⁸⁰⁶ Michael A. Simons, *нав. дело*, 2003, p.p. 28.

⁸⁰⁷ Ian Weinstein, *нав. дело*, 1999, p.p. 564.

⁸⁰⁸ Овде се превасходно мисли на учиниоце кривичних дела везаних за кријумчарење опојних дрога, којима се закључењем споразума казна може ублажити и за пет година затвора, дакле испод минимума предвиђеног Смерницама. Казнена политика иначе није нимало блага код ових кривичних дела, тако да су они који се на сарадњу одлуче у много повољнијој позицији у односу на друге учиниоце истих кривичних дела који су одабрали редовну кривичну процедуру. Ian Weinstein, *нав. дело*, 1999, p.p. 580. И иначе је, баш због строге казнене политике, споразум најчешћи код ових кривичних дела, где се на сарадњу одлучи 65%, а остали бивају санкционисани редовним путем.

⁸⁰⁹ Stephen P. Garvey, *нав. дело*, 1999, p.p. 1835-1836.

⁸¹⁰ Christopher Slobogin, "Plea Bargaining and the Substantive and Procedural Goals of Criminal Justice: From Retribution and Adversarialism To Preventive Justice And Hybrid Inquisitorialism", *William & Mary Law Review*, vol. 57, 2016, p.p. 1514.

⁸¹¹ Joshua Dressler, Peter N. Thompson and Stanley S. Wasserman, "Effect of Legal Education Upon Perceptions of Crime Seriousness: A Response to Rummel v. Estelle", *Wayne Law Review*, vol. 28, no. 3, 1982, p.p. 1249.

само од стране криминалне организације којој је припадао, већ и шире, криминалне заједнице као целине.⁸¹² У криминалној средини он остаје упамћен као „доушник“, или жаргонски „динкарош“, „издајица“.⁸¹³ Осим презира, одмазда укључује могућност освете њему и члановима најуже породице,⁸¹⁴ осим ако се не приклони програму заштите и до краја његовог трајања буде дисциплинован.

Пракса сведочења окривљеног код кривичних дела организованог криминала није омиљена и међу појединим познатим теоретичарима континенталне Европе. Тако Бекарија (*Cesare Beccaria*) сматра да се држава треба изборити са појединим, тешким облицима криминалитета, какав је организовани, на други начин, а не коришћењем исказа окривљеног, јер на тај начин, ослањајући се на његово сведочење, показује своју слабост.⁸¹⁵ Критика Дидерота (*Diderot*) и Мидермајера (*Mittermaier*), заснована је на сумњи у поузданост сведочког исказа. Дидерот своје аргументе поткрепљује чврстом повезаношћу чланова криминалне организације, унутар које влада велика оданост, па је питање колико се исказу сведока који припада тој организацији може веровати.⁸¹⁶ Мидермајер попут Бекарије, акценат ставља на процесном својству окривљеног, наводећи да онај који је и сам крив за злочин, не може добити пун кредибилитет, а при томе је његово сведочење мотивисано само добијањем повластица које га очекују.⁸¹⁷

Аргументи заступљени у ставовима наведених теоретичара, у принципу представљају најјаче аргументе „против“, на којима је заснована и колективна аверзија према примени института окривљеног сарадника.⁸¹⁸ Сумња у истинитост сведочког исказа окривљеног сарадника је као аргумент поткрепљена појединим примерима из судске праксе. Као илустративни пример у теорији се наводи сведочење Алфонсо (*Alphonso D'Arco*) и Салваторе Гравана (*Salvatore Gravano*).

Алфонсо, бивши шеф криминалне организације Лућезе (*Lucchese*), у кривичном поступку окривљен за осам кривичних дела, међу којима су убиство и рекетирање,

---

⁸¹² Michael A. Simons, *нав. дело*, 2003, р.р. 35.

⁸¹³ Michael A. Simons, *нав. дело*, 2003, р.р. 1.; Natapoff Alexandra, „Snitching: The institutional and communal consequences“, *Univerzity of Cincinnati Law Review*, vol. 73, 2004, р.р. 645.

⁸¹⁴ Michael A. Simons, *нав. дело*, 2003, р.р. 35, фн. 134. Аутор као пример претње убиством и самог убиства окривљеног који је сведочио против припадника криминалне организације, наводи случај: *United States v. Dhinsa*, 243 F.3d 635, 643-46 (2d Cir. 2001).

⁸¹⁵ Тајјана Лукић, *нав. дело*, 2008, стр. 226.; Ian Weinstein, *нав. дело*, 1999, р.р. 3.; Дамашка Мирјан, *нав. дело*, 2004, стр. 6. „Не читује ли држава крхкост својих закона аке се у сврху провођења правосуђа ослања на оне који их крше?“.

⁸¹⁶ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, р.р. 4.

⁸¹⁷ Peter J. P. Tak, *нав. дело*, 1997, р.р. 4.

⁸¹⁸ Наведено према: “Resolved: In the United States, plea bargaining in exchange for testimony is unjust”, доступно на: <http://debatepedia.idebate.org/>, посећено: 23.03.2017.

закључио је са јавним тужиоцем споразум о сведочењу, којим је признао сва кривична дела, а затим сведочио у више наврата против својих саучесника (1992. године, против Виторија Амуса (*Vittorio Amuso*), бившег шефа криминалне организације Луџезе; 1994. године, против Кармина Арвелина (*Carmine Arvellino*), члана наведене криминалне организације и 1997. године, против Винсента Гиганте (*Vinsent Gigante*), у то доба шефа криминалне организације Ђеновезе (*Genovese*)).⁸¹⁹ Иако је постојала сумња у истинитост његовог исказа, сведочење је прихваћено од стране суда, довело је до осуде наведених саучесника, а Алфонсо је, иако бивши шеф криминалне организације, добио имунитет од кривичног гоњења.⁸²⁰ Очигледно да је пажња суда била више усмерена ка осуди већег броја криминалаца, док је поузданост исказа сведока била занемарена.

Исти је случај и са сведочењем Гравана. У кривичном поступку од 1992. године, окривљен је за 19 кривичних дела убистава, а затим одлучио да сарађује са федералним тужиоцем. Споразумом о признању кривице у замену за сведочење, признао је сва кривична дела, а сведочио је против Џона Готија (*John Gotti*), вође криминалне организације Гамбино (*Gambino*).⁸²¹ Готи је због убиства и рекетирања осуђен на казну доживотног затвора, без права на условни отпуст, док је Гравано издржао затворску казну у трајању од свега три године.⁸²² Пред правосудним органима је као разлог за сарадњу навео жељу да промени свој живот и врати се уобичајеним животним навикама, без контакта са светом криминала.⁸²³ И у овом случају је суд исказ сведока прихватио као поуздан, зарад осуде вође криминалне организације, иако је постојала сумња у његову истинитост.⁸²⁴

Премда се у америчкој литератури указује на важност унакрсног испитивања, посебно приликом сведочења окривљеног сарадника, чак и у ситуацији када одбрана не успе да оспори доказни кредибилитет сведока и суд оцени сведочење као истинито, увек ће у друштву бити присутна сумња у његове намере. Већинско је схватање да окривљени сарадник за разлику од сведока који нема то процесно својство,⁸²⁵ увек настоји да сведочењем оствари свој, лични интерес, а он је ништа друго до блаже санкционисање.

---

⁸¹⁹ Spencer Martinez, „Bargaining for Testimony: Bias of Witness Who Testify in Exchange for Leniency“, *Cleveland State Law Review*, vol. 47, no 141, 1999, p.p. 141-142.

⁸²⁰ *United States v. Avellino*, 136 F.3d 249, 251 (2d Cir. 1998).

⁸²¹ Spencer Martinez, *нав. дело*, 1999, p.p. 145.

⁸²² *Исто*.

⁸²³ *Исто*.

⁸²⁴ Наведено према: “John Gotti, Guilty at Last”, *The New York Times*, April 3, 1992, доступно на: <https://www.nytimes.com/1992/04/03/opinion/john-gotti-guilty-at-last.html>, посећено: 22.11.2018.

⁸²⁵ Мислимо на сведока очевица који нема својство окривљеног, нити има интереса да се поступак оконча у његову корист.

Или, интерес за сведочењем може потицати из потребе или жеље да се сузбије конкуренција других криминалних организација. Могуће је такође да на почетку сарадње буде доминантан лични интерес, а да на крају надвлада искрена жеља да се покаје⁸²⁶ за почињене злочине као припадник криминалне организације.

Упркос бројним критикама, институт окривљеног сарадника за свој опстанак у пракси, дугује заслуге утилитаристичкој концепцији. Наиме, она је успела да однесе превагу над колективном аверзијом захваљујући утилитаристичком обрачуну, којем су у пракси приклоњени јавни тужиоци.

Нема сумње да критика института окривљеног сарадника сасвим оправдано налази своје упориште у аргументима „против“, од којих је као што смо навели најјачи сумња у његову поузданост. Ову дилему би требало да решава суд, јер кроз оцену доказа коју врши по слободном уверењу, проверава његову поткрепљеност и подударност са другим изведеним доказима. Међутим, критичари се позивају на случајеве из праксе у којима он то не чини, што нас наводи на констатацију да је пре спреман да „зажмури“ пред сумњивим исказом, како би добио осуду што већег броја припадника криминалне организације. Са друге стране, ако пођемо од чињенице да се кривична дела организованог криминалитета веома тешко доказују, а да је окривљени као припадник и саучесник, најбоље упућен у све информације које су суду потребне за осуду, приклањамо се аргументима „за“, сматрајући да је као нека врста „неужног зла“, ипак, у већем броју случајева послужио као ефикасно средство у борби против овог нимало безазленог облика криминалне активности.

5. ОДНОС СПОРАЗУМА О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ И ПОЈЕДИНИХ КРИВИЧНО ПРОЦЕСНИХ НАЧЕЛА

5.1. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела истине

Анализу односа споразума о сведочењу окривљеног и појединих кривично процесних начела, започећемо разматрањем његове компатибилности са начелом истине. Притом, не можемо а да се не осврнемо на питање које чини суштину позадине овог односа, а оно гласи, да ли је заиста под дејством снажног таласа адверзијалних

---

⁸²⁶ Отуда назив „покајништво“, или тзв. пентитизам у Италији.

елемената кривичног поступка, начело истине ишчезло у кривично процесним системима земаља континенталне Европе?

Пре него се упустимо у поменути анализу, осврнућемо се на одређивање појма материјалне истине, или боље речено, шта материјалност подразумева. Како наводи Алан Узелац, „материјалност означава веру у постојање једне чисте, ненормативне стварности, коју сме открити једино суд, и то неформалним средствима, неспутан диспозицијама странака у поступку, у сврху заштите општих јавних интереса“⁸²⁷. Цитат наведеног аутора наводи нас на констатацију да се напуштањем мешовитог и увођењем адверзијалног модела кривичног поступка у земљама које су напустиле традиционалне моделе кривичних поступака, променио начин утврђивања истине. У мешовитом моделу до истине се долазило материјалним путем, тако што је суд у контексту доказне активности, изводио доказе по службеној дужности, а странке га нису могле ометати у утврђивању чињеница. Супротно наведеном, у адверзијалном моделу суд не изводи доказе по службеној дужности, већ само врши оцену доказа које су странке предложиле и извеле, па је у доказном смислу доминантна улога странака. У оваквом кривично процесном систему, до истине се, кроз доказну активност странака, долази формалним путем.⁸²⁸ Суштински се, дакле, не ради о различитим врстама истине (материјалној и формалној), већ о „различитим путевима сазнавања истине у судским поступцима“⁸²⁹.

Истина, дакле, није ишчезла из кривичног поступка, само је промењен пут до њеног утврђивања. Доказна пасивност суда не мора значити и елиминацију начела истине, јер и странке могу утврђивати чињенице. Осим тога, истина је релативна категорија, јер чињенице на којима суд заснива пресуду не могу бити потпуни одраз објективне стварности. Ово је још један разлог који нас наводи на констатацију да страначко утврђивање чињеница не мора значити неутралисање истине.⁸³⁰ Издвојићемо на овом месту став једног од америчких аутора, да је начело истине присутно и у системима који познају консесуалне процесне форме,⁸³¹ каква је између осталих, споразум о сведочењу окривљеног.

---

⁸²⁷ Алан Узелац, *Истина у судском поступку*, Правни факултет у Загребу, Загреб, 1997, стр. 159.

⁸²⁸ Мирјан Дамаска, *нав. дело*, 2004, стр. 12. „Англо-амерички суци су спремнији прихватити страначке нагодбе, због тога што се они још увек замишљају као надзорници над спором странака, а мање као утврђивачи чињеница“.

⁸²⁹ Саша Кнежевић, *нав. дело*, 2012, стр. 93.

⁸³⁰ Mirjan R. Damaska, “Truth in Adjudication”, *Hastings Law Journal*, vol. 49, 1998, p.p. 308.

⁸³¹ Stephen C. Thaman, “Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases”, *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.3, 2007, p.p. 9.

Два главна сегмента у оквиру анализе односа споразума о сведочењу окривљеног и начела истине, јесу признање окривљеног и његов исказ у својству сведока. На кратко се морамо поново осврнути на оно о чему смо говорили у оквиру обавезних елемената споразума. Окривљени признаје извршење кривичног дела на посебном рочишту, на којем су присутни јавни тужилац и бранилац. Након закључења споразума, суд постављањем одређених питања окривљеном, оцењује да ли је оно дато свесно и добровољно, али и да није у супротности са другим доказима. Да ли је признање истинито или лажно, питање је које се може поставити не само код споразума, већ и у редовном поступку. Осим тога, пошто се поступак не окончава датим признањем, већ се наставља, од веће је важности исказ окривљеног као сведока, јер се на њему, уз остале доказе, заснива коначна судска одлука.

Оно што заокупља највећу пажњу јесте питање истинитости сведочког исказа.⁸³² Мотиви сведочења могу бити различити, а примарни је добијање уговорених повластица. Ако унакрсно испитивање не успе да постигне успешне резултате у смислу оспоравања доказног кредибилитета сведока, онда његову поузданост проверава суд. У његовој је надлежности да оцени да ли је сведочки исказ поткрепљен другим доказима и да ли је са њима компатибилан.⁸³³ За разлику од споразума о признању кривичног дела, овде је суд ипак доказно активнији, јер најпре током испитивања сведока, може предложити јавном тужиоцу допунско испитивање, ако нека питања током основног нису разјашњена. Код споразума о признању кривичног дела он само оцењује добровољност и свесност признања, и ту се види крај поступку. Из наведених разлога, иако смо у оквиру претходног наслова указали на поједине примере из судске праксе на које се позивају критичари овог института, сматрамо да споразум о сведочењу окривљеног јесте у складу са начелом истине, па макар у крајњој линији истину представљало оно о чему су се странке договориле.

5.2. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела легалитета

Суштину начела легалитета чини обавеза јавног тужиоца да предузме кривично гоњење онда када за то постоје законски услови. Окривљени сарадник може бити лице за које постоји основана сумња да је извршио кривично дело организованог

---

⁸³²Spencer Martinez, *нав. дело*, 1999, p.p. 151.

⁸³³Beeman A. Yvete, „Accomplice Testimony Under Contingent Plea Agreements“, *Cornell Law Review*, vol. 72, no. 4, 1987, p.p. 808.

криминалитета, те је најпре тиме (постојањем основане сумње), испуњен законски услов за његово кривично гоњење. Међутим, под окриљем принципа легалитета, обавезе јавног тужиоца не леже само у функцији гоњења, већ и подизању оптужбе, активним заступањем оптужбе на главном претресу, изјављивању редовних и ванредних правних лекова.⁸³⁴

У прилог усклађености са начелом легалитета, говори поступак пре, током и након закључења споразума о сведочењу. Он обухвата доношење наредбе о спровођењу истраге, односно покретање истраге од стране јавног тужиоца, закључивање споразума са потенцијалним сведоком од доношења наредбе о спровођењу истраге до момента изјашњења оптуженог о оптужби на главном претресу. Даље, када суд прихвати споразум, самим тим се усваја предлог јавног тужиоца да се као сведок оптужбе против саоптужених (саучесника), појави окривљени који је преговарао са јавним тужиоцем. Појављивањем окривљеног као сведока оптужбе, јавни тужилац се придружује оптужби на главном претресу, али сада само против саоптужених.

У погледу изјављивања правних лекова, треба истаћи да право улагања жалбе јавни тужилац има само против коначне одлуке коју суд доноси након сведочења, и то онда када је одступљено од договорених елемената приликом доношења пресуде. Свакако да у супротној ситуацији не би имао никаквог правног интереса да то чини.

5.3. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела непосредности

Непосредност, као једно од основних начела кривичног поступка, подразумева директно утврђивање чињеница на основу извора сазнања, дакле, да суд одлучује на основу чињеница које сам утврђује.⁸³⁵ Сматрамо да питање односа, односно усклађености споразума о сведочењу окривљеног и начела непосредности, треба размотрити кроз две компоненте, признање окривљеног и његово сведочење.

Приликом потврдног изјашњавања о кривици, с обзиром на то да се даје у присуству јавног тужиоца и браниоца, суд нема директан увид у чињенице поводом којих окривљени признаје извршење кривичног дела, већ индиректно о њима сазнаје из споразума. Током одлучивања о споразуму, он ће се само постављањем одређених питања окривљеном, уверити у свесност и добровољност датог признања. У чињенице

---

⁸³⁴ Саша Кнежевић, *нав. дело*, 2012, стр. 44.

⁸³⁵ Снежана Циглер, „Начела непосредности и усмерености у упрошћеним процесним формама“, *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Новом Саду*, 1-3/1996, стр. 171-172.; Саша Кнежевић, *нав. дело*, 2012, стр. 184.

везане за околности под којима је дело извршено, директан увид има јавни тужилац. На основу наведеног можемо констатовати да у овом сегменту, споразум није усклађен са начелом непосредности.

За разлику од споразума о признању кривичног дела, овде поступак доказивања не изостаје. На главном претресу окривљени током сведочења бива испитан пред судом, најпре у оквиру основног, затим унакрсног и на крају по потреби, допунског испитивања. У основи, суд не предлаже извођење доказа (осим у ситуацији када предлаже јавном тужиоцу да треба обавити допунско испитивање, дакле, само изузетно), али врши оцену истих. Током оцене доказа, његова је дужност да по слободном уверењу утврди да ли су чињенице садржане у исказу окривљеног поткрепљене другим претходно изведеним доказима, а када га оцени као истинит, на њему као круцијалном доказу заснива коначну одлуку, односно пресуду. Из исказа окривљеног сарадника, суд директно утврђује, како чињенице везане за кривична дела саоптужених, тако и чињенице везане за кривично дело окривљеног који сведочи. На основу изнетог закључујемо да је споразум о сведочењу окривљеног у сегменту који се односи на сведочење, у складу са начелом непосредности.

5.4. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела контрадикторности

Суштину начела контрадикторности представља могућност странака да изнесу свој став о предмету расправе, али и да се изјасне о ставу супротне стране (*audiatur et altera pars*), односно могућност да оптужба побија одбрану и обратно, одбрана оптужбу.⁸³⁶

Ово је начело својствено адверзијалном моделу поступка,⁸³⁷ конструисаном као спору двеју равноправних страна пред судом (страначки модел кривичног поступка). У поступку који се води поводом већ прихваћеног споразума о сведочењу, начело контрадикторности је у пуном обиму реализовано на главном претресу. Манифестује се током основног, унакрсног и допунског испитивања окривљеног сарадника, а посебно кроз могућност браниоца да кроз унакрсно испитивање покуша оспорити доказни кредибилитет окривљеног као сведока. За разлику од споразума о признању кривичног дела код којег изостаје фаза суђења, контрадикторност је код института окривљеног

---

⁸³⁶ Саша Кнежевић, *нав. дело*, 2012, стр. 231-232.; Војислав Ђурђић, *нав. дело*, 2014, стр. 81.

⁸³⁷ Stephan Landsman, "A Brief Survey of the Development of the Adversary System", *Ohio State Law Journal*, vol. 44, 1983, p.p. 726-727.

сарадника реализована у кривично процесним системима свих земаља које смо обухватили упоредним приказом.

5.5. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела јавности

Право окривљеног на јавно и правично суђење прокламовано је националним и међународним документима (Универзална декларација о људским правима, члан 10., Међународни пакт о грађанским и политичким правима, члан 14., Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, члан 6.), али је исто тако ради заштите интереса окривљеног дозвољено и искључење јавности.

Искључење јавности представља неизоставну компоненту процесне заштите окривљеног сарадника. Ако је код споразума о признању кривичног дела предвиђено искључење јавности, тим пре је оно оправдано код споразума о сведочењу окривљеног. Осим тога, дужност је надлежних органа да искључењем публицитета заштите личне интересе⁸³⁸ лица које сведочи о кривичним делима организованог криминала. Саоптужени морају бити присутни јер је у питању њихово суђење. Ако је већ дужан суочити се са нелагодношћу сведочења у присуству саоптужених, онда га најпре треба заштити од шире јавности,⁸³⁹ тако да у том светлу, искључење јавности код института окривљеног сарадника сматрамо сасвим оправданим.

5.6. Однос споразума о сведочењу окривљеног и начела ефикасности кривичног поступка

Анализа односа споразума о сведочењу окривљеног и ефикасности кривичног поступка, оправдава се настојањем да се у оквиру реформе, кривичнопроцесно законодавство усклади са међународноправним стандардима. Један од њих јесте ефикасност кривичног поступка. Законима она није презирена на једном месту, али се њена садржина назире из низа кривичнопроцесних норми, којима се указује на то да поступак треба окончати у разумном року, уз што мању потрошњу материјалних ресурса, а при свему томе, уз поштовање правила процедуре.⁸⁴⁰ Сврха увођења

---

⁸³⁸ Colin Wakefield, "Trial and Pretrial Publicity in English Criminal Justice", *Nebraska Law Review*, vol. 56, no. 2, 1977, p.p. 248.

⁸³⁹ Mueller W.O. Gerhard, "Problems Posed by Publicity to Crime and Criminal Proceedings", *University of Pennsylvania Law Review*, vol. 110, no.1, 1961, p.p. 11.

⁸⁴⁰ О квантитативној и квалитативној компонентни ефикасности смо већ говорили у склопу реформе кривичног процесног законодавства.

споразумевања између јавног тужиоца и окривљеног, била је управо постићи ефикаснији кривични поступак., па сматрамо да би ради утврђивања компатибилности са овим начелом, ваљало направити компарацију између споразума о признању кривичног дела и споразума о сведочењу окривљеног. Везивну тачку ова два института чини признање окривљеног, али се њиме не постиже исти резултат у погледу дужине трајања кривичног поступка.

Амерички и аутори земаља континенталне Европе, заузимају позитиван став према споразуму о признању кривичног дела.⁸⁴¹ Поступак се у највећем броју случајева окончава ефикасно, доношењем пресуде којом суд прихвата споразум, а њоме и изриче договорене елементе, односно, казну или другу кривичну санкцију. Суђење изостаје, а упоредо са тиме и доказни поступак, па изостављањем ове фазе поступак бива знатно краћи у односу на редовну процедуру. Осим тога, штеде се и материјални ресурси, а са друге стране, суду остаје више времена да се посвети сложенијим кривичним предметима.

Ситуација је нешто другачија код споразума о сведочењу окривљеног. При разматрању односа овог института и ефикасности кривичног поступка, кључни фактор који се мора узети у обзир јесте тежина и сложеност кривичног дела, каква су дела организованог криминалитета.⁸⁴² Овде је сасвим оправдано и не очекивати брзо окончање поступка, с обзиром на то да је потребно извести велики број доказа.

Суштинско је питање да ли је овде поступак ефикасан у односу на окривљеног сарадника? Како се споразумом окривљени не обавезује само на признање кривичног дела, већ и на то да ће сведочити, процедура је у односу на њега дужа, него што је случај код окривљеног који је закључио споразум о признању кривичног дела. Она обухвата: преговарање са јавним тужиоцем, закључивање споразума са истим, одлучивање суда о томе, прихватањем, одбијањем или одбацивањем споразума у форми решења. У случају прихватања, поступак се наставља сведочењем, и након што га суд прихвати, доношењем пресуде према окривљеном сараднику. У зависности од околности случаја, она се може и наставити, улагањем жалбе против пресуде од стране браниоца, или чак јавног тужиоца, ако није задовољан пресудом у оном делу који се односи на уговорене

---

⁸⁴¹ Доступно на: <https://criminal.findlaw.com/criminal-procedure/plea-bargains-and-judicial-economy.html>, посећено: 26.11.2018.

⁸⁴² Станко Бејатовић, „Ефикасност кривичног поступка као међународни правни стандард и реформа кривичног процесног законодавства Србије (Норма и пракса)“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, бр. 2, 2015, стр. 46.

елементе. Дакле, процедура је сложенија, тако да ефикасност није била примарни циљ при регулисању института окривљеног сарадника.

При регулисању овог института, више се водило рачуна о томе да се исказ окривљеног сарадника искористи као круцијални доказ, а без њега, на шта указују и примери из судске праксе, било би можда отежано, а у неким сложенијим случајевима и немогуће доказати криминалну активност организованих криминалних група. Тиме се поступак за нијансу скраћује у односу на припаднике криминалних организација, али не можемо рећи да је и ефикасан, јер не изостаје ниједна од фаза. Осим тога, поступак према припадницима криминалне организације је заправо редовни поступак који се води поводом кривичних дела организованог криминала, а скраћује је поуздани сведочки исказ.

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕДЛОЗИ

1. У теорији постоји велики број схватања којима се одређују основна обележја организованог криминалитета. Она се нису задржала само у сфери теорије, већ је њихово постојање доказано резултатима истраживања Радне групе за организовани криминалитет.
2. На настанак и развој организованог криминалитета утичу различити друштвени чиниоци. Сходно томе, у оквиру мултифакторског приступа, настанак и развој ове негативне друштвене појаве се не може објаснити само једном, већ комбинацијом више социолошких теорија (теорија аномије, културни конфликт и раскорак, друштвена дезорганизација, теорија подкултура и контракултура, етничка сукцесија).
3. Саизвршилаштво, подстрекавање и помагање, као облици саучесништва постоје и код класичног криминалитета, али сматрамо да су најтипичнији за представнике организованог криминалитета. Извршење кривичних дела од стране криминалних организација је незамисливо без учешћа већег броја лица.
4. Рекет представља почетну делатност скоро сваке криминалне организације, јер не изискује посебно знање и вештину. Томе можемо додати и отмицу, за чију је реализацију већ потребна боља организација и планирање. Не искључујући наведена кривична дела, највећи број криминалних организација се определио за трговину наркотицима као примарну криминалну делатност, зато што након нафтне индустрије она доноси највећу добит (најпрофитабилније је тржиште кокаина). Профит стечен неовлашћеном производњом и стављањем у промет опојних дрога најчешће се путем активног или пасивног подмићивања (примање и давање мита), и даље, преко кривичног дела прање новца, премешта из нелегалне у легалну сферу. На већ постојеће чиниоце услед којих је доказивање кривичних дела криминалних организација отежано (хијерархијска структурираност, чврста повезаност чланова, „закон ћутања“, и др.), као додатна отежавајућа околност може се надовезати доспеће нелегално стеченог новца у трећу фазу прања новца (фаза интеграције), када долази до његовог стапања са легалним финансијским токовима.
5. Искуства земаља које се дужи низ година суочавају са проблемом организованог криминалитета, показала су да је најефикасније доказно средство за откривање и доказивање ове врсте кривичних дела, управо сведочки исказ лица које је и само било умешано у делатност криминалне организације којој припада. Наша земља је након

десетогодишњег периода цветања и бујања организованог криминалитета, прибегла најпре регулисању института сведока сарадника, Закоником о кривичном поступку од 2001. године, који је већ измењен и допуњен Закоником о изменама и допунама Зконика о кривичном поступку из 2002. године (ЗИД ЗКП).

6. Сматрамо да су одредбе ЗИД ЗКП којима је регулисан институт сведока сарадника некоректне, јер као једину бенефицију предвиђају аболицију од кривичног гоњења, када се сведок сарадник чак и не оглашава кривим, нити утврђује његова кривична одговорност. Иако су ЗИД ЗКП-ом, постављени нормативни темељи института сведока сарадника, а касније осавремењени и измењени Закоником о кривичном поступку од 2006. године и Закоником о кривичном поступку од 2009. године, у односу на већину припадника код нас најозлоглашеније криминалне организације, земунског клана, примењивана су правила ЗИД ЗКП, јер је поступак започет у периоду његовог важења. Оштећене стране нису могле остварити имовинскоправни захтев у односу на сведоке сараднике, али ипак нису остале у потупности обесправљене, јер су исти оствариле у односу на саучеснике и лидере, до чије је осуде дошло уз помоћ исказа сведока сарадника као круцијалног доказа.

7. Реформа кривичног процесног законодавства је у правом смислу наступила у нашој земљи 2011. године, када институт сведока сарадника бива уобличен споразумом, па се увођењем адверзијалних елемената кривичног поступка наставља са трендом регулисања поједностављених процесних форми. Прва је споразум о признању кривичног дела, а преостале две, новијег датума, споразум о сведочењу окривљеног (окривљени сарадник) и споразум о сведочењу осуђеног (осуђени сарадник). У духу адверзијалног система, тежиште се са сведока премешта на окривљеног. У том контексту, окривљени најпре може закључити споразум о сведочењу са јавним тужиоцем, може бити сведок у сопственој ствари, може имати браниоца, проглашава се кривим и његова се кривична одговорност утврђује осуђујућом пресудом. Казна му се ублажава, или од ње може бити ослобођен, сходно елементима које споразум садржи у нашем законском решењу. Ако већ, уз испуњење свих услова, окривљени сарадник мора добити уговорене повластице, сматрамо да је сасвим оправдано и довољно, да то буде ублажавање казне, какво решење предвиђају америчко, енглеско и италијанско кривично процесно законодавство, али не и ослобођење од казне.

8. Суспендовање института ублажавања казне код појединих кривичних дела, сматрамо некоректним решењем нашег законодавца, јер се тиме потенцијални окривљени као

сведоци могу довести у неједнаку позицију. То практично може довести до ситуације да се једном броју окривљених сарадника, за потпуну кооперативност казна може ублажити, а једном броју, услед рестрикције ублажавања казне за кривично дело за које се окривљени терети, казна не може ублажити. Даље, немогућност ублажавања казне за собом аутоматски повлачи и немогућност ослобођења од казне, па је питање којим би се привилегијама могао наградити. Инострана пракса не суочава се са оваквим потешкоћама, а препоручујемо и нашем законодавцу да укине рестрикцију овог општег института, како у пракси не би било препрека за примену споразума о сведочењу окривљеног.

9. У односу на Законик о кривичном поступку од 2011. године, Законик о кривичном поступку од 2013. године уноси новину, коју сматрамо сувишном. Проширен је круг кривичних дела, тако да окривљени сарадник може бити лице које је извршило не само кривично дело организованог криминалитета, већ и било које друго кривично дело. Ову новину сматрамо беспотребном, сувишном, а да би се избегле потешкоће које могу наступити у пракси, предлажемо повратак на првобитно законско решење. Тада би се с обзиром на истоветност кривичног дела, стекли услови за спајање кривичног поступка, па се не би постављала питања, који ће јавни тужилац закључити споразум, који ће га испитивати на главном претресу. У сваком случају се мора радити о припаднику криминалне организације, па смо мишљења да овим предлогом, могућност доказивања кривичних дела криминалне организације не би била отежана, нити ускраћена. У иностраној судској пракси нема оваквих спорних питања, јер није извршена централизација органа пред којима се процесуирају припадници криминалних организација.

10. Оштећени није учесник у преговорима ни у једној од земаља које смо обухватили упоредним приказом. Мада, у складу са све већим бројем предлога који потичу из САД-а, сматрамо да се оштећеном треба дозволити партиципација у истим, макар у оном делу који се тиче његових, имовинских интереса.

11. Практика говори о томе да су одузимање имовинске користи проистекле из кривичног дела и одузимање имовине стечене кривичним делом, као посебне кривичноправне мере које су уједно и елементи споразума, веома важан сегмент у сузбијању организованог криминалитета, јер се њима неутралише сврха њиховог постојања и вршења кривичних дела, а то је стицање економске добити.

12. Анализом иностраних закона и праксе, уочавамо да држава није одступила од своје обавезе пружања процесне и програмске заштите окривљеном сараднику. Наш је законодавац, међутим, у том погледу направио велики пропуст. Наиме, окривљени сарадник има права на законит и хуман поступак. Анализом одредаба Законика о кривичном поступку и Закона о програму заштите учесника у кривичном поступку, закључујемо да је окривљеном сараднику ускраћено право на процесну и програмску заштиту. Ако већ законодавац предвиђа као посебни, институт окривљеног сарадника, очекујемо да исти буде прецизиран у законским одредбама о заштићеном сведоку. Тако је рецимо поступио са прикривеним иследником, који такође може бити сведок у кривичном поступку, прецизирајући да се правила о заштићеном сведоку могу примењивати и у односу на прикривеног иследника. На сличну ситуацију наилазимо и у Закону о програму заштите учесника у кривичном поступку, који међу лицима која требају бити обухвћена програмском заштитом, не наводи окривљеног, већ сведока сарадника. Мишљења смо да из ових разлога споразум још увек није заживео у нашој пракси. Да би до тога дошло, предлажемо допуну одредби ЗКП-а, у којима кругу лица обухваћених процесном заштитом, треба додати окривљеног сарадника. Друга препорука се своди на доношење новог Закона о програму заштите учесника у кривичном поступку, у којем би уместо некадашњег института сведока сарадника, требало навести окривљеног сарадника.

13. Техници унакрсног испитивања придаје се велики значај, посебно код сведочења окривљеног сарадника. Њена сврха јесте да се постављањем сугестивних питања окривљеном сараднику нао непријатељском сведоку, покуша оспорити доказни кредибилитет. То свакако не мора значити да ће увек довести до жељених резултата. Пракса говори у прилог томе да се у не малом броју случајева и након унакрсног испитивања, поступак окончао у корист окривљеног сарадника. Овим се свакако не умањује значај унакрсног испитивања, али га не треба третирати као правило којим ће се у сваком случају проверити истинитост сведочког исказа и успети у оспоравању доказног кредибилитета.

14. Ранија осуђиваност окривљеног сарадника је у нашем законодавству предвиђена као један од разлога за стављање ван снаге решења којим је споразум прихваћен, након што је окривљени сведочио. Сматрамо да је криминална прошлост нешто што се и очекује од лица које је било део криминалног подземља, а као важна околност се узима у обзир једино приликом ублажавања казне, какво је решење заступљено у упоредном

законодавству. Ако већ ранија осуђиваност није предвиђена као разлог за одбијање споразума, тим пре не би требала бити разлог за стављање ван снаге решења којим је споразум прихваћен.

15. Окривљени сарадник је у теорији одувек наилазио на велики број критика, изазваних различитим мотивима сведочења, посебно лажним сведочењем. Упркос бројним критикама, заслуге за опстанак у пракси институт окривљеног сарадника дугује утилитаристичком концепту, који у сарадњи види корист за окривљеног, јавног тужиоца и друштво. Имајући у виду чињеницу да се кривична дела организованог криминалитета тешко доказују, а да је окривљени као припадник криминалне организације најбоље упућен у све информације потребне правосудним органима, приклањамо се аргументима који оправдавају овај институт. Као нека врста „нужног зла“, ипак је у већини случајева послужио као ефикасно средство у борби против овог облика криминалне активности.

16. У односу на споразум о признању кривичног дела, сматрамо да је суд овде доказно активнији, јер макар јавном тужиоцу може предложити додатно испитивање окривљеног као сведока, ако нека питања нису разјашњена током основног испитивања. У складу са наведеним сматрамо да је споразум о сведочењу окривљеног усаглашен са начелом истине, односно његовим траговима који су се задржали након реформе кривичног процесног законодавства.

17. Поступање јавног тужиоца пре, током и након закључења споразума о сведочењу, наводи нас на констатацију да је усаглашен и са начелом легалитета.

18. Поступак доказивања не изостаје. Из исказа окривљеног сарадника, суд директно утврђује чињенице везане за кривична дела саоптужених, али и за кривично дело окривљеног који сведочи. Сматрамо да је споразум о сведочењу окривљеног усаглашен и са начелом непосредности, у оном сегменту који се односи на сведочење.

19. Могућност оптужбе да побија одбрану, и обратно, најизраженија је током унакрсног испитивања окривљеног сарадника. У прилог усклађености споразума са начелом контрадикторности (расправности), говори чињеница да не изостаје фаза суђења.

20. Неизоставну компоненту процесне заштите окривљеног сарадника, представља искључење јавности. Ако је већ дужан суочити се са нелагодношћу сведочења у присуству саоптужених, онда се најпре треба заштити од шире јавности.

21. За споразум о сведочењу окривљеног не можемо рећи да представља поједностављену кривичнопроцесну форму у правом смислу речи, каква је споразум о

признању кривичног дела. У односу на окривљеног сарадника, фаза суђења изостаје током његовог потврдног изјашњавања о кривици, односно признања кривичног дела, али овај изостанак бива надокнађен његовим сведочењем на главном претресу. Са друге стране, поступак се према саоптуженима спроводи по правилима редовне кривичне процедуре, која за нијансу бива скраћена, захваљујући сведочењу окривљеног сарадника, као круцијалном доказу. С обзиром на то да ефикасност подразумева окончање кривичног поступка у најкраћем могућем року, уз поштовање свих законских правила и уштеду материјалних ресурса, сматрамо на основу свега наведеног, да споразум није усклађен са начелом ефикасности. Ефикасност заправо и није главни циљ приликом примене овог института, или боље речено, већа вредност се придаје квалитетном доказу, него дужини поступка.

22. Исказ окривљеног сарадника се показао као значајно доказно средство у борби против организованог криминалитета. Осудом припадника и шефова криминалних организација на затворске казне у трајању од минимум десет до петнаест година, смањило се и обим организоване криминалне активности.

СПИСАК КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

УЏБЕНИЦИ И МОНОГРАФИЈЕ

Felia, A., *The Invisible Camorra: Neapolitan Crime Families Across Europe*, Cornell University Press, 2016;

Russo, C., *Sicilian Mafia: A True Crime Travel Guide*, Rock Hill, SC: Strategic Media Books, 2013;

Diviàk, T., Dijkstra, K. J., Snijders, B. A. T., *Structure, multiplexity, and centrality in a corruption network: the Czech Rath affair*, Trends in Organized crime, 2018;

Finckenauer, O. J., *The mafia and organized crime - a beginner's guide*, Oneworld, Oxford, 2007;

Fraschini, G., Putaturo, C., *La Confisca Dei Beni Illeciti in Italia*, Transparency International Italia, 2014;

Hough, D., *Analysing Corruption*, Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing, 2017, eBook;

Jaconelli, J., *Incitement: A Study in Language Crime*, Crime Law and Philos, Springer Netherlands, 2017;

Dickie, J., *Cosa Nostra: A History of the Sicilian Mafia*, Palgrave Macmillan, New York, 2004;

Lochary, R., *Вештине заступања у кривичним поступцима – приручник за адвокате*, American Bar Association Rule of Law Initiative – Партнери за демократске промене Србија, 2013;

Mickenberg, I., *Direct Examination*, National defender training project, University of Dayton School of Law, Dayton, 2017;

Maquire, M., Morgan, R., Reiner, R., *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford, 2002;

Reed, A., Bohlander, M., *Participation in Crime - Domestic and Comparative Perspectives*, Ashgate e-book, 2013;

Reichel, P. L., Albanese, S. J., *Transnational Organized Crime: An Overview From Six Continents*, SAGE, Los Angeles, 2014;

Slyke, V. R. S., Benson, L. M., Cullen, T. F., *The Oxford Handbook of White-Collar Crime*, Oxford University Press, 2016;

- Stessens, G., *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model*, Cambridge University Press, 2000;
- Vermeulen, G., *EU standards in witness protection and collaboration with justice*, Maklu, 2005;
- Vogl, F., *Waging War on Corruption: Inside the Movement Fighting the Abuse of Power*, Rowman & Littlefield Publishers, 2012, eBook;
- Wellman, L. F., *The Art of Cross – Examination*, The Macmillan company, London, 1903;
- Алексић, Ж., Миловановић, З., *Криминалистика*, Партенон, Београд, 1994;
- Алексић, Ж., Шкулић, М., *Криминалистика*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2011;
- Аћимовић, М., *Увод у психологију кривичног поступка*, Савремена администрација, Београд, 1980;
- Бејатовић, С., Ђурђић, В., Шкулић, М., Илић, Г., Киурски, Ј., Матић, М., Лазић, Р., Ненадић, С., Трнинић, В., *Примена начела опортунитета у пракси - изазови и препоруке*, Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012;
- Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008;
- Бошковић, М., *Организовани криминалитет - криминолошки и криминалистички аспекти*, Полицијска академија, Београд, 1998;
- Бркић, С., *Кривично процесно право II*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2013;
- Булатовић, А., *Људска права у савременој политици борбе против савременог транснационалног криминала*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016;
- Вилић, Константиновић, С., Ристановић, Н. В., Костић, М., *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2012;
- Грубач, М., *Кривично процесно право са текстом Законика о кривичном поступку*, Београд, 2013;

Делибашић, В., *Основне новине у законике о кривичном поступку из 2011. године*, American Bar Association's Rule of Law Initiative, Партнери за демократске промене Србија, Београд, 2016;

Делибашић, В., *Сузбијање злоупотреба опојних дрога са становишта кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2014;

Ђурђић, В., Јовашевић, Д., *Кривично право - Посебни део*, Номос, Београд, 2010;

Игњатовић, Ђ., *Криминологија*, Службени гласник, Београд, 2006;

Игњатовић, Ђ., Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012;

Јекић, З., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2003;

Јовановић, И., Станисављевић, М., *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима - регионална кривично процесна законодавства и искуства у примени*, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013;

Јовашевић, Д., *Кривично право - општи део*, Номос, Београд, 2010;

Кнежевић, С., *Основна начела кривичног процесног права*, СКЦ, Ниш, 2012;

Лукић, Т., *Посебности кривичног поступка за организовани криминал, тероризам и корупцију*, Правни факултет, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2008;

Мајић, М., *Кривично процесно право – практикум за припрему правосудног испита*, Службени гласник, Београд, 2018;

Мијалковић, В. С., *Ауто-мафија - тајне српског подземља и апорије националног система безбедности*, Службени гласник, Београд, 2014;

Милић, И., *Индивидуализација казне затвора - криминлошки, кривичноправни и пенолошки аспект*, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, Нови Сад, 2017;

Модул 3 кривична област – Редовни и ванредни правни лијекови, Цест Ф БиХ, Цест РС, Сарајево, 2006;

Николић, Ј. Д., *Страначки споразум о кривици*, Службени гласник, Београд, 2009;

Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Љ., *Кривично право Југославије*, Савремена администрација, Београд, 1997;

Стојановић, З., *Кривично право-општи део*, Правна књига, Београд, 2007;

Стојановић, З., Перић, О., *Кривично право - посебни део*, Правна књига, Београд, 2007;

Суботин, Б., *Споразуми јавног тужоца и окривљеног у кривичном поступку*, Завршни рад, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014;

Тужилачка истрага-регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија Оебс-а у Србији, Београд, 2014;

Турањанин, В., *Споразум о признању кривичног дела*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2016;

Ћирић, З., *Судска психијатрија*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2013;

Узелац, А., *Истина у судском поступку*, Правни факултет у Загребу, Загреб, 1997;

Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014;

Шкулић, М., *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Службени гласник, Београд, 2015.

ЧЛАНЦИ

Albanese, S. J., “The Causes of Organized Crime: Do Criminals Organize Around Opportunities for Crime or Do Criminal Opportunities Create New Offenders?“, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol. 16, No. 4, 2000, p.p. 409-423;

Allum, F., Fyfe, N., “Developments in State Witness Protection Programmes: The Italian Experience in an International Comparative Perspective”, *Policing: A Journal of Policy and Practice*, Vol. 2, No 1, 2008, p.p. 92-102;

Amatori, F., “Entrepreneurial Typologies in the History of Industrial Italy: Reconsiderations”, *Business History Review*, Vol. 85, No. 1, 2011, p.p. 151-180;

Ashworth, A., “Developments in the Public Prosecutor’s Office in England and Wales”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 8/3, 2000, p.p. 257-282;

Beeman, A. Y., “Accomplice Testimony Under Contingent Plea Agreements“, *Cornell Law Review*, vol. 72, no. 4, 1987, p.p. 800-826;

Benigno, F., “La questione delle origini: mafia, camorra e storia d’Italia”, *Meridiana*, No. 87., 2016, p.p. 125-147;

Bibas, S., “Regulating the Plea - Bargaining Market: From Caveat Emptor to Consumer Protection”, *California Law Review*, vol. 99, no. 4, 2011, p.p. 1117-1161;

Bibas, S., “White - Collar Plea bargaining and sentencing after Booker“, *William and Mary Law Review*, vol. 47, no. 3, 2005, p.p. 721-741;

Bouchard, M., Spindler, A., “Groups, gangs, and delinquency: Does organization matter?“, *Journal of Criminal Justice*, vol. 38, 2010, p.p. 921-933;

Bovenkerk, F., Chakra, A. B., “Terrorism and organized crime“, *Forum on Crime and Society*, Vol. 4, Numbers 1-2, 2004, p.p. 3-16;

Calhoun, K. R., “Waiver of the Right to Appeal”, *Hastings Const. L. Quarterly* 127, Vol. 23, 1995, p.p. 127-215;

Campana, P., Varese, F., “Organized Crime in the United Kingdom: Illegal Governance of Markets and Communities”, *The British Journal of Criminology*, Vol. 58, No. 6, 2018, p.p. 1381-1400;

- Clements, L. M., “Incitement and Impossibility - Do we Need a Statutory Definition of Incitement“, *Journal of Criminal Law*, Vol. 48, Part 1, 1984, p.p. 102-111;
- Cloward, A. R., “Illegitimate Means, Anomie, and Deviant Behaviour“, *American Sociological Review*, Vol. 24, No 2, 1959, p.p. 164-176;
- Damaska, R. M., “Truth in Adjudication“, *Hastings Law Journal*, vol. 49, 1998, p.p. 289-308;
- Dressler, J., “Reforming Complicity Law: Trivial Assistance as a Lesser Offence?“, *Ohio State Journal of Criminal Law*, Vol. 5, 2008, p.p. 427-448;
- Dressler, J., Thompson, N. P. and Wasserman, S. S., “Effect of Legal Education Upon Perceptions of Crime Seiriousness: A Response to Rummel v. Estelle“, *Wayne Law Review*, vol. 28, no. 3, 1982, p.p. 1247-1300;
- Dwight, S., “Some Things That May Be More Important to Understand about Organized Crime Than Cosa Nostra“, *University of Florida Law Review*, vol. 24, no. 1, 1971-1972, p.p. 1-30;
- Edwards, A., Levi, M., “Researching the organization of serious crimes“, *Criminology and Criminal Justice*, Vol. 8 (4), 2008, p.p. 363-388;
- Finckenauer, O. J., “Problems of Definition: What is Organized Crime“, *Trends in Organized Crime*, Vol. 8, No. 3, 2005, p.p. 63-83;
- Garvey, P. S., “Punishment as Atonement“, *UCLA Law Review*, vol. 46, 1999, p.p. 1801-1858;
- Gerstein, C., “Plea bargaining and Prosecutorial Motives“, *University of New Hampshire Law Review*, vol. 15, no. 1, 2016, p.p. 1-44;
- Gibson, J., Goldsmith, M., “The U.S. Sentencing Guidelines: A Suprising Success?“ *I N.Y.U. Law School Ctr. for Research in Crime & Just., Occsn'l Paper in Crime & Just*, No. 12, 1999, p.p. 1-29;
- Hagan, F. E., ““Organized Crime” and ORGANIZED CRIME”: Indeterminate Problems of Definition” “, *Trends in Organized Crime*, Vol. 9, No. 4, 2006, p.p. 127-137;

- Hessick III A. F., "Plea bargaining and Convicting the Innocent: the Role of the Prosecutor, the Defence Counsel, and the Judge", *Brigham Young University Journal of Public Law*, Vol. 16, No. 4, 2002, p.p. 189-242;
- Hodson, J. K., "Organized Crime", *American Criminal Law Quarterly*, Vol. 2, No. 1, 1963, p.p. 5-10;
- Hughes, G., "Agreements for Cooperation in Criminal Cases", vol. 45, *Vanderbilt Law Review*, no. 1, 1992, p.p. 2-66;
- Jacqueline, E. R., "The Entrenched Position of Plea Bargaining in United States Legal Practice", *American Journal of Comparative Law*, Vol. 54, 2006, p.p. 717-732;
- Johnston, J. R., "Plea Bargaining in Exchange for Testimony: Has Singelton Really Resolved the Issues?", *Criminal Justice*, vol. 14, no. 3, 1999, p.p. 24-32;
- Kaufman, R. I., "Criminal Procedure in England and the United States: Comparisons in Initiating Prosecutions", *Fordham Law Review*, Vol. 49, Issue 1, 1980, p.p. 26-39;
- King, L. H. H., "Why prosecutors are permitted to offer witness inducements: A matter of constitutional authority", *Stetson Law Review*, vol. XXIX, 1999, p.p. 155-181;
- Lampe, v. K., Antonopoulos, A. G., "An introduction to the special issue on Organized Crime and illegal markets in the UK and Ireland", *Trends in Organized crime*, Vol. 21, No. 2, 2018, p.p. 99-103;
- Landsman, S., "A Brief Survey of the Development of the Adversary System", *Ohio State Law Journal*, vol. 44, 1983, p.p. 713-739;
- Landsman, S., "Rise of the Contentious Spirit: Adversary Procedure in Eighteenth Century England", *Cornell Law Review*, vol. 75, no. 3, 1990, p.p. 497-609;
- Langer, M., "Rethinking Plea Bargaining: The Practice and Reform of Prosecutorial Adjudication in American Criminal Procedure", *Am. J. Crim. L.*, Vol. 33:3, p.p. 224-265;
- Lashmar, P., Hobbs, D., "Diamonds, gold and crime displacement: Hatton Garden, and the evolution of organized crime in the UK", *Trends in Organized Crime*, Vol. 21, No. 2, 2018, p.p. 104-125;

- Levine, J. S., Green, A. B., “Disciplinary Regulation of Prosecutors as a Remedy for Abuses of Prosecutorial Discretion: A Descriptive and Normative Analysis“, *Ohio State Journal of Criminal Law*, vol. 14, 2016, p.p. 143-182;
- Lupkin, D. J., “5K1.1 And Substantial Assistance Departure the Illusory Carrot of the Federal Sentencing Guidelines“, *Columbia Law Review*, vol. 91, no. 6, 1991, p.p. 1519-1546;
- Mack, L. R., “The Federal Witness Protection Program Revisited and Compared: Reshaping and Old Weapon to Meet New Challenges in the Global Crime Fighting Effort“, *University of Miami Law School Institutional Repository & Comparative Law Review*, vol. 21, 2014, p.p. 191-239;
- Martinez, S., “Bargaining for Testimony: Bias of Witness Who Testify in Exchange for Leniency“, *Cleveland State Law Review*, vol. 47, no 141, 1999, p.p. 141-160;
- Mastrofski, S., Potter Gary, “Controlling Organized Crime: A Critique of Law Enforcement Policy“, *Criminal Justice Policy Review*, vol. 2, no. 3, 1987, p.p. 269-301;
- Mayntz, R., “Illegal Markets: Boundaries and Interfaces between Legality and Illegality“, *Max – Planck - Institut - Für - Gesellschaftsforschung*, 16/4, 2016, p.p. 1-10;
- McClellan, L. J., “Organized Crime Act (S.30) or Its Critics: Which Threatens Civil Liberties“, *Notre Dame Law Review*, Vol. 46, Issue 1, 1970, p.p. 55-200;
- McIllwain, J. S., “On the history, theory, and practice of organized crime: The life and work of criminology’s revisionist “Godfather”, Joseph L. Albini“, *Trends in organized crime*, Vol. 18, 2015, p.p. 12-40;
- Mueller, W. O. G., “Problems Posed by Publicity to Crime and Criminal Proceedings“, *University of Pennsylvania Law Review*, vol. 110, no.1, 1961, p.p. 1-26;
- Natapoff, A., “Snitching: The institutional and communal consequences“, *Univerzity of Cincinnati Law Review*, vol. 73, 2004, p.p. 645-703;
- Nuno, G., “The economics of organized crime and optimal law enforcement“, *Economic Inquiry*, Vol. 38, No. 2, 2000, p.p. 278-286;
- Organized Crime Control Act 1970 as Finally Enacted, The American Bar Association’s impact on the Organized Crime Control Act of 1970: Part 7, *American Criminal Law Quarterly*, Vol. 9, 1970, p.p. 121-162;

Paik, J. S., “White Collar Crime: Fifth Survey of Law: Substantive Crimes”, *American Criminal Law Review*, Vol. 26, No. 3, 1989, p.p. 971-994;

Pratesi, P. H., “Waive Goodbye to Appellate Review of Plea Bargaining: Specific Performance of Appellate Waiver Provisions Should Be Limited to Extraordinary Circumstances”, *Brooklyn Law Review*, Vol. 81, No. 3, 2016, p.p. 1237-1273;

Redlich, D. A., Edkins, A. V., Bibas, S., Madon, S., “The Psychology of Defendant Plea Decision Making”, *American Psychologist*, Vol. 72, No. 4, p.p. 339-352;

Restrepo, L. F., “To Be or Not To Be a Cooperating Defendant: A Downard – Departure Motion Based on Cooperation with the Government Offers No Guarantee of a Reduced Sentence”, *Criminal Justice*, vol. 7, 1993, p.p. 22-51;

Salvage, P., “Le Lien de causalité en matière de complicité”, *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé* 22, n°1, 1981, p.p. 25-42;

Saverda, J. C., “Accomplice in Federal Court: A Case for Increased Evidentiary Standards”, *Yale Law Journal*, vol. 100, no. 3, 1990, p.p. 785-804;

Schneider, F., Caruso, R., “The (Hidden) Financial Flows of Terrorist and Transnational Crime Organizations: A Literature Review and Some Preliminary Empirical Results”, *Economics of Security Working Paper 52, Economics of Security*, Berlin, 2011, p.p. 1-34;

Sergi, A., “What’s in a Name? Shifting Identities of Traditional Organized Crime in Canada in the Transnational Fight against the Calabrian ‘Ndrangheta”, *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 60/4, 2018, p.p. 427-454;

Simons, A. M., “Departing ways: Uniformity, Disparity and Cooperation in Federal Drug Sentences”, *Villanova Law Review*, vol. 47, no. 4, 2002, p.p. 921-963;

Simons, A. M., “Retribution for Rats: Cooperation, Punishment and Atonement”, *Vanderbilt Law Review*, vol. 56, no. 1, 2003, p.p. 1-54;

Sklansky, D. A., “Starr, Singleton, and the prosecutor’s role”, *Fordham Urban Law Journal*, vol.26, no.3, 1999, p.p. 509-538;

Slobogin, C., “Plea Bargaining and the Substantive and Procedural Goals of Criminal Justice: From Retribution and Adversarialism To Preventive Justice And Hybrid Inquisitorialism”, *William & Mary Law Review*, vol. 57, 2016, p.p. 1505-1547;

- Studnicki, M. S., Apol P. J., “Witness Detention and Intimidation: The History and Future of Material Witness Law“, *St. John’s Law Review*, vol.76, no. 3, 2002, p.p. 483-533;
- Tak, P. J. P., “Deals with Criminals: Supergrasses, Crown Witnesses and Pentiti“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 5, no. 1, 1997, p.p. 2-26;
- Thaman, C. S., “Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases“, *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.3, 2007, p.p. 1-54;
- Trehan, S. R., “An “Unfortunate bit of legal jargon”: Prosecutorial vouching applied to cooperating witnesses“, *Columbia Law Review*, vol. 114, 2014, p.p. 997-1032;
- Tyler, R. T., “A Psychological Perspective on Compensation for Harm: Examining the September 11th Victim Compensation Fund“, *Yale Law School Legal Scholarship Repository*, Vol. 53, 2003, p.p. 355-391;
- Vy, L., “Organized Crime Typologies: Structure, Activities and Conditions“, *International Journal of Criminology and Sociology*, Vol.1, 2012, p.p. 121-131;
- Wakefield, C., “Trial and Pretrial Publicity in English Criminal Justice“, *Nebraska Law Review*, vol. 56, no. 2, 1977, p.p. 227-248;
- Weinstein, I., “Regulating the Market for Snitches“, *Buffalo Law Review*, vol. 47, no. 563, 1999, p.p. 563-644;
- Welling, N. S., “Victim Participation in Plea Bargains“, *Washington University Law Review*, Vol. 65, No. 2, 1987, p.p. 301-356;
- Wesley, M. O., “Prohibition, Stare decisis, and the lagging ability of science to influence criminal procedure“, *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 105, no. 4, 2016, p.p. 993-1030;
- Woodiwiss, M., Hobbs, D., “Organized Evil and the Atlantic Alliance: Moral Panics and the Rhetoric of Organized Crime Policing in America and Britain“, *The British Journal of Criminology*, Vol. 49, No. 1, 2009, p.p. 106-128;
- Алексић, В. Н., Бингулац, Н., „Кривичноправни аспект прања новца и превентивна улога банака“, *Култура полиса*, год. XII, бр. 27, 2015, стр. 151-162;
- Бајовић, В., „Одмеравање казне код споразума о признању кривичног дела“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, бр. 2, 2015, стр. 179-193;

- Бејатовић, С., „Ефикасност кривичног поступка као међународни правни стандард и реформа кривичног процесног законодавства Србије (Норма и пракса)“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, бр. 2, 2015, стр. 27-53;
- Бејатовић, С., „Реформа кривичног процесног законодавства Србије и институт споразумевања јавног тужиоца и окривљеног“, *Анали правног факултета у Зеници*, бр.10, год. 5, стр. 203-222;
- Бјелајац, Ж., „Утицај Cosa Nostre на обликовање колективне свести сицилијанског друштва“, *Култура полиса*, год. XV, бр. 37, 2018, стр. 171-190;
- Бошковић, М., „Проблем дефинисања организованог криминалитета“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, година XXXIX, 1/2005, стр. 35-55;
- Бркић, С., „Заштита сведока у законодавству Србије и перспективе развоја“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2005, стр. 157-175;
- Бубаловић, Т., Дајчић, А., „Нови модел испитивања сведока на расправи“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 10/2012, стр. 223-248;
- Бугарски, Т., „Испитивање сведока“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2013, стр. 131-143;
- Василијевић, В., „Могуће ознаке организованог криминалитета“, *Правни живот*, бр. 3/85, стр. 273-296;
- Васиљевић, Д., „Саизвршилаштво и теорија власти над дјелом“, *Српска правна мисао*, Свеска 1, Бр. 49, Бања Лука, 2016, стр. 227-244;
- Вуковић, И., „Одузимање имовине проистекле из кривичног дела – европски оквир и српско законодавство“, *Crimen (VII)* 1/2016, стр. 3-32;
- Вулевић, О., „Институт заштићеног сведока и његово функционисање у законодавству Републике Србије“, *Безбедност*, 3/2017, стр. 185-206;
- Грубач, М., „Организовани криминал у Србији“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, бр. 4/2009, стр. 701-709;
- Дамашка, М., „Напомене о споразумима у казненом поступку“, *Хрватски летопис за казнено право и праксу*, вол. 11, бр. 1, 2004, стр. 3-20;

- Дамашка, М., „Хрватски доказни поступак у поредбеноправном свјетлу“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, вол. 17, број 2, Загреб, 2010, стр. 821-837;
- Делибашић, В., „Кривично дело отмица у кривичном законодавству Републике Србије“, *Култура полиса*, год. XII, бр. 27, 2015, стр. 499-510;
- Делибашић, В., „Поједина спорна питања у вези са опојним дрогама у Кривичном законнику“, *Crimen (V)*, 1/2014, стр. 75-88;
- Делибашић, В., „Споразум јавног тужиоца и окривљеног о признању кривичног дела“, *Култура полиса*, год. XIV, бр. 32, 2017, стр. 361-373;
- Делибашић, В., „Унакрсно испитивање - правила и изазови“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, вол. 1, бр. 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 69-84;
- Ђукић, С., „Савремени организовани криминалитет као облик угрожавања националне безбедности“, *Економски изазови*, вол. 5, бр. 9, 2016, стр. 126-149;
- Јовашевић, Д., „Примена института нужне одбране у теорији и пракси кривичног права“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 50, 2007, стр. 51-85;
- Јовашевић, Д., „Саучесништво у савременом кривичном праву“, *Зборник радова правног факултета у Нишу*, бр. 67, година LIII, 2014, стр. 157-168;
- Кесић, З., „Појавни облици корупције у полицији“, *НБП – Журнал за криминалистику и право*, вол. 22, бр. 1, 2017, стр. 53-73;
- Кнежевић, С., Ђукић, М., „Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије“, Научни скуп са међународним учешћем „Национално и међународно право - актуелна питања и теме“, *Зборник радова*, Правни факултет Приштина - Косовска Митровица, Том I, Косовска Митровица, 2017, стр. 429-445;
- Крстић, З., „Савремени безбедоносни изазови у Мексику - спрега државе са наркокартелима“, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, број 2, 2014, стр. 41-56;
- Маринковић, М. Д., „Илегална тржишта - процене глобалних прихода“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2015, стр. 1713-1730;
- Марковић, В. М., Ђупина, М. В., „Значај признања окривљеног у кривичном поступку“, *Култура полиса*, год. XII, бр. 28, 2015, стр. 211-226;

Мијалковић, С., „Деловање наркомафије“, *Ревија за безбедност*, Година III, Број 4, 2009, стр. 36-43;

Милијевић, Д., Драговић, С., „Карактеристике примања мита и давања мита као облика корупцијских кривичних дјела“, Научностручни скуп са међународним учешћем: „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције“, *Зборник радова*, Управа за полицијско образовање, Бања Лука, 2010, стр. 353-365;

Милошевић, М., „Одузимање малолетника као врста отмице и самостално кривично дело“, *НБП, Наука - Безбедност - Полиција*, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, Год.13, бр. 3, 2008, стр. 7-21;

Николовски, М., „Значај истраживачко-научне делатности и едукације кадрова надлежних за борбу против организованог криминала“, Научни скуп са међународним учешћем: „Право и друштвена стварност“, *Зборник радова*, Правни факултет Приштина - Косовска Митровица, Прва свеска, Косовска Митровица, 2014, стр. 357-368;

Ницевић, М., Ивановић, Р. А., „Организовани привредни криминалитет као фактор угрожавања економске безбедности“, *Економски изазови*, вол. 1, бр. 1, 2012, стр. 87-99;

O’Hear, M. M., “Plea Bargaining and Victims: From Consultation to Guidelines”, *Marquette Law Review*, Vol.91, 2002, p.p. 323-347;

Радисављевић, И., „Заштита имовинских интереса оштећеног у кривичном поступку“, *Годишњак факултета безбедности 2017*, ФБ – Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Београд, 2017, стр. 457-478;

Секулић, М., „Јачање капацитета државе у супротстављању организованом криминалу, тероризму и корупцији“, *Војно дело*, 2/2018, стр. 179-192;

Скакавац, З., Скакавац, Т., „Кривичнопроцесна регулација посебних доказних радњи у Републици Србији и њихова примена у савременој пракси“, *Civitas*, 7(2), 2017, стр. 36-64;

Стојановић, З., „Начело кривице и одговорност саучесника“, *Годишњак Правног факултета*, година IV, 2/2013, стр. 1-20;

Теофиловић, Б., Теофиловић, Т., Теофиловић, Н., „Спрега тероризма и организованог криминала као безбедоносни ризик“, *Правне теме*, Година 4, Број 8, 2017, стр. 171-181;

Тодоровић, З., „Кривична дела примање мита и давање мита – доказивање *POST FESTUM*“, *Civitas*, број 8, 2014, стр. 55-76;

Турањанин, В., „Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије“, *Нова Правна Ревизија*, 2/2012, стр. 65-72;

Циглер, С., „Начела непосредности и усмерености у упрошћеним процесним формама“, *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Новом Саду*, 1-3/1996, стр. 171-181;

Шикман, М., „Организовани насилнички криминалитет“, *Безбедност – Полиција - Грађани*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, бр. 1-2, 2014, стр. 29-45;

Шкулић, М., „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка“, *CRIMEN (IV)* 2/2013, стр. 176-234.

ЗАКОНИ, КОМЕНТАРИ ЗАКОНА, СТУДИЈЕ И ОСТАЛА РЕЛЕВАНТНА ДОКУМЕНТА

Act of October 28, 1919 (*Volstead Act*), 10/28/1919, National Archives, Record Group 11, General Records of the United States Government, National Archives and Records Administration;

Codice di Procedura Penale, Parte Seconda, Altalex eBook, 2012;

Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering (Official Journal L 166, 28/06/1991 P. 007-0083);

Council Framework Decision 2001/500/JHA of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime (OJ L 182, 5.7.2001);

Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property of evidence (OJ L 196, 2.8.2003.);

Council Framework Decision 2005/212/JHA of 24 February 2005 on confiscation of crime-related proceeds, instrumentalities and property (OJ L 68, 15.2.2005);

Council Framework Decision 2006/783/JHA of 6 October 2006 on the application of the principle of mutual recognition to confiscation orders (OJ L 328, 24.11.2006.);

Decreto – Legge 13 maggio 1991, n. 152 (in Gazz. Uff., 13 maggio, n. 110);

Decreto del Presidente della Repubblica 9 ottobre 1990, n. 309 (G. U. Serie Generale n. 255 del 31-10-1990-Suppl. Ordinario n. 67);

Directive 2014/42 EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union (Official Journal of the European Union L 127/39), 29.4.2014;

Federal Rules of Criminal Procedure, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018;

Federal Rules of Evidence, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018;

Harrison Narcotics Act 1914;

Legge 13 febbraio 2001, n. 45 (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50);

Legge 29 maggio 1982, n. 304. (G.U. 2 giugno 1982, n. 149);

Legge 6 febbraio 1980, n. 15. (G.U. 7 febbraio 1980, n. 37);

Organized Crime Control Act, Public Law 91-452, 84 Stat., October 15, 1970;

Psychoactive Substances Act 2016;

Recommendation No. R (97) 13 of the Committee of Ministers to member states concerning intimidation of witnesses and the rights to defence;

Recommendation Rec (2005) 9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice;

Resolution of the Council of 23 November 1995 on the protection of witnesses in the fight against international organized crime (OJ C 327, 7.12.1995);

Serious Organized Crime and Police Act 2005;

Technical Report – Drug trafficking penalties across the European Union, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA, January 2017;

The Code for Crown Prosecutors, CPS, January 2013;

United Nations Office on Drugs and Crime, Global programme against transnational organized crime, Results of a Pilot Survey of a Forty Selected Organised Criminal Groups in Sixteen Countries, 2002;

United Nations Office on Drugs and Crime, Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes, Vienna, 2011;

United Nations Office on Drugs and Crime, Good Practice for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime, United Nations, New York, 2008;

United Nations Office on Drugs and Crime, World Drug Report 2010, New York, 2010;

United States Constitution, National Archives, Washington, D. C., Philadelphia Convention, 1787, Amendment 18 (1919);

Бељански, С., Илић, П. Г., Мајић, М., Законик о кривичном поступку - Предговор, Службени гласник, 2011;

Борба против организованог криминала у Србији – законодавство и пракса, Београдски центар за људска права, Београд, 2008;

Вуковић, Р. С., Станојчић, Г., *Коментар кривичног законика са судском праксом, регистром појмова и табеларним приказом свих кривичних дела*, Пословни биро, Београд, 2015;

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Људска права, Основни међународни документи, Епоха – Пожега, 2007;

Закон и изменама и допунама Кривичног законика („Сл. гласник РС“, бр. 94/2016);

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Сл. Гласник РС“, бр 32/2013 и 94/2016);

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала („Сл. Гласник РС“, бр. 42/2002);

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела („Службени гласник РС“, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11 – др. закон, 101/11 – др. закон и 32/13);

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, бр. 94/2016);

Закон о потврђивању Конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, бр.6/2001);

Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку („Сл. Гласник РС“, бр 85/2005);

Закон о ратификацији Конвенције Организације уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 14/90);

Законик о кривичном поступку („Службени гласник Републике Србије“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014);

Законик о кривичном поступку („Сл. Лист СРЈ“, број 70/2001 и „Сл. гласник РС“, број 58/2004);

Илић, П. Г., Мајић, М., Бељански, С., Трешњев, А., *Коментар законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2013;

Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/02 и „Службени лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 18/05);

Конвенција против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака, Људска права, Основни међународни документи, Епоха – Пожега, 2007;

Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма („Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 19/09);

Конвенција УН против корупције („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 12/05);

Конвенција УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 14/90);

Конвенција УН против транснационалног организованог криминала („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 6/01 и „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 11/05);

Кривични закон Савезне Републике Југославије („Службени лист СФРЈ“ бр. 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90-1217, 45/90-1340, 54/90-1773 и „Службени лист СРЈ“ бр. 35/92-651, 37/93-816, 24/94-273, 61/01 од 09. 11);

Кривични законик („Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-исправка, 107/2005-исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014);

Кривичноправна конвенција о корупцији („Службени лист СРЈ-Међународни уговори“, бр. 2/02, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 18/05 и „Службени гласник РС -Међународни уговори“, бр 102/07);

Лазаревић, Љ., *Кривични закон Републике Србије са краћим коментаром*, Савремена администрација, Београд, 2002;

Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Људска права, Основни међународни документи, Епоха – Пожега, 2007;

Национална стратегија за борбу против корупције за период 2013-2018 („Службени гласник РС“, бр. 57/13);

Правилник о накнади трошкова у судским поступцима („Службени гласник РС“, бр. 69/11);

Правилник о накнади трошкова у судским поступцима („Службени гласник РС“, бр. 9 од 5. фебруара 2016., 62 од 13. јула 2016.);

Симић, И., Трешњев, А., *Кривични законик са краћим коментаром*, Инг - про, Београд, 2010;

Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2012;

Шкулић, М., *Коментар законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007.

СУДСКА ПРАКСА

- Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. По1 18/2012
- Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 489/05
- Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 824/06
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж1. бр. 1198/08
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. И 1268/06
- Пресуда Апелационог суда у Нишу, Кж.1. 1369/11
- Решење Врховног суда Србије, Кж. 1502/04
- Пресуда Врховног суда Србије у Београду, Кж. И 1507/06
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. бр. 1612/05
- Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж. 1963/10
- Решење Окружног суда у Београду, Км. 98/04
- Пресуда Окружног суда у Београду, К. П. бр. 5/03
- Решење Врховног суда Србије, Кжм. 6/05
- Решење Апелационог суда у Београду, Кж1 По1 10/13
- Пресуда Врховног суда Србије, Кж. бр. 2078/04
- Пресуда Апелационог суда у Нишу, Кж1. 2506/2010
- Пресуде Апелационог суда у Нишу, Кж. 3205/10
- Adamson v. Ricketts*, 789 F.2d 722, 731 (9th Cir. 1986)
- Russello v. United States*, 464 U.S. 16, 21, 104 S.Ct. 296, 78 L.Ed.2d 17 (1983)
- United States v. Biaggi*, 853 F.2d 89, 101 (2d Cir.1988)
- United States v. Copeland*, 122 F.3d 1063 (4th Cir. 1997)
- United States v. Dailey*, 759 F.2d 192, 196 (1st Cir. 1985)
- United States v. Johnson*, 621 F.2d 1073, 1076 (10th Cir.1980)
- United States v. Leonard*, 50 F.3d 1152, 1154 (2d Cir. 1995)
- United States v. Marmolejo*, 89 F.3d 1185, 1191 (5th Cir.1996)
- United States v. Meinster*, 619 F.2d 1041, 1045 (4th Cir.1980)
- United States v. Miceli*, 446 F.2d 256, 258-59 (1st Cir. 1971)
- United States v. Nilsen*, 967 F.2d 539, 542-43 (11th Cir.1992)
- United States v. Pipes*, 125 F.3d 638 (8th Cir. 1997)
- United States v. Pommerening*, 500 F.2d 92, 97 (10th Cir.), cert. denied, 419 U.S. 1088, 95 S.Ct. 678, 42 L.Ed.2d 680 (1974)

United States v. Singleton, 144 F. 3d 1343 (10th Cir. 1998)

United States v. Sun-Diamond Growers, 138 F.3d 961, 966 (D.C.Cir.1998)

Young v. United States ex rel. Vuitton et Fils S.A., 481 U.S. 787, 803, 107 S.Ct. 2124, 95 L.Ed.2d 740 (1987)

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

<http://americanmafiahistory.com/>

http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/UKP.nsf/SBPOK_istorijat%20razvoja%20sluzbe.h

<http://debatepedia.idebate.org/>

http://insidetime.org/articleview.aspa=50&c=supergrass_evidence

http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/1662_tipologije-pranja-novca-2015.pdf

http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/2254_1_sazetak-nra-za-javnost.pdf

http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/976_tipologije-pranja-novca-u-republici-srbiji-13-09-2011-cir.pdf

<http://www.camera.it/bicamerale/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/25/schedabase.asp#Datistatistici>

<http://www.camera.it/bicamerale/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/25/schedabase.asp#Normativa>

<http://www.camera.it/dati/leg15/lavori/documentiparlamentari/indiceetesti/023/005/INTERO.pdf>

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

<http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/about-us/what-we-do/specialist-capabilities/uk-protected-persons-service>

<http://www.politika.co.rs/sr/clanak/243955/Hronika/Nije-dobra-apsolutna-zabrana-blazeg-kaznjavanja>

<http://www.rjt.gov.rs/ci/>

http://www.rjt.gov.rs/docs/SKMBT_C65218033011140_2.pdf

http://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/od-1.-marta-novi-udar-na-korupciju-44-tuzioca-i-6-forenzicara-896798.html

<https://atlassociety.org/commentary/commentary-blog/5303-when-prosecutors-intimidate-witnesses>

<https://beta.rs/vesti/drustvo-hronika-srbija/93529-sud-oslobodio-pripadnike-jso-optuzbi-za-oruzanu-pobunu>

<https://criminal.findlaw.com/criminal-procedure/plea-bargains-and-judicial-economy.html>

<https://insajder.net/sr/sajt/tema/11751/>

<https://matrixworldhr.com>

<https://news.google.com/newspapers?id=sIo1AAAAIABAJ&sjid=w6sFAAAAIBAJ&pg=2635%2C754661>

<https://pavlusko.wordpress.com/2009/08/10/poreklo-organizovanog-kriminala-na-balkanu/>

<https://vault.fbi.gov>

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2004&mm=05&dd=02&nav_category=16&nav_id=139711

<https://www.cins.rs/srpski/news/article/konacna-presuda-za-ubistvo-zorana-djindjica>

<https://www.cins.rs/uploads/useruploads/Documents/CINS%20arhiva%20presuda%20Zemunski%20klan.pdf>

<https://www.cps.gov.uk>

<https://www.gov.uk/penalties-drug-possession-dealing>

<https://www.hklaw.com/files/Uploads/Documents/Articles/RedirectExamination.pdf>

<https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/special-report-life-in-witness-protection-2075422.html>

<https://www.justice.gov/jm/jm-9-21000-witness-security#9-21.130>

<https://www.law.cornell.edu/uscode/text>

<https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/pleading-guilty-what-happens-court.html>

<https://www.novartis.com/sites/www.novartis.com/files/anti-bribery-policy-en.pdf>

<https://www.olliers.com/news/queens-evidence-agreements-under-serious-organized-crime-and-police-act-2005/>

https://www.sog.unc.edu/sites/www.sog.unc.edu/files/course_materials/White_Examination.pdf

<https://www.studiolegaledelalla.it/testimoni-protetti-collaboratori/>

<https://www.tuttitalia.it/costituzione-italiana/>

<https://www.usmarshals.gov/duties/factsheets/witsec.pdf>

https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/guidelines-manual/2010/manual-pdf/2010_Guidelines_Manual_Full.pdf

<https://www.vreme.com/cms/view.php?id=391617>

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Мирјана Ђукић је рођена 17. маја 1979. године у Приштини. У Приштини је завршила основну школу „Владимир Иљич Лењин“ и Економску школу „Вељко Влаховић“. Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици уписала је школске 1997/1998. године. Дипломирала је 2003. године, са општом просечном оценом 9,04. За постигнуте успешне резултате током студија, награђена је од стране Краљевске норвешке амбасаде у Београду, Универзитета у Приштини и Министарства правде Републике Србије.

Докторске академске студије права уписала је школске 2011. године (смер: кривичноправни). Испите на докторским академским студијама је положила са просечном оценом 10.00. Током докторских студија је израдила и одбранила два семинарска рада, под насловом „Споразум о признању кривичног дела“ и „Судско-психијатријски значај афективних стања у области кривичног права“.

Од фебруара 2004. године је запослена на Правном факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици као сарадник у настави, а од фебруара 2006. године, као асистент за ужу кривичноправну научну област. Аутор је и коаутор већег броја научних чланака. У раду се служи енглеским и италијанским језиком.

Прилог 4: Изјаве аутора докторских дисертација

Изјава 1.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом
„Споразум о сведочењу окривљеног код кривичних дела организованог
криминала“

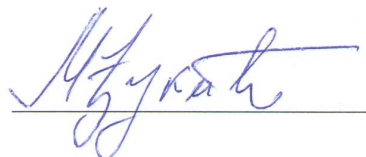
која је одбрањена на ... факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, 01.07.2019.

Потпис аутора дисертације:

Мирјана В. Ђукић

(Име, средње слово и презиме)

Изјава 2.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ЕЛЕКТРОНСКОГ И ШТАМПАНОГ ОБЛИКА
ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ**

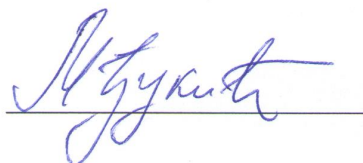
Наслов дисертације:

„Споразум о сведочењу окривљеног код кривичних дела организованог криминала“

Изјављујем да је електронски облик моје докторске дисертације, коју сам предао/ла за уношење у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу**, истоветан штампаном облику.

У Нишу, 01.07.2019.

Потпис аутора дисертације:

Мирјана В. Ђукић

(Име, средње слово и презиме)

Изјава 3:

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу унесе моју докторску дисертацију, под насловом: „Споразум о сведочењу окривљеног код кривичних дела организованог криминала“

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
- ③ Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прераде (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)⁷

У Нишу, 01.07.2019.

Потпис аутора дисертације:

Мирјана В. Букић

(Име, средње слово и презиме)

⁷ Аутор дисертације обавезан је да изабере и означи (заокружи) само једну од шест понуђених лиценци; опис лиценци дат је у наставку текста.